GEORGE ORWELL

ASPİDİSTRA

ROMAN

Çeviri: ŞEMSA YEĞİN

GEORGE ORWELL

ASPİDİSTRA

ROMAN

Çeviri: ŞEMSA YEĞİN

1. basım: 2005 6. basım: Haziran 2013, İstanbul E-kitap 1. sürüm Ocak 2014, İstanbul Haziran 2013 tarihli 6. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design Kapak resmi: © Shutterstock ISBN 9789750720529

CAN SANAT YAYINLARI YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ. Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33 www.canyayinlari.com yayinevi@canyayinlari.com Sertifika No: 10758

GEORGE ORWELL
ASPİDİSTRA

ROMAN

İngilizce aslından çeviren
Şemsa Yeğin

George Orwell'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

- *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, 1984
- *Hayvan Çiftliği*, 2001
- *Burma Günleri*, 2004

GEORGE ORWELL, 1903'te Hindistan'ın Bengal eyaletinin Montihari kentinde doğdu. Ailesiyle birlikte İngiltere'ye döndükten sonra, öğrenimini Eton College'de tamamladı. Gerçek adı Eric Arthur olan Orwell, 1922-27 yılları arasında Hindistan İmparatorluk Polisi olarak görev yaptı. Ancak, imparatorluk yönetiminin içyüzünü görünce istifa etti. 1950'de yayımladığı *Bir Fili Vurmak* adlı kitabı, sömürge memurlarının davranışlarını eleştiren makalelerin derlemesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yazdığı *Hayvan Çiftliği*, Stalin rejimine karşı sert bir taşlamadır. Orwell'ın en çok tanınan yapıtlarından *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, bilimkurgu türünün klasik örneklerinden biri olmanın yanı sıra, modern dünyayı protesto eden bir romandır. *Burma Günleri* ise, Orwell'ın Burma'daki (bugünkü Myanmar) İngiliz sömürgeciliğini dile getirdiği ilk kitabıdır. Orwell, 1950'de Londra'da öldü.

ŞEMSA YEĞİN, ABD'de Amerikan Edebiyatı öğrenimi gördü. Yazarlık yaşamına 1960'lı yıllarda yaşadığı ABD, Kanada ve Afrika ülkelerinden *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazetelerine gönderdiği yazı ve röportajlarla başladı. 1970'lerden bu yana çeviriyle uğraşan Yeğin, 1979'da TYS'nin Hasan Ali Ediz Edebiyat Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. Jack London, Howard Fast, Maksim Gorki, Elias Canetti, George Orwell, Thomas Pynchon, José Saramago, Carlos Fuentes, Sigmund Freud, Erich Fromm, Robert Briffault'nun yapıtlarını dilimize kazandırdı.

İnsanoğlunun ve meleklerin diliyle konuşsam da, param olmadığından, ses üfleyen bir trompet ya da çınlayan bir çembalo konumundayım. Geleceği görme, bütün gizemleri ve bütün bilgileri anlama yetim olsa da, dağları yerinden oynatacağıma inansam da param yoksa, bir hiçim. Bütün varlığımı yoksulları doyurmaya adasam da, yakılmak üzere bedenimi sunsam da, param yoksa, bunların bana hiçbir yararı yok. Para çok acı çeker, naziktir; para kıskanmaz; para kendini övmez, şişinmez, uygunsuz davranmaz, kendini düşünmez, kolay aldanmaz, kötü şey düşünmez; eşitsizlikten hoşlanmaz, ama hakikatle coşar; her şeye katlanır, her şeye inanır, her şeyi umar, her şeye dayanır... Ve şimdi, inanç, umut ve para hüküm sürmekte; bu üçü egemen; ama içlerinde en yücesi, para.

PAULUS'TAN KORİNTHOSLULARA
I. MEKTUP, 13 (uyarlanmış)

I

Saat iki buçuğu vurdu. Bay McKechnie'nin kitapçı dükkânının arka tarafındaki küçük büro bölümünde, Gordon –Comstock ailesinin son üyesi, yirmi dokuz yaşında ve de şimdiden yaşlanmış görünen Gordon Comstock– masanın üzerine yayılmış, dört penilik bir Player's Weights paketini başparmağıyla açıp kapamaktaydı.

Daha uzaktaki bir başka saatin –caddenin karşı tarafındaki Prince of Wales'in saatinin– ding dongları durgun havayı titretti. Gordon isteksiz bir çabayla doğruldu ve sigara paketini cebine koydu. Bir sigara içmek için neleri vermezdi. Ancak sadece dört sigarası kalmıştı. Günlerden çarşambaydı ve cumaya kadar parası olmayacaktı. Gerek bu akşam, gerek yarın tütünsüz kalmak felaket olurdu.

Yarının tütünsüz saatleri şimdiden canını sıkmış olarak kalktı ve kapıya doğru ilerledi – ufak tefek, cılız, ince kemikli, huysuz ve sıkkın adımlarla ilerleyen bir beden. Ceketinin sağ dirseği yırtıktı, ortadaki düğme düşmüştü; hazır alınmış flanel pantolonu lekeli ve ütüsüzdü. Üstten baktığınızda bile ayakkabılarının pençe istediğini anlayabilirdiniz.

Kalktığında pantolon cebindeki paralar şıngırdadı. Orada tam tamına kaç para olduğunu biliyordu. Beş buçuk peni – iki buçuk peni, bir de üç penilik madeni para vardı. Durdu, o sefil üç peniliği aldı ve baktı. Canavar, beş para etmez şey! Onu alansa aptalın aptalı! Dün, sigara alırken oldu olay. Küçük tezgâhtar fahişesi "Üç peni vermemin sakıncası yok, değil mi efendim?" diye ötmüştü. O da almıştı elbet. "A, hayır hayır, hiç sakıncası yok!" demişti – aptal kafa!

Dünyada sadece, üçünü harcayamayacağı beş buçuk peniden başka bir şeyi olmadığını düşünmek yüreğini eziyordu. Çünkü, sonuçta üç peniyle ne alınabilir? Bozuk para değil bu, bir bilmecenin yanıtı. Bu parayı bir avuç bozuk para arasında değil de tek başına cebinden çıkardığında, çok gülünç duruma düşer insan. "Kaç para?"

dersiniz. "Üç peni," der satıcı kız. Sonra cebinizi arar, tarar, nihayet o saçma küçük şeyi dımdızlak, bir gazoz kapağı gibi tutarsınız parmaklarınız arasında. Satıcı kız burnuyla yoklar durumu. Dünyadaki son üç peninizi elinizde tuttuğunuzu şıp diye anlar. Kızın elinizdekine kaçamak bir bakış baktığını görürsünüz – hepsi bu mu, bu para Noel muhallebisinden mi çıkmış acaba demektedir içinden. Burnunuz havada dükkândan çıkarsınız, oraya da bir daha adım atamazsınız. Yok! Son meteliği harcamayacağız. İki buçuk peni kaldı – cumaya kadar iki buçuk peni.

Öğle tatili sularıydı, ya bir iki müşteri gelirdi ya da hiç. Yedi bin kitapla baş başaydı. Toz ve eski kâğıt kokan ve büroya açılan küçük karanlık bölüm tepeleme kitap doluydu, çoğu eskiydi, satılacak durumda değildi. Tavana yakın üst raflarda toplu mezarlarda sıra sıra dizilmiş tabutlar gibi yan yatmış uyuklamakta olan nesli tükenmiş A3 boyutunda ansiklopediler bulunuyordu. Gordon bitişik odaya kapı görevi gören tozla kaplı mavi perdeyi çekti. Diğerinden daha iyi aydınlanmış olan bu odada ödünç verilen kitaplar bulunuyordu. Kitap kurtlarının pek rağbet ettiği şu "iki penilik depozitosuz" kütüphanelerdendi burası. Raflarında roman dışında kitap yoktu elbet. Hem de ne romanlar! Ama bundan doğal ne olabilirdi?

Tam tamına sekiz yüz roman odanın üç duvarını tavana dek kaplıyordu; kitaplar, hafif uzun yuvarlak dikdörtgen sırtlar, sıra sıra, sanki duvarlar dikine döşenecek çok renkli tuğlalar için özel yapılmışçasına dizilmişti. Alfabetik olarak sıralanmışlardı. Arlen, Burroughs, Deep-ing, Dell, Frankau, Galsworthy, Gibbs, Prietley, Sapper, Walpole. Gordon onlara dışa vurmadığı bir nefretle baktı. Şu anda bütün kitaplardan, özellikle de romanlardan nefret ediyordu. Bütün bu rutubetli, hamur olmuş süprüntünün bir arada durduğunu düşünmek korkunçtu. Yığışmış taşlara benzeyen donmuş kuyrukyağı. Sekizyüz yağ dilimi, oluşturdukları dört duvar arasına –yığışmış taştan bir mahzene– Gordon'u tıkmıştı. Bunu düşünmek insanı çileden çıkarıyordu. Gordon perdeyle örtülen kapıdan dükkânın ön tarafına doğru ilerledi. Bunu yaparken eliyle saçlarını sıvazladı. Bir alışkanlıktı bu. Ne de olsa, cam kapının dışında kızlar bulunabilirdi. Gordon öyle ilk bakışta etkileyici bir tip değildi. Boyu bir altmış sekizdi, saçları genellikle fazla uzun olduğundan kafasının bedenine göre fazla büyük

olduğu izlenimini uyandırıyordu. Ufak tefek oluşu neredeyse asla aklından çıkmazdı. Birinin kendisine baktığını hissettiğinde, anında dikelir, göğsünü ileri çıkarır, basit insanları arada bir kandıran bir sen-kim-oluyorsun havası estirirdi.

Ne var ki dışarda kimse yoktu. Ön oda, dükkânın diğer bölümlerinin tersine şıktı, pahalı görünümlüydü ve vitrindekiler dışında aşağı yukarı iki bin kitabı barındırıyordu. Sağ tarafta çocuk kitaplarının sergilendiği camlı dolap vardı. Gordon bakışlarını şömizi Arthur Rackham'ın abartılı çizgilerini taşıyan bir çocuk kitabından uzaklaştırdı; yaramaz çocuklar hatmi çalılıklarında birine çelme takıyorlardı. Cam kapıdan dışarıya baktı. Kasvetli bir gündü, rüzgâr çıkacağa benziyordu. Gökyüzü kurşun rengindeydi, caddeye döşenmiş kaldırım taşları kaygandı. Aziz Andrew Günü'ydü, yani kasımın on üçü. McKechnie Kitabevi köşede, dört caddenin birleştiği biçimsiz bir meydandaydı. Solda kapıdan görülecek uzaklıkta büyük bir karaağaç yükseliyordu, şimdi yapraksızdı, sayısız dalları gökyüzünde solgun bir dantel oluşturuyordu. Karşıda, Prince of Wales'in bitişiğinde, yapım halindeki binaları çevreleyen tahta perdeler, şu ya da bu sentetik çerçöple bağırsaklarınızı perişan etmenizi öğütleyen hazır yiyeceklerin ve reçetesiz ilaçların ilanlarıyla kaplanmıştı. Canavarı andıran taşbebek suratlarından – budala iyimserlikler fışkıran pembe, anlamsız suratlardan oluşmuş bir sergi görüyordunuz adeta. Gizli Sos, bilmem ne kahvaltı gevreği ("Çocuklar Kahvaltı Gevrekleri verilsin diye tepiniyor"), Kangru Şarabı, Vitamalt Çikolata, Bovex. Aralarında en çok Bovex, Gordon'un sinirine dokunuyordu. Gözlüklü, fare suratlı bir memur, kolalı saçlarla bir kafe masasında oturmuş, beyaz bir Bovex kupası elinde sırıtıyordu. "Roland Butta Bovex'siz sofraya oturmaz" sloganı atılmıştı.

Gordon gözlerini kıstı. Kendi suratı, tozlu vitrin camında ona bakıyordu. İyi bir surat değildi bu. Otuzuna basmamıştı, ama şimdiden moruklamıştı. Acı, giderilmesi olanaksız çizgilerle dolu solgun bir yüzdü bu. Herkesin "iyi" dediği türden, yani yüksekçe alnı vardı gerçi, ama küçük sivri çenesi, yüzünü ovalden çok armut şeklinde gösteriyordu. Saçları sıçan tüyü rengindeydi, dağınıktı, ağzı sevimsizdi, ela gözleri daha çok yeşile çalıyordu. Bakışlarını oradan uzaklaştırdı. Bugünlerde aynalardan nefret ediyordu. Dışarda hava

soğuktu, kış ortası sanırdınız. Çelikten yapılma gürültülü bir kuğuyu andıran tramvay, caddeyi oluşturan kaldırım taşları üzerinde homurdanarak kayıyordu, hızının yarattığı rüzgâr, ezik yaprakları savuruyordu. Karaağacın çıplak dalları sallanmakta, doğuya doğru itilmekteydi. Gizli Sos'un reklamını taşıyan posterin kenarı yırtılmıştı; bir kâğıt şerit, minik bir bayrak gibi çıldırasıya sallanmaktaydı. Sağdaki yan sokakta da, kaldırımın sınırını oluşturan karakavak ağaçları, rüzgâr çarptıkça başlarını eğiyorlardı. Berbat bir rüzgârdı bu. Esintisinde, tehdit eden bir hava vardı; kış öfkesinin ilk gürlemesiydi bu. Gordon'un aklında iki dizelik bir şiir doğum sancıları çekmekteydi.

Sertçe savuran bilmem ne rüzgâr – örneğin tehditkâr rüzgâr? Yok, eğilen karakavaklar daha iyi. Eğilenle ürküten arasındaki ses benzerliği daha mı iyi yoksa? Neyse, daha yeni soyunmuş, eğilen kavaklar. Güzel.

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr
Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları

Güzel. Rüzgâr sözcüğüne kafiye bulmak kolay değil; gerçi, Chaucer'den bu yana her ozanın kafiye bulmakta zorlandığı sözcükler var. Bu arada Gordon'un aklındaki esin tükendi. Paraları cebinde çevirdi. İki buçuk peni ve bir üçlük – iki peni bir de yarım peni ve üçlük. Canı müthiş sıkılıyordu. Kafiyelerle, sıfatlarla arası iyi değildi. Cebinde iki buçuk peni varsa iyi olmaz elbet.

Gözlerini yine karşıdaki posterlere çevirdi. Berbat şeylerdi bunlar. Onlardan nefret etmek için kendine özgü nedenleri vardı. Öylesine, mekanik bir şekilde okudu sloganları. "Kanguru Şarabı – Britanyalılar için ideal şarap." "Gizli Sos kocanızı mutlu eder." "Bir Vitamalt al, bütün gün yürü!" "Entelektüel misiniz? Nedeni kepektir." "Çocuklar kahvaltı gevreği verilsin diye tepiniyor." "Piyore mi? Bana göre değil!" "Roland Butta, Bovex'siz sofraya oturmaz."

Hah! Bir müşteri – ya da en azından potansiyel müşteri. Gordon doğruldu, dikeldi. Kapının yanında durunca kimseye görünmeden vitrinin önünde olup biteni yandan da olsa görebiliyordunuz. Gordon potansiyel müşteriyi inceledi.

Halim selim görünümlü, orta yaşlı bir adamdı, siyah takım elbise giymişti, başında kasket, elinde şemsiye ve çanta vardı – taşra avukatı

ya da sicil memuru olsa gerekti. Soluk renkli iri gözlerle vitrine bakıyordu. Yüzünden suçluluk duygusu akıyordu. Gordon adamın bakışlarını izledi. Ha! Mesele anlaşıldı! Adam ta köşedeki ilk baskı D.H. Lawrence'lara göz koymuştu. Üzerlerinde kir pas arıyordu elbet. Lady Chatterley'yi uzaktan duymuştu. Yüzü kötü, diye düşündü Gordon. Solgun, sarkık, asık, çizgileri hiç düzgün değil. Görünüşe bakılırsa Galli. En azından tutucu değildir. Ağzının çevresinde aşağı doğru sarkmış çizgiler var. Köyünde yerel Safiyet Derneği ya da Sahil Koruma Komitesi (lastik tabanlı pabuç, elde fener, kumsalda öpüşen çiftleri mıhlama işi) başkanı, şimdiyse kent sarhoşu. Gordon içeri gelse keşke, dedi içinden. Ona bir adet *Âşık Kadınlar* satayım. Nasıl da şaşırır!

Ama hayır! Galli dava vekilinde o yürek nerde. Şemsiyesini kolunun altına sıkıştırdı ve sırtını dönüp çekti gitti. Ama kuşkusuz bu gece karanlık, yüzünün kızardığını gizlediğinde, seks dükkânlarından birine sessizce girecek ve Sadie Blackeyes'ın *Bir Paris Manastırında*'sını alacak.

Gordon kapıdan çekildi, gene kitap raflarına döndü. Kütüphaneden çıkınca solunuza gelen raflarda yeni ve yeni sayılabilecek kitaplar duruyordu – cam kapıdan içeri bakanın dikkatini çekmeyi amaçlayan rengârenk bir bölüm. Dümdüz, yıpranmamış, lekesiz sırtları raflardan size kollarını açmış sanırdınız. "Beni al, beni al!" diyorlardı sanki. Baskıdan yeni çıkmış romanlar – gerdeğe girmemiş gelinler gibi, bekâretlerini bozacak kâğıt açacağına uzanıyorlar – bir de basım öncesi inceleme kopyaları, genç dullar gibi, artık bakir değiller ama yine de çiçek gibiler, ve orda burda, yarım düzinelik takımlar halinde o acınası evde kalmış kızkuruları, uzun süredir korunmuş bekâretlerinin nöbetini hâlâ umutla tutan "artıklar". Bunlar kötü anıları canlandırıyorlar. Kendisinin iki yıl önce yayınladığı o sefil ince kitap tam tamına yüz elli üç adet sattı, sonra "artıklaştı"; üstelik bir "artık" olarak bile satmadı. Gordon yeni kitapları geçti, yenilerin sağında dizilen ve aralarında daha çok elden düşme kitapların olduğu bölümün önünde durdu.

Sağda, şiir rafları bulunuyordu. Önündekiler karışık konuda çeşitli yazarların düzyazı kitaplarıydı. Yukarıdan aşağı doğru, temiz ve pahalıdan başlayarak dizilmişlerdi, göz hizasında ucuzlar, tepede ve en

altta pırtık kitaplar vardı. Bütün kitapçı dükkânlarında yabanıl bir Darwinci mücadele vardır; yaşayanların yapıtları göz hizasına yerleşir, ölülerin yapıtlarıysa en üstlere ya da en altlara dizilir – altlar cehennem, üstler taht misali, ama ne olursa olsun, göze çarpacak bir konumda bulunmazlar. En alt raflarda "klasikler" Victoria çağının sonsuzluğa kavuşmuş canavarları sessizce çürümektedir. Scott, Carlyle, Meredith, Ruskin, Pater, Stevenson – yıpranmış geniş sırtlarından adlarını bile okuyamazsınız. Neredeyse görünmeyen üst raflarda düklerin tıknaz biyografileri uyumaktadır. Onların altında hâlâ satılması umulan, dolayısıyla uzanılacak yerlere konulmuş "dinî" kitaplar vardır – bütün dinler ve mezhepler ayrım gözetilmeksizin yan yana yığılmıştır. *Ruhların Elleri Bana Dokundu*'nun yazarından *Öteki Dünya*. Dean Farrar'dan *İsa'nın Hayatı*. *İlk Rotaryen İsa*. Peder Hilaire Chestnut'ın son kitabı – Katolik propagandası. Din her zaman satar, yeter ki kitapta duygusallık olsun. Aşağıda, tam tamına göz hizasında çağdaşlar durmaktadır. Priestley'nin en son kitabı. Tekrar basımı yapılmış önemsiz kitaplar. Herbert, Knox ve Milne'den "mizah" kitapları. Bazı entel kitaplar da var burada. Hemingway'den ve Virginia Woolf'dan bir iki roman. Lytton Strachy taklidi basit biyografiler. Eton'dan Cambridge'e, Cambridge'den edebiyat eleştirilerine incelikle süzülen, burunları havada, cebi dolu genç canavarların satışı garantili ressamlar ve ozanlar üzerine yazdıkları şık, gösterişli kitaplar.

Kitaplardan oluşan duvarlara donuk gözlerle baktı. Eskisinden de yenisinden de, entelektüelinden de ahmağından da, lüksünden de yırtığından da – hepsinden nefret ediyordu. Kendi kısırlığına hayıflanması için onlara bakmak yeterliydi. Sonuçta, o, sözümona bir "yazar"dı ve "yazmaz" bir haldeydi! Yayımlatmak sorunu değildi onunki, hiçbir şey ya da neredeyse hiçbir şey üretmiyordu. Bütün bu çerçöp raflara doluşmuştu – şöyle ya da böyle var olmaktaydılar; bir tür başarıydı bunlar. Dells ve Deepings bile yıllık ürünlerini veriyorlardı. Ama o en çok, değerli, "kültürel" kitaplardan nefret ediyordu. Eleştiri kitaplarıyla gerçek edebiyat ya da yazı sanatı kitapları. Hani şu paralı genç Cambridge hayvanlarının neredeyse uykularında yazdığı türden kitaplar – azıcık parası olsaydı bunları havada yazardı Gordon. Para ve kültür! İngiltere gibi bir ülkede

parasız ne kadar şövalye olabilirsen, ancak o kadar kültürlü olabilirsin. Bir çocuğu sallanan dişini tutmaya yönelten türden bir güdüyle züppe görünümlü bir cilt –*İtalyan Barokunun Bazı Yönleri*– çekti raftan, açtı, bir paragraf okudu ve isteksizlik ve kıskançlık karışımı bir duyguyla geri koydu. O engin bilgi! O insanı çileden çıkaran bağa-çerçeveli-gözlük seçkinliği! Ve bu seçkinliğin ifade ettiği para! Çünkü sonuçta, bunun arkasında paradan başka ne olabilir? İyi eğitim için para, etkili arkadaşlar için para, rahatlık ve huzur için para, İtalya'ya gitmeler için para. Kitapları para yazar, para satar. Bana doğruluk değil Tanrım, para ver, sadece para.

Cebindeki paraları şıngırdattı. Neredeyse otuzuna gelmişti ve daha hiçbir şey başarmış değildi; akıtma hamurundan beter bir şekilde lök gibi yayılıp kalmış sefil bir şiir kitabından başka bir şey yoktu ortada. O günden beri, tam iki yıldır bir arpa boyu ilerlemeyen iğrenç bir kitabın labirentinde kıvranıyordu, üstelik aklı başında olduğu anlarda bir arpa boyu ilerlemeyeceğini de biliyordu. Onu "yazmak" gücünden alıkoyan parasızlıktı, düpedüz, apaçık parasızlık. Bir muskaya tutunurcasına tutunuyordu bu fikre. Para, para, her şey para! Seni heveslendirecek paran olmadan tek kuruşluk bir romancık yazabilir misin? Yaratma, enerji, akıl, üslup, cazibe – bütün bunlar nakit parayla alınan şeyler.

Yine de, raflara göz gezdirirken kendini biraz avunmuş hissetti. Kitapların pek çoğu solmuş, okunmaz hale gelmişti. Sonuçta hepimiz aynı yolun yolcusuyuz. *Memento mori*. Çünkü seni de, beni de, Cambridge mezunu burnu havada delikanlıları da aynı ilgisizlik, aynı unutulmuşluk bekliyor – gerçi, Cambridgeli kibirli gençleri kuşkusuz daha uzun süre bekler ya, neyse. Ayaklarının yanı başındaki zamanın soldurduğu "klasikler"e baktı. Ölü, hepsi ölüydü. Carlyle, Ruskin, Meredith, Stevenson – hepsi ölü, tanrı onları çürütsün. Solmuş başlıklarına baktı. *Robert Louis Stevenson'ın Toplu Mektupları*. Ha, ha! İyi bu. *Robert Louis Stevenson'ın Toplu Mektupları!* Üst kapağının kıyısı tozdan simsiyah olmuştu. Tozdan geldin, toza döneceksin. Gordon Stevenson'ın bez cildini ayağıyla ters çevirdi. Paran var mı paran, ondan haber ver! Bir zamanlar İskoç idiysen bile, artık soğumuş etsin.

Çınn! Dükkân çanı. Gordon döndü. İki müşteri. Kütüphane müşterisi.

Dünyaya küsmüş, omuzları düşük, çöplükte yiyecek arayan çamura bulanmış bir ördeğe benzeyen aşağı sınıftan bir kadın, elinde hasır sepetiyle kararsız adımlarla sızdı dükkândan içeri. Peşinde etine dolgun küçük bir kırlangıcı andıran kırmızı yanaklı, ortanın da ortası sınıftan bir kadın vardı, gelen geçen entel olduğunu anlasın diye koltuğunun altına başlığı görünecek şekilde *Forsyte Ailesinin Destanı* adlı kitabı sıkıştırmıştı.

Gordon yüzündeki asık ifadeyi sildi. Onları kütüphane aboneleri için sakladığı aile doktoru içtenliği ve gülümsemesiyle selamladı.

"İyi akşamlar Bayan Weaver. İyi akşamlar Bayan Penn. Ne kötü bir hava!"

"Felaket!" dedi Bayan Penn.

Geçmeleri için yana çekildi. Bayan Weaver hasır sepetini baş aşağı etti ve Ethel M. Dell'in *Silver Wedding* kitabının sayfa uçları kıvrık bir kopyasını yere döktü. Bayan Penn'in parlak kuş gözleri kitabın üzerinde parlıyordu. Bayan Weaver'ın arkasından Gordon'a yaramazca gülümsedi – hani, iki entel arasındaki özel selamlaşma kabilinden. Dell! Ne kadar aşağılık! Şu aşağı sınıfların okudukları kitaplara bak. Gordon da kadına halden anlar bir tavırla gülümsedi. Entel entele gülümseşerek kütüphane bölümüne geçtiler.

Bayan Penn *Forsyte Ailesinin Destanı*'nı masanın üzerine koydu ve kırlangıç-göğsünü Gordon'a döndürdü. Gordon'a karşı her zaman yakın dostuymuş gibi davranırdı. Her ne kadar bir tezgâhtarsa da ona Bay Comstock derdi ve onunla edebî konuşmalara girişirdi. Aralarında aydınların masonvari dayanışmasına benzer bir ilişki vardı.

"Umarım *Forsyte Ailesinin Destanı*'nı beğenmişsinizdir Bayan Penn?"

"Ah, o kitap ne harikulade büyük bir eser, Bay Com- stock! Biliyor musunuz, bununla dördüncü kez okumuş oldum kitabı! Bir destan, gerçek bir destan!"

Bayan Weaver kitaplara bakınıyordu, ancak alfabetik sıralı olduklarını görecek kadar akıllı değildi.

"Bu hafta ne alacağımı bilemiyorum, gerçekten bilemiyorum," diye mırıldandı sarkık dudaklarının arasından. "Kızım Deeping'i oku deyip duruyor. Bayılıyor Deeping'e, kızım yani. Ama damadım – o da Burroughs' cu. Bilemiyorum."

Burroughs adını duyunca Bayan Penn'in yüzü yamuldu. Herkesin anlayacağı bir tavırla Bayan Weaver'a arkasını döndü.

"Bence Bay Comstock, bu Galsworthy'de müthiş bir büyüklük var. Öylesine geniş kapsamlı, öylesine evrensel, öte yandan, aynı zamanda iliğine kemiğine dek İngiliz, *insancıl*. Kitapları gerçek *insan* belgeleri."

"Priestley de öyle," dedi Gordon. "Bence Priestley korkunç güzel bir yazar, öyle değil mi?"

"Ah, evet. Öyle büyük, öyle geniş, öylesine insancıl! Ve öylesine vazgeçilmez derecede İngiliz!" Bayan Weaver dudaklarını büzdü. Bunların ardında tek başlarına duran üç sarı diş bulunuyordu.

"Sanırım belki de bir Dell daha alsam iyi olacak," dedi. "Başka Dell'iniz var, değil mi? Doğrusu Dell okumaktan çok hoşlanıyorum, ne yalan söyleyeyim. Kızıma diyorum ki, 'Deeping'lerin de senin olsun Burroughs'ların da. Sen bana Dell ver,' diyorum."

Gel Dell gel! Gelsin dükler zangoçlar! Bayan Penn'in gözleri entel ironisi sinyalleri veriyordu. Gordon onun sinyaline karşılık verdi. Bayan Penn'i yabana atmamalıydı! İyi ve daimi müşteriydi ne de olsa.

"Ah, elbet Bayan Weaver. Bir raf dolusu Ethel M. Dell'imiz var. *The Desire of His Life*'ı ister misiniz? Yoksa okudunuz mu? *The Altar of Honour*'a ne dersiniz?"

"Acaba Hugh Walpole'un son kitabı var mı?" dedi ordan Bayan Penn. "Epik bir şeyler, *büyük* bir eser okuma havamdayım bu hafta. Bakın, Walpole bence gerçekten *büyük* bir yazar, bence Galsworthy'den sonra o gelir. Garip bir *büyüklük* var onda. Aynı zamanda da müthiş bir insancıllık."

"Ve vazgeçilmez derecede İngiliz!" dedi Gordon.

"Ah, elbet! Vazgeçilmez derecede İngiliz!"

"Galiba ben yine *The Way of an Eagle*'ı alacağım," dedi Bayan Weaver sonunda. "İnsan *The Way of An Eagle*' dan hiç bıkmıyor, sizin için de öyle değil mi?"

"Gerçekten de şaşırtıcı derecede popüler," dedi Gordon diplomatik bir tavırla; bu arada gözü Bayan Penn' deydi.

"Ah, evet, şaşırtıcı!" diye yankıdı Bayan Penn alaycı bir anlatımla ve Gordon'a bakarak.

İkişer penilerini aldı ve Bayan Penn'i Walpole'un *Rogue Herries*'i, Bayan Weaver'ı da *The Way of An Eagle* ile mutlu bir şekilde uğurladı.

Sonra hemen sallana sallana arkaya, diğer odaya geçti ve şiir raflarına yöneldi. Bu raflarda büyüleyici bir melankoli gizliydi ona göre. Kendi sefil kitabı da oradaydı – tepelerde elbet, satılamazların arasında. *Mice*, yazan Gordon Comstock; kırka otuz santimlik, sekiz sayfalık araya sıkışmış, üç şilin altı penilik bir şey – şimdi bir şiline indirilmiş fiyatı. *The Times Edebiyat* eki "çok büyük bir gelecek" vaat ettiğini açıkladı ama hakkında yazı yazan on üç akıllıdan hiçbiri kitabın adındaki ince ironiyi görmedi. McKechnie Kitabevi'nde çalıştığı iki yıl boyunca, tek bir müşteri, tek bir tanrı kulu, *Mice*'ı rafından bir kez olsun indirtmedi.

On beş yirmi raf dolusu şiir kitabı vardı. Gordon onlara sinirleniyordu. Çoğu patlayamamış bombalar gibiydi. Göz hizasından biraz yukarda, dünün ozanlarının, gençliğinin yıldızlarının bulunduğu göklere ve unutulmuşluğa doğru yol alıyorlardı. Yeats, Davies, Housman, Thomas, De la Mare, Hardy. Ölü yıldızlar. Sönmüş yıldızlar. Onların altında, tam tamına göz hizasında, yanıp sönen, asla patlamayan maytaplar duruyordu. Eliot, Pound, Auden, Campbell, Day Lewis, Spender. Bu takım rutubetlenmiş maytaplara benzetilebilirdi. Sönmüş yıldızlar yukarda, nemli maytaplar aşağıda. Okunmaya değer bir yazar çıkacak mı bundan sonra? Lawrence fena değildi, Joyce ise sapıtmadan önce ondan da iyiydi. Zaten, okunmaya değer iyi bir yazarımız çıksa, çerçöpe boğulmuş halimizle onu görünce tanıyacak mıyız? Nerden tanıyacağız?

Çınn! Kapı çanı. Gordon döndü. Bir müşteri daha gelmişti.

Kiraz dudaklı, kolalı parlak saçlı yirmi yaşlarında bir genç, Nancy diye ad takılan efemineler gibi kırıtarak içeri daldı.

"İyi akşamlar, yardımcı olabilir miyim? Aradığınız belli bir kitap var mı?"

"Ah, hayığ, pek sayılmaz." R'siz bir Nancy sesi. "Şöyle biğ bakabiliğ miyim? Vitğininiz çok ilgimi çekti. Kitap dükkânlağına hiç, ama hiç dayanamam! Bu yüzden daldım içeği – hi-hi-hi!"

Şimdi de dışarı dal Nancy. Gordon kültürlü bir gülüş güldü, hani iki kitapsever arasındaki ortak duygu gülümsemesi...

"A, lütfen buyrun, bakın. İnsanların kitapları karıştırmasından hoşlanırız. Şiir ilginizi çeker miydi acaba?"

"Ah, elbet! Şiiğe *bayılığım*!"

Elbet ya! Uyuz züppe yavrusu. Giysilerinde artist bozuntusu havası vardı. Gordon şiir raflarından "ince" bir kırmızı kitap çekti.

"Bu şiirler yeni çıktı. Belki ilginizi çeker. Hepsi çeviri – alışılmış türden şiirler değil. Bulgarcadan çevrilmiş."

Çok yerinde bir davranış. Şimdi bırak onu kendi haline. Müşterilere böyle davranmak gerekir. Onları itip kakmamalı, işi aceleye getirmemeli; bırak yirmi dakika kadar karıştırsın kitapları; bu durumda utanır, bir şey alırlar. Gordon kapıya yanaştı, aklınca Nancy'nin ayağının altından çekiliyordu; ama bu işi de içtenlikli bir havayla, bir eli cebinde, bir centilmene yakışır biçimde, hiç oralı değilmiş gibi gerçekleştirdi.

Dışarıda kaygan cadde boz renkli ve ürkütücü görünüyordu. Köşe başından bir yerlerden nal sesleri gelmekteydi, soğuk, boş bir ses. Rüzgâr bacalardan çıkan siyah duman kümelerini oradan oraya sürüklüyor sonra eğik çatıların üzerine düzgünce yayıyordu. Ah!

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr
Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları,
Ve bacaların kara şeritleri
Aşağı döndürüyor falan filan
("bulanık" gibi bir şey) havayı.

Güzel. Ama esini, isteği söndü. Gözleri caddenin karşısındaki reklam posterlerine takıldı gene.

Onlara neredeyse kahkahalarla gülmek istiyordu, öylesine zayıf, öylesine ölü canlı, öylesine iştah kapatıcıydılar. Sanki bu ilanlara bakıp da mal alacak vardı! Sırtı sivilceli dişi şeytan gibi! Ama ne olursa olsun Gordon'u üzüyorlardı. Paranın leş kokusu, dört bir yanda pis para kokusu. Şiir raflarından uzaklaşmış, Rus balesi üzerine kalın, pahalı bir kitabı eline almış bulunan Nancy'ye kaçamak bir bakış baktı. Nazik pembe pençesinde düşürdü düşürecek tutuyordu kitabı, tıpkı sincapların ceviz tutması gibi. Ve resimlerine bakıyordu. Gordon bu tipleri bilirdi. Paralı "artistik" genç. Kendisi sanatçı falan değil, ama

sanatlara takılıyor; sergilere gidiyor, skandal satıcısı. Nancy Mancy ama görünüşü güzel. Boynunun derisi, tıpkı bir deniz kabuğunun iç tarafı gibi ipeksi görünüyordu. Böylesine bir teni yılda beş yüz şilinden aşağı edinemez insan. Bütün paralı insanlarda olduğu gibi bunda da bir büyü, bir çekicilik vardı. Para ve büyü; kim bunları birbirinden ayırabilir ki?

Gordon'un aklına taş çatlasa ancak iki haftada bir gördüğü, çok hoşlandığı zengin dostu *Antichrist* editörü Ravelston geldi; sonra söylediğine göre kendisini, Gordon'u seven –ona hayran olan– ve buna karşın onunla hiç yatmamış bulunan Rosemary'yi düşündü. Para yine karşımıza çıkıyordu; her şey paraydı. Bütün insan ilişkileri parayla satın alınmalıydı. Paran yoksa, erkekler sana dönüp bakmaz, kadınlar seni sevmez; sevmez derken, seni umursamaz, sevip sevmemesi önem taşımaz. Sonuçta ne kadar da haklıdırlar! Çünkü, parasız, sevilebilirlik niteliğinden yoksunsun. İnsanların ve meleklerin diliyle konuşuyorum. Ama param olmasa, insanların ve meleklerin dillerini konuşamam.

Yine reklam panolarına baktı. Bu kez gerçekten nefret ediyordu onlardan. Şu Vitamalt olan örneğin! "Vitamalt ye, gün boyu yürü!" Genç bir çift, bir kız bir oğlan, yürüyüş giysileri içinde, rüzgâr saçlarını dağıtmış, Sussex bayırlarını tırmanıyorlar. Ah, kızın suratını görseniz! Berbat, erkeksi bir neşe içinde! Her türden eğlenceye açık. Rüzgâra açık! Ayağında dapdaracık bir şort var, ama bu poposuna çimdik atabileceğiniz anlamına gelmiyor. Onların yanında Roland Butta. "Roland Butta Bovex'siz sofraya oturmaz." Gordon posteri kin ve nefret dolu derin bir ilgiyle inceledi. O salak sırıtkan surat, hayatından memnun bir farenin suratına benziyordu, siyah saçları ipeksiydi, gözlüğü bir şeye benzemiyordu. Roland Butta, yılların mirasçısı; Waterloo fatihi Roland Butta, efendilerinin isteğine uygun olarak çağdaş erkek havalarında. Emre amade bir domuz yavrusu olarak parayla dolu bir domuz yemliğine çökmüş Bovex içiyor.

Rüzgârdan sararmış suratlar geçti. Bir tramvay gürleyerek meydana daldı, Prince of Wales'deki saat üçü vurdu. Yaşlı bir yaratık çifti, bir serseri ya da dilenciyle karısı, neredeyse yerlere değecek uzun yağlı paltolar içinde dükkâna doğru yürüyorlardı. Hallerinden kitap hırsızı oldukları belliydi. Dışarıdaki kutulara göz kulak olmalı. Yaşlı adam birkaç yarda ötede köşe başında durdu, karısı dükkânın kapısına

geldi. Kapıyı iterek açtı, yüzüne dökülmüş beyaz saçları arasından umutlu bir kötü niyetle Gordon'a baktı.

"Kitap alıyor musunuz?" diye sordu kaba sesiyle.

"Bazen. Kitabına bağlı."

"Burda çok *harika* kitaplarım var."

Kapıyı çarparak kapadı ve içeri girdi. Bizim Nancy omzundan hoşnutsuz bir bakış fırlattı ve bir iki adım öteye, köşeye çekildi. İhtiyar kadın paltosunun altından küçük yağlı bir bez torba çıkardı. Güvenli bir gizlilikle Gordon'a yaklaştı. Kadın, çok, çok bayat ekmek kırıntısı kokuyordu.

"Alacan mı bunnarı?" dedi boynunun bir hareketiyle torbayı göstererek. "Hepsine sadece iki buçuk şilin."

"Nedir onlar? Bir bakayım, lütfen."

"*Harika* kitaplar işte," diye soludu kadın açık çantaya eğilip müthiş keskin bir bayat ekmek kokusu yayarak.

"İşte!" dedi, ve koluyla kavradığı leş gibi kitapları nerdeyse Gordon'un gözüne soktu.

Aralarında Charlotte M. Yonge romanlarından birinin 1884 baskısı vardı, uzun yıllar bir kenarda uyumuş gibi görünüyordu. Gordon birden irkildi.

"Bunları alamayız," dedi kısaca.

"Alamazsın? *Neden* alamazsın?"

"Çünkü işimize yaramaz. Bu tür şeyleri satamayız."

"Neden öyleyse çantamdan çıkarttırdınız kitapları?" diye sordu ihtiyar öfkeyle.

Gordon kokudan sakınmak üzere kadının etrafında bir döndü ve sessizce kapıyı açtı. Tartışmanın anlamı yoktu. Dükkâna her gün bu türden pek çok kişi gelirdi. Yaşlı kadın söylene söylene çıktı, kötü niyeti omuzlarındaki kamburdaydı sanki, kocasının yanına gitti. Adam köşede öksürmek için durdu, öyle gürül gürül öksürüyordu ki, kapı kapalıyken bile dükkândan duyuluyordu. Küçük beyaz bir dili andıran bir balgam parçası dudakları arasında belirdi ve yolun kenarındaki su kanalına fırlatıldı. Sonra iki yaratık ayakları dışında her taraflarını örten uzun yağlı paltoları içinde arılar gibi vızıldayarak uzaklaştılar.

Gordon arkalarından baktı. Bunlar yan ürünlerdi. Para-tanrısının safraları. Londra'nın dört bir yanında bunlara benzer on binlerce yaşlı

hayvan sürtüyordu; bunlar, pis böcekler gibi emekleyerek mezara gitmekteydiler.

Görkemsiz caddeye baktı. Şu anda ona öyle geliyordu ki, bunun gibi bir kentte, bunun gibi bir caddede, yaşanan her hayat anlamsız ve dayanılmaz olsa gerektir. Günümüzde çok yaygın olan parçalanmışlık duygusu, kokuşma duygusu, iliklerine işlemişti. Her nasılsa, bu duygu karşı duvardaki ilan posterleriyle karışmıştı. Şimdi o sırıtkan bir metre genişliğindeki suratlara daha iyi baktı. Sonuçta, orada düpedüz ahmaklıktan fazlası vardı, açgözlülük ve bayağılık vardı. Roland Butta size sırıtıyor, güya iyimser, parıldayan takma dişlerini gösteriyor. Ama o sırıtmanın ardında ne var? Umarsızlık, boşluk, kıyamet öngörüleri. Çünkü bakmasını biliyorsanız göreceksiniz; o kaygan memnuniyetin ardında, o kıkırdarken titreyen çift göbekli beş para etmezliğin ardında, korkmuş bir boşluktan, gizli bir umarsızlıktan başka bir şey olmadığını görmüyor musunuz? Çağdaş dünyanın o büyük ölüm arzusu. İntihar anlaşmaları. O yapayalnız evciklerde havagazı fırınlarına sokulmuş kafalar. Lastik kılıflar ve doğum kontrol hapları. Ve gelecekteki savaşların yankıları. Düşman uçakları Londra üzerinde uçmakta; pervanelerin ürkütücü homurtuları, bombaların sarsıcı gümbürtüleri. Hepsi Roland Butta'nın yüzünde yazılı.

Başka müşteriler geliyor. Gordon kibarca kenara çekildi.

Kapının çanı çınladı. Üst-orta sınıftan iki bayan gürültülü bir şekilde içeri girdi. Biri otuz beşlerinde pembe-beyaz, şeftali suratlı güzel bir kadındı; kışkırtıcı cömert göğüsleri sincap kürkü paltosunu nerdeyse açık tutuyor, son derece dişil bir menekşe kokusu yayıyordu; öteki orta yaşlı köri suratlı, güçlüce ve süslüceydi – Hindistan'dan olsa gerekti. Onların hemen ardından esmer, üstü başı pis, utangaç bir adam, bir kedi kadar çekingen ve özür diler bir havayla kapıdan içeri sızdı. Adam, dükkânın en iyi müşterilerinden biriydi. Ordan oraya seken, yapayalnız bir yaratıktı, nerdeyse konuşamayacak kadar utangaçtı, ayrıca nedendir bilinmez, her zaman bir günlük sakalı bulunurdu.

Gordon formülünü yineledi:

"İyi akşamlar, yardımcı olabilir miyim? Aradığınız belli bir kitap var mı?"

Şeftali suratlı güzel bir gülümsemeyle Gordon'u mest etti, ama köri suratlı soruyu kabalık olarak değerlendirmeye karar verdi. Gordon'u yok sayarak şeftali suratlıyı yeni kitapların yanında, köpek kitaplarıyla kedi kitaplarının bulunduğu raflara sürükledi. İkisi hemen raflardan kitap çekmeye ve yüksek sesle konuşmaya başladılar. Köri suratlının sesi tıpkı bir talim subayının sesi gibiydi. Kuşkusuz bir albay karısı ya da duluydu. Hâlâ Rus balesi konulu büyük kitaba dalmış bulunan bizim Nancy kibarca kenara çekildi. Yüzü, bir daha rahatsız edildiğinde dükkândan hemen çıkacağını söylüyordu. Utangaç genç adam şiir raflarını bulmuştu. İki bayan, dükkâna oldukça sık gelirlerdi. Her seferinde kediler ve köpekler üzerine yazılmış kitapları isterler, ama hiç almazlardı. İki koca raf dolusu kedi kitabı ve köpek kitabı vardı. "Bayanların Köşesi," derdi buraya yaşlı McKechnie.

Biri daha geldi, bu kütüphane –ödünç kitap– müşterisiydi. Yirmilerinde, şapkasız, beyazlar giymiş çirkin bir kızdı; soluk benizli yüzünde anlatım bulunmayan, dürüst suratlı biriydi, gözlerini çarpıtan numarası yüksek gözlük takmıştı. Eczanede kalfaydı. Gordon hemen o samimi kütüphane havasına girdi. Kız ona gülümsedi ve bir ayınınki kadar sakar adımlarla Gordon'un peşinden kütüphaneye yürüdü.

"Bu kez ne türden bir kitap isterdiniz, Bayan Weeks?"

"Şeyy." Kadın paltosunun önünü tuttu. Siyah çarpık gözleri, delici bakışları Gordon'un gözlerine çakıldı. "Yani, *aslında* şöyle ateşli bir aşk hikâyesi istiyorum. Hani... *modern* bir şey olsun."

"Modern bir şey? Örneğin Barbara Bedworthy'den bir kitap? *Neredeyse Bakire*'yi okudunuz mu?"

"Yok yok, onu istemem. Fazla derin. Derin kitaplara dayanamam. Şöyle –yani, *siz* anlarsınız– *modern* bir şey. Seks sorunları, boşanma falan filan. *Siz* biliyorsunuz yani..."

"Modern ama derin olmayacak," dedi Gordon o halden anlar havasıyla – cahilin dilini kavramış cahil havası yani...

Çağdaş ateşli aşk öyküleri rafına gitti. Kütüphanede en azından üç yüz kitap vardı bu türden. Dükkânın ön tarafından iki üst-orta sınıf hanımefendinin, şeftalili olanla körili olanın köpekler üzerine konuştukları duyuluyordu. Köpek kitaplarından birini almış resimlerine bakıyorlardı. Şeftali sesi bir Peke fotoğrafı karşısında hayranlığını dile getirmekteydi – minik melek köpecik, koskocaman

dupduygulu gözleri ve misminicik siyah burnuyla, ah, yavrucak! Ama köri ses, evet kesinlikle bir albay dulu olanı, Pekelerin çok çıtkırıldım olduğunu söyledi. Ona şöyle yürekli köpekler gerekliydi – savaşabilecek köpekler, dedi; bu ödlek süs köpeklerinden nefret ettiğini söyledi. "Sende hiç duygu yok, Bedelia, duygu denen şey yok," dedi şeftali sesli, sesini yükseltmeden. Kapı zili gene şıngırdadı. Gordon eczacı kalfasının eline *Seven Scarlet Nights*'ı tutuşturdu ve kütüphane kartına notunu aldı. Kız paltosunun cebinden eski püskü bir deri cüzdan çıkardı ve ona iki peni ödedi.

Gordon ön tarafa döndü. Bizim Nancy elindeki kitabı yanlış rafa koymuş ve ortadan yitmişti. İnce uzun düz burunlu, doğru dürüst –ya da akıllı uslu– giyinmiş, altın çerçeveli monoklu bulunan –büyük olasılıkla sert bir öğretmen ve kesinlikle feminist– özgüvenli bir kadın içeri daldı ve Bayan Wharton-Beverley'nin kadınlara oy hakkı tanınması hareketinin tarihini istedi. Gordon gizli bir sevinçle bu kitabın kendilerinde bulunmadığını söyledi. Kadın keskin ve delici bakışlarla erkeklerin bu konuda elbet yetersiz olduğunu Gordon'a iletti ve çıkıp gitti. İnce uzun genç adam, özür diler suratıyla köşede dikilmiş, yüzünü tıpkı kafasını kanatları altına gömmüş uzun bacaklı bir kuş misali, D.H. Lawrence'ın *Toplu Şiirleri*'ne gömmüştü.

Gordon kapıda bekledi. Dışarıda özensiz giyimli, boynuna haki renkli bir atkı dolamış, çilek burunlu bir yaşlı adam, altı penilikler kutusundan kitap seçmeye çabalıyordu. İki üst-orta sınıf hanımefendi arkalarında masanın üzerinde açılmış bir yığın kitap çöplüğü bırakarak birden dükkândan çıktılar. Şeftali suratlı dönüp dönüp köpek kitaplarına isteksiz bakışlar fırlattı, ama hiçbir şey almamaya kararlı olan köri suratlı onu çekeleyip duruyordu. Gordon onlara kapıyı açtı. İki hanımefendi onu görmezden gelerek gürültüyle çıktılar.

Gordon onların kürk mantolu üst-orta sınıf sırtlarının caddeden aşağı ilerleyişini seyretti. Çilek burunlu yaşlı adam hem kitapları alıp bırakıyor hem de kendi kendine konuşuyordu. Kafadan biraz çatlak olsa gerekti. Gözden ırak tutulursa bir kitap yürütürdü kesinlikle. Rüzgâr şimdi daha soğuk esiyor, caddedeki kayganlığı kurutuyordu. Tam sigara içilecek andı. Rüzgâr, Gizli Sos posterinden bir parçayı yırttı, ipteki çamaşır gibi hızla sallamaya başladı. Ah!

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr
Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları,
Ve bacaların kara şeritleri
Aşağı dönüyor; havanın kamçıları
Dövüyor onları
Yırtık posterler titreşiyor.

Fena değil, hiç de fena değil. Ama devamını yazma isteği yoktu içinde – devam edemezdi. Cebindeki parayı elledi, utangaç genç adam duymasın diye şıngırdatmadı. İki peni ve de yarım peni. Yarın tütün yok. Kemikleri sızlıyordu.

Prince of Wales'de bir ışık göründü. Bardan çıkıyor olmalıydılar. Çilek burunlu ihtiyar iki penilik kutudan bir Edgar Wallace okuyordu. Uzaktan bir tramvay gürledi. Yukarıdaki odada aşağı dükkâna nadiren inen Bay McKechnie, beyaz saçlı ve beyaz sakallı kafasıyla ocağın başında Middleton'ın deri ciltli *Travels in the Levant*'ını okurken uyuyakalmıştı; enfiye kutusu da yanı başındaydı.

Zayıf genç adam ansızın yalnız olduğunu anladı ve suçlu suçlu başını kitaptan kaldırdı. Kitapçı dükkânlarının müdavimiydi, ama bir dükkânda on dakikadan fazla durmazdı. Kitaplara duyduğu tutkulu açlıkla, insanları rahatsız etme korkusu sürekli çarpışıyordu içinde. Bir dükkânda on dakikadan fazla kaldı mı, huzursuz olurdu, kendisini bir fazlalık olarak görür ve salt sinirinden bir şey alıp tüyerdi. Hiçbir şey demeden Lawrence'ın şiirlerini içeren bir kitabı uzattı ve beceriksiz hareketlerle cebinden üç florin çıkardı. Bunları Gordon'a uzatırken birini düşürdü. İkisi de aynı anda parayı almak için eğildiler; kafaları birbirine çarptı. Genç adam yavaş yavaş kızararak geri çekildi.

"Sarayım," dedi Gordon.

Ama utangaç genç adam hayır anlamına başını salladı – öylesine kötü kekeliyordu ki, kaçınılmaz olduğu sürece konuşmazdı. Kitabını kaptı ve ayıp bir harekette bulunmuş havalarında dükkândan çıktı.

Gordon yalnızdı. Yine kapının oraya doğru yürüdü. Çilek burunlu adam omzunun üzerinden ona baktı, Gordon'la göz göze geldi ve ne yapacağını bilemedi, yürüdü gitti. Edgar Wallace'ı cebine indirmek üzere yakalanmıştı. Prince of Wales'deki saat üç çeyreği çaldı.

Ding dong! Üçü çeyrek geçiyor. Üç buçukta sigarayı tellendir. Dükkânın kapanmasına dört saat kırk beş dakika var. Akşam yemeğine beş saat on beş dakika. Cepte iki buçuk peni. Yarın tütün yok.

Birden muazzam, dayanılmaz bir sigara içme arzusu sardı Gordon'u. Bugün öğleden sonra sigara içmemeye karar vermişti. Sadece dört sigarası kalmıştı. Onları "yazmayı" düşündüğü geceye bırakmalıydı; çünkü havasız yazması ne denli olanaksızsa, tütünsüz "yazması" da o kadar olanaksızdı. Yine de mutlaka sigara içmesi gerekiyordu o anda. Player's Weights paketini çıkardı, içinden bir sigara çekti. Düpedüz, salakça bir teslimiyetti bu; akşamın "yazma" süresinden yarım saat çalma anlamına geliyordu. Utançlı bir sevinçle kâğıtlı dumanı ciğerlerine çekti.

Kendi yüzünün yansısı bozumsu camdan ona ba- kıyordu. Gordon Comstock, *Mice*'ın yazarı; *en l'an trentiesme de son eage*, otuzunda yok ve şimdiden dökülüyor. Sadece yirmi altı dişi kalmıştı. Ne var ki Villon aynı yaştayken kendi marifetiyle belsoğukluğuna yakalanmıştı. Küçük lütuflara şükredelim.

Gizli Sos reklamı üzerinde sallanan yırtık kâğıt şeridi izledi. Uygarlığımız ölmek üzere. *Mutlaka* ölüyor. Ama yatağında ölmeyecek. Şu anda uçaklar geliyor. Vınnn – gümbürrr! Bütün Batı dünyası kendini ağır patlayıcılara kaptırdı.

Kararmakta olan caddeye, yüzünün penceredeki bozumsu yansısına, gelip geçmekte olan pejmürde insanlara baktı. Nerdeyse elinde olmayarak yineledi:

"C'est l'Ennui – l'œil chargé d'un pleur involontaire,
Il rêve d'échafauds en fumant son houka!"[1]

Para, para! Roland Butta! Uçakların vınlaması ve patlayan bombaların sesleri.

Gordon kurşuni göğe baktı. Uçaklar gelmekteydi. İmgeleminde uçakların geldiğini gördü; bölük bölük, sayısız uçak, gökyüzünü sinek bulutları gibi karartıyordu. Dilini tam olarak dişlerine değdirmeden bir ses çıkardı – uçakların vınlayışına öykünen sinek vızıltısı gibi bir ses. Bu o anda duymayı müthiş arzu ettiği bir sesti.

1. “Mesele işte bu – elinde olmadan gözyaşlarıyla dolan gözler, nargile tüttürerek darağacını düşlüyor.” (Y.N.)

II

Gordon saçını arkaya doğru savuran ve alnını en “güzel” görünümüyle ortaya çıkaran rüzgâra karşı yürümekte, evine gitmekteydi. Davranışları gelip geçenlere palto giymemesinin tek nedeninin tümüyle keyfi olduğunu belli ediyordu – ya da hiç değilse öyle umuyordu Gordon. Aslına bakarsanız, paltosu on beş şiline rehin bırakılmıştı.

Kuzeybatı Willowbed Sokağı hiç kaygan değildi, sadece karanlık, pis ve sıkıcıydı. Beş dakikalık yürüme mesafesi uzaklıkta gerçek varoşlar bulunuyordu. Beş kişinin tek yatakta yattığı ve biri öldüğünde, ceset gömülünceye dek geçen her gece ölüyle yatılan kiralık evler; on altılık delikanlıların on beşinde kızları sefil badanalı duvarlara dayayıp bozduğu çıkmaz sokaklar oradaydı. Ancak Willowbed Sokağı az da olsa aşağı orta sınıf adabını korumayı başarmıştı. Evlerden birinde sarı pirinçten bir dişçi tabelası bile vardı. Evlerin üçte ikisinde, pencerelerin dantel perdeleri arasından ucunu gösteren aspidistra yapraklarının hemen üstünde yeşil kart üzerinde gümüş harflerle “Kiralık Daire” yazısı okunabiliyordu.

Gordon’un ev sahibesi Bayan Wisbeach’in uzmanlık alanı “bekâr baylar”dı. Havagazı lambasıyla aydınlatma içinde, oturma-yatak odası veriyordu; ısınma yolunu kendin bulacaksın, banyo için fazladan para vereceksin (gazla çalışan bir su ısıtıcı vardı), masasının ortasında bir yığın sos şişesi bulunan mezar karanlığındaki yemek odasında yemek de ücrete tabi. Öğle yemeği için eve gelen Gordon, haftada yirmi yedi şilin ve altı peni veriyordu.

31 numaralı odanın kapısının üzerindeki buzlu camdan sarı bir gaz lambasının ışığı yansıyordu. Gordon anahtarını çıkardı ve anahtar deliğini bulmaya çalıştı – bu tür evlerde anahtarlar hiçbir zaman kilide tam olarak uymazdı. Küçük karanlık hol –aslında bir geçitti burası– bulaşık suyu, çöp, yıpranmış şilte ve lazımlık kokardı. Gordon holdeki

dolabın üzerinde duran parlak siyah tepsiye bir göz attı. Mektup falan yoktu elbet. Kendisine mektup umudu beslememesi gerektiğini söyleyip duruyordu, ama yine de umut etmeyi sürdürüyordu. Göğsüne tam olarak ağrı değil de, bir ağırlık duygusu çöktü. Rosemary mektup yazmış olabilirdi! Tam dört gündür yazmamıştı. Dahası, birkaç dergiye şiir göndermişti, onlardan yanıt almamıştı. Akşamını dayanılabilir kılan tek şey, evine vardığında kendisini bekleyen bir mektup bulmaktı. Ama çok az mektup alıyordu – olsa olsa haftada dört beş tane.

Holün sol tarafında hiç kullanılmayan bir oda vardı, sonra merdivenler... Merdivenlerin bitimindeki geçit aşağı mutfağa ve de Bayan Wisbeach'in işgal ettiği o yanına yaklaşılamaz ine açılıyordu. Gordon eve girdiğinde, geçidin sonundaki kapı otuz santim kadar açıktı. Bayan Wisbeach'in yüzü kapı aralığından doğdu, Gordon'u kısaca ama merakla inceledi, sonra kayboldu. Gecenin on birine kadar bu şekilde incelenmeksizin eve girip çıkmak olanaksızdı. Bayan Wisbeach sizden neden kuşkulanıyordu, bilinmez; belki eve gizlice kadın sokmanızdan. Şu hani son derece kötücül saygın ev sahiplerindendi kendisi. Yaş kırk beş falan, güçlü kuvvetli ama hareketli, pembe yanaklı, kaşı gözü yerinde, korkunç gözlemci bir yüz, çok güzel beyaz saçlar ve çıkmamak üzere yüze yapışmış bir keder.

Gordon dar merdivenlerin dibinde durdu. Yukarıdan, kaba, gür bir sesten "Kim korkar hain kurttan?" şarkısı duyulmaktaydı. Otuz sekizlerinde, şık bir gri takım elbise, sarı pabuçlar, hafif kenarlı fötr şapka, şaşırtıcı bayağılıkta mavi kemerli bir palto giymiş çok şişman bir adam şişmanlara özgü dans adımlarıyla görüntüye girdi. Bu, birinci kattaki kiracı, Seba Melikesi Tuvalet İhtiyaçları Şirketi'nin gezici temsilcisi Flaxman'dı. Hem iniyor hem de limon renkli bir eldivenle Gordon'u selamlıyordu.

"Selam dostum!" dedi şen şakrak bir havayla. (Flaxman herkese "dostum" derdi.) "Ne var ne yok?"

"Berbat," dedi Gordon kısaca.

Flaxman merdivenlerin dibine geldi. Ahbap çavuş kolunu sevgiyle Gordon'un omzuna attı.

"Keyfine bak moruk, keyfine bak! Cenaze gibisin. Crichton'a gidiyorum. Gel bir tek atalım."

"Gelemem. Çalışacağım."

"Yapma! Ne biçim arkadaşsın sen! Yukarıda zaman öldürmenin ne yararı var? Gel Cri'ye gidelim, barcı kıza asılalım."

Gordon Flaxman'ın kolundan kurtuldu. Bütün ufak tefek cılız insanlar gibi dokunulmaktan nefret ederdi. Flaxman tipik bir şişko şakacılığıyla sırıtmakla yetindi. Gerçekten korkunç şişmandı. Eriyip pantolon paçalarına akıyor, sonra onların kalıbına uygun donuyor sanırdınız. Ama elbet, bütün şişmanlar gibi, şişman olduğunu kabul etmiyordu. Kaçınmanın bir yolu varsa, hiçbir şişman "şişman" sözcüğünü ağzına almaz. "İriyarı" – ya da daha çok "güçlü kuvvetli" sözcüğünü yeğlerler. Şişman bir adamı "güçlü kuvvetli" diye betimlemekten daha çok hoşnut edecek bir şey yoktur. Flaxman Gordon'la ilk karşılaşmasında, az daha kendisine "güçlü kuvvetli" diyecekti, ama Gordon'un yeşilimsi gözlerindeki bir şeyler onu durdurdu. "İriyarı" demek fedakârlığını gösterdi.

"İtiraf ediyorum ki dostum," dedi, "yani biraz iriyarı sayılırım. Zararsız yani. Sakatlık yok, sağlığım yerinde." Göbeğiyle göğsü arasındaki belirsiz çizgiyi okşadı. "Sağlam sıkı kaslar. Hatta, ayağıma çabuğumdur. Ama – neyse, sanırım *iriyarı* denebilir."

"Cortez gibi," dedi Gordon.

"Cortez? Cortez? Şu hani Meksika'da dağlarda gezen ahbap mıydı o?"

"Ta kendisi. O iriyarıydı, ama gözleri, kartal gözüydü."

"Öyle mi? Bak, bu komik işte. Çünkü benimki de bir keresinde bana buna benzer şeyler söylemişti. 'George,' demişti, 'dünyanın en güzel gözleri senin gözlerin. Tıpkı kartal gözü gibi,' demişti. Elbet anlarsın, benimle evlenmeden önce söylemişti bunları."

Flaxman o anda karısından ayrı oturuyordu. Bir süre önce Seba Melikesi Tuvalet İhtiyaçları Şirketi gezgin elemanlarına beklenmedik bir şekilde otuz sterlin ikramiye vermiş, Flaxman'la iki başka elemanını Paris'e, yeni Sexapeal Naturetint dudak boyasını çeşitli Fransız firmalara tanıtmaya ve satmaya göndermişti. Flaxman otuz sterlinden karısına söz etmeyi gerekli görmedi. Elbet o Paris gezisinde hayatının en güzel günlerini geçirdi. Şimdi, döneli üç ay olmasına karşın o günlerden söz ederken ağzının suları akıyordu. O günleri Gordon'a tatlı tatlı anlatmaktan vazgeçmemişti. Hatunun varlığından

habersiz olduğu otuz papelle Paris'te on gün! Ne âlâ, ne âlâ! Ama ne yazık ki, yerin kulağı vardı, Flaxman eve döndüğünde kendisini azar, bağrış çağrış bekliyordu. Karısı on dört yıldır kullandıkları bir düğün armağanı olan kristal viski sürahisiyle onun kafasını kırdı ve çocukları da alarak annesinin evine kaçtı. Flaxman'ın Willowbed Sokağı'ndaki sürgünlüğünün öyküsü buydu. Ama buna tasalandığı yoktu. Kuşkusuz yumuşayacaktı karısı, daha önce de birkaç kez olmuştu bu türden patlamalar.

Gordon bir kez daha Flaxman'dan kurtulup yukarı kaçma girişiminde bulundu. İşin kötüsü, yüreği, onunla gitmek için onu dürtüp duruyordu. Bir içkiye öyle ihtiyacı vardı ki – Crichton Arms adının söylenmesi bile susatmıştı onu. Ama bu olanaksızdı, parası yoktu çünkü. Flaxman kolunu merdiven ağzına gerdi, Gordon'un yolunu kapattı. Gordon'dan bayağı hoşlanıyordu doğrusu. Onu "zeki" buluyordu – "zekilik", ona göre bir tür hoş delilikti. Üstelik, bara yürümesi için gerekli kısa süre için de olsa yalnızlıktan nefret ediyordu.

"Gel be ahbap!" diye üsteledi. "Nazlanma, yürü. Bardaki yeni kızı görmedin sen. Tam sana göre bir şeftali!"

Gordon Flaxman'ın sarı eldivenlerine soğuk soğuk bakarak, "Senin meselen bu aslında, değil mi? Bu yüzden süslendin sen, ha?" dedi.

"Kesinlikle ahbap! Nasıl leziz bir şeftali, bilsen! Saçlar küllü sarı. Bilmediği şey de yok yani kızın. Dün akşam ona bizim Sexapeal Naturetint'den verdim. Masamın yanından geçerken küçük poposunu nasıl salladığını görecektin. Kanımın akışını hızlandırıyor kız! Hem de nasıl!"

Flaxman bedenini kösnülce eğip büktü. Dili dişleri arasındaydı. Sonra Gordon'u küllü sarışının yerine koydu, onu belinden yakaladı ve hafifçe sarılıp sıktı. Gordon onu iteledi. Bir an için Crichton Arms'a gitme arzusu öylesine büyüleyici geldi ki, neredeyse Gordon'u yenecekti. Ah, bir bardak bira! Neredeyse boğazından aşağı indiğini hissediyordu. Ah, parası olsaydı! Bir bardak için yedi peni gerekliydi. Ama bunun ne yararı vardı? Cepte iki buçuk peni vardı. Başkalarının sana bira ısmarlamasına izin veremezsin ya!

Flaxman'ın uzanamayacağı bir noktaya çekilerek, suratını ekşitti, "Ah, bırak beni Tanrı aşkına!" dedi, sonra da arkasına bakmaksızın

merdivenleri çıktı.

Flaxman şapkasını başına yerleştirdi ve müthiş alınmış bir halde ön kapıya yollandı. Gordon bugünlerde hep böyle davranıyordu. Dostça yaklaşımları tersliyordu. Elbet işin aslı paraydı, her zaman paradır zaten. Cebinde paran olmayınca dostluk gösteremezsin, hatta uygar insan gibi bile davranamazsın. Ansızın kendine acıma duygusuyla tüyleri ürperdi. Crichton'daki bara gitmeye can atıyordu, yüreği sızlıyordu; biranın harika kokusu, ılık ortam, parlak ışıklar, neşeli sesler, birayla ıslanmış barda bardak sesleri... Para, para! Merdivenleri, o karanlık kötü kokulu basamakları tırmanmayı sürdürdü. Evin tepesindeki soğuk ve yalnız yatak odasının düşüncesi, kıyamet gibi geliyordu ona.

İkinci katta Lorenheim oturuyordu; yaşı ve ırkı bilinmeyen, kapı kapı dolaşıp kadınlara elektrikli süpürge kakalayarak haftada aşağı yukarı otuz beş şilin kazanan, esmer, zayıf naif, kertenkele kılıklı bir yaratıktı bu. Lorenheim, dünyada kendisiyle vakit geçirme aşkıyla tutuşan tek bir dostu bulunmayan insanlardandı. Yalnızlığı öylesine ölümcüldü ki, kapısının önünden geçerken ayaklarınızı azıcık sürtseniz, üstünüze çullanıp sizi içeri çekeler, bir yandan da yaltaklanarak girmeniz için üsteler, tavladığı, yattığı kızlarla kazıkladığı patronları anlattığı sonu gelmez paranoyak masallarını dinletirdi. Odası, bir pansiyon yatak odasına bile yakışmayacak ölçüde soğuk ve dağınıktı. Orada burada, her tarafta üzerine margarin sürülmüş yarısı ısırılmış ekmek parçaları vardı. Evdeki diğer kiracıysa, gece işinde çalışan bir tür mühendisti güya. Gordon onu arada sırada görürdü – sırıtık, rengi uçmuş yüzlü, içerde olsun, dışarda olsun kafasından melon şapkasını çıkarmayan iriyarı bir adamdı bu.

Gordon odasının tanıdık karanlığında gaz lambasını buldu ve yaktı. Oda orta büyüklükteydi, perdeyle ikiye ayrılamayacak kadar küçüktü, ama bozuk bir gaz lambasıyla yeterince ısınamayacak kadar da büyüktü. Çatı katlarında görmeyi umduğunuz türden eşya vardı odada. Beyaz bir tek kişilik yatak; kahverengi yer döşemesi; el yüz yıkamak için bir sehpa ve su kabı ile, aklınıza lazımlığı getirmeden asla kullanamayacağınız ucuz beyaz bir leğen. Pencerenin içinde, yeşil sırlı bir saksıda durumu pek iyi görünmeyen aspidistra bulunuyordu.

Pencerenin altında, mürekkep lekeli yeşil bir örtüsü bulunan mutfak masası duruyordu. Bu Gordon'un "yazı" masasıydı. Bayan Wisbeach'in, çatı katı için uygun bulduğu ve aspidistra saksısını taşımaktan başka işe yaramayan bir bambu masa yerine bu mutfak masasını vermesi için hayli mücadele etmişti. Şimdi bile, Gordon masa üstünün "düzeltilmesine" asla izin vermediği için kadın söylenip duruyordu. Masa, sürekli dağınıktı. Her an karmakarışık kâğıtlarla, hepsi de yağlı, alt köşeleri kıvrılmış, her bir satırı doldurulmuş, üstü çizilmiş, kıyılara köşelere yazılmış iki yüz kadar dosya kâğıdı – anahtarı sadece Gordon'da bulunan bir kâğıtlar labirenti masayı kaplamıştı. Her şeyin üzerinde bir tabaka toz vardı, içleri tütün külüyle burkulup söndürülmüş sigara izmaritleriyle dolu birkaç iğrenç kül tablası vardı odada. Pencerenin içindeki birkaç kitabı saymazsak, bu masa üzerindeki kâğıt yığınıyla, Gordon'un kişiliğinin odada bıraktığı tek iz bu kül tablalarıydı.

Hava müthiş soğuktu. Gordon gaz sobasını yaksam, diye düşündü. Sobayı kaldırdı, çok hafifti; yedek gaz tenekesi de boştu – cumaya dek gaz verilmeyecekti. Bir kibrit çaktı; soluk sarı bir alev, isteksizce fitile tırmandı. Şansı varsa bir iki saat yanardı. Gordon kibriti fırlatıp attığında, ot yeşili saksıdaki zambağa gözü takıldı. Hastalıklı bir zambaktı bu. Sadece yedi yaprağı vardı ve hiç yeni yaprak çıkarmıyordu. Gordon aspidistraya, bu zambak türüne karşı gizli bir korku duyuyordu. Pek çok kereler onu öldürmeye kalkışmış, susuz bırakmış, dallarında sigara söndürmüş, hatta toprağına tuz bile katmıştı. Ama pis mundar düpedüz ölümsüzdü. Bu bitki türü her koşulda ölgün yapraklı, hastalıklı bir yaşam sürebilirdi. Gordon ayağa dikildi ve üzerlerine lamba gazı bulanmış parmaklarını kasten zambak yapraklarına sürdü.

Tam o anda, Bayan Wisbeach'in sesi merdivenden çınladı:

"Bay Comstock!"

Gordon kapıya gitti. "Evet?" diye seslendi aşağı.

"Akşam yemeğiniz tam on dakikadır bekliyor. Beni boşuna bekleteceğinize aşağı gelip yesenize! Bir an önce bulaşıkları yıkayıp kaldırayım!"

Gordon aşağı indi. Yemek odası birinci katta, arkada, Flaxman'ın odasının karşısındaydı. Oda soğuktu, havasızdı, gün ortasında bile

alacakaranlıktı. Bu odada öyle çok zambak saksısı vardı ki, Gordon doğru bir sayım yapamamıştı. Her yeri kaplıyordu aspidistralar – pencere içlerinde, yerde, çiçek sehpalarında... pencerede ayrıca bir çiçekçi saksılığı vardı, ışığın girmesini engelliyordu. Yarı karanlık odada, zambaklarla, daha doğrusu zambak yapraklarıyla çevrilmiş olarak deniz dibi bitkilerinin ölgün yaprakları arasında, güneşsiz bir akvaryumda gibi hissediyordu insan kendini. Gordon'un yemeği konmuş, gaz sobasından masa örtüsüne yansıyan ışık yuvarlağında onu bekliyordu. Şömineye sırtını döndü (şöminede ateşin yanması gereken yerde yine bir zambak saksısı vardı) ve iki dilim bayat ekmek, üzerine sürülecek Kanada tereyağı, fare kapanı için yeterli peynir ve Pan Yan marka bir adet turşuyla bir tabak dilimlenmiş eti yedi, bir bardak da soğuk ama bayat su içti.

Odasına döndüğünde gaz lambası hâlâ az çok yanıyordu. Bir çaydanlık su kaynatacak kadar sıcaktır, diye düşündü. Şimdi akşamın büyük olayına – yasadışı çay partisine sıra gelmişti. Müthiş bir gizlilik içinde, hemen hemen her akşam kendisine bir fincan çay yapıyordu. Bayan Wisbeach kiracılarına yemek üstüne çay vermiyordu, çünkü, "su kaynatmakla uğraşamaz"dı, öte yandan yatak odanızda çay yapmanız kesinlikle yasaklanmıştı. Gordon masadaki karışık kâğıtlara tiksinerek baktı. İçinden bu gece kesinlikle çalışmayacağını söyledi. Çayını içecek, kalan sigaralarını tüttürecek ve *Kral Lear* ya da *Sherlock Holmes* okuyacaktı. Kitapları çalar saatin yanında pencere içindeydi – Shakespeare Everyman Yayınevi tarafından, *Sherlock Holmes*, Villon'un şiirleri, *Roderick Random*, *Kötülük Çiçekleri*, bir yığın Fransız romanı. Ama bugünlerde Shakespeare ile *Sherlock Holmes* dışında bir şey okumuyordu. Bu arada, şu bir fincan çay.

Gordon kapıya gitti, itip açtı ve kulak kabarttı. Bayan Wisbeach'in sesi duyulmuyordu. Çok dikkatli olmak gerekiyordu; kadın yukarı sızıp sizi suçüstü yakalama konusunda uzmandı. Bu çay yapma işi eve kadın getirmekten sonra en büyük suçtu. Gordon yavaşça kapının sürgüsünü itti, yatağın altından ucuz bavulunu çekti ve kilidini açtı. Bavuldan altı penilik bir Woolworth çaydanlığıyla bir paket Lyons çayı, bir konserve kutusu konsantre süt, bir demlik ve bir fincan çıkardı. Hepsi de şakırdamasın diye gazetelere sarılmıştı.

Belli bir çay yapma usulü vardı. Önce sürahiden çaydanlığı yarısına dek dolduruyor, gaz sobasının üzerine koyuyordu. Sonra yere diz çöküyor, bir gazete yayıyordu. Dünkü çay yaprakları hâlâ demlikteydi elbet. Bunları gazetenin üzerine döküyor, demliği parmağıyla sıyırıyor ve çayları gazeteyle paket yapıyordu. Şimdi sıra bunları aşağıya kaçırmaya gelmişti. En tehlikeli kısmı buydu işin – çay yapraklarından kurtulmak yani. Bu tıpkı cinayet işleyenlerin cesetten kurtulma konusundaki güçlüklerini andırıyordu. Fincana gelince; onu sabahları el tasında yıkıyordu. Pis iş. Olay bazen midesini bulandırıyordu. Bayan Wisbeach'in evinde böyle gizli yaşamak garip kaçıyordu. İnsan kadının hep kendisini izlediği duygusuna kapılıyor; aslında doğru da; herhangi bir saatte kiracıları suçüstü yakalamak umuduyla ayaklarının ucuna basa basa yukarı çıkabilir, aşağı inebilir. Biri sizi dinliyor korkusuyla rahat rahat tuvalete bile gidemeyeceğiniz evlerden biriydi bu.

Gordon kapının sürgüsünü açtı ve dikkatle dinledi. Çıt yok. Ah! Aşağı kattan bir toprak kap tıkırtısı duyuluyor. Demek Bayan Wisbeach akşam yemeği bulaşığını yıkıyor. Belki şimdi aşağı inmek yerinde olur.

Islak çay yaprakları paketini göğsüne bastırmış, ayaklarının ucuna basarak aşağı indi. Tuvalet ikinci kattaydı. Merdivenlerin hizasında durdu, bir an için dinledi. Hah! Yine bir çömlek sesi.

Durum uygun! *The Times Edebiyat* ekinin söylediğine göre "büyük bir gelecek vaat eden" ozan Gordon Comstock, çabucak tuvalete süzüldü, çay yapraklarını deliğe attı ve suyu akıttı. Sonra çabucak odasına döndü, kapının sürgüsünü gene çekti ve gürültü yapmamaya özen göstererek kendine çay demledi.

Oda şimdi sıcak sayılırdı. Çayla sigara kısa ömürlü büyülerini yaptılar. Şimdi kendisini biraz daha az sıkkın ve daha az öfkeli hissediyordu. Bir iki parça çiziktirse miydi? Çalışmak zorundaydı elbet. Bütün bir geceyi boşa geçirdiğinde sonradan hep kendinden nefret ederdi. Sandalyesini biraz isteksizce masaya çekti. O korkunç kâğıt ormanını karıştırmak bile bir çaba istiyordu. Birkaç kirli kâğıdı kendine doğru çekti, önüne yaydı ve baktı. Tanrım, bu ne karışıklık! Yazılmış, üstü çizilmiş, yine yazılmış, yine çizilmiş, sonunda kâğıtlar yirmi ameliyat geçirmiş, kesilip biçilmiş zavallı yaşlı kanser hastalarına

dönmüş. Ama sözcüklerin üstünün çizilmediği durumlarda el yazısı güzel ve "akademik"ti. Gordon ona okulda öğrettikleri çirkin yazıdan son derece farklı olan bu "akademik" el yazısını geliştirmek için çok uğramıştı.

Belki çalışacaktı sonuçta; hiç değilse kısa bir süre. Kâğıt çöplerini karıştırdı. Dün üzerinde çalıştığı dizeler neredeydi? Şiir çok, çok uzundu –yani bittiğinde çok uzun olacaktı– iki bin dize falan, ababbcc kafiyeli yedişer dizeli, Londra'da bir günü anlatan upuzun bir şiir. Büyük bir projeydi – zamanı tümüyle kendisine ait kişilerin üstleneceği türden bir iş. Gordon şiire başladığında bu durumun farkına varmamıştı; ama şimdi anlıyordu. İki yıl önce ne kadar büyük bir coşkuyla başlamıştı yazmaya! İşler kötü gidip de yoksulluğun çukuruna düştüğünde, bu şiir fikri hiç değilse onu ayakta tutuyordu. O zamanlar bunu yapabileceğine inanıyordu. Ama her nasılsa, neredeyse daha başlangıçta *Londra Sefaları* tökezlemişti. Doğrusunu söylemek gerekirse şiir neredeyse onun bitiremeyeceği kadar uzun tasarlanmıştı. Pek bir ilerleme olmuyordu, hatta küçük parçalara ayrılmış durumdaydı. İki yıllık çalışma sonunda yaza yaza kendi içlerinde tamamlanmamış, birleştirilmesi olanaksız parçalar elde etmişti. O kâğıtların her birinde aylar süren aralıklarla tekrar tekrar ve de defalarca yazılmış delik deşik şiir parçaları vardı. Kesinlikle bittiği söylenebilecek beş yüz dize bile yoktu. Üstelik artık dizeleri çoğaltacak gücü kalmamıştı; şu ya da bu bölümle oynuyor, şuraya buraya dokunuyor, bozuyor, yazıyordu, bu da onun kafasını karıştırıyordu. Elde olanlar artık kendisinin yarattığı bir şey değil, mücadele ettiği bir karabasandı.

İki koca yılda, bir avuç kısa şiir – belki topu topu yirmi küçük şiir ortaya çıkarmıştı. Şiir, hatta ona bakarsanız düzyazı yazmak için de gerekli olan iç huzuru bulduğu anlar enderdi. "Çalışamadığı" zamanlar giderek artık sıradan, olağan durumlar haline gelmişti. Bütün insan tipleri arasında sadece sanatçı çalışma "yetisinden" yoksun olduğunu söyleyebilir. Doğru ama, gerçekten de insanın çalışamadığı zamanlar vardır. Yine para, daima para! Parasızlık rahatsızlık demektir, sefil kaygı demektir, sigarasızlık demektir, başarısızlık bilincinin sürekli var olması demektir, her şeyden de önemlisi, yalnızlık demektir. Haftada iki sterlinle yalnız olmayıp da ne yapacaksınız? Yalnızlıktaysa doğru

dürüst bir kitabın yazıldığı görülmemiştir. *Londra Sefaları*'nın o ilk düşündüğü, içine doğmuş olan şiirle ilgisi olmayacaktı, bu artık kesindi – hatta hiçbir zaman bitirilemeyeceği de bir hayli kesindi. Ve Gordon, gerçekleri kabul ettiği anlarda, bunun bilincine varıyordu.

Ama yine de, hatta bu nedenle, özellikle sürdürüyordu şiir üzerinde çalışmayı. Bu, tutunacak bir daldı onun için. Yoksulluğuna ve yalnızlığına tepki göstermenin bir yoluydu bu. Hem, kaldı ki zaman zaman yaratma ruhu geri dönüyor ya da ona öyle geliyordu. Bu akşam, kısa bir süre için – iki sigara içme süresince dönmüştü yaratıcılık ruhu. Dumanın ciğerlerinde dolaşmasıyla kendisini kötü ve gerçek dünyadan soyutlamıştı. Zihnini şiir yazılan o uçuruma yönlendirmişti. Gaz sobası yatıştırıcı bir türkü gibi mırıldanıyordu. Sözcükler canlandı, çok önemli şeyler haline geldi. Bir yıl önce yazılmış ve tamamlanmış düşüncesiyle bir kenara bırakılmış iki dize içinde uyanan bir kuşkuyla gözüne ilişti. Kendi kendine tekrar tekrar okudu. Nedense bir yanlışlık vardı. Bir yıl önce iyi görünüyordu; şimdiyse son derece bayağı geliyordu ona. A3 boyutundaki kâğıtları karıştırdı, karıştırdı, sonunda bir yüzü boş bir kâğıt buldu, çevirdi ve iki dizeyi yeniden yazdı, sonra bir düzine farklı şekilde yazdı, her birini tekrar tekrar kendi kendine okudu. Sonunda hiçbir ikilik hoşuna gitmedi. Bunun çöpe atılması gerekiyordu. Ucuz ve bayağıydı. İlk yazdığı kâğıdı buldu ve ikiliğin üzerini kalın çizgilerle çizdi. Bunu yaparken bir iş başarmış olduğu, zamanını boşa harcamadığı duygusu vardı içinde, sanki onca emeğin yok edilmesi, bir anlamda yaratma edimiydi.

Ansızın ta aşağıdan kapının iki kez vurulduğu duyuldu, bütün ev sallandı. Gordon irkildi. Zihni uçurumdan yukarı uçtu. Posta! *Londra Sefaları* unutulmuştu.

Müthiş heyecanlandı. Belki de Rosemary mektup yazmıştı. Ayrıca da dergilere gönderdiği o iki şiir vardı. Aslında birine neredeyse yitik gözüyle bakıyordu; bunu aylar önce bir Amerika gazetesine, *Californian Review*'a göndermişti. Büyük olasılıkla şiiri geri yollama zahmetine bile girmeyeceklerdi. Ama diğerini İngiliz dergisi *Primrose Quarterly*'ye göndermişti. Bununla ilgili müthiş umutları vardı. *Primrose Quarterly* çıtkırıldım Nancy tipleriyle profesyonel Roma Katoliklerinin kol kola sarmaş dolaş gezdiği zehirleyici edebiyat dergilerinden biriydi. Bu aynı zamanda İngiltere'nin en etkili yazın

dergisiydi. İnsan bir kez doğar ve bu dergide şiirini yayımlardı. Gordon yüreğinin derinliklerinde, *Primrose Quarterly*'nin onun şiirlerini asla yayımlamayacağını biliyordu. Onların standardına uygun biri değildi o. Yine de mucize diye bir şey vardı; ya da mucize değilse bile kaza diye bir şey vardı. Hem, şiirini altı haftadır tutuyorlardı. Kabul etmeyi düşünmeseler altı hafta tutarlar mıydı? Çılgın umudunu kovmaya çalıştı. Ama en kötü olasılıkla, Rosemary ona mektup göndermiş olabilirdi. Son mektubundan bu yana dört koca gün geçmişti. Yazmamasının onu ne kadar üzdüğünü bilseydi, yazardı mutlaka. Onun uzun, imla yanlışlarıyla ve saçma şakalarla, ona duyduğu sevgiyi haykırışlarıyla dolu mektuplarının Gordon için ne büyük anlam taşıdığını bilemezdi. Bu mektuplar, dünyada onu umursayan birinin hâlâ var olduğunu hatırlatmaktaydılar. Hatta hayvanlardan biri şiirlerini geri gönderdiğinde bu mektuplar onun gönlünü alıyordu; ayrıca, aslına bakarsanız, editörü dostu Ravelston olan *Antichrist* dışındaki bütün dergiler, şiirlerini her zaman geri çeviriyordu.

Aşağıdan hışırtılar geliyordu. Bayan Wisbeach mektupları yukarı getirinceye dek birkaç dakika geçerdi. Onları sahiplerine vermeden önce karıştırmayı, kalınlıklarına bakmayı, nerden postalandığını anlamayı, ışığa tutup içindekiler konusunda tahmin yürütmeyi severdi. Mektuplar konusunda, bir tür, *droit du seigneur* ya da derebeyi yasası uyguluyordu yani. Onun evine geldiğine göre, diye düşünüyordu, hiç değilse kısmen ona aittir. Eğer ön kapıya gidip de kendi mektuplarınızı kendiniz alırsanız, küserdi. Öte yandan, onları yukarı taşıma işinden de yakınıyordu. Adımların yavaşça indiğini duyardınız, sonra, size bir mektup varsa, sizin Bayan Wisbeach'i bütün o merdivenleri çıkmak zorunda bırakmakla soluk soluğa bıraktığınızı bildirmek üzere yüksek sesli öfkeli soluklar duyardınız. Sonunda sabırsız bir homurtuyla mektuplar kapınızın altından içeri sürülürdü.

Bayan Wisbeach merdivenleri çıkıyordu. Gordon kulak kabarttı. Ayak sesleri birinci katta kesildi. Flaxman'a mektup vardı. Sonra sesler ikinci kata çıktı, orada da durdu. Mühendise mektup vardı. Gordon'un yüreği acıtırcasına çarpıyordu. Bir mektup, lütfen Tanrım, bir mektup! Yine ayak sesleri. Çıkıyor mu, iniyor mu? Yaklaşıyorlardı, evet! Hayır, olamaz, olamaz! Ses zayıfladı. Kadın yine aşağı iniyordu. Ayak sesleri kesildi. Mektup yoktu.

Yine eline kalemi aldı. Hayli gereksiz bir davranış. Rosemary mektup yazmamıştı! Canavar! Artık çalışmaya niyeti yoktu. Hatta, çalışamazdı. Hayal kırıklığı bütün hevesini söndürmüştü. Şiiri, daha beş dakika önce yaşayan, canlı bir şeydi; şimdiyse beş para etmez bir şey olduğundan kesinlikle emindi. Sinirli bir nefretle dağınık kâğıtları bir araya topladı, düzgün olmayan bir deste yaptı ve masanın diğer tarafına, zambak saksısının – aspidistra masasının altına fırlattı. Onlara artık bakamazdı bile.

Kalktı. Vakit daha erkendi, bu saatte yatılmazdı; en azından yatma havasında değildi. Bir eğlence arıyordu – ucuz ve kolay bir eğlence. Sinema olabilir, sigara ya da bira olabilir. Boşuna! Bunlara verecek para yok. *Kral Lear*'ı okuyacak ve bu berbat yüzyılı unutacaktı. Ancak sonunda, pencerenin içinden *Sherlock Holmes'un Serüvenleri*'ni aldı. *Sherlock Holmes*, bütün kitaplar arasında en sevdiğiydi, çünkü onu ezbere biliyordu. Lambadaki gaz tükenmek üzereydi ve ortalık müthiş soğuyordu. Gordon yatağından yorganı çekti, bacaklarına sardı ve okumaya oturdu. Sağ dirseği masanın üzerinde, elleriyse sıcak dursun diye ceketinin altındaydı; "Çilli Çetesinin Serüvenleri"ni okudu. Küçük gaz sobası içini çekti, gaz lambasının yuvarlak alevi hayli kısılmış, ateşten ince bir bileziğe dönmüştü, ancak mum kadar ısıtıyordu.

Aşağıda Bayan Wisbeach'in katında saat on buçuğu vurdu. Gece hep duyardınız tiktaklarını. Tik tak, tik tak – kıyamet habercisi! Gordon, şömine üzerindeki çalar saatin tiktaklarını duymaya başladı yine, zamanın geçtiği kötü haberini unutturmamaya çalışıyordu. Gordon sağına soluna bakındı. Bir akşam daha boşa geçmişti. Saatler, günler, yıllar kayıp gidiyordu. Her gece aynı şey. Yalnız oda, kadınsız yatak; toz, sigara külü, zambak yaprakları. Kendisi neredeyse otuz yaşındaydı. Kendini cezalandırırcasına *Londra Sefaları*'ndan bir demet çekti önüne, yağlı kâğıtları yaydı ve tıpkı insanın ölümü anımsatan bir kafatasına bakması gibi baktı onlara. *Londra Sefaları*, yazan Gordon Comstock, *Mice* yazarı. Gordon'un *büyük yapıtı*. İki yıllık çalışmanın meyvesi (ne meyve ama!) – o sözcükler labirenti! Bu akşamın başarısı iki satırın çizilip atılmasından ibaretti; iki dize ileri gideceğine, iki dize gerilemişti.

Lamba minik bir hıçkırık sesi gibi bir ses çıkardı ve söndü. Gordon, zar zor kalktı ve yorganı yatağının üzerine attı. Oda daha da soğumadan yatmak iyi olurdu belki de. Yatağa doğru ilerledi. Ama dur. Yarına iş var. Saati kur, çalarını ayarla. Hiçbir şey başarılmadı, hiçbir şey yapılmadı, bir gece dinlenmeyi hak etti.

Üstünü başını çıkarma gücünü bulması biraz zaman aldı. Belki üç çeyrek saat, giyinik olarak, elleri başının altında yatakta uzandı. Tavanda Avustralya haritasına benzeyen bir çatlak vardı. Gordon oturma konumuna geçmeden ayakkabılarını ve çoraplarını çıkarmaya çalıştı. Bir ayağını kaldırdı ve ona baktı. Ufarak, sade bir ayak. Tıpkı elleri gibi başarısız, yararsız. Ayrıca, çok pis. Banyo yapalı on gün olmuştu neredeyse. Ayağının kirliliğinden utanarak oturma konumuna geçti ve giysilerini yere atarak soyundu. Sonra gazı kapattı ve –çıplak olduğundan– titreyerek çarşafların arasına girdi. Son pijamaları çöpe gideli bir yıldan fazla olmuştu.

Aşağıdaki saat on biri vurdu. Çarşafların ilk soğukluğu geçince Gordon'un aklı o gün öğleden sonra yazmaya başladığı şiire kaydı. Tamamlanmış olan tek kıtayı fısıltıyla tekrarladı:

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr
Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları,
Ve bacaların kara şeritleri
Aşağı dönüyor; havanın kamçıları
Dövüyor onları
Yırtık posterler titreşiyor

Heceler çın çın ötüyordu. Trik trik, trik trik! Şiirdeki korkunç, mekanik boşluk onu şaşırttı. Hiçbir işe yaramayan bir makinenin çıkardığı ses gibiydi kafiyeler. Trik trik, trik trik. Durmadan başını sallayan mekanik bir taşbebek gibi. Şiir! Abesle iştigal! Kendi abesliğinin, boşa geçmiş otuz yılın, yaşamını sürüklediği kör kuyunun farkında olarak uyanık yattı öyle.

Saat on ikiyi vurdu. Gordon bacaklarını yaydı. Yatak ısınmıştı, rahattı. Willowbed Sokağı'na paralel sokakta bir yerlerde, bir otomobilin yukarı çevrik ışığı perdelerden içeri girdi ve

Agamemnon'un kılıcı şeklindeki bir aspidistra yaprağının gölgesini
içeri fırlattı.

III

"Gordon Comstock" hayli uğursuz, belalı bir addı, ona bakarsanız Gordon uğursuz bir aileden geliyordu. Gordon bölümü İskoç'tu elbet. Bugünlerde bu tür adların çokluğunun nedeni, İngiltere'nin son elli yıldır süregiden İskoçlaşmasının bir parçasından başka bir şey değil. "Gordon", "Colin", "Malcolm", "Donald" – işte bunlar İskoçya'nın golf, viski, çorba ve de Barrie ile Stevenson'un yapıtlarının yanı sıra dünyaya sunduğu armağanlar.

Comstocklar sınıflar arasında en kasvetlisinden, topraksız zenginler, yani orta-orta sınıftandılar. Sefil yoksulluklarında, kendilerini kötü günde yoksul düşmüş "köklü" bir aile olarak görmek şeklindeki züppece avuntuları bile olamadı, çünkü hiç de "köklü" bir aile değil, sadece Victoria dönemi varsıllık dalgasında yükselen ve sonra dalganın kendisinden daha hızlı sönen ailelerden biriydiler. Aşağı yukarı elli yıllık bir görece varsıllık yaşadılar, bu da Gordon'un büyükbabası Samuel Comstock'un –Gordon'un doğumundan dört yıl önce ölmüş olmasına karşın Gordon'a aktarıldığı şekliyle Comstock Dede'nin– yaşam süresi içinde gerçekleşti.

Comstock Dede mezarından bile güçlü bir etki yaratabilen insanlardandı. Hayatta, çetin bir üçkâğıtçıydı. Proletaryadan ve yabancılardan elli bin sterlin yağmaladı, kendisine kırmızı tuğladan piramit kadar sağlam bir saray yavrusu yaptırdı ve on biri hayatta kalan on iki çocuğu oldu. Sonunda beyin kanamasından ansızın öldü. Çocukları, Kensal Mezarlığı'ndaki kabrine üzerinde şunlar yazılı bir taş diktiler:

Bu taş,
Sadık bir eş, sevecen bir baba,
Dürüst, Tanrısever bir adam olan ve
9 Temmuz 1828'de doğup 5 Eylül 1901'de

bu hayattan ayrılan
Samuel Ezekiel Comstock'un değerli anısına
Kederli çocukları tarafından dikilmiştir.
Kendisi, İsa'nın kollarında uyumaktadır.

Comstock Dede'yi tanıyan herkesin mezar taşındaki son satırı okuyunca dile getirdiği sövgüleri tekrarlamaya gerek yok. Ancak bu yazının üzerine yazıldığı granit parçasının beş tona yakın ağırlıkta olduğunu ve kuşkusuz –bilinçli bir niyet olmasa da– Comstock Dede'nin altından kalkamaması umuduyla oraya yerleştirildiğini belirtmek gerekir. Bir ölünün akrabalarının onun hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsanız, mezar taşının ağırlığı iyi bir fikir verebilir.

Gordon'un tanıdığı Comstock soyu, inanılmaz ölçüde kalın kafalı, kılıksız, ölüsüyle dirisi farksız boş bir aileydi. Şaşılacak ölçüde canlılıktan yoksundular. Bu özellikler Comstock Dede'nin eseriydi elbet. Öldüğünde bütün çocukları yetişkindi, hatta bazıları orta yaşa ulaşmıştı, dolayısıyla, evlatlarında bulunması olası canlılığı ya da ruhu yok etmeyi, ezmeyi çoktan başarmıştı. Silindirin papatyalar üzerinden geçmesi gibi ezmişti onları, düzleşmiş kişiliklerinin çiçek açması olanaksızdı. Büyüğünden küçüğüne hepsi içine kapanık, korkak, başarısız insanlar olmuştu. Oğlanlardan hiçbirinin doğru dürüst mesleği yoktu, çünkü Comstock Dede, onları kendilerine hiç uygun olmayan mesleklere sürüklemek için elinden geleni ardına koymamıştı. İçlerinden biri –Gordon'un babası John– Comstock Dede yaşarken evlenme cesareti göstermeye kalkışmıştı. İçlerinden hiçbirinin dünyada bir iz bıraktığını, herhangi bir şey yarattığını ya da herhangi bir şeyi yok ettiğini, mutlu olduğunu, canlı bir mutsuzluk yaşadığını ya da tam anlamıyla canlı olduğunu, hatta doğru dürüst bir gelir elde ettiğini düşünmek olanaksızdı. Yarı-kibar bir başarısızlık atmosferinde sürüklenip gidiyorlardı. *Hiçbir zaman hiçbir şeyin olmadığı* orta-orta sınıflarda çok görülen sıkıcı ailelerden biriydiler.

Gordon'un akrabaları, daha ilkgençliğinden başlayarak onu korkunç derecede sıktılar, üzdüler. Çocukluğunda, çok sayıda amcası, halası vardı hayatta. Hepsi de az çok birbirine benziyordu – renksiz, kılıksız, sevinçsiz insanlardı, sağlıkları bozuktu, hepsi de sürekli olarak

iflas noktasına hiçbir zaman ulaşmadan fokurdayan para kaygılarıyla kıvranmaktaydılar. Daha o zamanlarda, kendilerini yeniden üretme itkilerini tümüyle yitirdikleri fark ediliyordu. Gerçekten hayat dolu insanlar, paraları olsa da olmasa da, neredeyse hayvanlar kadar kendiliğinden çoğalırlar. Comstock Dede'yi alalım örneğin, on iki kardeşten biri olarak kendisi de tam on bir yavru yapmış. Ancak bütün bu on bir dölden topu topu iki yavru üremiş, bunlarsa –Gordon ile ablası Julia– 1934'e dek tek bir çocuk bile üretememişler. Comstockların sonuncusu olan Gordon, 1905'te öngörülmemiş ya da tasarlanmamış bir çocuk olarak dünyaya gelmişti; o günden bu yana, otuz uzun yıl içinde, ailede tek bir doğum olmamış, sadece ölümler sürmüştü. Ve, yalnızca evlenme ve çocuk doğurma konusunda değil, akla gelebilecek her konuda, Comstock ailesinde *hiçbir zaman hiçbir şey olmamıştı*. Her biri bir lanet yemişçesine, kasvetli, kılıksız, saklı gizli yaşamaya mahkûm olmuştu. Hiçbiri hiçbir zaman hiçbir şey *yapmadı*. Akla gelebilecek her türden etkinlikte, hatta, diyelim otobüse binerken bile, otomatik olarak dirseklenen türden insanlardı. Hepsi, elbette, umutsuz bir parasızlık içindeydi. Comstock Dede sonunda parasını az çok eşit bir şekilde paylaştırmıştı, böylece hepsi de kırmızı tuğla evin satışından sonra aşağı yukarı beşer bin sterlin almıştı. Comstock Dede toprağın altına girer girmez, paralarını saçmaya başladılar. Hiçbirinde parayı kadınlara harcamak ya da at yarışlarında kaybetmek gibi heyecanlı yollara sapacak cesaret yoktu; döküp saçtılar, döküp saçtılar, kadınlar ahmakça yatırımlara, erkekler boş iş serüvenlerine atıldılar, bu işler bir iki yıl sonra battı. Yarısından çoğu, gerdeğe girmeden mezara girdi. Kadınlardan bazıları babaları öldükten sonra pek istemedikleri adamlarla orta yaş evlilikleri yaptılar, ama erkekler, ekmek parası kazanma yetersizlikleri yüzünden, evlenmeye kalkışamadılar. Gordon'un halası Angela dışında hiçbirinin "benim" diyebilecekleri evleri bile olmadı; hepsi de sefil "odalarda" ve mezar gibi pansiyonlarda yaşadılar. Yıllar geçtikçe öldüler, öldüler, önemsiz ama pahalı küçük hastalıklar sermayelerinin son kuruşunu da yuttu. Kadınlardan biri Gordon'un halası Charlotte, 1916'da Clapham'daki akıl hastanesine girdi. İngiltere' nin akıl hastaneleri, sardalye kutuları gibidir, iğne atsanız yere düşmez! Bunları işletenler, daha çok orta-orta sınıfların evde kalmış sorumsuz kadınlarıdır. 1934'e

gelindiğinde bu kuşaktan sadece üç kişi kaldı; daha önce andığımız Charlotte Hala, 1912'de mutlu bir rastlantı sonucu bir ev alma ve minik bir yıllık gelir edinme fırsatı yakalayan Angela Hala ve beş bin sterlininden kalan birkaç yüz sterlinle ve de kısa ömürlü şu bu "temsilcilik"leri sayesinde varlığını sürdüren Walter Amca.

Gordon küçültülmüş giysiler ve sebzeyle pişirilmiş koyun gerdanı atmosferinde büyüdü. Babası tıpkı öteki Comstocklar gibi sıkıntılı, dolayısıyla sıkıcıydı, ancak biraz akıllı ve de hafiften edebiyata bulaşmış biriydi. Onun edebiyata yatkın olduğunu, rakamlardan umacı gibi korktuğunu gören Comstock Dede'ye göre oğlunu imtiyazlı muhasebeci yapmaktan daha doğal bir şey yoktu. Böylece isteksiz ve başarısız bir serbest muhasebeci olarak çalışmaya koyuldu, bir iki yıl sonunda bozulan ortaklıklara girip durdu; geliriyse bazen yılda beş yüze çıkan, bazen iki yüze düşen, ama hep azalma eğilimi gösteren bir seyir izledi. 1922'de, daha elli altı yaşında, ama hayli yıpranmış bir halde öldü – uzun süredir böbrek hastalığı çekiyordu.

Comstocklar, kılıksız, hayırsız küçük insanlar oldukları gibi kibardılar, bu yüzden Gordon'un "eğitimi"ne müthiş paralar harcamanın gerekli olduğuna karar verdiler. Bu "eğitim" karabasanı ne korkunç bir şeydir! Orta sınıftan bir adamın, oğlunu doğru dürüst bir okula (yani devlet okuluna ya da devlet okulu taklidi bir yere) gönderebilmesi için musluk tamircisinin bile tenezzül etmeyeceği bir yaşantı sürmesi gerekir. Gordon ücretleri yılda 120 sterlin kadar olan berbat, sözümona okullara gönderilmişti. Bu ücretler bile evde korkunç fedakârlıklar anlamına geliyordu. Bu arada kendisinden beş yaş büyük olan Julia hemen hemen hiç eğitim almadı. Entipüften bir iki yatılı okula gönderildi ama on altısına geldiğinde "okuldan alındı", bir daha da gönderilmedi. Gordon "erkek çocuk"tu, Julia ise "kız çocuk", "kız"ın "erkek"e feda edilmesi herkese olağan geldi. Kaldı ki, daha baştan ailede Gordon'un "zeki" olduğuna karar verilmişti. Gordon, bu harikulade "zeki"liği sayesinde burslar kazanacak, hayatta parlak başarılar elde edecek, ailenin yitik servetini yeniden kazanacaktı – kuramda böyleydi bu, aslında Julia'dan başka hiç kimse buna içtenlikle inanmıyordu. Julia uzun boylu, hantal bir kızdı, Gordon'dan çok daha uzundu, yüzü de uzundu, boynuysa olması gerekenden azıcık daha uzundu – hani serpilme dönemlerinde bile kaçınılmaz

olarak insana kazı anımsatan kızlardandı. Ama yalın, sevecen bir kızdı. Verici, evcimen, çamaşır-ütü-temizlik tipi, doğuştan evde kalmışlardandı. On altısında bile "evde kalmış" kavramı her tarafında yazılıydı. Gordon onun tanrısıydı. Çocukluğu boyunca ona baktı, besledi, şımarttı, okula doğru dürüst giysilerle gitmesini sağlamak için paralandı, üç kuruşluk cep harçlıklarını ona Noel ve doğum günü armağanları almak üzere biriktirdi. Ve elbet Gordon, bunu yapacak kadar büyüdüğünde, güzel olmadığı, "zeki" olmadığı için onu hor görmekle ablasının özverilerinin karşılığını ödedi.

Gordon'un gönderildiği üçüncü sınıf okullardaki çocuklar bile ondan daha zengindi. Çok geçmeden onun yoksul olduğunu anladılar elbet ve bu yüzden canına okudular. Belki de bir çocuğa en büyük acıları çektirmek onu kendisinden daha zengin çocukların gittiği okula göndermektir. Yoksulluğun bilincinde olan bir çocuk, bir büyüğün aklına hayaline gelmeyecek züppece acılar yaşar. O günlerde, özellikle Gordon'un ilkokulunda, bütün günleri, kendisini korumak, ailesini olduğundan zengin göstermek için türlü dolaplar çevirmekle geçiyordu. Ah, o günlerde nice aşağılama, nice utançla baş etmek durumunda kalmıştı. Örneğin, her dönemin başında, yanında getirdiğin harçlığı herkesin önünde müdüre "teslim etmen" gerekiyordu; on şilin ya da fazlasını vermediğinde diğer oğlanların aşağılayıcı, acımasız alayları dayanılmazdı. Hele Gordon'un otuz beş şilinlik bir hazır takım elbise giydiğini öğrendiklerinde yaptıkları! Gordon'un en korktuğu şey, anne babasının onu ziyarete gelmesiydi. Gordon o günlerde hâlâ Tanrı'ya inanıyordu da, annesiyle babası okula gelmesin diye dua ederdi. Özellikle babası, oğlu olmaktan gurur duyulacak biri değildi, elinde olmadan utanırdı insan; ceset duruşlu, asık suratlı bir adamdı, kambur kambur yürürdü, giysileri kötü, kaba saba ve çok eski modaydı. Bir başarısızlık, keder ve can sıkıntısı havası yayardı nereye gitse. Çok kötü bir de huyu vardı, veda etmeden önce Gordon'a iki buçuk şilin harçlık verirdi, ancak gerektiği üzere onluk değil de iki buçuk şilin verdiğini herkes görsün diye bunu diğer çocukların gözü önünde yapardı! Yirmi yıl sonra bile o okul aklına geldikçe bir titreme basıyordu Gordon'u.

Bütün bunların ilk etkisi, paraya giderek artan bir saygı şeklinde kendini gösterdi. O günlerde, yoksulluğun darbesini yemiş

akrabalarından, babasından, annesinden, Julia'dan, herkesten nefret ediyordu. Uyduruk evleri olduğu için, kaba saba oldukları için, yaşama olan yaklaşımları sevinçten yoksun olduğu için, durup dinlenmeksizin üç peniler ve altı peniler konusunda sızlanıp homurdandıkları için nefret ediyordu onlardan. Comstock ailesinde en sık duyulan tümce, "Bütçemiz elvermez"di. O günlerde ancak bir çocuğun duyabileceği kadar derin bir özlem duyuyordu paraya. Neden insanın doğru dürüst giysileri olmasındı, bol bol şeker yemesin, istediği kadar sık sinemaya gitmesindi? Sanki bilerek isteyerek yoksul olmuşlar gibi annesiyle babasını suçluyordu. Neden onlar da diğer çocukların annesi babası gibi değillerdi? Onlar, yoksulluğu *yeğliyor* gibi geliyordu ona. Çocuk aklı işte.

Ancak yaşı ilerledikçe, tam olarak daha mantıksız değil de, bir başka anlamda mantıksız biri oldu. Bu arada okulda başının çaresine bakmayı öğrendi, eskisi gibi şiddetle ezilmiyordu. Okulda hiçbir zaman çok başarılı olmamıştı, –ne çalıştı, ne de burs kazandı– ama kafasını yeteneklerine uygun bir şekilde geliştirmeyi başardı. Müdürün okunmasını yasakladığı kitapları okumaya başladı ve din, kilise, yurtseverlik konularında herkesten farklı görüşler geliştirdi. Bir de şiir yazmaya başladı. Hatta bir iki yıl sonra şiirlerini *Athenœum*'a, *New Age* ve *Weekly Westminster*'a göndermeye başladı, ama teki bile kabul edilmedi. Elbet arkadaşlık ettiği benzer tipli çocuklar vardı. Her devlet okulunda kendini bilen küçük birer aydın grubu vardır. O sıralarda, savaş sonrası yıllarda İngiltere'de devrimci görüşler öylesine egemendi ki, devlet okullarına bile bulaşmıştı. Gençler, hatta savaşa gidemeyecek kadar genç olan küçükler bile büyüklerine boylarının yettiğince babalanıyorlardı; ona bakarsanız, azıcık aklı olan herkes devrimciydi o sıralarda. Bu arada yaşlılar –diyelim altmışın üstündekiler– tavuklar gibi döneniyorlar, "düzeni değiştirme fikirlerinden" yakınıyorlardı. Gordon'la arkadaşları, kendi "düzen değiştirme fikirleri"yle çok heyecanlı günler geçiriyorlardı. Bütün bir yıl boyunca kendi olanaklarıyla çoğalttıkları *Bolşevik* diye aylık bir dergi bile çıkardılar. Dergi sosyalizmi, özgür sevişmeyi, Britanya İmparatorluğu'nun parçalanmasını, kara ve deniz ordularının kaldırılmasını falanı filanı savunuyordu. Çok eğlenceliydi. Altı yaşına

basmış her akıllı oğlan sosyalistti. O yaşta insan yemle dolu bir oltanın ucundaki iğneyi görmez.

Gordon, gayet beceriksiz, çocukça bir sezgiyle bu para meselesini anlamaya başladı. Çoğu kişiden daha erken yaşta, çağdaş ticaretin *tümüyle* üçkâğıda dayandığını kavradı. Gariptir, aklını ilk çelen metro istasyonlarındaki reklamlar oldu. Yaşamöyküsü yazanların söylediği gibi, ilerde bir gün, bir reklam ajansında çalışacağı aklına gelmezdi. Ama bu işte, iş hayatının kalpazanlık olmasından başka püf noktaları da vardı. Zaman geçtikçe paraya-tapmanın bir din konumuna yükseltildiğini anladı. Belki de tek gerçek din –gerçekten *hissedilen* tek din– olarak bu kalmıştı bize. Eskiden Tanrı neyse, şimdi para oydu. İyi ve kötü artık anlam taşımıyordu, yalnızca başarı ve başarısızlık söz konusuydu. Son derece önemli olan *işini başarıyla yürütmek* söyleminin kaynağı buydu. Tanrı buyrukları ikiye indirilmişti. Biri işverenler –güzide para rahipleri– için "Para kazanacaksın"; diğeriyse çalışanlar –yani köleler ve düşük rütbeliler– için "İşini kaybetmeyeceksin." İşte, *The Ragged Trousered Philanthropists*[2] kitabına rastlaması ve her şeyini rehine veren ancak aspidistrasını asla bırakmayan, açlık çeken marangozun öyküsünü okuması bu sıralarda oldu. Aspidistra, o günden sonra Gordon için bir simge haline geldi. Aspidistra, İngiltere'nin simgesi olan çiçek! Aslanla denizatı yerine zambak bizim armamız olmalıydı. Pencerelerde zambak saksıları durduğu sürece İngiltere'de devrim mevrim olamazdı.

Şimdi artık akrabalarını hor görmüyor, onlardan nefret etmiyordu – eskisi kadar nefret etmiyordu en azından. Onu hâlâ müthiş sıkıyorlardı – iki ya da üçü ölmüş bulunan o yoksul, yaşlı, yıpranmış halalar ve amcalar, bitkin ve ruhsuz babası, solgun, sinirli ve "hassas" (ciğerleri zayıftı) annesi, yirmi birini süren, günde oniki saat çalışan ve hayatında doğru dürüst bir giysisi olmamış, uslu, içine kapanık, bıkkın Julia. Ancak şimdi anlıyordu onların sorunlarının ne olduğunu. Bütün mesele, *sadece* parasızlık değildi. Daha çok, paraları olmadığı halde zihinsel olarak para-dünyasında, paranın erdem, yoksulluğun suç olduğu bir dünyada yaşamalarından kaynaklanıyordu durumları. Onları o hale sokan yoksulluk değil, ama *saygın* yoksulluğun onları dibe çekmesiydi. Para-yasasını kabul etmişlerdi ve bu yasaya göre

başarısız insanlardı. Aşağı sınıfların yaptığı gibi para olsun olmasın, şöyle dışarı fırlayıp sadece *yaşamak* duygusu hiç yeşermemişti yüreklerinde. Aşağı sınıflar ne kadar haklıydı! Üç kuruşluk ücretle ev bark sahibi olan işçiye şapka çıkarmak gerekirdi. Hiç değilse damarlarında para değil kan akıyordu.

Gordon bir delikanlının saf, bencil yaklaşımıyla bunlar üzerine düşündü. Yaşamının iki yolu bulunduğuna karar verdi. Ya zengin olursun ya da bilerek isteyerek zengin olmayı reddedersin. Paran olabilir ya da parayı hor görebilirsin; ölümcül olan paraya tapmak ve onu elde etmeyi başarmamaktır. Kendisinin hiçbir zaman para kazanamayacağını düşünmek işine geldi. İşe yarayacak yeteneklerinin olabileceği aklından bile geçmedi. Bunu öğretmenlerine borçluydu; isyankâr bir küçük bela olduğunu ve hayatta "başarıya" ulaşamayacağını kafasına kazımışlardı. Gordon bunu kabullendi. Eh, pekâlâ, şu "başarma" meselesini tümüyle reddedecekti; "başarmamayı" en büyük amacı haline getirecekti. Cennette hizmet etmektense cehennemde hüküm sürmek yeğdir, hatta, cennette hizmet etmektense, cehennemde hizmet etmek yeğdir. Daha on altısındayken, hangi tarafta duracağını biliyordu. Para-tanrısına *karşıydı*, paranın o iğrenç hükümranlığına karşıydı. Paraya savaş ilan etti; ama bunu elbette gizli yürütmekteydi.

Babası iki yüz sterlin kadar para bırakıp öldüğünde on yedi yaşındaydı. Julia birkaç yıldır çalışmaktaydı. 1918 ve 1919 yıllarında bir devlet dairesinde çalışmış, daha sonra aşçılık kursuna gitmiş, Earl's Court Metro İstasyonu yakınında küçük ve sevimsiz bir kafede iş bulmuştu. Haftada yetmiş iki saat çalışıyordu, öğle yemeği, çay ve yirmi beş şilin veriyorlardı ona; bu paradan aile bütçesine, çoğunluğu mutfak masrafına gitmek üzere haftada on iki şilin katkıda bulunuyordu. Bay Comstock öldüğüne göre Gordon'u okuldan almak, ona bir iş bulmak ve Julia'nın iki yüz sterlinle kendisine bir kafe açmasını sağlamak en doğrusuydu. Ancak burada, Comstockların alışılmış para budalalığı sahneye çıktı. Ne Julia ne de annesi Gordon'un okuldan çıkmasını istemiyorlardı. Orta sınıflara özgü garip idealist züppelikleriyle Gordon'un yasalara uygun olarak on sekizine varmadan okulu bırakmasındansa, kendileri işe gitmeyi yeğliyorlardı. İki yüz sterlin ya da bunun yarıdan çoğu, Gordon'un "eğitiminin"

tamamlanmasına harcanmalıydı. Gordon buna göz yumdu. Paraya savaş açmıştı, ama bu, onun bencil olmasına engel değildi. Elbet işe gitme, çalışma fikri onu ürkütüyordu. Hangi çocuk ürkmezdi ki? Pis bir büroda kalem kakalamak – aman Tanrım! Amcalarıyla halaları, daha şimdiden, Gordon'un "hayata atılması" konusundaki tasalarını dile getirmekteydiler. Her şeyi "iyi" iş açısından görüyorlardı. Genç Smith bankada ne kadar "iyi" bir iş bulmuştu, genç Jones bir sigorta bürosunda ne kadar "iyi" bir iş bulmuştu. Bunları duyduğunda midesi bulanıyordu. Onlar İngiltere'deki her gencin, bir "iyi" iş tabutuna kapatılmasını istiyorlardı sanki.

Bu arada para kazanmak gerekiyordu. Gordon'un annesi evlenmeden önce müzik öğretmeniydi. Evlendikten sonra, sadece zaman zaman, aile her zamankinden sığ sularda olduğu dönemlerde öğrenci alırdı. Şimdi tekrar ders verme kararı almıştı. Banliyölerde öğrenci bulmak kolaydı –Acton'da oturuyorlardı–, ders paralarıyla Julia'nın katkısı, bir iki yıl "idare etmelerine" yetebilirdi. Ne var ki, Bayan Comstock'un ciğerlerinin durumu şimdi artık daha "hassastı". Ölümünden önce kocasına bakan doktor, stetoskopunu onun göğsüne koymuş ve kadına kendisine dikkat etmesini, üşütmemesini, besleyici yiyecekler yemesini ve her şeyden önemlisi yorulmamasını söylemişti. Hareketli ve yorucu bir iş olan piyano dersi vermek, elbette onun yapabileceği en kötü şeydi. Gordon'un bunlardan haberi yoktu. Ama Julia biliyordu. İki kadın bunu Gordon'dan gizlemişlerdi.

Bir yıl geçti. Gordon bu yılı çok kötü geçirdi, kaba giysilerinden ve harçlığının olmamasından –bu kızlardan korkmasına ve uzak durmasına yol açıyordu– her gün biraz daha utandı. Ama o yıl, *New Age* şiirlerinden birini kabul etti. Bu arada annesi cereyanlı oturma odalarının piyano taburelerinde saati iki şilinden ders veriyordu. Sonra Gordon okulu terk etti, ufak tefek iş bağlantıları olan, her şeye burnunu sokan şişko Walter Amca ortaya çıktı ve bir arkadaşının tanıdığının Gordon'a bir sülüğen şirketinin muhasebe bölümünde "iyi" bir iş ayarlayacağını söyledi. Harika bir işti gerçekten – genç bir delikanlı için harikulade bir başlangıç. Gordon işe dört elle sarılırsa, kısa sürede paraya para demeyecekti. Gordon'un ruhu daraldı. Ansızın, zayıf insanların yaptığı gibi kaskatı kesildi ve bütün aileyi dehşete düşürerek işi denemeye bile yanaşmayacağını ilan etti.

Korkunç kavgalar oldu elbet. Gordon'u anlayamıyorlardı. Eline geçmiş "iyi" bir iş fırsatını geri çevirmek sövmekten farksızdı. Gordon *o türden* bir işi istemediğini söyleyip duruyordu. Peki *ne* istiyordu, diye soruyorlardı. "Yazmak" istediğini söyledi onlara suratını asarak. Ama "yazarak" ekmek parası kazanabilecek miydi peki, diye sordular tekrar. Gordon bir yanıt bulamadı elbet. Her nasılsa şiir yazarak geçinebileceğini sanıyordu; ama bu söylenmeyecek kadar saçma bir fikirdi. Ne olursa olsun, iş hayatına atılmayacaktı, para-dünyasına girmeyecekti. Bir iş bulacaktı tamam, ama bu "iyi" bir iş olmayacaktı. Akrabaların hiçbiri onun dediklerini, demek istediklerini anlamıyordu. Annesi ağlıyordu, Julia bile kardeşine asılıyordu, çevresinde amcalarla halalar (altı yedisi hayattaydı o sıralarda) etkisiz atılımlar yapıyor, beceriksiz fırtınalar koparıyorlardı. Üç gün sonra korkunç bir şey oldu. Akşam yemeğinin ortasında, annesi şiddetli bir öksürük nöbetine tutuldu, elini göğsüne götürdü, öne doğru yuvarlandı ve ağzından kan gelmeye başladı.

Gordon dehşete kapıldı. Gerçi annesi ölmedi, ama onu yukarı kata taşırlarken ölü gibiydi. Gordon hemen doktora koştu. Annesi, birkaç gün ölümün eşiğinde yattı. Bütün bunların nedeni cereyan içindeki oturma odaları ve hava nasıl olursa olsun ders verilen evlere taban tepmeydi. Gordon umarsızca dolaşıyordu evde, yüreğinde, kendi sefaletini onlara bulaştırmanın suçluluk duygusu vardı. Tam olarak bilmiyordu gerçi ama, annesinin onun okul ücretini ödemek için kendini paraladığı içine doğuyordu. Bu düşünceyle annesine karşı çıkmayı bıraktı. Walter Amca'ya gitti ve hâlâ kabul ederlerse sülüğen şirketindeki işe başlayacağını söyledi. Bunun üzerine Walter Amca arkadaşıyla konuştu, arkadaşı da arkadaşıyla konuştu ve Gordon iyi oturmamış takma dişli yaşlı bir beyefendinin karşısına çıkarıldı, mülakat yapıldı, sonunda deneme süresi olmaksızın işe alındı. Haftada yirmi beş şiline çalışmaya başladı. Bu şirkette tam altı yıl çalıştı.

Acton'dan taşındılar, Paddington bölgesinde bir yerlerde kırmızı tuğladan yapılmış harap bir apartmanda bir daire tuttular. Bayan Comstock piyanosunu getirdi, gücünü kuvvetini toparladıktan sonra arada bir ders vermeye başladı. Gordon'un ücreti yavaş yavaş arttı; üçü az çok "idare ediyorlardı". Bu "idare" işini daha çok Julia ile Bayan Comstock yapıyordu. Gordon para konusunda hâlâ çocukça bir

bencillik içindeydi. Çalıştığı yerde insanlarla fena geçinmiyordu. Aldığı parayı hak ettiğini, ama büyük başarılar elde edecek bir tip olmadığını söylüyorlardı. Yaptığı işi hor görmesi işini kolaylaştırıyordu. Bu anlamsız büro işine dayanmasının nedeni, işinin sürekliliğine bir an bile inanmamış olmasıydı. Bir şekilde, zamanı gelince bu işten kurtulacaktı – ne zaman ve nasıl olacağını Tanrı biliyordu. Sonuçta her zaman için "yazma" işi vardı. Belki bir gün, her türden "yazıyla" hayatını kazanabilecekti; insan yazar olunca da pis para kokusundan kurtulmuş hissederdi kendini, öyle değil mi? Çevresinde gördüğü tipler, özellikle de kendisinden yaşlılar, ona müthiş bir çaresizlik duygusu veriyordu. Para-tanrısına tapmak buydu işte! Ruhunu bir villayla bir aspidistra karşılığında satmak uğruna hayatını kur, işinde başarılı ol! Altı on beşte bir tabak yemek ve armut kompostosundan oluşan akşam yemeği yiyip yarım saat BBC Senfoni Konseri'ni izleyen, sonra da karısı "havasındaysa" yasal bir cinsel ilişkide bulunan melon şapkalı tipik bir "küçük adam"a dönmek! Kadere bak! Hayır, yaşamak istiyorsan bu böyle olmaz. Bundan, para batağından kurtulmak zorundasın. Kafasında hep bu vardı Gordon'un. Sanki paraya karşı savaşa adamıştı kendisini. Ama bu hâlâ bir sırdı. Bürosundakiler onun düzen karşıtı fikirler beslediğinden kuşku bile duymadılar. Hatta şiir yazdığını bile öğrenemediler – gerçi, altı ayda dergilerde yirmiden az şiiri yayımlandığından öğrenecekleri bir şey de yoktu. Görünüşte, sıradan bir memur, sabahları sağa, akşamları sola doğru gidip gelen, metro vagonlarında tutunma kayışına asılanlar ordusunun bir eriydi yalnızca.

Annesi öldüğünde Gordon yirmi dört yaşındaydı. Aile parçalanıyordu. Yaşlı kuşak Comstocklardan kala kala dört kişi kalmıştı – Angela Hala, Charlotte Hala, Walter Amca ve bir yıl sonra ölen bir başka amca. Gordon'la Julia o evden çıktılar. Gordon Doughty Caddesi'nde (Bloomsbury'de oturmanın hafiften edebî olduğunu sanıyordu) eşyalı bir oda tuttu, Julia da dükkâna yakın olmak için Earl's Court'a taşındı. Julia otuzuna yaklaşmıştı, ancak çok daha yaşlı görünüyordu. Sağlıklı olmasına karşın hayatında hiç olmadığı kadar zayıftı, üstelik saçları ağarmaya başlamıştı. Hâlâ günde on iki saat çalışıyordu ve altı yıl içinde ücreti sadece haftada onar şilin artmıştı. Hanım hanımcık bir kadın olan dükkân sahibi, işveren

olduğu kadar arkadaşıydı da, dolayısıyla "canım" "cicim"lerle Julia'nın canına okuyabiliyordu. Annesinin ölümünden dört ay sonra Gordon ansızın işinden çıktı. Şirkete herhangi bir neden göstermedi. Kendisini "geliştirecek" diye düşündüler –ve neyse ki– çok işine yarayacak bir bonservis verdiler. İş aramayı aklından geçirmiyordu Gordon. Bütün gemileri yakmak istiyordu. Bundan sonra özgür havayı soluyacaktı, leş gibi para kokusundan uzak havayı. Bunu yapmadan önce annesinin ölümünü beklemiş değildi, ama yine de kadının ölümü onu cesaretlendirdi.

Elbet yine ailenin elde kalan üyelerinden koro halinde sesler yükseldi. Gordon'un aklını kaçırdığını sandılar. Gordon "iyi" iş köleliğine neden boyun eğmeyeceğini tekrar tekrar ve de boşuna anlatmaya çalıştı onlara. "Ama ne yiyip içeceksin? Ne yiyip içeceksin?" diye saldırıyorlardı ona. Bu konuyu ciddi olarak düşünmeyi reddediyordu. Ama elbet, "yazarak" bir şekilde hayatını kazanabileceği fikrini terk etmemişti. Bu arada *Antichrist* editörü Ravelston'la tanıştı, Ravelston şiirlerini basmakla kalmadı, arada bir kitap tanıtımı yaptırdı ona. Yazınsal umutları, altı yıl önceki kadar karanlık değildi. Ama yine de onun yüreğindeki asıl dürtü "yazmak" arzusu değildi. Para-dünyasından kurtulmak – işte bunu istiyordu. Bir çeşit parasız, inziva hayatı düşlüyordu. İçinden bir ses ona, parayı gerçekten, içtenlikle hor görürse, havadaki kuşlar gibi, bir şekilde yaşamını sürdürebileceğini söylüyordu. Havadaki kuşların oda kirası ödemediğini unutmuştu. Bir çatı odasında açlık çeken bir ozan –ama her nasılsa, pek rahatsızlık vermeyen bir açlık– kendisini böyle düşlüyordu.

Bundan sonraki yedi ay berbat geçti. Onu ürküttü, ve neredeyse hevesini yok etti. Haftalarca yağ sürülmüş ekmek yemenin, yarı aç "yazmanın", giysilerini rehin vermenin, üç haftalık kira borcu olduğundan peşinden düşmeyen ev sahibinden sıyrılmak için sessizce ve titreyerek merdiven çıkmanın ne demek olduğunu öğrendi. Üstelik, o yedi ay boyunca neredeyse hiçbir şey yazmadı. Yoksulluğun ilk etkisi, düşünceyi öldürmesidir. Yeni bir keşifmiş gibi parasız olmakla paradan kaçılamayacağını kavradı. Tersine, geçinecek kadar –orta sınıf söylemine göre "yeterli ölçüde"– paran olmadığı sürece paranın kölesisin. Sonunda kavga dövüş odasından atıldı. Üç gün dört gece sokaklarda yattı. Berbattı. Nehir kıyısında karşılaştığı birinin önerisiyle

üç sabah balık kasalarını Billingsgate'den Eastcheap'e dolambaçlı bir tepeden taşıma işini yaptı. Seferine iki peni veriyorlardı ve hamallık kaslarının canına okuyordu. Bu işi yapan çok insan vardı, dolayısıyla sıranı bekliyordun; şansın varsa sabahın dördüyle dokuzu arasında on sekiz peni kazanabilirdin. Üç sabah bu işte çalıştıktan sonra bıraktı Gordon. Ne yararı vardı? Bitkin düşüyordu. Ailesine dönmek, biraz borç para almak ve yeni bir iş bulmaktan başka çaresi yoktu.

Ama elbet şimdi bulunacak, girilecek iş yoktu. Aylarca aileden para dilenerek yaşamını sürdürdü. Julia köşeye koyduğu kuruşlarının tamamı bitinceye dek destekledi onu. İğrenç bir durum. İşte, Gordon'un güzel davranışlarının sonucu! Hırs denen şeyi elinin tersiyle itmişti, paraya savaş açmıştı ve bütün bunlar ablasından dilenmesine yol açmaktan başka işe yaramamıştı! Üstelik Julia, biriktirdiği parayı yitirmesinden çok, Gordon'un başarısızlığına üzülüyordu. Gordon'dan çok şeyler ummuştu. Comstocklardan yalnız onun hamurunda vardı "başarmak" yetisi. Şimdi bile kardeşinin bir gün, bir şekilde, aile servetini tekrar elde edeceğine inanıyordu. Öylesine "zekiydi" ki aslında – istese, uğraşsa para kazanırdı pekâlâ! Gordon iki ay boyunca Angela Hala'nın –kendisi için bile zar zor yiyecek bulabilen yoksul, solgun, mumyaya dönmüş Angela Hala'nın– Highgate'teki küçük evinde kaldı. Bütün bu süre içinde umarsızca iş aradı. Walter Amca ona yardım edemezdi. İş dünyasında zaten asla büyük olmayan etkisi şimdi sıfıra inmiş durumdaydı. Ama sonunda, hiç beklenmedik bir anda talih yüzüne güldü. Julia'nın patronunun bir arkadaşı Gordon'a New Albion Reklam Şirketi'nin muhasebe bölümünde bir iş ayarlamayı başardı.

New Albion, savaştan sonra her tarafta –hani kokuşan kapitalizmin filizlendirdiği mantar misali– fırlayan reklam şirketlerinden biriydi. Yükselmekte olan küçük bir şirketti, önüne gelen müşteriyi kabul ediyor, her türden ilanı hazırlıyordı. Büyük boyutlu yulaf birası posterleri, kendiliğinden kabaran un falan gibi ürünlere poster hazırlamışlardı, ama asıl etkinlik alanları, resimli kadın dergilerinde şapkacı ve kozmetik reklamları hazırlamaktı, bir de sıradan iki penilik dergilerde, Kadın Rahatsızlıkları İçin Whiterose Hapları, Profesör Rartongo'dan Yıldız Falınız, Venüs'ün Yedi Gizi, Çirkin Bacaklar İçin Ne Yapmalı, Üç Günde İçkiyi Bırakmanın Yolları

ve Cyprolax Saç Toniği İstenmeyen Tüyleri yok eder, türünden küçük ilanlar hazırlıyorlardı. Kalabalık bir grafiker kadroları vardı elbet. Gordon, Rosemary ile ilk kez orada karşılaşmıştı. Kız şirketin "stüdyo" bölümündeydi ve süslü tabelalar dizayn ediyordu. Gordon'un onunla konuşması için uzun bir sürenin geçmesi gerekti. Başlangıçta onu, kimseye ilgi göstermeyen, ufak tefek, esmer, çabuk hareket eden, son derece çekici ama biraz çekingen biri olarak tanıdı. Koridorda rastlaştıklarında, sanki hakkında her şeyi biliyormuş ve ciddiye alınmaz biri olarak görüyormuş gibilerden alaycı bakışlarla süzerdi Gordon'u; ama yine de ona gereğinden daha sık bakıyormuş gibiydi. Kızın çalıştığı bölümle iş açısından hiçbir ilgisi yoktu Gordon'un. O muhasebe bölümünde, haftada üç sterline çalışan bir memurdan başka bir şey değildi. New Albion'un ilginç yanı, tam anlamıyla çağdaş bir hava yansıtmasıydı. Reklamcılığın, kapitalizmin bugüne dek ürettiği en pis iş olduğunun bilincinde olmayan tek bir kişi yoktu şirkette. Sülüğen boya fabrikasında hâlâ ticari onur ve yararlılık kavramları kalmıştı. Ama New Albion'da bu gibi şeylere gülünürdü. Çalışanların çoğu, Amerikanlaşmış, tuttuğunu koparan tipler – para dışında hiçbir şeyi kutsal saymayan tiplerdi. Kinik bir yaklaşımı benimsemişlerdi. Halk pis domuzlardı, reklamsa yem kovasını karıştıran sopanın çıkardığı sesti. Bununla birlikte kinizmlerinin altında bir naiflik, körü körüne para-tanrısına tapma vardı. Gordon onları gözlerinin içine baka baka inceliyordu. Eskiden olduğu gibi, işini "idare eder" düzeyde yapıyordu, iş arkadaşları ona burun kıvırıyorlardı. Zihninde, yüreğinde hiçbir şey değişmemişti. Para-yasalarını hâlâ hor görüyor, hâlâ reddediyordu. Ne olursa olsun er ya da geç, bu yasalardan kaçınmayı başaracaktı; şimdi bile, şu son fiyaskosundan sonra bile, kaçma planları yapmaktaydı. Para-dünyasının *içindeydi*, ama o dünyaya *ait* değildi. Çevresindeki insanlara, hiç düşünmeyen, değişmeyen, melon şapkalı, evet efendimci Amerikan üniversitelerinin arka kapılarından çıkmış küçük insanlara gelince; onlar onu üzmekten çok eğlendiriyorlardı. Onların o işine-sahip-çık zihniyetini incelemeyi seviyordu. Aralarında dolaşıp notlar alan uzmandı o kendine göre.

Bir gün garip bir şey oldu. Biri her nasılsa bir dergide Gordon'un şiirini gördü ve "Şirkette bir ozan var," diye bir laf çıkardı. Elbet diğer memurlar pek kötü niyetli olmasa da Gordon'la dalga geçiyorlar, ona

gülüyorlardı. O günden sonra ona “Şair-i Âzam”[3] adını taktılar. Eğleniyorlardı gerçi, ama hafiften burun kıvırıyorlardı aynı zamanda. Bu onların Gordon hakkındaki fikirlerini onaylıyordu. Şiir yazan biri, hayatta başarıya ulaşacak tip değildi. Ama olaylar beklenmedik bir şekilde gelişti. Çalışanlar Gordon'la dalga geçmekten neredeyse bıkmıştı ki, Gordon'u o ana dek pek umursamayan müdür Bay Erskine ansızın onu çağırttı ve görüştü.

Bay Erskine iriyarı, yavaş hareket eden, geniş, sağlıklı, ama ifadesiz yüzlü bir adamdı. Görünüşünden ve yavaş konuşmasından onu tarımla ya da hayvancılıkla uğraşan biri sanırdınız. Kafası da hareketleri kadar yavaş işliyordu, bir konu hakkında herkes konuştuktan, söyleyeceğini söyledikten sonra duyardı olan biteni. Böyle biri nasıl oldu da bir reklam şirketinin sorumlusu oldu, bunu yalnız kapitalizmin garip tanrıları bilir. Ama hayli hoş biriydi. Para kazanma yeteneğinin genellikle bir parçası olan burnu büyüklük, yağcılık havası yoktu onda. Akıllı biri oluşu bir bakıma işine ve sorumluluklarına uygun biri yapıyordu onu. İnsanların önyargılarına duyarsız olduğundan onları erdemlerine göre değerlendirebiliyordu; dolayısıyla yetenekli kimseleri seçip işe almada iyi sayılırdı. Gordon'un şiir yazdığı haberi, onu şaşırtmadı, hafiften etkiledi. Ve Albion'da edebiyatçılara gerek vardı. Gordon'u çağırttıktan sonra onu dalgın bakışlarla, belli etmemeye çalışarak inceledi ve can alıcı olmayan birkaç soru sordu. Gordon'un yanıtlarını asla dinlemedi, ama sorularını “Hmm, hm, hm” benzeri bir mırıltıyla vurguladı. Şiir yazıyordu demek? Öyle mi? Hm. Ve dergilerde yayımlıyordu? Hm, hm. Herhalde bir para ödüyorlar size bunun için? Çok değil ha? Yok, ödemiyorlar demek. Hm, hm. Şiir ha? Hm. Biraz zor olmalı. Dizeleri aynı uzunlukta yazmak. Hm. Hm. Başka bir şey yazdınız mı? Hikâye falan? Hm. Öyle mi? Çok ilginç. Hm!

Sonra başka soru sormadan Gordon'u New Albion' un baş metin yazarının sekreteri –aslında çırağı– olarak atadı. Her reklam ajansında olduğu gibi New Albion'da da sürekli olarak imgelemi zengin metin yazarı aranırdı. Gariptir, ama “Gizli Sos Kocanızı Gülümsetir” ve “Entel misiniz? Nedeni Kepektir” gibi sloganlar çıkarabilecek insanları bulmak usta grafiker bulmaktan kolaydır. Şimdilik Gordon'un ücreti

artmıştı, ama şirketin gözü üzerindeydi. Şansı varsa bir yıla kalmaz dört başı mamur bir metin yazarı olabilirdi. Bu tam bir ilerleme fırsatıydı onun için.

Altı aydır Bay Clew'un yanında çalışmaktaydı. Bay Clew kırk yaşlarında, dolaşık saçlarına parmaklarını sokup duran huzursuz biriydi. Duvarları, geçmişteki zaferlerinin poster büyüklüğündeki desenleriyle kaplı havasız, küçük bir odada çalışıyordu. Gordon'u büyük dostlukla kanatları altına aldı, ona işin püf noktalarını anlattı, hatta önerilerini bile dinlemeye açıktı. Seba Melikesi Tuvalet İhtiyaçları Şirketi'nin (garip ama bu Flaxman'ın şirketiydi) Nisan Kırağısı diye yeni bir vücut kokusu gidericisini piyasaya sürerken bir dizi dergi ilanı hazırlıyorlardı. Gordon içinden söverek işe başlamıştı. Ama şimdi çok beklenmedik bir gelişme olmuştu. Gordon neredeyse daha baştan metin yazarlığı konusunda eşsiz bir yetenek olduğunu ortaya koymuştu. Annesinin karnında öğrenmişçesine yazıyordu ilanları. Akılda kalan delici, canlı bir tümce, dünya kadar yalanları yüz sözcüklük küçük, düzgün bir paragrafa dönüştürme – neredeyse kendiliğinden akıyordu kaleminden. Sözcükler konusunda ezelden beri yetenekliydi, ama bu yeteneği ilk kez başarıyla kullanıyordu. Bay Clew onun büyük umutlar vaat eden bir genç olduğunu düşünüyordu. Gordon kendindeki bu gelişmeyi önce şaşkınlıkla, sonra sevinerek ve nihayet bir tür korkuyla izledi. Demek Gordon'un geleceği *buydu*! Aptalların ceplerindeki parayı çekmek için yalanlar yazmak! Burada korkunç bir ironi de vardı, "yazar" olmak isterken bütün başarısını ter kokusu giderici reklamları yazmaya dökmekteydi. Ne var ki, bu sandığı kadar garip değildi. Söylediklerine göre çoğu metin yazarları *manquès* – başarısız romancılardı; yoksa bunun tersi mi doğruydu?

Seba Melikesi şirketi reklamlardan çok hoşnuttu. Bay Erskine de hoşnuttu. Gordon'un ücreti haftada on şilin artırıldı. İşte o anda Gordon korkmaya başladı. Para onu ele geçirmekteydi sonunda. Aşağılara, para çöplüğüne doğru kayıyor, kayıyordu. Biraz daha kaysa, yaşamının sonuna dek kuburdan çıkamayacak hale gelecekti. Bu işler nasıl da oluveriyordu! Başarıya karşı çık, hiçbir zaman ilerlememeye ant iç – istesen bile ilerleyemeyeceğine içtenlikle inan; sonra bir şeyler olsun, şans kapını çalsın ve neredeyse kendiliğinden "ilerle". Ya şimdi

kaçacaktı ya da hiçbir zaman. Bundan –para-dünyasından– bir daha dönmemek üzere ve de artık çok geç olmadan sıyrılmalıydı.

Ancak bu kez açlık çekmeyecekti. Ravelston'a gidip ondan yardım istedi. Yeni bir iş istiyordu, herhangi bir iş; ama iyi bir iş değil de, ruhunu tümüyle satın almadan bedeninin canlı kalmasını sağlayacak bir iş. Ravelston söyleneni çok iyi anladı. İşle "iyi" iş arasındaki ayrımı ona açıklamak gerekmiyordu; Gordon'a bu isteğinin delilik olduğunu da söylemedi. Ravelston'un büyük yanı buydu işte. Bir başkasının görüşünü her zaman anlayabilirdi. Bunu parası olduğu için başarıyordu kuşkusuz; çünkü zenginler, akıllı ve anlayışlı olmanın bedelini ödeyebilirdi. Kaldı ki, kendisi zengin olduğundan başkalarına iş bulabilirdi. İki hafta geçmeden Gordon'a ona uyabilecek bir işten söz etti. Bay McKechnie diye biri, Ravelston'un arada bir alışveriş ettiği biraz bakımsız ve harapça bir sahaf, yardımcı arıyordu. Çok para isteyecek usta bir yardımcı istemiyordu; efendi görünümlü, kitaplar üzerine konuşabilecek, kitap kurdu müşterileri etkileyebilecek birini arıyordu. Bu "iyi" işin tam tamına tersiydi. Çalışma saatleri fazlaydı, ücret –haftada iki sterlin– felaketti, üstelik artırma olanağı da yoktu. Ne kokan ne de bulaşan bir işti bu. Ve elbet Gordon'un arayıp da bulamadığı tür iş, böyle yerinde sayan bir işti. Gitti Bay McKechnie ile görüştü; uyur görünümlü, kırmızı burunlu, enfiyeyle sararmış beyaz sakallı kibar, yaşlı bir İskoçyalıydı kendisi, Gordon'u hiç düşünmeden işe aldı. Tam o sırada da şiirleri *Mice* adıyla basılmak üzereydi. Kitabı gönderdiği yedinci yayıncı basmayı kabul etmişti. Gordon, bunun Ravelston'un işi olduğunu bilmiyordu. Ravelston yayıncının dostuydu. Sönük ozanlara hep bu türden iyilikler yapıyordu. Gordon geleceğinin parlamaya başladığını sandı. Başarıya mahkûm – ya da zambaksal ölçütlere göre, başarmaya *özgür* biriydi o.

Reklam ajansına bir aylık süre tanıdı. Üzücü bir süreç oldu. Elbet Julia "iyi" işin ikinci kez bırakılması karşısında her zamankinden daha çok üzüldü. Bu arada Gordon Rosemary ile iyice tanışmıştı. İşini bırakmasına engel olmaya çalışmadı kız. Kimsenin işine karışmak âdeti değildi – "Herkes kendi hayatını yaşar" görüşündeydi. Ama Gordon'un bunu neden yaptığını bir türlü anlayamıyordu. Garip ama, Gordon'a en çok dokunan Bay Erskine'le görüşmesi olmuştu. Bay Erskine son derece nazikti. Gordon'un şirketten ayrılmasını istemiyordu, bunu

içtenlikle dile getirdi. İnanılmaz nezaketi sayesinde Gordon'a ahmak diyemedi. Ama neden işten çıktığını sordu. Her nedense Gordon kendini toparlayıp soruyu yanıtsız bırakmayı beceremedi ya da Bay Erskine'in anlayabileceği tek yanıtı vermek üzere ona daha yüksek ücret ödeyen bir iş bulduğunu söyleyemedi. Bunun yerine utangaç bir yüz anlamıyla "iş hayatının ona uygun olmadığını" ve "yazarlığa başlayacağını" söyledi. Bay Erskine yanıtı doyurucu bulmadı. Yazmak, ha? Hm. Bugünlerde bu işlerde çok para mı var? Çok değil, ha? Hm. Yok, olmaz herhalde. Hm. Gordon gülünç göründüğünü hissedince, "bir kitabının çıkmak üzere" olduğunu mırıldandı. Şiir kitabı, diye ekledi, sözcükleri zar zor söyleyerek. Bay Erskine yan yan baktı ona:

"Şiir, ha? Hm. Şiir? O tür şeylerle geçiniliyor mu, ne dersiniz?"

"Şey – tam olarak geçinmek denmez. Ama katkısı olur."

"Hm – pekâlâ! En iyisini siz bilirsiniz herhalde. Ne zaman iş isterseniz bize dönün. Kapımız açık. Sizin gibilere burada iş var. Unutmayın."

Gordon, çok ters ve kadirbilmez davrandığı duygusuyla kendinden nefret ederek ayrıldı oradan. Ama bunu yapmak zorundaydı; para-dünyasından çıkmak zorundaydı. Garipti. İngiltere'nin dört bir yanında insanlar işsizlikten kıvranıyordu, "iş" sözcüğünden midesi bulanan Gordon ise bırakması istenmeyen işlerden çıkıyordu. Bu da, bu dünyada, gerçekten ve içtenlikle istemediğin her şeyi elde edebileceğinin iyi bir örneğiydi. Üstelik, Bay Erskine'in sözcükleri aklına takılmıştı. Büyük olasılıkla söylediklerinde samimiydi patron. Herhalde, dönmeyi seçmesi halinde Gordon'u bekleyen bir iş *vardı*. Demek gemilerini tümüyle yakmamıştı. Yeni Albion arkasında olduğu kadar önünde de kaçınılmaz bir son olarak duruyordu.

Ah, başlangıçta Bay McKechnie'nin kitapçı dükkânında ne kadar mutlu olmuştu! Kısa bir süre –çok kısa bir süre– para-dünyasından gerçekten çıktığı yanılsamasına kapıldı. Elbet bütün diğer ticaretler gibi kitap ticareti de üçkâğıda dayanıyordu; ama ne kadar farklı bir dalavereydi burdaki! Burada itip kakmak ve yükselmek ya da gelişmek yoktu, yerlerde sürünmek yoktu. Kitap ticaretindeki küflü havaya, tuttuğunu koparan tipler on dakika bile dayanamazdı. İşe gelince; çok basitti. Temelde mesele, günde on saat dükkânda durmaktı. Bay

McKechnie fena bir ihtiyar değildi. İskoçyalıydı elbet, ama tam anlamıyla İskoçyalıydı. Neyse, sonuçta gözü aç değildi – en belirgin özelliği tembellik gibi görünüyordu. Bir de ağzına içki koymuyordu; Anglikan Kilisesi mezheplerinden birine bağlıydı, ancak bu Gordon'u etkilemiyordu. *Mice* yayımlandığında Gordon bir aydır dükkânda çalışıyordu. En az on üç dergi ya da gazetede eleştirisi çıktı! Ve *The Times Kitap* eki kitabın "müthiş bir gelecek vaat ettiğini" söyledi. *Mice*'ın ne kadar umutsuz bir başarısızlık olduğunu ancak aylar sonra anladı Gordon.

Ve ancak şimdi, haftada iki sterline indiğinde ve daha fazla para kazanmaya kendi elleriyle engel olduğunda yürütmekte olduğu savaşın ne tür bir savaş olduğunu kavrıyordu. İşin kötü yanı, vazgeçmenin, feragat etmenin pırıltısı, çabuk sönüyordu. Haftada iki sterline yaşamak, kahramanlık olmaktan çıkıyor pis bir alışkanlığa dönüşüyordu. Başarısızlık da başarı kadar büyük bir üçkâğıttı. "İyi" işini fırlatıp atmış, "iyi" işlerde sonsuza dek çalışmama kararı almıştı. Eh, böyle gerekiyordu. Kararından dönecek değildi. Ama yoksulluğu kendi isteğiyle seçmiş olması, yoksulluğun getirdiği kötülüklerden kurtulmuş numarası yapmaya yetmiyordu. Güçlük çekme meselesi değildi bu. Haftada iki sterlin kazanıyorsun diye gerçek bir fiziksel güçlük çekmiyordun ve dolayısıyla mesele yoktu. Parasızlık insanın beynine ve ruhuna zarar veriyordu. Zihinsel ölülük, tinsel sefalet – gelir belli bir noktanın altına inince, bunlar insanın üzerine kaçınılmaz olarak çöküyordu. İnanç, umut, para – sadece bir aziz üçüncüye sahip olmasa da ilk ikisine sahip olabilirdi.

Olgunlaşıyordu. Yirmi yedi, yirmi sekiz, yirmi dokuz. Geleceğin artık toz pembe görünmediği, gerçek ve tehlikeli hale geldiği yaşa ulaşmıştı. Hayatta kalan akrabalarının durumu onu her geçen gün biraz daha sıkıyordu. Yaşı ilerledikçe kendisini onlarla daha çok özdeşleştiriyordu. O da aynı yolun yolcusuydu. Birkaç yıl sonra Gordon da onlar gibi olacaktı, tıpatıp aynıları olacaktı! Amcasından ve halasından daha sık gördüğü Julia bile onlara benzeyecekti. Bir daha asla yapmama kararlarına karşın, hâlâ zaman zaman Julia'dan para alıyordu. Julia'nın saçları hızla ağarmaktaydı; çökük kırmızı yanaklarında derin çizgiler belirmişti. Mutsuz olmadığı bir yaşam kurmuştu kendisine. Dükkândaki işine devam ediyor, akşamları Earl's

Court stüdyo apartmanında (ikinci kat, arka taraf, eşyasız, haftada dokuz şilin) "dikiş" dikiyor, arada bir de kendisi gibi yapayalnız kızkurularıyla oturup çene çalıyordu. Tipik bir beş kuruşsuz bekâr kadın hayatı yaşıyordu; bunu kabullenmişti, yazgısının farklı olabileceği aklından geçmiyordu. Yine de kendisinden çok Gordon için üzülüyordu. Ailenin yavaş yavaş çöküşüne, birer birer ölmelerine, arkalarında bir şey bırakmamalarına üzülüyordu; bu aklında bir tür trajedi olarak yaşıyordu. Para, para! "Hiçbirimiz para kazanamadık, kazanamıyoruz!" diye inliyordu boyuna. Hepsinin içinde yalnız ve yalnız Gordon para kazanma fırsatını elde etmişti; ve o, kazanmamayı seçmişti. Tıpkı ötekiler gibi yoksulluk çukuruna batmaktaydı. İlk kavga geçtikten sonra New Albion'daki işini bıraktığı için ona tekrar saldırmayacak kadar terbiyeliydi Julia. Ama kardeşinin nedenleri ona anlamsız geliyordu. Suskun kadınsı haliyle para için işlenen günahın en büyük günah olduğunu biliyordu.

Angela Hala ile Walter Amca'ya gelince – aman da aman! Al birini vur öbürüne! Onları her görüşünde on yıl yaşlı hissediyordu kendini Gordon.

Walter Amca'yı alalım. Walter Amca çok sıkıcıydı. Altmışyedi yaşındaydı ve çeşitli "temsilcilikleri" ve mirasının bölük pörçük artıklarıyla haftada aşağı yukarı üç sterlin geliri olsa gerekti. Cursitor Caddesi'nde minik bir kabini büro olarak kullanıyordu ve Holland Park'ta çok ucuz bir pansiyonda oturuyordu. Geçmişteki geleneğe oldukça uygundu bu durum; bütün Comstock erkekleri, doğal olarak pansiyonlara sürüklenmişlerdi. Korkunç sarsak göbeğine, bronşitli sesine, geniş, solgun, daha çok Sargent'in Henry James portresini andıran, çekingen bir gurur ifadesi takınmış yüzüne, saçları tamamen dökülmüş kabak kafasına, solgun, torbacıklı gözlerine, boşu boşuna yukarı kıvırmaya çabaladığı sarkık bıyığına baktığınızda, zavallı yaşlı amcanın bir zamanlar genç olmuş olduğuna asla inanmazdınız. Böyle bir varlığın damarlarında yaşamın titrediğini hissetmiş olmasını akıl alır mıydı? Hayatında bir ağaca çıkmış, tramplenden atlamış ya da âşık olmuş muydu? Çalışan durumda bir beyni olmuş muydu hiç? Doksanların başında bile, matematiksel açıdan genç olduğunda, hayata şöyle ya da böyle asılmış mıydı? Birkaç örtülü, gönülsüz kahkaha, belki... Sönük barlarda birkaç viski, bir iki dans partisi, gizli gizli bir iki

genelev seferi; hani o akşam olup da müze kapandıktan sonra Mısırlı mumyalar arasında gerçekleştiğini hayal edebileceğiniz türden karanlık, sönük cinsel ilişki. Ondan sonra da iş hayatında başarısızlık, yalnızlık ve Tanrı' nın uğramadığı pansiyonlarda tıkılıp kalmak.

Bununla birlikte, amca, bu geçmiş yaşında bile belki de mutsuz değildi. İlgisini asla eksik etmediği bir hobisi vardı, bu hobi onun hastalıklarıydı. Ona sorarsanız, tıp sözlüğünde bulunan her bir hastalık onda vardı, amca bunlardan söz etmekten asla usanmazdı. Gerçekten de Gordon'a öyle geliyordu ki, amcasının –arada bir uğradığı– pansiyonunda kalanlardan hiçbiri hastalıkları dışında hiçbir şey konuşmazlardı. Loş oturma salonunda, yaşlı, renkleri atmış insanlar, çift çift oturur, hastalık belirtilerini birbirlerine anlatırlardı. Konuşmaları mağara tavanlarından toprağa düşen mineral seslerini andırırdı. Tıp, tıp. "Lumbagonuz nasıl oldu?" diyor tavandaki yerdekine. "Kruschen Tuzları iyi geldi," diyor alttaki üsttekine. Tıp, tıp, tıp.

Bir de altmış dokuz yaşındaki Angela Hala vardı. Gordon, Angela Hala'yı elinden geldiğince aklına bile getirmemeye çalışırdı.

Zavallı, sevgili, iyi yürekli, nazik, sıkıcı Angela Hala! Yoksul, cansız, buruşuk yüzlü, sarı kâğıt ciltli, bir deri bir kemik Angela Hala! Orada, Highgate'teki –adı da Briarbrae olan– küçük sefil kulübesinde, kuzey dağlarındaki sarayında Angela, yaşayan ya da gölgelere karışmış hiçbir erkeğin, dudakları üzerine bir âşığın sevgisini kondurmadığı, doğma büyüme kızoğlankız Angela yaşardı. Tek başına yaşardı ve bütün gün, isyankâr bir hindinin kuyruk tüylerinden yapılma bir toz fırça elinde, yaprakları kararmış aspidistraların tozunu alır ve asla kullanılmayacak pırıl pırıl Crown Derby porseleni çay takımının üzerine konan tozlardan nefret ederek bir aşağı bir yukarı dolaşırdı. Coromandel'in sivri, küçük sakallı oğullarının gemiyle şarap rengi denizleri aşarak getirdiği portakal çiçekli çayla, çay tomurcuklarından yapılma koyu çayların dumanlarıyla sevgili yüreğini rahatlatmazdı. Zavallı, sevgili, iyi, nazik, ama genelde sevimsiz Angela Hala! Yıllık geliri doksan sekiz sterlindi (haftada otuz sekiz şilin ediyordu bu, ama orta sınıf alışkanlıklarına bağlı olarak gelirini haftalık değil yıllık düşünürdü), bu paradan haftada on iki şilin altı peni ev kirasına gidiyordu. Julia dükkândan –elbet her zaman için "atılırsa yazık olacak

birkaç küçük şey" olarak nitelenmiş ve Angela Hala'nın güya "aslında pek de gereksinimi olmayan– kek, ekmek ve tereyağı paketleri aşırmasaydı, zaman zaman açlıktan kıvranacaktı büyük olasılıkla.

Ama onun da, zavallı yaşlı halacığın da kendine göre zevkleri vardı. Yaşlanınca müthiş bir roman okuru olmuştu, kütüphane, Briarbrae'den yürüyerek on dakika uzaklıktaydı. Comstock Dede hayattayken her nedense kızlarına roman okumayı yasaklamıştı. Dolayısıyla ancak 1902'de roman okumaya başlayan Angela Hala, güncel romanlardan her zaman için bir iki onyıl gerideydi. Ama yetişiyordu, yavaş gidiyordu, ama yetişiyordu. Bin dokuz yüzlerde daha hâlâ Rhoda Boughton ile Bayan Henry Wood okuyordu. Savaş yıllarında Hall Caine ile Bayan Humphrey Ward'u keşfetti. Bin dokuz yüz yirmilerde Silas Hocking ve H. Seton Merriman okuyordu ve bin dokuz yüz otuzlara gelindiğinde, tam değilse bile neredeyse yetişmişti W.B. Maxwell ve William J. Locke'a. Oradan öte gidemeyecekti. Savaş sonrası romancılara gelince; onların adını, ölümsüz olduklarını, tanrıtanımazlıklarını ve müthiş "zeki" olduklarını uzaktan duyuyordu. Ama onları okuyacak kadar yaşamayacaktı. Walpole'u biliyoruz, Hichens'i okuduk, ama Hemingway, siz de kimsiniz?

Yıl 1934'tü, Comstock ailesinden kalanlar bunlardı. "Temsilcilikleri" ve hastalıklarıyla Walter Amca. Briarbrae'de Crown Derby porselen çay takımının tozunu alan Angela Hala. Akıl hastanesinde hâlâ bitkisel varoluşunu koruyan Charlotte Hala. Haftada yetmiş iki saat çalışan ve geceleri oturma-yatma odasındaki minik gaz sobasının başında "dikiş" diken Julia. Neredeyse otuzuna gelmiş, salak bir işte haftada iki papel kazanan ve varoluşunun tek göze görünür nesnesi, hiç ilerlemeyen berbat bir kitapla mücadele etmekte olan Gordon.

Büyük olasılıkla daha uzaktan akraba Comstocklar da vardı, çünkü Comstock Dede on iki kişilik bir ailenin çocuğuydu. Ama hayatta kalıp da zengin olan varsa da yoksul hısımlarıyla ilişkiyi koparmışlardı; çünkü, para kandan daha değerliydi. Ailenin Gordon tarafına gelince; Charlotte Hala akıl hastanesine girdiğinde ödenen toplu parayı saymazsak, beşinin birden toplam geliri yılda altıyüzü buluyordu herhalde. Yaşlarının toplamı iki yüz altmış üç yıldı. Hiçbiri İngiltere'den dışarı adım atmamış, savaşa gitmemiş, hapishaneye

girmemiş, ata binmemiş, uçağa binmemiş, evlenmemiş ve çocuk doğurmamıştı. Ölünceye dek aynı şekilde devam etmemeleri için bir neden yok gibi görünüyordu. O yıl senin, bu yıl benim, Comstock ailesinde *hiçbir zaman hiçbir şey olmuyordu*.

2. Pejmürde Pantolonlu Hayırseverler. (Ç.N.)

3. Kitapta, Shakespeare için kullanılan "*the bard*" deyimi alaylı anlamda geçiyor. Biz de şair-i âzam diye çevirdik. (Y.N.)

IV

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr
Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları.

Aslına bakarsanız, o günün öğle sonrasında rüzgâr falan esmiyordu. Neredeyse tam bir bahar havası vardı. Gordon dün başladığı şiiri salt kulakları bayram etsin diye fısıldayarak kendi kendine yineliyordu. Şu anda şiirden memnundu. İyi bir şiirdi – ya da hiç değilse bitirildiğinde iyi olacaktı. Şiirin dün akşam onu neredeyse delirttiğini unutmuştu.

Kavak ağaçları belli belirsiz sis taçlarıyla gölgelenmiş, kımıltısız duruyorlardı. Aşağıdan vadiden bir tramvayın gümbürtüsü duyuldu. Gordon savrulan kuru yaprakları hışırdatarak Malkin Hill'e tırmandı. Yapraklar, bütün kaldırımlara bir Amerikan kahvaltı gevreğinin çıtır çıtır, altın renkli taneleri gibi yayılmıştı; Devler Ülkesi'nin kraliçesi, Tru-weet kahvaltı gevreklerini bayırın eteklerine serpmişti sanki.

Rüzgârsız kış günleri çok güzeldir! Yılın en iyi zamanları – ya da Gordon o anda öyle düşündü. Bütün gün sigara içmemiş bir halde, dünyada üç buçuk peniden başka bir şeyiniz olmadığında kendinizi ne kadar mutlu hissedebilirseniz, o kadar mutluydu Gordon. Günlerden perşembeydi; perşembe günleri dükkân erken kapanır, Gordon öğleden sonra izinli olurdu. Coleridge Grove'da oturan ve yazın çevresine çay partileri veren eleştirmen Paul Doring'in evine gitmekteydi.

Hazırlanması bir saat ya da daha fazla sürdü. İnsanın haftalık geliri iki teklik olunca sosyal hayat karmaşıklaşır. Yemekten hemen sonra soğuk suyla yüzünü acıta acıta tıraş oldu. Üç yıllık, ama pantolonu şiltenin altında ütülemeyi unutmadığında idare eder duruma gelen en iyi takımını giydi. Yakasını ters çevirdi ve kravatını yırtığı görünmeyecek şekilde bağladı. Kibrit ucuyla teneke kutudan

ayakkabılarını boyamaya yetecek kadar siyahlık kazıdı. Hatta Lorenheim'dan dikiş iğnesi ödünç alıp çoraplarını bile yamadı – zor işti bu, ama bileğin görüldüğü deliklere siyah mürekkep sürmekten iyiydi. Ayrıca boş bir Gold Flake paketi buldu ve içine tek peniyle çalışan makineden aldığı tek sigarayı koydu. Bu salt gösteriş içindi. Elbet başka birinin evine sigarasız gidilmezdi. Ama tek bir sigaranız da olsa idare ederdi, çünkü insanlar sigarayı pakette görünce paketin alındığında dolu olduğunu varsayacaktı. Sonrası bir kaza olarak geçiştirilebilirdi.

"Sigara alır mısınız?" diye sorarsınız birine.

"A, teşekkür ederim."

Paketi açarsınız, sonra şaşkınlığınızı sergilersiniz. "Hay allah! Sonuncu sigarammış. Paketimin dolu olduğuna yemin edebilirdim."

"Son sigaranızı almayayım. Siz *benden* buyrun," der öteki.

"A, teşekkürler."

Elbet bundan sonra ev sahibi ve eşi, sigara almanız için ısrar eder. Ama *bir* sigara içmelisiniz, hatırımız için.

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr. Artık bu şiiri bitirecekti. Ne zaman isterse bitirebilirdi. Gariptir, edebiyat çevresinden insanların toplandığı bir çay partisine gitmek onu canlandırmıştı. Geliriniz haftada iki teklik olunca hiç değilse insanlarla gereğinden fazla görüşmüyordunuz. Bir başkasının evinin içini görmek bile bir çeşit ikram oluyordu. Poponuzun altında yumuşak bir koltuk, çaylar, sigaralar, kadın kokuları, bunlardan yoksun olunca kıymetini anlıyordunuz. Ama uygulamada, Doring'in partileri Gordon'un umduklarına hiç mi hiç benzemiyordu. Gitmeden hayal ettiği o harika, akıllı, aydın konuşmalar hiçbir zaman gerçekleşmiyor ya da gerçekleşmeye başlamıyordu. Hatta, doğru dürüst konuşma denebilecek bir şey de olmuyordu; sadece ister Hampstead'de olsun ister Hong Kong'da, her yerdeki partilerde geçen boş konuşmalar duyardınız. Doring'in partilerine tanışmaya değer biri de gelmiyordu. Doring öyle uyuz bir aslandı ki, izleyicilerine çakal demeye bile değmezdi. Hemen hemen yarısı, iyi Hıristiyan aile yuvalarından kaçıp entel olmaya çalışan tavuk beyinli orta yaşlı kadınlardı. Partinin yıldızları, yarım saatliğine uğrayan parlak gençlerdi, bunlar kendi çevrelerini oluşturur, takma adlarla andıkları diğer parlak gençler

hakkında konuşurlardı. Gordon çoğunlukla kendini konuşmalara takılmaya çabalayan konumda bulurdu. Doring paldır küldür bir adamdı ve onu herkese, "Gordon Comstock – tanıyorsunuzdur;" diye tanıştırıyordu. "Ozan. *Mice* diye harikulade bir şiir kitabı yazdı. *Okumuşsunuzdur."* Ama Gordon, şimdiye dek onu tanıyan kimseyle karşılaşmamıştı. Parlak genç şeyler bir bakışta ne olduğunu anlıyor ve onu yok sayıyorlardı. Otuzlarında, bıkkın ve apaçık görüldüğü üzere beş parasızdı. Yine de, her seferinde hayal kırıklığı yaşamasına karşın, bu edebiyat çaylarını nasıl da dört gözle beklerdi! Yalnızlığında bir avuntu oluyordu en azından. Yoksulluğun kötü yanı buydu işte – o hiç bitmeyen şey – yalnızlık. Günler geçer, aklı başında biriyle konuşamazsın; geceler geçer, o tanrısız evine dönersin, hep yalnız, hep yalnız. Belki de zenginsen ve seni umursayan biri varsa, yalnızlık hoş olur diye düşünülebilir; ama bunu gereklilik olarak yaşadığında durum öyle farklı ki!

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr. Bir otomobiller ırmağı, akarcasına tepeyi çıktı. Gordon hiç gıpta etmeden baktı onlara. Otomobil isteyen yok ki zaten! Üst sınıf kadınların pembe taşbebek suratları otomobil camlarından ona bakıyordu. Bit kafalı köpekler. Zincir uçlarında uyuklayan şımarık köpekler. Zincirli köpek olmaktansa yalnız kurt olmak yeğdir. Sabahın erken saatlerinde metro istasyonlarının durumunu düşündü. Karıncaların deliğe girmesi gibi yeraltına üşüşen siyah memur sürüleri; minik karınca adam sürüleri, hepsinin sağ elinde memur çantası, sol elinde gazete ve yüreğinde kurt gibi kemirgen sepetlenme korkusu. Nasıl yer onları o gizli korku! Özellikle kış günlerinde, rüzgârın tehlikesi kulaklarına vurduğunda. Kış, sepetlenme, çalışma kampı, park sıraları! Ah!

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr
Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları
Ve bacaların kara şeritleri,
Aşağı dönüyor; havanın kamçıları
Dövüyor onları,

Yırtık posterler titreşiyor
Tramvay gümbürtüleri ve at nallarının tıkırtısı

İstasyona koşan memurlar
Doğudaki damlara bakar titreyerek

Kara kara düşünür hepsi.......

Ne düşünürler? Kışın geldiğini. İşim güvencede mi. Sepetlenmek çalışma kampı demek. Sarkan derinizi sünnet edin, dedi Efendimiz. Patronun çizmesindeki siyah boyayı emin. Evet!

Kara kara düşünür her biri, "İşte kış geldi!
Tanrım, n'olur bu yıl da işimi koru!"
Soğuk iliklerine işler,
Bağırsaklarına girer buzdan bir ok gibi,

Kara kara düşünür hepsi.......

Yine "düşünmek". Neyse, fark etmez. Ne düşünürler? Para, para! Kira, ücretler, vergiler, okul faturaları, metro pasoları, çocuklara çizme! Ve hayat sigortası poliçesi ve işçi ücretleri. Ve, tanrım, ya karım yine dırdır ederse! Dün patron şaka yaptığında yeterince iyi kahkaha attım mı acaba? Elektrik süpürgesinin taksidi...

Bilmece parçalarını birer birer yerine yerleştiriyormuş duygusuyla, düzgünce ve bu düzgünlükten sevinç duyarak bir kıta daha oluşturdu:

Kara kara düşünür hepsi kirayı, ücreti, pasoyu,
Sigortayı, kömürü, işçi ücretlerini,
Çizme, okul taksit masraflarını
Drage malı ikiz yataklarında özlerken uykuyu.

Fena değil, hiç fena değil. Haydi bitir şimdi. Dört ya da beş kıta. Ravelston basar mutlaka.

Çınar ağacının çıplak dallarına konmuş bir sığırcık kuşu, bu kuşların bahar sandıkları ılık kış günlerinde yaptıkları gibi kendine acıyarak ötmekteydi. Ağacın dibinde dev bir tekir kedi, sığırcığın ağzına düşüvermesi beklentisi içinde derin bir arzuyla ağzını açmış oturuyordu. Gordon şiirinin bitmiş dört kıtasını okudu kendi kendine.

Gerçekten *iyiydi*. Neden dün gece şiirin mekanik, zayıf ve boş olduğunu sanmıştı ki? O bir ozandı. Dimdik, neredeyse kibirle, bir ozan gururuyla yürürdü. *Mice*'ın yazarı Gordon Comstock. "Olağanüstü gelecek vaat ediyor," demişti *The Times Kitap* eki. Ayrıca *Londra Sefaları*'nın yazarı. Çünkü bu kitap da yakında bitecekti. Şimdi artık istediği anda bitireceğini biliyordu. Neden umutsuzluğa kapılmıştı sanki? Üç ay kadar sürebilirdi; yazın çıksa yeterliydi. *Londra Sefaları*'nın beyaz tela yapıştırılmış "ince" cildini gözünün önüne getirebiliyordu; birinci sınıf kâğıt, marjlar geniş, Caslon punto, seçkin şömiz. Bütün iyi dergilerde, gazetelerde eleştiriler. "Büyük bir başarı" – *The Times Kitap* eki. "Sitwell okulundan nihayet sevindirici bir yapıt" – *Scrutiny*.

Coleridge Grove, ıslak, gölgelik, tenha bir sokaktı, çıkmaz sokaktı, dolayısıyla trafik olmuyordu. Yanlış edebiyat çağrışımlarıyla doluydu (Coleridge'in 1821 yazında burada bir buçuk ay oturduğu söyleniyordu). Büyük ağaçların altında küf kokan bahçelerde, yoldan içerlek duran harap eski evlerine, modası geçmiş bir "kültür" atmosferinin sizi sardığını hissetmeden bakamazdınız. Bu evlerin bazılarında, kuşkusuz hâlâ Browning Dernekleri etkinlik göstermekte, sanatsal giysiler kuşanmış hanımefendiler, artık var olmayan ozanların eteklerinde oturup Swinburne ve Walter Pater'den konuşmaktaydı. Baharda bahçeler mor ve sarı çiçeklerle dolardı, daha sonra da solgun otların arasında minik halkalar halinde yabansümbülleri açardı; Gordon'a öyle geliyordu ki, ağaçlar bile çevreye uyum sağlıyor ve Rackhamvari kaprislerle dallarını eğip büküyorlardı. Paul Doring gibi berbat yazılar yazan varsıl bir eleştirmenin böyle bir yerde oturması garipti. Çünkü Doring şaşırtıcı ölçüde kötü bir eleştirmendi. *Sunday Post*'ta roman eleştirileri yayımlanırdı; kendisi her on beş günde bir, Walpolecu bir düzenlilikle büyük İngiliz romanını keşfederdi. Onun Hyde Park Corner'de bir apartman dairesinde oturmasını beklerdiniz. Belki de, Coleridge Grove'un seçkin döküntü evlerinde oturarak edebiyatın öfkeli tanrılarının gönlünü alıyormuşçasına kendini cezalandırıyordu.

Gordon köşeyi döndü, aklından *Londra Sefaları*'ndan bir dize geçirmekteydi. Sonra ansızın durdu. Doring'in bahçe kapısında bir

terslik vardı. Neydi acaba? A, elbet! Dışarda park edilmiş otomobil yoktu.

Durdu, bir iki adım attı, tehlike kokusu almış bir köpek gibi yine durdu. Bir terslik vardı. Burada otomobil olması gerekiyordu. Doring'in partileri her zaman kalabalık olurdu, yarısı da otomobilleriyle gelirdi. Neden başka kimse gelmemişti? Acaba çok erken mi gelmişti kendisi? Ama yok! Üç buçuk demişlerdi ve şu anda saat en azından dörde yirmi vardı.

Hızlı hızlı bahçe kapısına yürüdü. Partinin iptal edildiğinden nerdeyse emindi. Üzerine soğuk bir bulut gölgesi düşmüşçesine ürperdi. Ya Doringler evde yoksa! Ya parti iptal edilmişse! Bu düşünce onu üzdü gerçi, ama olanaksız görünmedi. İnsanların evlerine çağrılmak, sonra da onların evde olmadığını görmek korkusu bir kurt gibi kemirirdi içini hep. Davet konusunda hiçbir kuşku bulunmadığında bile, işin içinde bir iş olduğunu sanırdı. Hoş karşılanacağından hiçbir zaman emin olamazdı. İnsanların onu yok saymasının ve unutmasının olağan olduğunu düşünürdü. Neden hatırlasınlardı ki? Parası yoktu. Paran yoksa, hayatın uzun bir hiçesayılmalar zincirinden ibaretti.

Demir kapıyı itti. Yalnız bir sesle gıcırdadı kapı. Yosunlu patikanın iki kenarında Rackhamvari pembemsi taş yığınları vardı. Gordon evin önünü şöyle bir inceledi. Bu türden şeylere çok alışıktı. Evde kimsenin oturup oturmadığını anlamak için Sherlock Holmesvari bir teknik geliştirmişti. Ah! Bu kez kuşku yoktu. Evde terk edilmiş bir görünüm egemendi. Bacalardan duman çıkmıyordu, hiçbir pencerede ışık yoktu. Evin içi karanlıkça olsa gerekti, dolayısıyla lambaları yakmış olurlardı. Ayrıca basamaklarda tek bir ayak izi yoktu; işte bu her şeyi açıklıyordu. Ama yine de, bir tür umarsız umutla zile asıldı. Eski moda telli bir çan elbet. Coleridge Grove'da elektrikli zil kullanmak bayağı olurdu, edebî sayılmazdı.

Çan, çan, çan, diye çaldı kapıyı.

Gordon'un son umudu da yok oldu. Çan sesinin bomboş bir evde yankıdığına kuşku yoktu. Kola yine yapıştı ve teli koparacak gibi asıldı zile. Ürkütücü bir çan sesi yanıtladı onu. Ama bunun da yararı olmadı. İçerden hiçbir ayak sesi gelmiyordu. Hizmetçiler bile yoktu. O anda bitişik evin bodrum katından çekinerek ona bakan bir çift göz, siyah

saçlar ve bir dantel başlık gördü. Gürültüye çıkmış bir hizmetçiydi bu. Göz göze geldiler, bakıştılar. Çok ahmak görünüyordu. Boş bir evin zilini çalan ahmaktır. Ansızın kızın onu tanıdığını fark etti – partinin iptal edildiğini ve Gordon dışında herkese söylendiğini biliyordu kız, Gordon'a söylenmeyişinin nedeni, parasının olmaması, dolayısıyla haber verilmeye değer görülmemesiydi, bunu da biliyordu. *Kız* biliyordu. Hizmetçiler her şeyi bilir.

Döndü, bahçe kapısına yürüdü. Hizmetçinin bakışları altında, olay, pek umursamadığı küçük bir hayal kırıklığıymış gibilerden, rahat bir havayla yürüdü. Ama öfkeden öylesine titriyordu ki, hareketlerini denetlemesi hiç kolay olmadı. Aşağılık herifler! Pis aşağılık serseriler! Ona böyle bir oyun oynanır mıydı! Davet et, sonra ertele ve konuğuna haber vermek zahmetine girme! Başka açıklamalar da olabilirdi – bunları düşünmeye dayanamazdı. Aşağılık herifler, pis, aşağılık adamlar! Gözleri Rackhamvari taş yığınlarından birine takıldı. Şimdi bunları alıp pencerelere fırlatmayı ne kadar isterdi! Bahçe kapısının paslı demirini öyle bir tuttu ki, eli acıdı, hatta neredeyse sıyrılacaktı. Bedensel acı ona iyi geldi. Yüreğindeki acıyla bir denge oluştu böylece. Gerçi önemliydi ama, sorun insanlarla birlikte geçirilecek bir akşamın güme gitmesi değildi yalnızca. Çaresizlik, önemsizlik, bir kenara atılmışlık, yok sayılmışlık duygusu – umursanmayacak bir yaratık olma duygusu insana koyuyordu. Toplantıyı başka güne almışlar ve ona haber vermek zahmetine katlanmamışlardı. Herkese söylemişler, ona bildirmemişlerdi. İşte paran olmayınca böyle davranır insanlar sana! Ahlaksızca, duygusuzca hakaret ederlerdi. Gerçi, Doringler içtenlikle unutmuş olabilirlerdi, kötü bir şey düşünmemiş olabilirlerdi; hatta, belki de kendisi tarihi yanlış anımsıyordu. Ama yok! Bu olamazdı. Doringler bunu kasten yapmışlardı. *Elbette* kasten yapmışlardı! Zahmet edip ona söylememişlerdi, çünkü parası yoktu, dolayısıyla fark etmezdi. Aşağılıklar!

Hızla uzaklaştı kapıdan. Göğsünde müthiş bir ağrı vardı. İnsan teması, insan sesi! Ama arzulamanın ne yararı vardı ki? Akşamı her zaman olduğu gibi yalnız geçirecekti. O kadar az arkadaşı vardı ve öylesine uzak mesafelerde oturuyorlardı ki. Rosemary hâlâ işteydi; hem çok uzakta, West Kensington'da, dişi ejderhaların koruması altındaki bir kadınlar pansiyonunda kalıyordu. Ravelston daha

yakında, Regent's Park yöresindeydi. Ama Ravelston zengin bir adamdı, pek çok randevusu olsa gerekti; evde olmaması olasılığı daha fazlaydı. Gordon ona telefon bile edemezdi, çünkü bunun için gerekli iki penisi yoktu; sadece üç yarım peni ve bir üç penilik para vardı cebinde. Üstelik, parasız pulsuz nasıl giderdi Ravelston'u ziyarete? Ravelston kuşkusuz, "Gel bir bara gidelim," falan diyecekti! Parasını Ravelston'un çekmesine izin veremezdi. Onunla olan dostluğu ancak ve ancak, kendine düşen payı ödemesi koşuluyla olanaklıydı.

Tek sigarasını çıkardı ve yaktı. Hızlı yürürken sigara içmek zevk vermedi; saçma bir hareketti bu. Nereye gittiğini pek umursamıyordu. Tek istediği kendini yormak, fiziksel yorgunluk Doringlerin kaytarmasının yarattığı etkiden hiçbir iz bırakmayana dek yürümekti. Güneye doğru – Camden Town'un çöpleri arasından, Tottenham Court Sokağı'ndan geçerek ilerliyordu. Hava epeydir kararmıştı. Oxford Caddesi'ni geçti, Covent Garden'ı geçti, kendisini Strand'de buldu, sonra da Waterloo Köprüsü'nden nehrin karşı kıyısına attı kendini. Gece olunca hava soğumuştu. Yürüdükçe öfkesi yatışıyordu, ama sinirlerinde önemli bir iyileşme yoktu. Kafasında bir düşünce dolanıp duruyordu – kaçtığı, ama kaçmaması gerektiği şeklinde bir düşünce. Şiirlerini düşünüyordu. Boş, ahmakça, beş para etmez şiirler! Onlara nasıl da inanmıştı? Hayret, daha kısa bir süre önce *Londra Sefaları*'nın bile bir gün bir şey ifade edeceğini düşünüyordu! Şimdi şiirlerini düşünmek midesini bulandırıyordu. Bu, dün geceki sefahat âlemini anımsamak gibi bir şeydi. İyi olmadığını, şiirlerinin iyi olmadığını yüreğinin derinliklerinde hissediyordu. *Londra Sefaları* asla bitmeyecekti. Bin yaşına dek yaşasa okunmaya değer tek bir dize yazamayacaktı. Kendisinden nefret ederek, yazmakta olduğu o dört kıtayı tekrar tekrar okudu. Aman tanrım, ne berbattı! Kafiyeler – tin, tin, tin! Boş bir teneke kutu gibi ses çıkarıyorlardı. İşte hayatını bu türden bir boş şeye harcamış, ziyan etmişti.

Uzun uzun, belki beş ya da yedi mil yürüdü. Ayakları kaldırımlardan terlemiş ve şişmişti. Lambeth, elli metre sonrası karanlıktan görünmeyen dar, çamurlu sokakları bulunan yoksul bir mahalledeydi. Sis içinde donuk donuk parlayan birkaç lamba, soyutlanmış yıldızlar gibi havada asılı duruyor, kendilerinden başka bir şeyi aydınlatmıyordu. Gordon müthiş acıkmıştı. Buharlı pencereleri,

"Bir fincan nefis çay 2 peni. Semaver Servisi Yoktur" yazılarıyla süslü kahvehaneler iştahını kabartıyordu ama iki peniyi buna harcayamazdı. Demiryolu köprülerinin altından geçti, Hungerford Köprüsü'ne uzanan bir yola girdi. Yer yer donuk bir ışıkla aydınlanmış çamurlu suda Doğu Londra'nın pislikleri karaya doğru ilerliyordu. Mantarlar, limon, fıçı bilezikleri, ölü bir köpek, ekmek parçaları. Gordon kıyı boyunca Westminster'a doğru yürüdü. Rüzgâr kavak ağaçlarını sallıyordu. *Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr*. Birden irkildi. Yine o saçma dize! Şimdi bile, aralık ayı olmasına karşın, birkaç yaşlı berduş, kendilerini gazetelere sarıp park sıralarına çörekleniyorlardı. Gordon onlara duygusuzca baktı. Berduş diyorlardı onlara. Bir gün kendisi de böyle olacaktı. Belki öylesi daha iyiydi? Gerçek yoksullara hiçbir zaman acımamıştı. Asıl acınması gerekenler, siyah ceketli yoksullar, orta-orta sınıflardı.

Trafalgar Meydanı'na yürüdü. Öldürülecek çok zamanı vardı. National Gallery? A, çoktan kapamıştı elbet. Öyle olması gerekirdi. Saat yediyi çeyrek geçiyordu. Uyku vaktine üç, dört, beş saat vardı. Meydanı yedi kez yavaş adımlarla turladı. Dört kez saat kolu yönünde, üç kez ters yönde. Ayakları acıyordu, sıraların çoğu da boştu, ama o oturmayacaktı. Bir an için bile dursa, tütün özlemi kabaracaktı. Charing Cross Road'daki çayhaneler cankurtaran sireni gibi çağırıyorlardı onu. Bir kafenin cam kapısı açıldı, burnuna fırından yeni çıkmış kek kokulu hava doldu. Neredeyse yenik düşecekti. Sonuçta, *neden* içeri girmeyecekti ki? Orada bir saat kadar oturabilirdi insan. Bir fincan çay iki peni, iki çörek birerden iki peni. Üç penilik parayı da sayarsa, dört buçuk penisi vardı. Ama yok! O sefil üç penilik para! Kasadaki kız ona kahkahalarla gülerdi. Kasadaki kızın parayı alırken tezgâhtaki kıza çaktırmadan güldüğünü gözünün önüne getirdi. Bunun sonuncu peniniz olduğunu *bilirlerdi*. Yok. Yürü. Devam et Gordon.

Neon ışıklarının ölümcül pırıltısına bulanmış kaldırımlar müthiş kalabalıktı. Gordon ufak tefek, kılıksız hali, solgun yüzü ve dağınık saçlarıyla kendine yol açarak ilerliyordu. Kalabalık yanından kayıp gidiyordu. Kendisi insanlara, başkaları da ona çarpmamaya özen gösteriyordu. Londra geceleri korkunçtu; soğuk bir yandan, kimsenin kimseyi tanımaması, kimsenin kimseyi takmaması bir yandan... Yedi

milyon insan bir akvaryumdaki balıklar gibi birbirlerinin varlığından neredeyse habersiz, birbirlerine dokunmamaya çabalayarak ileri geri kayıyor. Cadde güzel kız kaynıyordu. Görmeyen, ya da yüzleri başka yöne dönük bir yığın kız akıp gidiyordu; erkek gözünden ödleri patlayan soğuk peri kızları. Gariptir, çoğu yalnızdı, ya da yanlarında bir kız daha oluyordu. Yalnız kadın sayısının erkekle gezen kadından çok daha fazla olduğunu fark etti. Bunun nedeni de paraydı. Parasız adamlarla takılmaktansa erkeksiz kalmayı yeğleyen kız doluydu ortalık.

Ekşi bira kokusu salan barlar açıktı. İnsanlar birer ikişer sinemalara giriyorlardı. Gordon büyük, süslü bir sinema salonunun kapısında durdu, kapıcının bitkin bakışları altında resimlere baktı. *The Painted Veil* filminde Greta Garbo. İçeri girmeye can atıyordu, ama Greta uğruna değil, kadife koltukların sıcaklığı ve yumuşaklığı uğruna. Filmlerden nefret ediyordu, parası olduğu zaman bile pek nadir giderdi. Edebiyatın yerini almaya yazgılı bir sanatı neden desteklesindi? Ama yine de, bir çekiciliği vardı sinemanın. Ilık, sigara kokulu karanlıkta, kabarık koltuğa oturmak, perdede yanıp sönen saçmalıkların yavaş yavaş seni sürüklemesini beklemek – ahmaklık dalgalarının seni cıvık bir denizde boğuncaya, zehirleyinceye dek sarmasını hissetmek – eh ne de olsa tam gereksinim duyduğumuz ilaç. Tam dostsuzlara göre bir ilaç. Palace Sineması'na yaklaşırken sundurmanın altında volta atan bir fahişe onu ansızın durdurdu, Gordon kızın yolunu kesti. Kısa boylu, topluca bir İtalyan kızdı, çok gençti, iri siyah gözleri vardı. Uyumlu görünüyordu, ve fahişelerde nadir görülen bir mutluluk vardı yüzünde. Bir an için hiç kımıldamadı, hatta kızla göz göze gelmeye çalıştı. Kız geniş bir gülümsemeye hazır bir halde baktı ona. Neden durup onunla konuşmasındı? Kız onu anlayacak gibi görünüyordu. Ama olmaz! Para yok! Yoksulluğun erdemli kıldığı bir erkeğin soğuk telaşıyla yana çekildi ve bakışlarını kızdan uzaklaştırdı. Dursaydı, konuşsaydı, kız parası olmadığını anlayınca ne kadar öfkelenirdi! Yürüdü. Konuşmak için bile para gerekliydi.

Tottenham Court Sokağı'yla Camden Sokağı'nda zar zor ilerledi. Yavaş yürüyor, ayaklarını azıcık sürtüyordu. On mil kaldırım tepmişti. Yanından onu görmeyen kızlar geçiyordu. Hep kızlar, yanlarında

delikanlılar olan kızlar, kız kıza gezenler, yalnız kızlar... Acımasız genç bakışları, onu atlıyor, sanki yokmuş gibi, saydam bir cisimmiş gibi delip geçiyordu. Buna öfkelenemeyecek kadar yorgundu. Omuzları bitkinlikten sarkmıştı; artık dik konumunu korumaya çalışmaksızın ve Allah belanızı versin havalarında kaykıla kaykıla yürüyordu. Benden kaçıyorlar. Onları nasıl suçlayabilirsiniz? Otuzunda, bitkin, çekiciliği olmayan bir adam. Neden bir bakan kız bir daha baksın?

Yemek yemek için hemen eve gitmesi gerektiği aklına geldi – çünkü Wisbeach Ana saat dokuzdan sonra yemek vermiyordu. Ama soğuk, kadınsız yatak odasını düşünmek midesini bulandırıyordu. Merdivenleri çık, gaz sobasını aç, saatleri öldürmek için masaya kapan, yapacak bir şey yok, okuyacak bir şey yok, içecek sigara yok – hayır, buna dayanılmaz. Günlerden perşembe olmasına karşın Camden Town'da barlar kalabalık ve gürültülüydü. Barın kapısında üç kadın ellerinde bira bardaklarıyla diz çökmüş konuşuyorlardı. İçerden kaba sesler, sigara dumanı ve bira kokusu geliyordu. Gordon Crichton Arms'ı düşündü. Flaxman orada olabilirdi. Neden bir riske girmesindi? İki buçuk peninin yarısı. Üçlük demir parayı da sayarsa dört buçuk penisi vardı. Sonuçta üçlük demir para da bu devletin parasıydı.

Korkunç bir susuzluk hissetti. Birayı aklına getirmekle yanlış yapmıştı. Crichton'a yaklaşınca şarkı sesleri geldi kulağına. Büyük süslü bar, her zamankinden daha çok ışıklandırılmış gibiydi. İçerde bir konser falan olsa gerekti. Yirmi olgun erkek sesi bir ağızdan şarkı söylüyordu:

"O çok iyi bir dosttur
O çok iyi bir doosttur,

O çok iyi bir dooOSTTUUR –
Tra-la-la-la-la."

Ya da böyle geldi kulağına. Gordon onu adeta tutsak eden susuzluğun etkisiyle kapıya yaklaştı. Sesler öylesine ıslak, öylesine biralıydı ki... Sesleri duyduğunuzda cebi şişkin su tesisatçılarının kıpkırmızı yüzlerini görüyordunuz. Tezgâhın arkasında masonların gizli toplantılarını yaptıkları bir özel oda vardı. Kuşkusuz şarkıyı

söyleyen onlardı. Büyük üstat ya da adı her neyse, başkanları, sekreterleri onuruna ve de anısına kafa çekiyorlardı. Gordon barın kapısında duraksadı. Belki de açık bira satan bir bara gitmeliydi. Buralarda şişe bira satıyorlardı. Barın diğer tarafına geçti. Biraya boğulmuş sesler onu izledi:

“Tra- la- la-la-la.
Tra- la- la-la-la.”

“O çok iyi bir dosttur
O çok iyi bir doosttur.”

Bir an için bayılıyormuş gibi oldu. Ama hem yorgundu, hem aç, hem susuz. Masonların şarkı söylediği o sıcak odayı gözünün önüne getirebiliyordu; alev alev bir ateş, büyük parlak masa, duvarlarda büyük başlı hayvan fotoğrafları. Şarkı sesi kesildiğinde, yirmi kırmızı suratın bira bardakları içinde kaybolduğunu da gözünün önüne getirebiliyordu. Elini cebine soktu ve üç penilik paranın hâlâ orada olup olmadığını yokladı. Fıçı bira? Neden gitmeyecekmiş? Kime ne? Yapıştır üç penilik parayı tezgâha, bir de şaka patlat. “Bu Noel muhallebisinde kaşığıma geldi, size sakladım – hah-hah!” Herkes gülmeye başlar. Şu anda çekme biranın madeni tadını dilinde hissediyordu.

Cebindeki minik madeni parmaklarıyla yokladı. Masonlar yine başlamıştı:

“Tra-la-la-la-la,
Tra-la-la-la-la,

O çok iyi bir dooOSTTUUR.”

Gordon barın önüne döndü. Pencere donmuştu, içten de sıcaklık vurduğundan buharlanmıştı. Yine de aradaki buz çatlaklarından içerisi görünüyordu. Şöyle bir baktı. Evet, Flaxman oradaydı.

Bar kalabalıktı. Dışardan görülen bütün odalar gibi anlatılamayacak kadar sıcak ve rahattı. Şöminenin önünü kapayan

camda alevler dans ediyor, pirinç tükürük hokkalarına yansıyordu. Gordon camın dışından bile biranın kokusunu aldığını sandı. Flaxman seçkin müşterili sigortacıya benzer balık suratlı iki arkadaşıyla barda tünemişti. Bir dirsek bara dayanmış, ayak aşağıdaki demire, diğer elde biraları taşan bir bardak, sarışın garson kızla çene çalıyordu. Kız, tezgâhın öte yanında bir sandalyeye çıkmış, bira şişelerini yerleştiriyor, omzunun üzerinden de yapış yapış laf yetiştiriyordu. Ne söyledikleri anlaşılmıyordu, ama tahmin edebilirdiniz. Flaxman unutulmaz espriler patlatıyor olsa gerekti. Balık suratlı adamlar müstehcen kahkahalarla böğürüyorlardı. Ve sarışın tatlı kız, yarı şaşkın yarı hoşnut ona eğiliyor, düzgün küçük kalçalarını oynatıyordu.

Gordon'un yüreği ezildi. Orada olmak, ah, orada olmak vardı! Sıcacık, aydınlık bir yerde, konuşacak kimselerle, bira, sigara ve bir de takılabileceğin bir kızla, ah! Sonuçta, neden içeri girmesindi ki? Flaxman'dan iki metelik ödünç alabilirdi. Flaxman pekâlâ verirdi. Flaxman' ın umursamaz onayını gözünün önüne getirdi –"A, selam dostum! Ne var ne yok? Ne? Bir metelik? Elbette! İki al. Atıyorum, tut dostum!"– ve para birayla ıslanmış tezgâh üzerinde zıplayacaktı. Flaxman kendine göre terbiyeli adamdı.

Gordon elini yaylı kapıya dayadı. Hatta birkaç inç itti, araladı. Aralıktan sıcak bir duman ve bira bulutu çıktı. Yabancı olmayan, canlandırıcı bir koku; yine de kokladığında cesareti yitti. Yok! İçeri girmek olanaksızdı. Döndü. Cebinde yalnızca dört buçuk peniyle bu barın içine dalamazdı. Başkalarının sana içki ısmarlamasına asla izin verme! Parasızlığın birinci buyruğu. Yürüdü, karanlık kaldırımda ilerlemeye başladı.

"O çok iyi bir dooOSTTUUR –
Tra-la-la-la-la,
Tra-la-la-la-la."

Uzaklaştıkça kaybolan sesler, arkasından yuvarlanıyor, lıkır lıkır bira seslerine dönüşüyordu. Gordon cebinden paraların birini çıkardı ve karanlığın içine fırlattı.

Buna "gitmek" denirse, eve gidiyordu. Zaten yerçekimi gibi bir güç onu o yöne çekiyordu. Eve gitmek istemiyordu, ama oturmak

zorundaydı. Bacakları ağrıyordu, ayakları su toplamıştı, o sefil yatak odası, Londra'da oturma hakkını satın aldığı tek yerdi. Sessizce içeri girdi, ama her zaman olduğu gibi Bayan Wisbeach'in onu duyamayacağı kadar sessiz olamadı. Kadın ona kapısının köşesinden kısa, ters bir bakış baktı. Dokuzu biraz geçmiş olmalıydı. Gordon istese, kadın yemek verebilirdi. Ama söylenecek, bir lütuf yapıyormuş havalarına girecekti, Gordon o suratı görmektense aç yatmayı yeğlerdi.

Merdivenleri çıkmaya başladı. Birinci kat merdivenlerinin ortasına geldiğinde, kapıya iki kez vurulmasıyla irkildi. Posta geldi! Belki Rosemary'den mektup vardır!

Dışarıdan itilince kapıdaki mektup kapağı kalktı ve tıpkı dilbalığını kusan balıkçıl gibi paspasın üzerine bir demet mektup kustu. Gordon'un yüreği çarpıyordu. Altı yedi mektup vardı. Kuşkusuz hiç değilse biri ona gelmiş olmalıydı! Bayan Wisbeach, her zamanki gibi postacının kapıyı çaldığını duyunca deliğinden çıkmıştı. Ona bakarsanız, şu iki yılda bir kez bile Bayan Wisbeach'den önce postaya ellerini sürememişti Gordon. Kadın mektupları oburca topladı, göğsüne bastırdı, sonra birer birer bakarak adresleri taradı. Öyle bir inceliyordu ki, her birinin bir mahkeme çağrısı ya da aşk mektubu ya da ilaç reklamı olup olmadığına baktığını hemen anlardınız.

Bir zarf uzatarak, "Biri size, Bay Comstock," dedi suratını ekşiterek.

Gordon'un yüreği büzüldü, atmaz oldu. Uzun bir zarftı. Dolayısıyla Rosemary'den değildi. Ah! Adres kendi el yazısıyla yazılmıştı. Demek bir derginin editöründen geliyordu. Şu sıralarda iki şiiri "dışardaydı". Biri *Californian Review*'a, diğeri *Primrose Quarterly* dergisine gönderilmişti. Ama bu bir Amerika pulu değildi. *Primrose* ise şiiri alalı en az bir buçuk ay olmuştu! Oh, şükür, herhalde kabul ettiler!

Rosemary'nin varlığını unuttu. "Teşekkürler!" dedi, mektubu cebine soktu ve sakin sakin merdivenleri çıkmaya başladı, ama Bayan Wisbeach'in görüş alanından çıkar çıkmaz, basamakları üçer üçer çıkmaya başladı. Mektubu açmak için yapayalnız olması gerekiyordu. Daha kapıya ulaşmadan kibrit kutusunu aranmaya başladı, ama parmakları titrediğinden lambayı yakarken fitili ıskaladı. Oturdu,

mektubu cebinden çıkardı ve korkmaya başladı. Şu an mektubu açacak durumda değildi. Zarfı ışığa tuttu, kalınlığını anlamaya çalıştı. Şiiri iki sayfaydı. Sonra kendine aptal mısın diyerek zarfı yırtıp açtı. İçinden kendi şiiri çıktı, zarfta ayrıca çok düzgün –ah, öyle düzgün ki!– küçük bir basılı kâğıt vardı:

Editör, ilişikteki katkıdan yararlanamayacağını üzülerek bildirir.

Not kâğıdı, cenazelerde kullanılan defne yapraklarıyla süslüydü.

Gordon kâğıda sözsüz bir nefretle baktı. Belki de dünyada hiçbir aşağılama bu kadar ölümcül olamazdı, çünkü hiçbiri bu kadar yanıtlanması olanaksız olamazdı. Ansızın kendi şiirine sövdü, ondan müthiş utandı. Bunun şimdiye dek yazılmış en zayıf, en aptalca şiir olduğunu düşündü. Şiire bir daha bakmaksızın kâğıtları küçük parçalar halinde yırttı, yırttı, çöp sepetine fırlattı. O şiiri bir daha anımsamamak üzere aklından silecekti. Ama ret notunu henüz yırtmamıştı. Evirdi, çevirdi, kâğıdın ve yazının tiksinti veren parlaklığını, düzgünlüğünü parmaklarıyla yokladı. Ne kadar şık bir şeydi bu, harika bir hurufatla basılmıştı. "İyi" bir dergiden, ardında bir yayınevinin parası bulunan seçkin ve zengin bir dergiden geldiğini ilk bakışta anlıyordunuz. Para, para! Para ve kültür! Aptalca bir şey yapmıştı. İnsan *Primrose* gibi bir dergiye şiir gönderir miydi! Sanki *onun* gibilerden şiir kabul edeceklerdi. Şiirin daktiloda yazılmamış olması bile yazanın ne biçim biri olduğunu anlatırdı onlara. Bari gidip Buckingham Sarayı'na bir kart atsaydı. *Primrose* dergisine yazanları aklından geçirdi; bir grup paralı entel – anne sütü yerine para ve kültür emmiş parlak, seçkin hayvan yavruları. O kız kılıklı sürünün içinde düdük öttürmeye çalışmak! Hepsine de sövüyordu. Aşağılık herifler! Hem de ne aşağılık! "Editör üzülerek bildirir!" Neden lafı dolandırıyorsun be adam? Şunu düpedüz söylesene, "Senin berbat şiirlerini istemiyoruz," desene! "Biz sadece Cambridge'de birlikte okuduğumuz dostlarımızın şiirlerini basarız. Siz proleterler, yerinizi bilin, uzak durun," desene! Pis ikiyüzlü aşağılık herifler!

Sonunda ret notunu buruşturdu, fırlatıp attı ve ayağa kalktı. Giysilerini çıkaracak gücü tükenmeden yatağa girse iyi olurdu. Tek sıcak yer yataktı. Ama dur. Saati kur, alarmı kur. Ölümcül bir bıkkınlık

duygusuyla alışılmış hareketleri yaptı. Saksıdaki aspidistra gözüne ilişti. İki yıldır bu sefil odada yaşıyordu; hiçbir şeyin başarılmadığı iki fani yıl. Hepsi de yalnız yatakta son bulan yedi yüz adet boşa harcanmış gün. Aşağılanmalar, başarısızlıklar, hakaretler... Hiçbirinin de öcü alınmamış, karşılığı verilmemiş. Para, para, her şey para! Parası olmadığı için Doringler onu aşağılamıştı, parası olmadığı için *Primrose* şiirini geri çevirmişti, parası olmadığı için Rosemary onunla yatmıyordu. Sosyal başarısızlık, sanatsal başarısızlık, cinsel başarısızlık – hepsi aynı kapıya çıkar. Hepsinin altında yatan, parasızlık.

Birini dövmeli ya da bir şeyi yumruklamalıydı. Aklında o ret notuyla yatıp uyuyamazdı. Rosemary'yi düşündü. Beş gündür mektup yazmıyordu. Bu akşam ondan bir mektup alsaydı, *Primrose*'dan yediği darbe daha az üzecekti onu. Rosemary onu sevdiğini söylemişti, ve onunla yatmıyordu, mektup bile yollamıyordu! O da tıpkı ötekiler gibiydi. Gordon'u küçük görüyordu, parası olmadığı için aklından çıkarmıştı onu. Ona muazzam bir mektup yazacak, yok sayılmanın, hakarete uğramanın insanda uyandırdığı duyguları anlatacak, kendisine karşı ne kadar acımasız davrandığını anlamasını sağlayacaktı.

Temiz bir kâğıt buldu ve sağ üst köşeye şunları yazdı:

31 Willowbed Road, NW, 1 Aralık, 21.30

Bu kadarını yazdıktan sonra, artık yazamayacağını gördü. Öylesine yenilmiş bir ruh hali içindeydi ki, mektup yazmak bile kaldıramayacağı bir çaba gerektiriyordu. Ayrıca ne yararı olacaktı ki? Rosemary hiçbir zaman anlamayacaktı onu. Hiçbir kadın anlamaz. Ama bir şey yazması gerek. Onu yaralayacak bir şey – şu anda en çok yapmak istediği buydu. Uzun uzun düşündü, sonunda kâğıdın tam ortasına şunları yazdı:

Kalbimi kırdın.

Adres yok, imza yok. Öyle tek başına, kâğıdın orta yerinde, o küçük "akademik" el yazısı gayet düzgün görünüyordu. Neredeyse kendi içinde bir şiirdi. Bu düşünce onu biraz neşelendirdi.

Mektubu bir zarfa koydu, sonra dışarı çıkıp pul makinesinden bir tane bir penilik bir tane de yarım penilik pul almak üzere son bir buçuk penisini harcadıktan sonra köşedeki postaneden attı.

V

"Sizin şu şiiri gelecek ayın *Antichrist*'ında yayımlayacağız," diye seslendi Ravelston birinci kattaki penceresinden.

Aşağıda kaldırımda duran Gordon, Ravelston'un sözünü ettiği şiirin aklından çıkmış olduğuna şaşırdı; sonra tüm diğer şiirleri gibi onu da anımsadı hemen elbet.

"Hangi şiir?" diye sordu yine de.

"Can çekişen fahişeyi anlatan. Şiiri başarılı bulduk."

Gordon gururunun okşanmasından dolayı hoşnutlukla güldü ve bunu hemen alaycı bir keyif gülüşüne çevirmeyi başardı.

"Haa! Can çekişen fahişe! Bu benim ana konularımdan biri galiba. Bir daha sefere aspidistranın can çekişmesi hakkında bir şiir yazacağım."

Aşırı duyarlı, çocuksu yüzü güzel kahverengi saçlarla çevrili Ravelston pencereden azıcık içeri çekildi.

"Dayanılmaz bir soğuk var," dedi. "Yukarı gelsene, bir şeyler yeriz."

"Yok, sen aşağı gel. Ben yemeğimi yedim. Haydi bir bara gidip bira içelim."

"Tamam öyleyse. Yarım dakika bekle ayakkabılarımı giyeyim."

Gordon kaldırımda, Ravelston pencereden sarkmış durumda birkaç dakikadır konuşmaktaydılar. Gordon orada olduğunu kapıyı tıklatarak değil de pencereye bir çakıl taşı atarak bildirmişti. Ravelston'un dairesine –mümkünse– adımını atmayacaktı. O evin havasında onu sert, pis ve ortama yakışmaz kılan bir şeyler vardı. Bilinçli olarak değilse de ezici bir üst sınıf havası vardı evde. Sadece sokakta ya da bir barda kendisini aşağı yukarı Ravelston'un dengi olarak görebiliyordu. Ravelston, bunaltıcı küçük bir yer olarak gördüğü bu dört odalı dairenin Gordon üzerinde yarattığı etkiyi bilse, şaşardı. Ravelston'a göre Regent's Park ormanında yaşamakla varoşlarda yaşamak arasında bir fark yoktu; iyi bir sosyalist olarak

burada oturmayı seçmişti, sosyal züppeler Mayfair'in ahırdan bozma evlerinde otururlardı. Bu onun yaşamı boyunca kendi sınıfından kaçmasının ve proletaryanın onurlu bir üyesi olma çabasının bir parçasıydı. Bütün bu türden girişimler gibi bu da başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûmdu. Hiçbir zengin, kendisini yoksul göstermeyi başaramaz; çünkü para, tıpkı cinayet gibi onu ele verir.

Sokak kapısında üzerinde şu yazılar bulunan bir pirinç tabela vardı:

P. W. H. Ravelston
ANTICHRIST

Ravelston birinci katta oturuyordu, *Antichirst*'ın büroları alt kattaydı. *Antichrist* orta ile üst düzey entellik arasında bir yerlerde duran aylık bir dergiydi, koyu sosyalist gibi görünüyordu, ancak sınırları doğru belirlenmemişti. Genelde Tanrı'yla olan işbirliğini Marx'a aktarmış ateşli bir düzen karşıtı tarafından yönetildiği izlenimi veriyordu, bunu yapmakla da özgürlük yanlısı ozanlar çetesine karışmıştı. Ravelston'un kişiliği böyle değildi aslında, bir editörün olması gerekenden daha yumuşak kalpliydi, bunun sonucu olarak da yazı gönderenlere acıyordu. Pratikte, Ravelston yazarının açlık çektiği kuşkusunu taşıyorsa, her şey yayımlanırdı *Antichrist*'te.

Ravelston bir an sonra göründü, şapkasızdı, ellerine uzun eldivenlerini giymekteydi. Daha ilk bakışta zengin bir genç olduğunu anlardınız. Paralı entelijensiya üniforması giymişti; eski bir tüvit palto – ama iyi bir terziye diktirilmiş, eskidikçe daha da aristokratik görünen türden bir palto giymişti; üzerinde gri bir kazak, ayağında hayli eskimiş kahverengi ayakkabılar vardı. Pahalı restoranlara, lüks yerlere bile bu giysilerle gitmeye, böylece üst sınıf kurallarını hor gördüğünü göstermeye pek meraklıydı; bunu yalnızca üst sınıfların yapabileceğini tam olarak kavramış değildi. Gordon'dan bir yaş büyük olmasına karşın çok daha genç gösteriyordu. Çok uzun boyluydu, zayıf, geniş omuzlu bedeni ve üst sınıf gençlerine özgü o tipik rahatlık ve umursamazlığıyla dikkat çekiyordu. Ne var ki, hareketlerinde ve yüz anlatımında özür dileyen bir hava vardı. Hep, önüne çıkan birinin yolundan çekiliyormuş gibiydi. Bir görüşü dile getirirken, sol

işaretparmağının sırtıyla burnunu kaşırdı. Aslına bakarsanız, hayatının her anında, gelirinin fazla olması nedeniyle sessizce özür dilemekteydi. Nasıl ki Gordon'a yoksul olduğunu anımsattığınızda onu kolayca rahatsız edebilirseniz, bu adama da varsıl olduğunu anımsattığınızda sinirlendirebilirdiniz.

"Yemek yedin anlaşılan?" dedi Ravelston Bloomsbury sesiyle.

"Evet, epey oldu yiyeli. Sen yemedin mi?"

"A, elbette. Evet, yedim sayılır!"

Sekizi yirmi geçiyordu ve Gordon öğleden beri bir şey yememişti. Ravelston da öyle. Gordon, Ravelston'un aç olduğunu bilmiyordu, ama Ravelston, Gordon'un aç olduğunu biliyordu ve Gordon, Ravelston'un bunu bildiğini biliyordu. Ama yine de ikisi birden aç değilmiş numarası yapmayı uygun görmüşlerdi. Birlikte yemek yedikleri nadirdi ya da hiç yemezlerdi. Gordon, Ravelston'un ona yemek ısmarlamasına izin vermezdi, kendisiyse parasızlıktan restoranlara gidemezdi – bir Lyons ya da ABC lokantasına bile gidemezdi. Günlerden pazartesiydi ve cebinde bir beşlikle bir dokuz penilik kalmıştı. Bir barda birkaç kupa biraya yanaşabilirdi, ama doğru dürüst bir yemeğe uzanamazdı. Ravelston ile buluştuklarında bir barda verilebilecek bir iki şilin dışında para harcamayı gerektirecek bir şey yapmamaları gerektiği yönünde sessiz bir anlaşma yapmış olurlardı. Bu şekilde gelirleri arasında ciddi bir fark olmadığı uydurmacası yaşatılabilirdi.

Kaldırımdan aşağı yürümeye başladıklarında Gordon, Ravelston'a biraz daha yaklaştı. Koluna bile girebilirdi, ancak elbet bu olacak şey değildi. Ravelston'un uzun, çekici bedeni yanında kendisi kırılgan, korkak ve felaket kılıksız görünüyordu. Ravelston'a hayrandı, onun yanında asla rahat hissetmiyordu kendini. Ravelston'un davranışlarındaki çekicilikten başka, Gordon'un pek sık rastlamadığı bir havası, yaşama karşı nezaketi, zarafeti de onda hayranlık uyandırıyordu. Kuşkusuz, bu Ravelston'un zengin olmasıyla yakından ilgiliydi. Çünkü para, bütün erdemleri satın alır. Para bütün kötülüklere karşı hoşgörülüdür, naziktir, böbürlenmez, uygunsuz davranmaz, bencillik etmez. Ama bazı bakımlardan Ravelston paralı birine bile benzemiyordu. Servetin getirdiği büyük ruh yozlaşması, ona dokunmamıştı ya da bilinçli bir çabayla uzaklaştırılmıştı. Hatta,

bütün yaşamı ondan kaçma mücadelesinden ibaretti. Bu nedenle vaktini ve gelirinin büyük bir bölümünü, hiç de popüler olmayan bir sosyalist dergiye harcıyordu. *Antichrist*'i saymazsak, dört bir yandan para akıyordu ona. Ozandan kaldırım ressamına kadar büyük bir dilenciler kabilesinin gözü sürekli ondaydı. Kendisi aşağı yukarı yılda sekiz yüz sterlinle falan geçiniyordu. Gelirinden bile utanıyordu. Bunun bir proleter geliri olmadığının farkındaydı; ama daha azıyla geçinmeyi hiçbir zaman öğrenmemişti. Yılda sekiz yüz, ona göre asgari ücretti, Gordon için haftada iki sterlin neyse, oydu.

"Çalışmalar nasıl gidiyor?" dedi Ravelston.

"Oo, her zamanki gibi. Uyuşuk bir iş. Kart tavuklarla Hugh Walpole geyiği yapıyoruz. Bir itirazım yok da..."

"Yok, ben senin işini, yazma işini sordum. *Londra Sefaları* iyi gidiyor mu?"

"Ah, Tanrım! Hiç sorma. Saçımı ağartacak."

"Hiç ilerlemiyor mu?"

"Benim kitaplarım ileri gitmez. Geri giderler."

Ravelston göğüs geçirdi. *Antichrist*'in editörü olarak umutsuzluğa düşmüş ozanları yüreklendirmeye öyle alışıktı ki, artık neredeyse farkında olmadan yapıyordu bunu. Gordon'un neden "yazamadığını" bilmiyor değildi, bugünlerde hiçbir ozan "yazamıyordu", yazdıklarında da, büyük bir davulun içinde sallanan bir bezelye tanesi kadar ses getirdiklerini biliyordu. Anlayışlı bir sıkıntıyla, "Elbet," dedi, "şiir yazılacak umutlu bir çağ değil içinde bulunduğumuz dönem."

"Kesinlikle."

Gordon topuğuyla kaldırıma vurdu. Keşke *Londra Sefaları*'ndan söz etmeselerdi. Bu ona sevimsiz, soğuk yatak odasıyla zambak masasının altına tıkılmış yağlı yırtık kâğıtları anımsattı. Birden,

"Şu yazma işi!" dedi. "Ne boktan iş! Bir köşeye oturup artık tepki bile göstermeyen sinirleri harap etmekten başka bir şey değil. Hem, kim şiir istiyor ki günümüzde? Eğitilmiş bitlerle gösteri yapmak daha yararlı şiire kıyasla."

"Olsun ama, cesaretini yitirmemelisin. Sonuçta bir şeyler üretiyorsun – pek çok şair için aynı şeyi söyleyemeyiz bugünlerde. Örneğin *Mice* var."

"Ah, *Mice!* Onu düşünmek midemi bulandırıyor."

Üzerinde çalışıp durduğu o kıtayı lanetle andı içinden. O kırk ya da elli sönük, ölü şiir, hepsi de gelişmeden çıkarılmış cenin gibi etiketli kavanozlarda... "Olağanüstü gelecek vaat ediyor," demişti *The Times Kitap* eki. Yüz elli üç kopya satıldı, gerisi depolarda çürümeye bırakıldı. Her sanatçının kendi yapıtını düşündüğünde zaman zaman hissettiği horgörüyü, hatta korkuyu dile getiren bir hareket yaptı.

"O kitap ölü," dedi. "Kavanoza konmuş iğrenç bir fetus kadar ölü."

"Canım çoğu kitapların başına gelen bu oluyor zaten. Bugünlerde şiirden büyük satışlar beklenemez ki. Çok fazla rekabet var."

"Ben onu demek istemedim. Yani şiirler ölü. İçlerinde hayat yok. Yazdığım her şey öyle. Yaşamıyor, ürkek. Çirkin ya da kaba olmayabilir, ama ölü – düpedüz ölü." "Ölü" sözcüğü zihninde yankıdı, yankıdı, kendi düşünceler zincirini oluşturdu. Gordon konuşmasını sürdürdü: "Şiirlerim ölü, çünkü ben ölüyüm. Sen ölüsün. Hepimiz ölüyüz. Ölü bir dünyada ölü insanlar..."

Ravelston garip bir suçluluk havasıyla onun görüşüne katıldığını mırıldandı. Ve şimdi en sevdikleri konuyu açtılar – en azından Gordon'un en sevdiği konuyu; modern hayatın boşunalığı, berbatlığı ve ölümcüllüğü. Her buluşmalarında mutlaka en az yarım saat bu konuda konuşurlardı. Ama bu, Ravelston'u hep biraz rahatsız ederdi. Elbet bir bakıma, kokuşmakta olan kapitalizmde hayatın ölümcül ve anlamsız olduğunu biliyordu – *Anti- christ* tam da bunu anlatmak için çıkıyordu. Ama bu bilgisi, yalnızca kuramsaldı. Yılda sekiz yüz sterlin geliriniz varsa, bu türden bir şeyi gerçekten *hissetmeniz* olanaksızdır. Çoğu zaman maden işçilerini, niteliksiz Çinli işçileri ve Middlesbrough'daki işsizleri aklına getirmediğinde, hayatın hayli eğlenceli olduğunu düşünüyordu. Dahası, sosyalizmin çok geçmeden işleri düzelteceği yönünde safça bir inancı vardı. Gordon'un hep abarttığını düşünüyordu. Dolayısıyla aralarında Ravelston'un fazla iyi huylu olması nedeniyle geçiştirdiği hafif bir anlaşmazlık vardı.

Ama Gordon için durum farklıydı. Gordon'un geliri haftada iki sterlindi. Dolayısıyla modern hayata duyduğu kin, para uygarlığımızın bombalarla yok edilmesi arzusu, onun yürekten hissettiği gerçek bir arzuydu. İyi ailelerin oturduğu, birkaç kapanmış dükkânın bulunduğu karanlıkça bir sokakta, güneye doğru ilerliyorlardı. Bir evin çiti arkasından Roland Butta'nın lamba ışığında soluk, sırıtkan, bir metre

genişliğindeki yüzü göründü. Alt kat pencerelerinden birinde solmakta olan bir zambak saksısı ilişti Gordon'un gözüne. Londra! Millerce yapayalnız ev, kat kat ya da oda oda kiraya verilmiş; yuva denen bir şey yok, topluluk, mahalle yok, sadece mahmur bir kaos içinde mezara sürüklenen anlamsız yaşantılar yığını! İnsanları, yürüyen cesetler olarak gördü. Kendi iç sefaletini yansıttığı düşüncesi onu pek rahatsız etmiyordu. Zihni çarşamba öğle sonrasına, Londra semalarında düşman uçaklarının vınlamasını duymayı istediği saatlere uzandı. Ravelston'un koluna yapıştı ve Roland Butta posterini göstermek üzere durdu.

"Şu yukarıdaki rezalete bak! Bak, sadece bak! Kusmak gelmiyor mu içinden?"

"Estetik olarak berbat, kabul ediyorum. Ama bu beni pek rahatsız etmiyor."

"Nasıl etmez – bütün kentin bu gibi şeylerle donanmış olması insanı rahatsız etmez mi?"

"İyi ama, bu sadece geçici bir durum. Kapitalizm son evresini yaşıyor. Bence kaygılanmaya değmez."

"Ama mesele bundan ibaret değil. Ağzını açmış tepeden bize bakan şu herifin suratına bak! Bütün uygarlığımızın orada yazılı olduğunu görebilirsin. Salaklık, boşluk, umarsızlık! Makineli tüfekleri aklına getirmeden bakamazsın ona. Geçen gün savaşın patlamasını istedim bütün kalbimle, biliyor musun? Şiddetle istedim – neredeyse savaş duası yaptım."

"Elbette, işin kötü yanı ne biliyor musun, Avrupa'daki gençlerin yarısı aynı şeyi arzuluyor."

"Umarım öyledir. Belki gerçekleşir arzuları."

"Sevgili dostum, hayır! Bir savaş yeter de artar bile."

Gordon söylene söylene yürüyordu. "Bugün yaşadığımız hayat! Hayat değil bu, kokuşmuşluk, hayat içinde ölüm. Şu uğursuz evlere bak ve içinde yaşayan anlamsız insanlara bak! Bazen hepimizin birer ceset olduğunu düşünüyorum. Kokuşmakta olan cesetler."

"Senin yanlışın ne, biliyor musun, bütün bunları iyileştirilemez, değiştirilemez olarak görüyorsun. Proletaryanın yönetimi devralmasından önce bütün bunların olması kaçınılmaz."

"Ah, sosyalizm! Bana sosyalizmden söz etme."

“Marx’ı okumalısın, Gordon, gerçekten okumalısın. Ancak o zaman bunun sadece bir geçiş dönemi olduğunu anlayacaksın. Sonsuza dek böyle gidemez.”

“Gidemez mi diyorsun? Bana öyle *geliyor* ki, böyle gelmiş, böyle gidecek.”

“Şu anda kötü bir anı yaşıyoruz. Yeniden doğabilmek için ölmemiz gerek; ne demek istediğimi anladın umarım.”

“Ölmesine pekâlâ ölüyoruz da, yeniden doğma işaretlerini göremiyorum ben.”

Ravelston burnunu kaşıdı. “Eh, bence inanmalıyız herhalde. Ve umut etmeliyiz.”

“Yani paramız olmalı demek istiyorsun,” dedi Gordon dalgın dalgın.

“Para?”

“İyimserlik parayla olur. Bana haftada beş papel ver, bak nasıl sosyalist oluyorum.”

Ravelston bakışlarını başka yöne çevirdi, utanmıştı. Şu para meselesi! Her yerde karşınıza çıkıyordu! Gordon o sözleri söylediğine pişman oldu. Kendinden zengin insanlarla birlikteyken paradan asla söz etmemelisin. Ya da etsen bile, soyut olarak ele almalısın, baş harfi büyük P’li para, benimkinde olduğu gibi cebindeki parayı ağzına almamalısın. Ama lanet olası konu, mıknatıs gibi çekiyordu onu. Er ya da geç, özellikle de iç organlarına birkaç içki indi mi, kaçınılmaz olarak haftada iki papelle hayatın ne kadar çekilmez olduğunu, kendine acıdığını ele veren ayrıntılarla anlatmaya başlıyordu. Bazen, söylememesi gereken bir şeyi söyleme korkusunun yarattığı sinirle, sefil bir itiraf dökülüyordu ağzından – iki gündür tütünsüz olduğunu söylüyordu örneğin ya da iç çamaşırlarının delik deşik olduğunu, paltosunu rehine bıraktığını ağzından kaçırıyordu. Ama bu akşam bu türden bir şeyin olmasına asla izin vermeyecekti, kararlıydı. Para konusundan çabucak uzaklaştılar ve daha genel anlamda sosyalizmden söz etmeye başladılar. Ravelston yıllardır Gordon’u sosyalist yapmaya çalışıyordu, ama ilgisini çekmeyi bile başaramamıştı. Şu anda bir yan sokakta bulunan ucuz görünümlü bir barın önünden geçmekteydiler. Ekşi bir bira bulutuyla çevriliydi bar. Koku Ravelston’u kışkırttı.

Kokudan uzaklaşmak için adımlarını hızlandıracaktı. Ama Gordon durdu, burun delikleri titriyordu.

"Tanrım! Bir içkiye hayır demem," dedi.

"Ben de öyle," dedi Ravelston sevinçle.

Gordon ucuz barın kapısını iterek açtı, Ravelston peşinden gitti. Ravelston barlardan hoşlandığına, özellikle de aşağı sınıf barlarına bayıldığına inandırmıştı kendini. Barlar, aslında proleterdi. Bir barda işçi sınıfıyla eşit koşullarda bir aradaydın – ya da en azından teori böyle diyordu. Ama uygulamada, Ravelston yanında Gordon gibi biri olmazsa asla bir bara girmez, girdiğindeyse, her seferinde sudan çıkmış balık gibi hissederdi kendini. Pis, ama soğukça bir hava sardı onları. Pis, sigara dumanıyla dolu, alçak tavanlı, yerlerine talaş dökülmüş, masaları, birkaç kuşak görmüş bira kaplarıyla çevrilmiş bir yerdi. Bir köşede, karpuz büyüklüğünde göğüsleri olan iriyarı dört kadın oturmuş, bira içiyor ve Bayan Croop diye anılan biri hakkında hararetli hararetli konuşuyorlardı. Bir genelev mamasına benzeyen uzun boylu, sıska bir kadın olan bar sahibesi, güçlü kollarını kavuşturmuş, tezgâhın diğer tarafında duruyor, dört işçiyle bir postacının oynadığı dart oyununu izliyordu. Salonda yürürken oklardan korunmak için başınızı eğmek zorundaydınız. Bir an için suskunluk oldu, herkes soran bakışlarla Ravelston'a baktı. Bir beyefendi olduğu öylesine belliydi ki. Bu türden insanları bu barda pek görmemişlerdi.

Ravelston kendisine baktıklarını fark etmemiş gibi davrandı. Bara doğru yürüdü, cebindeki parayı hissedebilmek için eldivenlerinden birini çıkarttı. "Sen ne içiyorsun?" diye sordu Gordon'a.

Ancak Gordon, insanları yararak tezgâha ulaşmıştı ve bir şilinliği tahtaya tıklatmaktaydı. İlk içkilerin parasını daima sen vereceksin! Bu onun için gurur meselesiydi. Ravelston tek boş masaya doğru ilerledi. Tezgâha abanmış bir inşaat işçisi dirseği üzerinde döndü ve Ravelston'a uzun uzun ve de küstah küstah baktı. "Kibar takımından!" diye geçiriyordu aklından. Gordon elinde iki siyah bira bardağıyla masaya geldi. Kalın, ucuz bardaklardı bunlar, neredeyse reçel kavanozu kadar kalın, üstelik donuk ve yağlıydılar. Biranın üzerinde kalın bir köpük tabakası vardı. Hava barut tozu misali sigara dumanıyla yoğunlaşmıştı. Ravelston'un gözüne barın yanında duran

hayli dolu bir tükürük hokkası ilişti, hemen gözlerini kaçırdı. Bu biranın böceklerle dolu bir bodrumda, metrelerce pis borudan çekildiği ve bardakların ömürlerinde yıkanmadığı, olsa olsa biralı suda çalkalandığı takıldı aklına. Gordon çok acıkmıştı. Biraz peynir ekmek olsa iyi olurdu, ama şimdi bunları ısmarlasa, yemek yemediğini ele vermiş olacaktı. Birasından büyük bir yudum aldı ve bir sigara yaktı, bu onun açlığını az da olsa unutmasını sağladı. Ravelston da büyük bir yudum aldı ve bardağını büyük bir dikkatle masanın üzerine koydu. Tipik Londra birasıydı bu, berbattı, ama yine de ağızda kimyasal bir tat bırakıyordu. Ravelston Burgundy şaraplarını düşündü. Sosyalizm tartışmasına devam ettiler.

Biranın berbat tadı onu rahatsız ettiğinden, her zamankinden daha az özür diler havasıyla, "Biliyor musun Gordon, artık Marx'ı okumaya başlasan iyi olur," dedi Ravelston.

"Bayan Humphry Ward'u okusam daha iyi," dedi Gordon.

"Ama anlamıyor musun, yaklaşımın mantıklı değil. Durmadan kapitalizme karşı nutuklar çekiyorsun, buna karşın olası tek seçeneği kabul etmiyorsun. İnsan köşe bucak saklanarak bir yere varamaz ki. Ya kapitalizmi kabul edeceksin ya sosyalizmi. Başka yolu yok."

"Sana bir şey söyleyeyim mi, sosyalizmle uğraşamam. Düşüncesi bile uykumu getiriyor."

"Peki, sosyalizme neden karşısın?"

"Sosyalizme karşı olmanın bir tek gerekçesi var, o da kimsenin sosyalizmi istemediği."

"Ama bu çok saçma!"

"Yani demek istiyorum ki, sosyalizmin aslında ne anlama geldiğini görebilen kimse istemiyor."

"Tamam da sosyalizm sana göre *ne* anlama geliyor?"

"Bir tür Aldous Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sı; yalnız o kadar eğlendirici değil. Günde dört saat bir kalıp fabrikasında 6003 numaralı cıvatayı sıkıştırmak. Yemekler komünal mutfakta yağ geçirmez kâğıtlarda veriliyor. Toplu halde Marx otelinden kalk, Lenin oteline, sonra ordan gene Marx oteline. Her köşe başında bedava kürtaj klinikleri. Kendine göre iyi, güzel de, biz istemiyoruz."

Ravelston göğüs geçirdi. Ayda bir kez *Antichirst*'te sosyalizmin böyle anlaşılmaması için çaba harcıyordu. "Peki, öyleyse ne istiyoruz?"

“Tanrı bilir. Bildiğimiz tek şey neyi istemediğimiz. İşte çağımızda bizim yanlışımız bu. Hepimiz kararsızız, hepimiz Buridan’ın eşeği gibi ikisinden hangisini seçeceğimizi bilmiyoruz. O eşekten tek farkımız, iki yerine üç seçeneğimizin bulunması, hepsi de bizi kusturuyor. Sosyalizm bunlardan yalnızca biri.”

“Diğer ikisi ne peki?”

“Sanıyorum intihar ve Katolik Kilisesi.”

Ravelston kilisenin etkisine inanmayan biri olarak müthiş şaşırdı ve gülümsedi. “Katolik Kilisesi! Bunu da bir seçenek olarak mı değerlendiriyorsun?”

“Eh, aydın tabakası için her zaman bir tehlike oluşturuyor, öyle değil mi?”

“*Bana* göre aydın tabakası değil onlar. Gerçi Eliot var ama...” dedi Ravelston.

“Daha pek çok Eliot olacak, görürsün. Kilise Ana’nın kanatlarının altı çok rahat sanıyorum. Pek sağlıklı bir ortam sayılmaz gerçi – yine de insan kendini orada güvende hisseder.”

Ravelston düşünceli düşünceli burnunu ovaladı. “Bana sorarsan o da intiharın bir başka çeşidi.”

“Bir bakıma. Ama sosyalizm de öyle. En azından umarsızlıkların konuşulduğu bir meclis. Ama ben kendi canıma kıyamazdım, gerçek anlamda yani. Çok büyük zayıflık bana göre. Yeryüzündeki payımı kimseye vermeye niyetim yok. Önce düşmanlarımdan birkaçının işini bitirmek isterim.”

Ravelston gene gülümsedi. “Düşmanların kim peki?”

“Yılda beş yüzün üzerinde kazanan herkes.”

Bir an için rahatsız edici bir sessizlik çöktü. Ravel- ston’un geliri, vergiler düşüldükten sonra yılda iki bin olsa gerekti. İşte Gordon bu türden sözleri hep söylüyordu. Durumu kurtarmak için Ravelston bardağını eline aldı, mide bulandırıcı tatsızlığa yumuldu ve birasının yarıdan çoğunu içti – en azından bitirdiği izlenimi verecek kadarını dikti kafaya.

“İçsene!” dedi yapmacık bir içtenlikle. “Bitirelim şu birayı artık.”

Gordon bardağını boşalttı ve Ravelston’un bardağı almasına ses çıkarmadı. Ravelston’un ona içki ısmarlamasının artık sakıncası yoktu. İlk biraları kendisi ısmarlamıştı ve onuru kurtulmuş durumdaydı.

Ravelston yaptığını bilen bir havayla bara yürüdü. Kalkar kalkmaz herkes yine ona bakmaya başladı. Dokunulmamış birasıyla hâlâ tezgâha dayalı duran inşaat işçisi, sessiz bir küstahlıkla baktı ona. Ravelston bu berbat adi biradan başka içmeyeceğine karar verdi.

“İki duble viski verir misiniz lütfen?” dedi özür diler bir tavırla.

Suratsız bayan öyle durdu baktı. “Ne?” dedi.

“İki duble viski lütfen.”

“Burda viski miski yok. Biradan başka alkollü içki satmıyoruz. Burası birahane.”

İnşaat işçisi bıyığının altından kıkır kıkır güldü. “... cahil züppe!” diye geçiriyordu aklından. “... birahanede viski istiyor!’ Ravelston’un solgun yüzü hafiften kızardı. Salaş birahanelerin alkollü içki ruhsatı almaya paraları yetmezdi, bunu o ana dek bilmiyordu.

“Öyleyse Bass verin, olur mu? İki büyük şişe Bass.”

Büyük şişe de yoktu. Dört küçük şişe aldı. Burası çok yoksul bir birahaneydi. Gordon Bass’tan büyük bir yudum aldı. Çekme biradan daha çok alkol vardı bunda, baloncukları gırtlağını gıdıklıyordu, üstelik karnı aç olduğundan birazı da kafasına gidiyordu. Birden kendini daha filozofça hissetti ve kendine daha çok acıdı. Yoksulluğu hakkında dırdır etmemeye karar verdi, ama yine de başlamadan edemezdi. Pattadak konuştu:

“Bu konuştuklarımız baştan sona saçmalık.”

“Saçmalık olan ne?”

“Şu sosyalizm ve kapitalizm hakkında konuştuklarımız, çağdaş dünyanın içinde bulunduğu durum falan filan. Çağdaş dünyanın içinde bulunduğu durum umurumda bile değil. İngiltere’nin benim ve sevdiklerim dışındaki bütün nüfusu açlıktan kıvransa umurumda değil.”

“Biraz abartmıyor musun?”

“Hayır. Yaptığımız bu konuşmalarla kendi duygularımızı yansıtıyoruz yalnızca. Hepsini söyleten cebimizde bulunan miktar. Londra’da dolaşırken, bu bir ölüler kenti diyorum, uygarlığımız ölüyor, savaş çıksa diyorum, kimbilir başka neler düşünüyorum; bütün bunlar benim aldığım paranın haftada iki papel olduğu ve beş olmasını istediğim anlamına geliyor.”

Ravelston'a bir kez daha örtülü bir şekilde geliri anımsatılmıştı; sol işaretparmağının eklem yeriyle yavaşça burnunu kaşıdı.

"Elbet bir noktaya kadar sana hak veriyorum. Sonuçta Marx da böyle diyordu. Her ideoloji ekonomik koşulların yansımasıdır."

"Oo, ama yalnızca Marx söyleyince anlıyorsun! Haftada iki papel gelirle sürünmenin ne anlama geldiğini bilmiyorsun. Sorun, güçlük sorunu değil – güçlük kadar basit bir şey değil. Mesele durumun sinsi, pis, sefil acımasızlığı. Haftalar boyu yalnız yaşıyorsun, çünkü paran olmadı mı, dostun da yok. Kendine yazar diyorsun, hiçbir şey üretmiyorsun, çünkü her seferinde yazamayacak kadar yorgun ve bitkinsin. Berbat, dünya-dışı, dünya-altı bir yerde yaşamak bu bir bakıma. Bir çeşit tinsel lağım."

Tamam, başlamıştı artık. Her bir araya gelişlerinde Gordon çok geçmeden bu minval üzre konuşmaya başlardı. Çok kötü bir huydu bu. Ravelston'u müthiş mahcup ediyordu. Ama Gordon'un elinde değildi. Derdini birilerine dökmek zorundaydı ve onu anlayacak tek kişi Ravelston'du. Yoksulluk, her pis yara gibi arada bir açılmak isterdi. Willowbed Sokağı'ndaki yaşantısını en ince, en iğrenç ayrıntılarıyla anlatmaya başladı. Dışkı kokusu, lahana kokusu, yemek odasındaki pıhtılaşmış sos şişeleri, beş para etmez yemekler, saksılardaki zambaklar, aspidistra yaprakları, hepsini bir bir anlattı. Gizli gizli çay içtiğini, demlikteki çay yapraklarını nasıl tuvalete döktüğünü bir bir anlattı. Ravelston kendini suçlu ve perişan hissediyordu, oturmuş bardağına bakıyor, onu iki eli arasında yavaşça döndürüyordu. Göğsünün sağ tarafında kare şeklinde onu suçlayıcı bir şekil, bildiği kadarıyla içinde sekiz sterlinlik banknotlarla iki on şilinlik kâğıt para bulunan cüzdanı, şişman yeşil çek defterine yaslanmış durmaktaydı. Şu yoksulluk durumları ne berbattı! Aslında Gordon'un anlattıkları gerçek yoksulluk değildi. En kötü olasılıkla yoksulluğun zerresiydi. Peki ya gerçek yoksullar ne durumdaydı? Middlesbrough'da, haftada yirmi beş şilin kirayla yedi kişi bir odada kalan işsizler ne haldeydi? Dünyada böyle yaşayan insanlar varken, kimin cebinde kâğıt sterlinler ve çek defteriyle dolaşmaya hakkı vardı?

Güçsüz, üzgün bir sesle, "Berbat bir durum," diye mırıldandı. Gordon ödünç olarak bir onluk kabul eder mi acaba diye geçirdi içinden – bu her zaman duyduğu tepkiydi.

Bir içki daha içtiler, parasını Ravelston ödedi yine, sonra sokağa çıktılar. Artık ayrılma vakti gelmişti. Gordon hiçbir zaman bir iki saatten fazla kalmazdı Ravel- ston'un yanında. İnsanın zenginlerle teması, tıpkı yüksek yerlere yapılan ziyaretler gibi daima kısa olmalıydı. Aysız, yıldızsız bir geceydi, nemli bir rüzgâr esiyordu. Gece havası, bira ve lambaların bulanık ışıkları, Gordon'da bir tür kasvetli zihin açıklığı yarattı. Hiçbir zengine, hatta Ravelston gibi doğru dürüst birine bile yoksulluğun ne berbat bir şey olduğunu anlatabilmenin olanaklı olmadığını düşündü. Bu nedenle açıklamak, anlatabilmek daha da önemli hale geldi. Ansızın dedi ki:

"Chaucer'in *Man of Lawe's Tale*'ini okudun mu?"

"*Man of Lawe's Tale*? Hatırladığım kadarıyla hayır. Ne anlatıyor."

"Unutuyorum hep. İlk altı dörtlüğü düşünüyordum. Orada yoksulluktan söz eder. Yoksulluğun herkese sizin üstünüze basma hakkı verdiğini anlatır! Nasıl herkesin seni ayağının altında ezmeyi *istediğini* vurgular. Paranın olmadığını bilmek, insanların senden *nefret* etmesini doğurur. Salt hakaret etme zevkini tatmak için ve de onlara karşı koyamayacağını bildiklerinden hakaret ederler insana."

Ravelston büsbütün acı çekmeye başladı. "A, hayır, hiç öyle değil! İnsanlar o kadar da kötü değil!"

"Ama sen olanları bilmiyorsun!"

Gordon kendisine "insanların o kadar da kötü olmadığının" söylenmesini istemiyordu. Yoksul olduğundan herkesin ona hakaret etmeyi *istediği*, istemek zorunda olduğu fikrinden adeta acılı bir zevk alıyordu ve bu zevke tutunmuştu. Onun yaşam felsefesine uygundu bu yaklaşım. Ansızın, kendine egemen olup susamayacağını hissettiğinden, son iki gündür aklına takılmış olan konuyu, perşembe günü Doringlerin kendisini hiçe saydığını, adam yerine koymadığını anlatmaya başladı. Olanları hiç utanmadan saydı döktü. Ravelston şaşırmıştı. Gordon'un neyi bu kadar büyüttüğünü anlayamamıştı. Allah'ın belası bir edebiyat çayını kaçırmak karşısında duyulan hayal kırıklığı ona saçma geliyordu. Üste para verseler gitmezdi böyle bir çaya. Bütün zenginler gibi, insan topluluğunu aramaktan çok onlardan sakınmaya çabalıyordu. Gordon'un sözünü kesti:

"Biliyor musun, çok alıngansın sen. Bu anlattığın umursanacak bir şey değil."

“Olayı umursamayabilirsin, mesele o değil, önemli olan ardında yatan asıl neden. Sadece ve sadece paran olmadığı için seni adam yerine koymuyorlar.”

“Ama belki bir yanlışlık falan oldu? Neden insanlar seni adam yerine koymamak istesinler?”

“‘Sen ki yoksul olasın, kardeşin senden nefret ede,’” diye bir alıntı yaptı Gordon ters ters.

Ölülerin fikirlerine bile saygılı olan Ravelston, burnunu kaşıdı. “Bunu Chaucer mi söylemiş? Öyleyse eğer, ben Chaucer ile aynı fikirde değilim. İnsanlar senden nefret etmiyor.”

“Ediyor. Ve de haklılar nefret etmekte. Nefret edilecek birisin. Şu ağız gargarası Listerine reklamlarındaki gibi. *‘Neden hep yalnız? Ağız kokusu mesleğini mahvediyor*.’ Yoksulluk tinsel ağız kokusudur.”

Ravelston göğüs geçirdi. Kuşkusuz Gordon aksi bir adamdı. Tartışarak yürüyorlardı, Gordon ateşli ateşli konuşuyor, Ravelston onun görüşlerine katılmıyordu. Ravelston bu türden bir tartışmada Gordon karşısında çaresizdi. Gordon’un abarttığını düşünüyordu ama yine de ona karşı koymaktan hoşlanmıyordu. Nasıl karşı çıkabilirdi ki? Kendisi zengindi, Gordon’sa yoksul. Gerçekten yoksul biriyle yoksulluğu tartışamazsın ki.

“Sonra bir de paran olmadığında kadınlar sana nasıl davranır, biliyor musun?” diye sürdürdü konuşmasını Gordon. “Lanet olası para ve kadın konusu da ayrı bir dert!”

Ravelston dalgın dalgın başını salladı. Bu, ona Gordon’un daha önce söylediklerinden daha akla uygun gelmişti. Kendi kız arkadaşı Hermione Slater’i düşündü. İki yıldır sevgiliydiler, ama evlenmek zahmetine katlanmamışlardı. “Fazla yorucu,” diyordu Hermione hep. Kız zengindi elbet, ya da daha doğrusu ailesi zengindi. Ravelston onun giysilerinden, denizden çıkan denizkızı gibi yükselen geniş, düzgün ve genç omuzlarını düşündü; nedense güneşin altındaki buğday tarlası gibi ılık ve mahmur olan tenini ve saçlarını düşündü. Hermione, sosyalizm sözcüğünü duyduğu an esnemeye başlardı, *Antichrist*’e elini sürmezdi. “Aşağı sınıflardan söz etme bana,” derdi. “Onlardan nefret ediyorum. *Kokuyorlar*.” Ve Ravelston ona hayrandı.

“Elbet kadınlar zordur,” dedi.

“Zor olmakla kalsalar iyi, lanet yaratıklar. Yani, eğer paran yoksa. Paran yoksa, kadın seni görmekten bile nefret eder.”

“Sanıyorum fazla büyütüyorsun. O kadar da berbat değil yani.”

Gordon dinlemiyordu. “Kadınlar böyleyken sosyalizm ya da herhangi başka bir izmden söz etmek ne büyük bir yozluk! Kadının istediği tek şey paradır; ona alınacak bir ev, iki bebek, Drage marka ev eşyası ve aspidistra denen bir zambak türü. Akıllarının alabileceği tek günah, parayı kapmayı istememek. Hiçbir kadın bir erkeği geliri dışında bir nitelikle değerlendirmez. Kendi kendine böyle söylemez, böyle düşündüğünü bilmez. *Ne hoş bir adam,* der, aslında bol parası var demektedir. Paranız yoksa, *hoş* değilsiniz. Şöyle ya da böyle şerefsizsiniz. Günah işlediniz. Aspidistraya karşı günah işlediniz.”

“Zambaklardan çok söz ediyorsun,” dedi Ravelston.

“Çok önemli bir konu,” dedi Gordon.

Ravelston burnunu kaşıdı ve gözlerini başka yöne çevirdi.

“Bak Gordon, sakıncası yoksa sorabilir miyim – kız arkadaşın var mı senin?”

“Aman Allah! Onu hiç sorma!

Yine de Rosemary hakkında konuşmaya başladı. Ravelston Rosemary ile hiç karşılaşmamıştı. Şu anda Gordon Rosemary’nin yüzünü bile gözünün önüne getiremiyordu. Ondan ne kadar hoşlandığını, kızın da kendisinden hoşlandığını, buluşabildikleri nadir fırsatlarda birlikte ne kadar mutlu olduklarını, Gordon’un neredeyse dayanılmaz davranışlarına kızın ne büyük bir sabırla dayandığını anımsamıyordu. Onunla yatmadığından ve kendisine mektup göndermeyeli bir hafta olduğundan başka bir şey anımsamıyordu. Islak gece soğuğunda, içinde birayla kendisini terk edilmiş, ihmal edilmiş bir yaratık olarak duyumsuyordu. Rosemary ona karşı “acımasız”dı – kendisi öyle görüyordu. Aksi aksi, kendisine işkence etmek zevki için, Ravelston’u huzursuz kılmak için imgesel bir Rosemary karakteri yaratmaya başladı. Onu kendisinin eğlendirdiği, öte yanda onu neredeyse küçük gören, onunla oynayan, onu yakınında tutan, ama ancak azıcık parası olsaydı kollarına atılacak olan biri olarak betimledi kızı. Rosemary ile hiç karşılaşmamış olan Ravelston, ona tümüyle inanmazlık etmedi.

“Ama bak, Gordon, bak ne diyeceğim,” dedi sözünü keserek. “Bu kız, Bayan –Bayan Waterlow muydu adı?– Rosemary, seni hiç mi umursamıyor?”

Gordon’un vicdanı pek derinden olmasa da dürttü onu. Rosemary’nin kendisini umursamadığı söylenemezdi. “A, evet, umursuyor, seviyor. Sanırım kendine göre bir hayli seviyor. Ama bu yetmiyor, anlıyor musun? Param olmadığı sürece sevemez beni. Her şey paraya bağlı.”

“Ama para o kadar da önemli değil yani? Sonuçta hayatta başka şeyler de *var*.”

“Neler var? Bir erkeğin bütün kişiliği onun gelirine bağlıdır, anlamıyor musun? Bir erkeğin kişiliği, eşittir onun geliri. Paran yoksa bir kıza nasıl çekici görüneceksin? Doğru dürüst giysilerin yoksa, onu bir yemeğe ya da tiyatroya, ya da diyelim hafta sonları bir yerlere götüremiyorsan, neşeli, ilginç bir havada olmazsın ki. Bunların önemsiz olduğunu söylemek çok yanlış. Pekâlâ önemli. Paran yoksa, kızla buluşabileceğin bir yer bile yoktur. Rosemary ile ikimiz, sokaklardan, galerilerden başka hiçbir yerde buluşmadık bugüne dek. Deli bir kadının pansiyonunda kalıyor, benim cadı ev sahibesiyse eve kadın alınmasına izin vermiyor. Beni düşündüğünde, felaket ıslak sokaklarda bir aşağı bir yukarı dolaşmamız geliyor Rosemary’nin aklına. Bunun her şeyi nasıl berbat ettiğini anlamıyor musun?”

Ravelston üzüldü, sıkıldı. Sevgilini bir yere götürecek paranın olmaması hayli berbat bir durum olsa gerekti. Bir şeyler söylemeye çabaladı, başaramadı. Suçluluk duygusuyla, aynı zamanda da arzuyla Hermione’un çıplak, olgun, ılık bir meyveyi andıran bedenini düşündü. Şansı varsa bu akşam evine uğramış olsa gerekti. Belki de şimdi kendisini bekliyordu. Middlesbrough’daki işsizleri düşündü. İşsizler arasında cinsel açlık korkunç boyutlardaydı. Gordon’la ikisi Ravelston’un dairesine yaklaşıyorlardı. Başını kaldırıp pencerelere baktı. Evet, ışık vardı. Hermione orada olsa gerekti. Kızda anahtar vardı.

Eve yakınlaşınca Gordon, Ravelston’a biraz daha yaklaştı. Şimdi geceleri sona eriyordu, hayranı olduğu Ravelston’dan ayrılıp pis ıssız yatak odasına dönecekti. Bütün akşamlar böyle sona eriyordu. Karanlık sokaklardan yalnız odaya, kadınsız yatağa dönüş. Ravelston

"Yukarı gelmez misin?" diyecekti, Gordon da zorunlu olarak "Hayır," diyecekti. Sevdiklerinin yanında gereğinden uzun süre kalma – parasızların on emrinden biri daha.

Merdiven başında durdular. Ravelston eldivenli elini tırabzanın demir topuzlarından birine koydu.

"Yukarı gelmez misin?" dedi yarım ağızla.

"Hayır, teşekkürler. Eve dönmem gerek."

Ravelston'un parmakları demir topuzu sımsıkı kavradı. Gidecekmiş gibi davrandı, ama gitmedi. Rahatsız bakışlarla Gordon'un başı üzerinden uzaklara daldı bir an, sonra dedi ki:

"Bak ne diyorum Gordon. Bir şey söylesem alınmazsın, değil mi?"

"Ne?"

"Ne diyorum, bak. Şu senin sevgilinle arandaki şey çok kötü. Yani onu bir yere götürememek falan. Bu, çok berbat bir durum."

"Yok canım, fark etmez."

Ravelston "berbat" lafını söylediği anda, işi abarttığını anlamıştı Gordon. Keşke öyle aptalca, kendine acırcasına konuşmasaydı. İnsan bu tür şeyleri söylemeden edemiyormuş gibi söylüyor, sonra da pişman oluyor.

"Sanırım abarttım biraz," dedi.

"Ne diyeceğim, Gordon, bak. Sana bir onluk borç vermeme izin ver. Kızı birkaç kez yemeğe çıkar. Ya da hafta sonu falan bir yerlere götür. Durum değişebilir. Yani... ben..."

Gordon bir yeri acımışçasına, neredeyse hiddetle kaşlarını çattı. Kendisine saldırılmış ya da hakaret edilmiş gibi bir adım geriledi. İşin korkunç yanı, "Evet" deme eğilimine az daha yenilecekti. On papelle neler neler yapılırdı! Rosemary ile birlikte bir restoran masasında oturdukları gözünün önüne geldi – masanın üzerinde üzüm ve şeftali dolu bir kâse vardı, garson eğilerek selam veriyordu, hasır sepetinde koyu renkli, tozlu bir şarap şişesi durmaktaydı.

"Korkulacak bir şey yok!" dedi.

"Kabul etmeni isterdim. Sana parayı ödünç vermek *istiyorum* gerçekten."

"Teşekkürler. Ama dostlarımı feda edemem."

"Ama bu biraz – hani burjuvaca bir söylem değil mi?"

“Senden on papel alsam buna *ödünç almak* denir mi sanıyorsun! Bunu on yılda bile ödeyemem.”

“Olsuun! Fark etmez.” Ravelston bakışlarını uzaklara çevirdi. Her seferinde garip bir şekilde dile getirmek zorunda kaldığı o utanç verici, iğrenç itiraf döküldü dudaklarından: “Biliyor musun, benim çok param var.”

“Biliyorum, var. Tam da bu nedenle senden ödünç para alamam.”

“Biliyor musun Gordon, bazen biraz şey... biraz kalın kafalı oluyorsun.”

“Herhalde. Ama elimde değil.”

“Eh, pekâlâ! İyi geceler öyleyse.”

“İyi geceler.”

On dakika sonra Ravelston, Hermione ile birlikte bir taksiyle güneye doğru gidiyordu. Kız salondaki şöminenin önündeki dev koltuklardan birinde uyuyarak ya da uyukluyarak onu beklemişti. Yapılacak belli bir şey olmadığında Hermione tıpkı bir hayvan gibi anında uyuklardı, uyudukça da daha sağlıklı oluyordu. Ravelston yanına gidip onu uyandırdığında bir yanağı ve çıplak kolu alevlerin ışığında kırmızımsı görünüyordu, kösnül, mahmur uyanma hareketleriyle, yarı gülümseyerek, yarı esneyerek gerindi. Esnemelerini engellemeye çalışarak konuştu:

“Selam Philip! Neredeydin bu saate kadar? Yıllardır bekliyorum burada.”

“Biriyle dışarıdaydım. Gordon Comstock. Sen tanımazsın. Şu ozan.”

“Ozan! Ne kadar borç aldı senden?”

“Hiç. O öyle biri değil. Hatta para konusunda aşırı duyarlı. Ama kendine göre yetenekli biri.”

“Senin şu ozanların! Yorgun görünüyorsun Philip. Ne zaman yemek yedin?”

“Şey... aslına bakarsan bir şey yemedim.”

“Yemek yemedin ha! Neden?”

“Şey, yani... anlar mısın bilemiyorum. Bir tür kazayla yemedim diyebilirim. Bak, anlatayım.”

Anlattı. Hermione kahkahalarla gülmeye başladı, sonra zar zor doğruldu.

“Philip! Sen aptalın tekisin! O küçük canavarın duygularını incitmemek için yemeksiz kalır mı insan! Hemen bir şeyler yemelisin. Hizmetçin evine gitti ama. Neden doğru dürüst hizmetçiler tutmuyorsun Philip? Böyle gizli saklı yaşaman hiç hoşuma gitmiyor. Haydi çıkalım, Modigliani’de yemek yiyelim.”

“Ama saat onu geçiyor. Kapalıdır orası.”

“Hiç de değil! Saat ikiye kadar açıklar. Taksi çağırayım. Açlıktan kıvranmana göz yumamam.”

Takside Philip’e yaslandı, yarı uyur durumdaydı, başını onun göğsüne koydu. Ravelston, Middlesbrough’da, haftada yirmi beş şilin kirayla yedi kişi bir odada kalan işsizleri düşündü. Ama kızın bedeni ağırlığını hissettiriyordu ve Middlesbrough çok uzaklardaydı. Ayrıca da feci açtı. Modigliani’de her zaman oturduğu köşedeki masayı bir de tahta sıralarıyla o sefil barı, leş kokulu bayat birayı ve pirinç tükürük hokkalarını düşündü. Hermione mahmur mahmur nutuk çekiyordu:

“Philip, neden böyle iğrenç bir yaşantı sürüyorsun?”

“Ama iğrenç bir yaşantı sürmüyorum ki.”

“Pekâlâ sürüyorsun. Yoksul olmadığın halde yoksul numarası yapıyorsun ve daimi hizmetçisi olmayan o koğuşta oturuyorsun, üstelik böyle kaba adamlarla dolaşıyorsun.”

“Hangi kaba adamlarla?”

“Şu senin ozan dostun gibilerle. Dergine yazan bütün o insanlar. Hepsi de senden bir şeyler koparmak için yazıyorlar. Tamam, sosyalist olduğunu biliyorum. Ben de öyleyim. Yani bugünlerde hepimiz sosyalistiz. Ama bütün paranı saçmanı ve aşağı sınıflarla dostluk kurmanı anlayamıyorum. Hem sosyalist olabilirsin, *hem de* eğlenebilirsin, bunu demek istiyorum.”

“Hermione, canım, lütfen onlara aşağı sınıflar deme!”

“Neden? Sonuçta aşağı sınıftan onlar, değil mi?”

“Çok kötü bir söylem. Onlara işçi sınıfı de, olur mu?”

“İşçi sınıfı öyleyse. Ama onlar da kötü kokuyorlar sonuçta.”

“Böyle şeyler söylememelisin,” diye karşı çıktı Ravelston duyulur duyulmaz bir sesle.

“Biliyor musun Philip, bazen aşağı sınıflardan *hoşlandığını* düşünüyorum.”

“Elbet hoşlanıyorum.”

“İğrenç. Son derece iğrenç.”

Hermione sustu, artık tartışmayacaktı, kolları, mahmur bir siren gibi Ravelston’a dolanmıştı. Hermione’dan yayılan kadın kokusu, diğergâmlığa, adalete karşı güçlü, sessiz bir propaganda oluşturuyordu. Modigliani’nin kapısında taksinin parasını verdiler ve kapıya doğru bir iki adım attılar; tam o sırada önlerindeki kaldırım taşlarından fırlamışçasına hantal, iriyarı bir adam belirdi karşılarında. Yaltaklanan bir hayvan gibi, ürkütücü bir arzuyla, öte yanda Ravelston’un ona vuracağından korkuyormuş gibi çekinerek yollarını kesti. Ürkütücü, korkulu, balık beyazı suratı, yüzünü gözlerine dek kaplayan dolaşık sakalı, Ravelston’un yüzüne yaklaştı. Çürük dişli ağzından bir soluk gibi “Bir fincan çay, sayın bayım!” sözleri çıktı. Ravelston iğrenerek geri çekildi. Elinde değildi. Eli kendiliğinden cebine gitti. Ama aynı anda Hermione koluna yapıştı ve onu restoranın içine sürükledi.

“Bıraksam paranı son kuruşuna kadar dağıtacaksın,” dedi.

Köşedeki masalarına oturdular. Hermione birkaç üzüm atıştırdı, ama Ravelston çok açtı. Izgara biftekle yarım şişe Beaujolais söyledi. Ravelston’un eski bir arkadaşı olan şişko, beyaz saçlı İtalyan garson, dumanı tüten bifteği getirdi. Ravelston eti kesti. Harikulade! Middlesbrough’da işsizler, karınlarında yağ sürülmüş ekmek ve sütsüz çayla soğuk yataklara büzülmüşlerdi. Koyun budu çalmış bir köpeğin utançlı sevinciyle bifteğine yumuldu.

Gordon hızlı adımlarla evine yollandı. Hava soğuktu. Aralık ayının beşi – kışın ortası. Sarkan deriyi sünnet edin, dedi tanrı. Nemli rüzgâr çıplak ağaçlar arasından acımasızca esiyordu. *Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr.* Çarşamba günü başladığı altı kıtası yazılmış olan şiiri aklına geldi. Şu anda hiç de kötü bulmadı şiiri. Ravelston’la konuşmak onu nasıl da heveslendiriyordu! Ravelston’la sadece görüşmek bile onda her nasılsa güven duygusu yaratıyordu. Konuşmalarının doyurucu olmadığı zamanlarda bile, sonuçta pek de başarısız biri olmadığı duygusuyla doluyordu. Bitirdiği altı kıtayı yarı sesli, yarı sessiz okudu içinden. Fena değildi, hiç fena değil.

Ama zaman zaman Ravelston’a söylediklerini aklından geçiriyordu. Söylediği her şeyin arkasındaydı. Yoksulluğun getirdiği aşağılanma, rezillik! İşte bunu anlayamazlar ve de anlayamayacaklar. Mesele, güçlük meselesi değil, haftada iki sterlinle güçlük çekmez

insan, çekse de fark etmez – ama aşağılanma, o korkunç, rezil aşağılanma... Yoksulluğun herkese seni çiğneme hakkı vermesi... Herkesin senin üzerine basmak *istemesi*... Ravelston bunlara inanamazdı. Fazla terbiyeliydi de ondan. Hem yoksul olabilir, hem de insan sayılabilirsin sanıyordu. Ama Gordon bunun doğru olmadığını biliyordu. Bunu bildiğini kendi kendine yineleyerek evine girdi.

Holdeki tablada onu bekleyen bir mektup buldu. Yüreği hopladı. Bugünlerde bütün mektuplar onu heyecanlandırıyordu. Basamakları üçer üçer çıkarak yukarı çıktı, kapısını kapattı ve gazı yaktı. Mektup Doring' dendi.

Sevgili Comstock,

Yazık ki cumartesi günü gelmediniz. Tanışmanızı istediğim kişiler vardı. Size bu kez perşembe değil de cumartesi toplandığımızı söylemiştik, değil mi? Karım size söylediğinden emin. Her neyse, ayın yirmi üçünde bir toplantı daha yapıyoruz, bir çeşit Noel öncesi partisi, aşağı yukarı aynı saatlerde. Lütfen gelir misiniz? Bu kez tarihi unutmayın.

Saygıyla,
Paul Doring

Gordon'un kaburgalarının altında bir sancı belirdi. Demek Doring bir yanlışlık olmuş gibi davranıyordu – ona hakaret etmemiş gibi davranıyordu! Gerçi aslında cumartesi günü oraya gidemezdi, çünkü cumartesileri dükkânda olması gerekiyordu; ama önemli olan niyetti.

"Tanışmanızı istediğim kişiler" sözcüklerini tekrar okurken yüreği sızladı. Şansa bak! Tanışmış olabileceği kişileri –entel dergi editörlerini örneğin– düşündü. Belki ona tanıtması için kitap verebilirler, ya da şiirlerini görmek isteyebilirlerdi, ya da her neyse. Bir an için Doring' in doğruyu söylediğine inanmaya korkunç bir eğilim duydu. Belki de perşembe değil de cumartesi toplanacaklarını ona *söylemişlerdi*. Belki de belleğini yoklasa anımsayacaktı – hatta belki de kâğıt yığınları arasında bunu bildiren mektubu bile bulabilirdi. Ama yok! Bunu düşünmek bile saçmaydı. İnanma eğilimini kovdu. Doringler ona bilerek hakaret etmişlerdi. Yoksuldu, dolayısıyla hakaret etmişlerdi.

Yoksulsan, insanlar sana hakaret eder. Bu onun yasasıydı. Yasayı bozma!

Kalktı, masasına gitti, Doring'in mektubunu minik parçalara ayırdı. Zambak, saksısında duruyordu. Donuk yeşil, solgun, çirkin ve acınası bir haldeydi. Oturdu, saksıyı kendisine doğru çekti ve düşünceli düşünceli baktı ona. Zambakla arasında bir nefret ilişkisi vardı. "Seni yeneceğim pis fahişe," diye fısıldadı tozlu aspidistra yapraklarına.

Sonra kâğıtlarını karıştırdı, temiz bir sayfa buldu, kalemini çıkardı ve küçük, düzgün yazısıyla kâğıdın orta yerine şunları yazdı:

Sevgili Doring,
Mektubunuza yanıt olarak:
Cehennemin dibine gidin!

Saygılarımla,
Gordon Comstock

Kâğıdı bir zarfa tıktı, üzerine adresi yazdı, hemen gidip makineden pul aldı. Bu akşam postala mektubu: Bu gibi şeyler sabahleyin farklı görünür. Mektubu kutuya attı. Bir dostunu daha çöpe atmıştı.

VI

Şu kadın meselesi! Ne sıkıcı bir konu! Ne yazık ki, kesip atamıyoruz ya da hiç değilse hayvanlar gibi olamıyoruz – dakikalar süren ateşli şehvet ve aylar süren buz gibi cinsel perhiz. Horozu alalım örneğin. Öyle izninizle falan demeksizin zıplar tavuğun sırtına. İş biter bitmez de konu olduğu gibi aklından çıkmıştır. Artık tavuklarını fark etmez bile; onları görmezden gelir ya da yediği yemin fazla yakınına gelmişse gagalar, o kadar. Yavrularına bakması da beklenmez ondan. Horozdaki şansa bak! Belleğiyle bilinci arasında hop oturup hop kalkan yaratma tanrısından ne kadar farklı!

Bu gece Gordon çalışır gibi bile yapmıyordu. Yemekten sonra hemen yine dışarı çıktı. Güneye doğru, biraz yavaş adımlarla, kadınları düşünerek yürüdü. Ilık, sisli bir geceydi, kıştan çok güz havası vardı. Günlerden salıydı ve dört şilin dört penisi kalmıştı. İsteseydi Crichton'a gidebilirdi. Kuşkusuz Flaxman ve takımı orada kafa çekmeye başlamışlardı bile. Ama parası olmadığında cennet gibi görünen Crichton, oraya gidebilecek durumda olduğunda sıkıcı ve berbat bir yerdi. O havasız, biralı ortamdan, gürültücü ve rahatsız edici ölçüde eril görünüşünden, seslerden, kokulardan nefret ediyordu. Orada kadın yoktu. Sadece her şeyi vaat ediyormuş görünen ancak hiçbir şey vaat etmeyen kösnül sırıtışlı garson kız vardı.

Kadınlar, kadınlar! Havada kımıltısız asılı duran sis, gelip geçenleri yirmi metre ötede hayalete çeviriyordu; ama lamba direklerinin çevresindeki küçük ışık havuzcuklarında kızların yüzünü görebiliyordunuz. Rosemary' yi düşündü, genelde kadınları, sonra yine Rosemary'yi düşündü. Bütün gün öğleden sonra onu düşünmüştü. Henüz hiç çıplak görmediği küçük, güçlü bedenini bir bakıma kızgınlıkla gözünün önüne getirdi. Bu acı verici arzularla tepeleme dolu olmak, sonra da onları doyurmamızın yasaklanması ne büyük adaletsizlikti! Neden insan, salt parası olmadığı için *bundan* yoksun

bırakılsındı? O kadar doğal, o kadar gerekli, öylesine insanın elinden alınamaz bir hak ki bu! Soğuk, ama durgun havada, karanlık sokaklarda yürürken göğsünde garip ölçüde umut verici bir duygu vardı. İlerde, karanlığın içinde bir yerlerde, bir kadın bedeninin kendisini beklediğine neredeyse inanıyordu. Ama aynı zamanda hiçbir kadının, Rosmary'nin bile beklemediğini biliyordu. Ondan mektup almayalı bugün sekiz gün olmuştu. Küçük canavar! Sekiz gün boyunca yazmamak ha! Mektuplarının Gordon için ne anlam taşıdığını bilmesine karşın hem de! Artık Gordon'u umursamadığı ne kadar açıktı; Gordon' un yoksulluğu, partallığı, durup dinlenmeden onu sevdiğini söyleyerek başını ağrıtması, Rosemary'nin başına bela kesilmişti! Belki de bir daha hiç yazmayacaktı. Bıkmıştı Gordon'dan – bıkmıştı çünkü parası yoktu. Ne bekleyecekti ki? Onu elinde tutamayacaktı. Para yoksa tutmak da yok. Son çözümlemede, bir kadını bir erkeğe paradan başka ne bağlayabilir?

Kaldırımda tek başına bir kız yürüyordu. Elektrik direğinin altında yanından geçti. İşçi sınıfındandı, on sekizinde falandı, şapkası yoktu, yüzü pembe pembeydi. Gordon'un kendisine baktığını görünce hemen başını çevirdi. Onunda göz göze gelmekten korkmuştu. İnce ipeksi yağmurluğun altında, kemerle sıkılı beli ve karnı dipdiri ve ince görünüyordu. Gordon dönüp onu izleyebilirdi – neredeyse izleyecekti. Ama bunun ne yararı olabilirdi? Kız ya kaçacak ya da polis çağıracaktı. Eski çamlar bardak oldu, dedi içinden. Otuzundaydı ve berbat görünüyordu. Yatmaya değer hangi kadın artık yüzüne bakacaktı?

Şu kadın meselesi! Evli olsaydın farklı düşünürdün belki. Ama yıllar önce evlenmemeye ant içmişti. Evlilik, para-tanrısının kurduğu bir tuzaktı sadece. Yemi kapıyorsun, pat, kapan kapanıyor; o andan sonra, cenaze arabasıyla Kensal Mezarlığı'na götürülünceye dek "iyi" bir işe ayağından zincirle bağlanıyorsun. Ah, ne hayat! Zambak yaprakları gölgesinde yasal cinsel ilişki. Bebek arabası itekleme ve gizli zinalar. Karın durumu öğreniyor ve kristal viski sürahisini kafanda kırıyor.

Yine de bir bakıma evlenmenin gerekli olduğunu kabul ediyordu. Evlilik kötüyse, evli olmamak daha kötüydü. Bir an için keşke evli olsaydım, diye hayıflandı; evliliğin güçlüklerini, gerçekliği, acıyı özledi. Evlilik sabit olmalıydı, iyi günde kötü günde, zenginlikte yoksullukta,

ölüm sizi ayırıncaya dek. Zinayla ıslah edilmiş eski Hıristiyan ülküsü. Zina suçu işle buna zorunluysan, ama ne olursa olsun buna zina *adını* koymak dürüstlüğünü göster. O Amerikan ruh ikizi zırvalarını bırak. Güzelce eğlen, sonra bıyıklarından yasak meyvenin sularını akıta akıta gizlice eve gir, sonuçlarına katlan. Kafanda kırılan kristal viski sürahileri, dırdır, yanık yemekler, ağlayan çocuklar, savaşkan kaynana gümbürtüsü ve şimşekleri. Korkunç özgürlükten daha iyi bu belki de, ha? En azından yaşadığın hayatın gerçek hayat olduğunu bilirsin.

Gelgelelim, haftada iki papel maaşla nasıl evleneceksin? Para, para, daima para! İşin kötü yanı, bırak evlenmeyi, bir kadınla doğru dürüst bir ilişki bile kuramazsın. Gordon'un aklı gerilere, on yıllık yetişkin yaşantısına gitti. Kadın yüzleri birer birer belleğinden geçti. On ya da on iki kadın vardı geçmişinde. Fahişeler de. *Comme au long d'un cadavre un cadavre étendu*.[4] Fahişe değillerse yoksul pis ve sefildiler, daima sefildiler. Her seferinde duygusuz iradeyle başlamış ve acımasız, kaskatı kaçışla sona ermişti. Bu da paradandı. Parasız, kadınlarla ilişkilerinde dürüst olamazsın. Çünkü parasız, istediğini seçemezsin, boyunun yettiğini alırsın; sonra zorunlu olarak onlardan kurtulursun. Tüm diğer erdemler gibi sadakat de parayla alınır. Para yasasına isyan ettiğinden, –bir kadının asla anlayamayacağı bir kararlılıkla– "iyi" bir iş hapishanesine razı olamadığından kadınlarla olan bütün ilişkilerine süreksizlik ve aldatma egemendi. Paradan feragat etmek, kadından da feragat etmeyi getiriyordu. Ya para-tanrısına hizmet et, ya da kadınsız kal – seçenekler bunlardı. İkisi de aynı ölçüde olanaksızdı.

Az ilerdeki yan sokaktan bir beyaz ışık demeti sisi böldü, sokak satıcılarının böğürtüsü duyuldu. Haftada iki akşam açık pazar kurulan Luton Sokağı'ydı burası. Gordon sola döndü, pazaryerine girdi. Çoğu kez bu yoldan geçerdi. Sokak öyle kalabalıktı ki, tezgâhlar arasındaki lahana çöpü dolu çıkmaz sokakta güçlükle ilerleniyordu. Asılmış elektrik ampullerinin ışığında tezgâhlardaki mallar pırıl pırıl parlıyordu – kıpkırmızı etler, portakal yığınları, yeşil brokoli, karnabahar, cam gözlü tavşanlar, emaye havuzlarda çöreklenmiş canlı yılanbalıkları, çıplak göğüslerini, geçit törenine çıplak katılmış nöbetçiler gibi germiş sıra sıra dizili yolunmuş tavuklar. Gordon'un

keyfi biraz yerine geldi. Gürültüyü, itiş kakışı, canlılığı seviyordu. Böyle açık pazaryerleri gördüğünde, İngiltere için hâlâ umut olduğunu bilirsin. Ama burada bile yalnızlığını hissetti Gordon. Kızlar dörtlü beşli gruplar halinde ucuz çamaşır tezgâhlarına istekle eğilmiş, peşlerinden gelen gençlerle atışıyor, gülüşüyorlardı. Hiçbiri Gordon'a takılmadı. Kızlar arasında ilerleyen Gordon yanlarından geçerken bedenlerine çarpmama çabası gösterdiğini saymazsak, göze görünmez bir cisimdi sanki. Bir tezgâhtaki ipek çamaşır yığınına üç kız eğilmişti, dikkatle bakıyorlardı, yüzleri – üç genç yüz, ışıkta çiçek gibi, bir demet hüsnüyusuf ya da latinçiçeği gibi yan yana gelmişlerdi. Yüreği hopladı. Onu beğenen olmadı elbet! Kızlardan biri bir an baktı. Ah! Hemencecik, kızgın bir havayla gözlerini çevirdi. Yüzünü suluboya gibi bir kızarıklık yaladı geçti. Gordon'un gözlerindeki sert, cinsel bakış onu korkutmuştu. Bir zamanlar peşimde koşanlar şimdi kaçmakta! Yürüdü Gordon. Ah, Rosemary burada olsaydı! Kendisine mektup yazmadığı için bağışlamıştı onu şimdi. Burada olsaydı, hey şeyini bağışlardı. Kendisi için ne büyük anlam taşıdığını biliyordu, çünkü dünyadaki bütün kadınlar içinde yalnızca o, onu bu yalnızlığın aşağılığından kurtarmaya istekliydi.

O anda başını kaldırıp baktı ve yüreğini yerinden oynatan bir şey gördü. Gözlerini birden çevirdi. Bir an için hayal gördüğünü sandı. Ama hayır! Rosemary'nin *ta* kendisi!

Yirmi otuz metre ilerisinde, tezgâhlar arasından ona doğru yürüyordu. Sanki Gordon'un arzusu Rosemary'yi o anda var etmişti. Kız onu henüz görmemişti. Ona doğru yürüyordu, küçük sevimli bir kız, kalabalık arasında ve çamurlarda dikkatle, insanlara çarpmamak için sakınarak yürüyordu; yüzü neredeyse görünmüyordu, çünkü başında çiftçi yamağı gibi gözlerine indirdiği düz siyah bir şapka vardı. Gordon ona doğru yürüdü ve seslendi:

"Rosemary! Selam, Rosemary!"

Bir tezgâha morina balığı koymakta olan mavi önlüklü bir adam döndü Gordon'a baktı. Rosemary gürültüden onu duyamadı. Gordon yine seslendi:

"Rosemary! Bak, Rosemary!"

Aralarında yalnızca birkaç metre vardı şimdi. Kız durdu başını kaldırdı.

"Gordon! Burada ne işin var?"
"Ya *senin* ne işin var?"
"Sana geliyordum."
"Ama burada olduğumu nerden bildin?"
"Bilmiyordum. Ben hep bu yoldan geliyorum. Metrodan Camden Town'da iniyorum ya."

Rosemary zaman zaman Willowbed Sokağı'na Gordon'u görmeye gelirdi. Bayan Wisbeach, ekşi suratıyla "genç bir kadının onu görmeye geldiğini" söylerdi, Gordon da aşağı iner, birlikte sokaklarda yürüyüş yaparlardı. Rosemary'nin içeri girmesi yasaktı, hatta hole bile giremezdi. Evin kuralı böyleydi. Bayan Wisbeach'in onlardan söz ediş biçimine bakılırsa, "genç kadın"ların vebalı fareler olduğunu sanırdınız. Gordon, Rosemary'nin koluna girdi ve onu kendine doğru çekti.

"Rosemary! Ah, ne kadar sevindim seni gördüğüme! Öylesine yalnızdım ki. Neden daha önce gelmedin?"

Kız onun kolundan çıktı ve uzanamayacağı bir noktaya bir iki adım geri çekildi. Şapkasının kaykık siperi altından Gordon'a kızmış gibi baktı.

"Bırak gideyim şimdi! Sana çok kızdım. Bana gönderdiğin o felaket mektuptan sonra neredeyse hiç gelmeyecektim."

"Hangi felaket mektup?"

"Sen daha iyi bilirsin."

"Hayır, bilmiyorum. Tamam, bırakalım şimdi bunları. Gel, konuşabileceğimiz bir yere gidelim. Burdan."

Gordon koluna girdi, kız yine çıktı, ama yanında yürümeyi sürdürdü. Kızın adımları Gordon'unkilerden daha hızlı ve daha kısaydı. Onun yanında yürürken, son derece ufak, çevik ve genç görünüyordu, Gordon'un yanında zıp zıp zıplayan minik, capcanlı bir hayvan, örneğin bir sincap vardı sanki. Aslında, Gordon'dan çok değil, sadece birkaç ay daha küçüktü. Ama Rosemary'nin otuzuna yaklaşmış, evde kalmış bir kız olduğunu kimse anlayamazdı. Güçlü, çevik bir kızdı, saçları siyahtı; küçük üçgen yüzünde kaşları çok belirgindi. On altıncı yüzyıl portrelerinde görülen küçük, elmacıkkemikleri çıkık, anlamlı yüzlerdendi onunki. Şapkasını çıkardığını ilk kez görüyorsanız, sizi bir sürpriz bekliyordu, alnının üzerinde siyahlar arasında gümüş tel gibi parıldayan üç beyaz saçı vardı. Rosemary bunları çekip

koparacak tiplerden değildi. Kendisini hâlâ çok genç bir kız olarak görüyordu, herkes de onu öyle görüyordu. Bununla birlikte, yeterince yakından bakarsanız, yüzünde zamanın izlerini görürdünüz.

Rosemary yanında olunca daha bir yürekli yürüyordu Gordon. Onunla övünüyordu. İnsanlar kıza, dolayısıyla ona bakıyorlardı. Artık kadınların karşısında görünmez bir hayalet değildi. Her zaman olduğu gibi güzel giyinmişti Rosemary. Haftada dört sterline bunu nasıl yaptığına şaşmak gerekirdi. Gordon özellikle de başındaki şapkayı beğendi – papazların kenarlardan kıvrılan, önde siper bırakılabilen fötr kumaşından yapılma şapkalarını karikatürize eden ve o günlerde moda olan şapkalardan giymişti. Saçma bir yönü vardı şapkanın. Nedense anlatılması güç bir şekilde, şapkanın öne uzatılan kenarı, Rosemary'nin poposunun kıvrımıyla şaşılası bir uyum içindeydi.

"Şapkan hoşuma gitti," dedi Gordon.

İstemeden de olsa kızın ağzının köşesinde küçük bir gülümseme aydınlandı.

"Fena değil," dedi, eliyle şapkaya şöyle bir dokunarak.

Ama hâlâ öfkeliymiş gibi davranıyordu. Bedenlerinin birbirine değmemesine özen gösteriyordu. Tezgâhların sonuna gelip de ana caddeye çıktıklarında, kız durdu ve ciddi ciddi ona baktı.

"Bana öyle mektuplar yazmakla ne demek istiyorsun?" dedi.

"Nasıl mektuplar?"

"Kalbini kırdığımı söylüyorsun falan."

"E, kırdın."

"Çok da belli ediyorsun, değil mi!"

"Bilmem. Kuşkusuz öyle hissediyorum."

Yarı şaka söyleniyordu sözcükler, ama Rosemary'nin Gordon'a, o solgun, bakımsız yüzüne, tıraş isteyen saçlarına, tepeden tırnağa ihmal edilmiş görünümüne daha yakından bakmasını engellemiyorlardı. Hemen yufka yüreği eridi, ama yine de kaşlarını çattı. "Neden kendine bakmıyor bu adam?" düşüncesi geçiyordu aklından. Birbirlerine sokuldular. Gordon onu omuzlarından tuttu. Rosemary karşı koymadı, küçük kollarını ona doladı, kısmen sevgiyle, kısmen de öfkeyle sımsıkı sarıldı ona.

"Gordon, sefil bir yaratıksın *sen*!" dedi.

"Neden sefil bir yaratığım?"

“Neden kendine doğru dürüst bakmıyorsun? Düpedüz korkuluğa benziyorsun. Şu giydiğin felaket giysilere bak!”

“Durumuma uygun giysiler. İnsan haftada iki papele doğru dürüst giyinemez, biliyorsun.”

“Ama kuşkusuz partal görünmenin gereği yok yani? Ceketindeki şu düğmeye bak, yarısı kırılmış!”

Kız, kırık düğmeye dokundu, sonra ansızın rengi solmuş ucuz kravatını kenara çekti. Kadınsı bir sezgiyle gömleğinde de düğmelerin eksik olduğunu tahmin etmişti.

“İşte, *yine* aynı durum! Tek bir düğme yok. Çok kötüsün Gordon!”

“Bak, böyle şeylerle uğraşamam, düğmelerden daha önemli şeyler var.”

“Ama onları *bana* versen de diksem olmaz mı? Ahh, Gordon! Tıraş bile olmamışsın bugün. Ne kabasın. En azından her sabah tıraş olma zahmetine katlanabilirsin.”

“Her sabah tıraş olmaya elverişli değil maddi durumum,” dedi Gordon ters ters.

“Bu *ne* demek şimdi Gordon? Tıraş olmak parayla mı?”

“Evet, parayla. Her şey parayla. Temizlik, nezaket, enerji, kendine saygı – her şey. Her şey para. Bunu sana milyon kez söylemedim mi?”

Rosemary Gordon’un kaburgalarını sıktı gene –şaşılacak ölçüde güçlüydü–, kaşlarını çattı, bir annenin koşulsuz sevdiği yaramaz çocuğuna bakan gözleriyle Gordon’un yüzünü inceledi.

“Ne aptalım ben!” dedi Rosemary.

“Ne bakımdan?”

“Çünkü senden hoşlanıyorum.”

“Benden hoşlanıyor musun?”

“Elbette. Biliyorsun hoşlandığımı. Sana hayranım. Aptallık işte.”

“Öyleyse karanlık bir yere gidelim. Seni öpmek istiyorum.”

“Tıraş bile olmamış bir erkek tarafından öpülmek ha!”

“Eh, senin için yeni bir deneyim olur, fena mı?”

“Hayır, olmaz Gordon. *Seni* iki yıldır tanıyan biri olarak...”

“Tamam tamam, gel haydi.”

Evlerin arkalarında karanlık bir çıkmaz sokak buldular. Bütün sevişmeleri böyle yerlerde gerçekleşmişti. Sadece ve sadece sokaklarda yakınlaşabilirlerdi. Gordon, kızın omuzlarını, girintili çıkıntılı nemli

tuğla duvara yasladı. Kız yüzünü kaldırdı ve çocuk gibi bir tür arzulu, şiddetli hoşnutlukla Gordon'a yapıştı. Bununla birlikte, o öpüşme süreci boyunca bedenleri birbirine değse de, aralarında bir perde var gibiydi. Rosemary onu bir çocuk gibi öptü, çünkü Gordon'un öpülmeyi beklediğini biliyordu. Her zaman böyle oluyordu. Sadece nadir anlarda, Gordon Rosemary'de fiziksel arzu uyandırabiliyordu; ve bunları Rosemary sonradan unutuyordu sanki, öyle ki, her seferinde Gordon'un albaştan etmesi gerekiyordu. Küçük, biçimli bedenini hissettiğinizde savunan bir hava seziyordunuz. Rosemary, bedensel sevginin anlamını öğrenmeye can atıyordu, ama aynı zamanda korkuyordu. Gençliğini, yaşamayı seçtiği genç, cinsel ilişkisiz dünyasını yok edecek diye korkuyordu.

Gordon bir şeyler söylemek üzere dudaklarını onunkilerden ayırdı.

"Beni seviyor musun?" dedi.

"Elbette seviyorum. Neden hep bunu soruyorsun bana?"

"Senden duymak hoşuma gidiyor. Nedense kulaklarımla duyuncaya dek tam olarak inanamıyorum buna."

"Ama neden?"

"Ne bileyim, belki fikrini değiştirirsin. Sonuçta beyaz atlı prens değilim. Otuzumdayım ve çökmüş durumdayım."

"Saçmalama Gordon! Duyan olsa seni yüz yaşında sanacak. Biliyorsun seninle aynı yaştayız."

"Evet ama sen çökmüş değilsin."

Rosemary yanağını onunkine sürttü, bir günlük sakalını teninde hissetti. Karınları birbirine değiyordu. Gordon onu istemekte olduğu, ama asla istediğini gerçekleştiremediği iki yılı düşündü. Dudaklarını Rosemary' nin kulaklarına neredeyse değdirerek mırıldandı:

"*Günün birinde* benimle yatacak mısın?"

"Evet, bir gün olacak. Şimdi değil. Bir gün."

"Hep 'bir gün' diyorsun. İki yıldır 'bir gün'ü bekliyoruz."

"Biliyorum. Ama elimde değil."

Gordon, kızı duvara dayadı, o saçma şapkayı çekti ve yüzünü onun saçlarına gömdü. Ona bu denli yakın olmak ve sonuç alamamak bir işkenceydi. Bir elini çenesinin altına koydu ve küçük yüzünü

kaldırarak kendininkine yaklaştırdı, neredeyse kapkaranlık bir ortamda onun yüz hatlarını incelemeye çabalıyordu.

"Olacak, de Rosemary. N'olur! Söyle!"

"Biliyorsun, günün *birinde* yapacağız."

"Ama günün *birinde* değil – şimdi. Şu anda demek istemiyorum, ama kısa bir zamanda. Fırsat bulduğumuzda. Lütfen evet de!"

"Bunu söyleyemem. Söz veremem."

"'Evet' de Rosemary. *Lütfen* de!"

"Hayır."

Gordon hâlâ onun görünmez yüzünü okşayarak şu dizeleri okudu:

"Veuillez le dire donc selon
Que vous estes benigne et doulche,
Car ce doulx mot n'est pas si long
Qu'il vous face mal en la bouche."[5]

"Ne anlama geliyor?"

Gordon şiiri çevirdi.

"Yapamam Gordon. Yapamam."

"'Evet' de Rosemary, çok önemli. 'Hayır' demek kadar kolay 'evet' demek, değil mi?"

"Hayır, değil. Senin için kolay. Sen bir erkeksin. Kadın için durum farklı."

"'Evet' de Rosemary! 'Evet' – küçücük bir sözcük. Haydi, şimdi, söyle, 'Evet' de."

"Duyan olsa papağana konuşma öğretiyorsun sanacak Gordon."

"Şakaya vurma, n'olursun!"

Tartışmanın yararı yoktu. Şu anda caddeye çıkmışlardı, güneye doğru yürümekteydiler. Rosemary'nin yerli yerinde, hızlı hareketlerinden, kendisine bakmayı, öte yanda da hayatı temelde bir şaka olarak ele almayı bilen bir kızın genel havasından onun yetiştirilme biçimi ve zihinsel geçmişi hakkında bir fikir yürütebilirdiniz. Orta sınıflarda orada burada hâlâ bulunan o büyük aç ailelerden birinin en küçük çocuğuydu. Toplam on dört çocuktular – baba bir kasaba savcısıydı. Rosemary'nin kız kardeşlerinden bazıları evliydi, bazıları öğretmen, bazıları daktilocu olmuşlardı; erkek

kardeşler, Kanada'da, Seylan'daki çiftliklerinde, Hint ordusunun gösterişsiz birliklerinde çalışıyorlardı. Çocuklukları olaylı geçen bütün kadınlar gibi, Rosemary kız olarak kalmak istiyordu. Bu nedenle cinsel olgunluğa ulaşmamıştı. Büyük bir ailedeki, cinsellikten yoksun, manevi değerleri üstün tutan havaya bağlı kalmak istiyordu. Bir de, iliklerine dek eşitlikçiydi, yaşa-yaşat yasasına bağlıydı. Cömert, soylu bir yüreği vardı, tinsel kabalık ya da acımasızlık diye bir şey bilmezdi. Hayranlık duyduğu Gordon'un her şeyine katlanırdı. Onu tanıdığı iki yıldır, tek bir kez bile, doğru dürüst geçinmeye yetecek para kazanmaya girişmemekten dolayı onu suçlamaması, yüce gönüllülüğünün kanıtıydı.

Gordon bütün bunların farkındaydı. Ama şu an için başka şeyler düşünmekteydi. Elektrik direklerinin solgun ışıklarının altında, Rosemary'nin ufak tefek, kendisininkinden ince bedeninin yanında, kendisini kötü, partal ve pis hissediyordu. Ah, keşke bu sabah tıraş olsaydı. Çaktırmadan elini cebine soktu ve belki birini düşürmüşümdür korkusuyla ürkek ürkek parasını yokladı – bu korku hep vardı onda. Neyse ki, şu andaki en belli başlı parası bir florinin düzgün kenarlarını hissetti. Dört şilin, dört peni kalmıştı. Onu yemeğe götüremeyeceğini düşündü. Her zamanki gibi küskün küskün sokakları arşınlayacaklardı ya da en iyi olasılıkla bir kahve içmeye Lyons'a gidebilirlerdi. Allah'ın belası! Paran yoksa nasıl eğleneceksin? Sonra düşünceli düşünceli konuştu:

"Elbet, her şey parayla düzeliyor."

Bu sözler pat diye söylenmişti. Rosemary şaşkın şaşkın baktı ona.

"Parayla düzeliyor derken ne demek istiyorsun?"

"Yani hayatımda hiçbir şey iyi gitmiyor. Hep para, hep para, her şeyin başı para. Özellikle de ikimiz arasında. Bu yüzden aslında beni sevmiyorsun. Aramızda paradan oluşmuş ince bir perde var. Seni her öpüşümde hissediyorum bunu."

"Para mı! Bunun parayla ne ilgisi var Gordon?"

"Paranın her şeyle ilgisi var. Daha çok param olsaydı, beni daha çok severdin."

"Hiç de değil! Neden sevecekmişim?"

"Çünkü elinde değil. Anlamıyor musun, daha çok param olsaydı, sevilmeye daha değer olacaktım. Bana bak bir! Yüzüme bak, şu

giydiğim giysilere bak, her şeyime bak. Yılda iki bin kazansaydım, böyle mi olacaktım sence? Daha çok param olsaydı, farklı bir insan olurdum."

"Farklı bir insan olsaydın seni sevmezdim ki."

"Bu da saçma. Ama bir de şöyle bak duruma: Evli olsaydık benimle yatar mıydın?"

"Ne biçim sorular soruyorsun! Elbette yatardım. Yoksa evlenmenin ne anlamı olurdu?"

"Eh, peki, diyelim halim vaktim iyi olsaydı, benimle evlenir miydin?"

"Bunu konuşmanın anlamı yok ki Gordon? Biliyorsun ki evlenecek maddi durumumuz yok."

"Tamam, ama olsaydı, evlenir miydin?"

"Bilmem. Sanırım evet, evlenirdim."

"İşte, gördün mü! Ben de bunu söylüyorum – para!"

"Hayır Gordon, hayır! Haksızlık ediyorsun! Sözcüklerimi saptırıyorsun."

"Hiç de değil. Yüreğinin derinliklerinde bu para meselesi var. Her kadında vardır bu. *İyi* bir işi olsaydı Gordon'un keşke, diye geçirmiyor musun aklından?"

"Senin dediğin anlamda değil. Para kazanmanı isterim, evet."

"Yani Albion'da kalmam gerektiğini düşünüyorsun, öyle değil mi? Yine oraya dönüp QT Sosu için, Tru-weet kahvaltı gevrekleri için slogan yazmamı isterdin. Değil mi?"

"Hayır, istemezdim. *Hiçbir zaman* böyle söylemedim sana."

"Düşündün ama. Her kadın bunu düşünür."

Büyük bir haksızlık ediyordu ve bunun farkındaydı. Rosemary'nin hiçbir zaman söylemediği bir şey, asla söyleyemeyeceği bir şey varsa, o da New Albion'a dönmesi gerektiğiydi. Ama o anda Gordon haklı olmak bile istemiyordu. Cinsel ilişkiyle ilgili hayal kırıklığı onu dürtmekteydi. Bir tür dalgınlık, mutsuzluk utkusuyla sonuçta haklı olduğunu aklından geçirdi. Aralarındaki engel paraydı. Para, para, her şey para! Yarı ciddi bir nutuk çekmeye kalktı:

"Kadınlar! Bizim fikirlerimizi ne kadar saçma algılıyorlar! İnsan kadınlardan kurtulamayacağı için, her kadın herkesin aynı bedeli ödemesini sağlıyor. 'Ahlakını sepetle ve para kazan' – işte kadınların

söylediği şey. 'Terbiyeni takınma, sepetle, patron çizmelerinin siyah boyasını solu ve bana komşu kadınınkinden daha iyi bir kürk manto al.' Şu gördüğün erkeklerden her biri, bir denizkızı gibi boynuna dolanmış, onu bir aşağı bir yukarı sürükleyen –Putney'de Drage eşyalı, pilli radyolu ve penceresinde aspidistra zambağı saksısı bulunan küçük, çirkin bir villaya sürükleyen– Tanrı belası birer kadınla dolaşıyor. Gelişmeyi olanaklı kılan kadınlardır. Gelişmeye inandığımdan değil de..." diye ekledi sonra bir önceki tümcesini beğenmediğinden.

"Neler *saçmalıyorsun* sen Gordon! Sanki bütün suç kadınlarda!"

"Son çözümlemede onlar suçlu. Çünkü para-yasalarına gerçekten inananlar, kadınlardır. Erkekler bu yasaya uyar; buna zorunludurlar, ama inanmazlar. Yasayı ayakta tutan kadınlardır. Kadınlar ve Putney'deki villaları ve kürk mantoları, bebekleri ve zambak saksıları."

"Hayır, kadınlar *değil,* Gordon! Parayı kadınlar icat etmedi herhalde?"

"Kimin icat ettiği önemli değil. Önemli olan, paraya tapanın kadınlar olduğu. Kadınlarda, paraya karşı mistik bir duygu vardır. Kadının kafasına göre iyi ve kötü, sadece para ve parasızlık demektir. Kendine ve bana bak. Benimle yatmıyorsun, tek ve biricik nedeni paramın olmayışı. Evet, nedeni bu." Gordon sözünü kesmeye çabalayan Rosemary'yi susturmak için kolunu sıktı. "Bir dakika önce itiraf ettin. Doğru dürüst bir gelirim olsaydı, yarın benimle yatağa girerdin. Bu demek değildir ki sen bir paragözsün. Benimle yattığın için *ödeme* yapmamı istiyor değilsin. O kadar basit değil bu iş. Yüreğinin derinliklerinde, parasız erkeğin sana layık olmadığı şeklinde mistik bir duygu var. Eti ne budu ne, bir tür yarım adam – böyle sanıyorsun. Güç ve para-tanrısı Herkül Lemprière'de var bu. Bütün mitolojileri canlı tutan kadınlardır. Kadınlar!"

"Kadınlar!" diye yankıladı Rosemary başka bir ses tonuyla. "Erkeklerin hep *kadınlar* hakkında konuşmasından, böyle konuşmasından nefret ediyorum. '*Kadınlar* şunu yapar', '*kadınlar* bunu yapar' – sanki bütün kadınlar tıpatıp aynı!"

"Elbette bütün kadınlar aynı! Bir kadın güvenli bir gelir, iki bebek, Putney'de bir ikiz villayla penceresinde aspidistra saksısından başka ne ister?"

“Ah, şu senin aspidistraların!”

“Tersine, *senin* zambakların. Onları yaşatan cins sensin.”

Rosemary Gordon’un kolunu sıktı ve bir kahkaha attı. Ne kadar da iyi huyluydu. Ayrıca Gordon’un söyledikleri öyle saçmaydı ki, onu sinirlendirmedi bile. Gordon’un kadınlara karşı tartışmaları gerçeklikte bir tür olumsuz ya da ters şakaydı; ona bakarsanız, bütün seks savaşı temelde bir şakadan ibaretti. Her nedense cinsiyetinize göre feminist ya da antifeminist konumu almak çok eğlenceliydi. Yürürken, ezeli budala sorun olan erkek-kadın karşıtlığı konusunda şiddetli bir tartışma başlattılar. Bugünkü tartışmada –çünkü ne zaman buluşsalar bu konuda tartışırlardı– savlar aşağı yukarı aynıydı. Erkekler hayvan gibiydi, vahşiydi ve kadınlar ruhsuzdu; kadınlar her zaman için boyun eğen konumda tutulurlardı ve de boyun eğen konumunda tutulmalıydılar; Griselda’ya bakın, Lady Astor’a bakın, Hindu dulları arasındaki çokeşliliğe bakın, peki ahlakı bütün her kadının jartiyerine fare kapanı taktığı ve hadım bıçağı tutma arzusuyla avuçları kaşınmaksızın bir erkeğe bakamadıkları Pankhurst Ana’nın barış günlerine ne demeli? Gordon’la Rosemary bu tür tartışmalardan bıkmazlardı. İkisi de diğerinin saçmalıklarına kahkahalarla gülerlerdi. Aralarında mutlu, eğlenceli bir savaş vardı. Tartıştıklarında bile kol kola girer, bedenlerini hoşnutlukla birbirlerininkine bastırırlardı. Çok mutluydular. Gerçekten de birbirlerine hayrandılar. İkisi de bir diğerine göre tükenmez şakadan ibaretti, son derece değerliydi. Şu anda uzakta, kırmızı-mavi bir neon bulutu göründü. Tottenham Court Road’un başına varmışlardı. Gordon kolunu Rosemary’ nin beline doladı ve onu sağa, karanlıkça bir yan sokağa yöneltti. Birlikte öyle mutluydular ki, öpüşmek kaçınılmazdı. İki düşman elektrik direğinin altında göğüs göğüse hâlâ gülerek birbirine kenetlenmiş duruyorlardı. Rosemary yanağını Gordon’unkine sürttü.

“Gordon, öyle harika bir eşeksin ki sen! Fırça sakalınla da olsa seni sevmemek elimde değil.”

“Gerçekten mi?”

“Gerçekten ve hakikaten.”

Rosemary’nin kolları hâlâ ona sarılmış halde karnını Gordon’unkine masum bir kösnüllükle bastırarak azıcık arkaya kaykıldı.

"Hayat yaşamaya değer, değil mi Gordon?"
"Bazen."
"Biraz daha sık buluşabilseydik! Bazen haftalarca görmüyorum seni."
"Biliyorum. Berbat. Yalnız akşamlarımdan ne kadar nefret ettiğimi bilsen!"
"İnsanın bir şeye vakti olmuyor. Bazen o canavar işyerinden yediden önce ayrılamıyorum. Pazar günleri ne yapıyorsun Gordon?"
"Ahh, ne yapıyorum! Herkes gibi sağda solda dolaşıyorum, sefil görünüyorum."
"Kırlarda yürüyüşe gitsek ya? Bütün gün birlikte oluruz hem. Gelecek pazara ne dersin?"
Sözcükler tüylerini ürpertti. Konu, yarım saattir unutmayı başardığı para düşüncesini aklına getirmişti. Kırlara gitmek para isterdi, onun harcayabileceğinden çok daha fazla para. Konuyu soyutlaştıran kesinlikten uzak bir ses tonuyla konuştu:
"Elbet pazar günleri Richmond Park da fena değil. Hatta Hampstead Heath bile. Özellikle sabahları kalabalıktan önce gidersen."
"Ah, ama kırlara gidelim biz. Surrey'de bir yerlere örneğin ya da Burnham kıyılarına. Bu mevsimde, yerler kuru yaprakla kaplı ve öyle hoş ki, bütün gün yürürsün, tek kişiye rastlamazsın. Millerce ve millerce yürürüz, bir barda yemek yeriz. Ne eğlenceli olur. N'olur gidelim!"
Paat! Para meselesi dönüyor. Burnham kıyılarına kadar gidecek olsalar bile on şiline patlar. Acele tarafından içinden hesap yaptı. Beş şilin bulabilirdi, Julia da ona "ödünç" olarak beş verse; ödünç olmayarak verse yani. Aynı anda sürekli yinelediği ve her seferinde bozduğu Julia'dan ödünç almama andını hatırladı. Öylesine konuşur bir ses tonuyla yanıtladı Rosemary'yi sonunda:
"Gerçekten eğlenceli olurdu. Sanıyorum ayarlayabiliriz. Hafta içinde sana haber veririm nasılsa."
Kol kola yan sokaktan çıktılar. Köşede bir bar vardı. Rosemary parmakları ucunda yükseldi ve Gordon'un kolundan destek alarak pencerenin buzlanmış alt yarısından içeri baktı.

“Bak, Gordon, orada bir saat var. Neredeyse dokuz buçuk. Korkunç bir açlık duymuyor musun?”

Gordon, anında yalanı yapıştırdı: “Hayır.”

“Ben duyuyorum. Resmen açlıktan ölüyorum. Gel bir yere girip bir şeyler yiyelim.”

Yine para! Az kaldı, neredeyse dünyada dört şilin ve dört peniden başka bir şeyi olmadığını itiraf edecekti artık – cumaya dek dört şilin ve dört peni.

“Bir şey yiyemem,” dedi. “Bir şey içebilirim belki. Gel kahve falan içelim. Sanırım Lyons açıktır.”

“Aaa, Lyons’a gitmeyelim. Yolun aşağısında küçük, güzel bir İtalyan restoranı biliyorum. Spagetti Napoliten yeriz, bir şişe de kırmızı şarap içeriz. Spagettiye bayılırım. Haydi, n’olur!”

Gordon’un yüreği eridi. Yararı yoktu. İtiraf edecekti. İtalyan restoranda yemek, iki kişi için en azından on şilin ederdi. Neredeyse ters ters konuştu:

“Ben artık eve dönmeliyim aslına bakarsan.”

“Aa, Gordon! Şimdiden mi? Neden?”

“Bak, tamam! Eğer doğrusunu istersen, sadece dört şilin ve dört peni var cebimde. Bu da cumaya kadar beni idare edecek.”

Rosemary birden durdu. Öylesine öfkelenmişti ki, Gordon’un kolunu gerçekten, acıtmak amacıyla, onu cezalandırmak üzere çimdikledi.

“Gordon sen bir eşeksin! Kusursuz bir salaksın! Hayatımda gördüğüm en ahmak adamsın!”

“Neden ahmak oluyorum?”

“Çünkü paranın olup olmaması ne fark eder? *Seni ben* davet ediyorum.”

Gordon kolunu onunkinden kurtardı ve uzaklaştı. Rosemary’nin yüzüne bakmak istemedi.

“Ne diyorsun sen! Bir restorana gideceğiz ve benim paramı sen çekeceksin, ben de buna evet diyeceğim, öyle mi?”

“Ama ne olur ki?”

“Çünkü bu yapılamaz. Böyle şey olmaz.”

“Ne demek ‘olmaz’! Biraz sonra da ‘ayıp’ diyeceksin. Nedir o yapılamayan, olmayan?”

“Benim yediğimin parasını senin vermen. Kadınların parasını erkek öder, erkeğin parasını kadın ödemez.”

“Ah, Gordon! Victoria çağında mıyız?”

“Evet, oradayız, bu konuda öyle. Fikirler öyle çabucak değişmez.”

“Ama *benim* fikirlerim değişti.”

“Hayır, değişmedi. Sen öyle sanıyorsun, ama değişmedi. Sen bir kadın olarak yetiştirildin, ne kadar istemesen de bir kadın gibi davranmamak elinde değil.”

“Peki *kadın gibi davranmak* derken ne demek istiyorsun?”

“Bak, bu gibi konularda bütün kadınlar aynıdır. Bir kadın, kendisinden destek alan ve onun parasını yiyen erkeği küçük görür. Görmediğini söyleyebilir, böyle *sanabilir*, ama küçük görür. Elinde değildir. Yediklerimin parasını ödemene izin verirsem *sen* beni küçük görürsün, aşağılarsın.”

Başka tarafa döndü. Ne kadar kötü davrandığını biliyordu. Ama nedense bunları söylemek zorundaydı. İnsanların –Rosemary’nin bile– yoksulluğundan dolayı onu aşağılayacağı duygusu, yenilemeyecek denli güçlüydü. Sadece katı, kıskanç bir bağımsızlıkla özsaygısını koruyabilirdi. Rosemary bu kez gerçekten rahatsız olmuştu. Onun kolunu tuttu, çekerek yüzünü kendisine döndürdü. Israrlı bir hareketle, öfkeli ama yine de sevilmeyi talep eden bir şekilde, kendi göğsünü onunkine yapıştırdı.

“Gordon! Böyle konuşmana izin veremem. Nasıl seni küçük görebileceğimi söyleyebilirsin?”

“Bak, senin paranı yersem, elinde olmadan, bilmeden küçük görürsün beni.”

“Paramı yemek! Ne biçim deyişler kullanıyorsun! Bir kerecik yemeğinin parasını verince paramı yemiş mi olacaksın?”

Gordon kendi göğsünün altında, sıkı, yuvarlak küçük göğüsleri hissediyordu. Rosemary başını kaldırıp ona baktı, kaşlarını çatmıştı, ama neredeyse ağlayacaktı. Onun ters, mantıksız, zalim olduğunu düşünüyordu. Ama bedensel yakınlıkları Gordon’un aklını çeldi. Şu anda aklından geçen tek şey iki yıldır Rosemary’nin kendisine evet demediğiydi. Önemli olan tek konuda onu açlıktan öldürüyordu. En önemli konuda geri çekilmeyi sürdürürken onu seviyor görünmesinin

ne yararı vardı? Ölümcül sevinç denebilecek bir duyguyla konuştu bu kez:

"Bir bakıma beni aşağılıyorsun. Tamam, benden hoşlandığını biliyorum. Ama sonuçta beni ciddiye alamıyorsun. Bir şakayım senin için. Benden hoşlanıyorsun, ama yine de senin dengin değilim – böyle hissediyorsun."

"Öyle hissetmiyorum Gordon, hayır! Öyle olmadığını *biliyorsun*!"

"Hayır, öyle. Bu nedenle benimle yatmıyorsun. Daha önce de söylememiş miydim?"

Rosemary ona bir an daha baktı, sonra bir yumruktan sakınırcasına ani bir hareketle yüzünü Gordon'un göğsüne gömdü. Çünkü gözyaşlarını tutamamıştı. Gordon'un göğsünde ağlıyordu, ona kızmıştı, ondan nefret ediyordu, ama aynı zamanda, bir çocuk gibi ona tutunuyordu. Rosemary çocukça ona sarılıyordu, ağlanacak bir erkek göğsünden başka bir şey değildi Gordon o anda; bu çok ağırına gitti. Kendinden nefret ederek göğsünde aynı şekilde ağlamış başka kadınları anımsadı. Anlaşılan kadınlar konusundaki tek başarısı onları ağlatmaktı. Kolları Rosemary'nin omuzlarında, onu yatıştırmak üzere beceriksizce okşuyordu.

Rosemary kendinden utanarak "Sonunda beni ağlattın işte!" diye hıçkırdı.

"Özür dilerim! Rosemary, canımın içi! Ağlama, *lütfen* ağlama."

"Gordon, canım! *Neden* bana karşı bu kadar hayvansı davranıyorsun?"

"Özür dilerim, özür dilerim! Bazen elimde değil."

"Ama neden? Neden?"

Ağlaması dindi. Biraz toparlandı ve Gordon'dan uzaklaştı, gözlerini kurulayacak bir şeyler arandı. İkisinde de mendil yoktu. Gözyaşlarını ellerinin tersiyle kuruladı.

"Ne kadar aptalız biz! Bak Gordon, bir kerecik razı ol. Gel restorana gidelim, yemek yiyelim ve ödememe izin ver."

"Olmaz."

"Bir kerecik. Eski para meselelerini boş ver. Sadece beni hoşnut etmek için yap bunu."

"Söyledim, böyle bir şey yapamam. Sözümü tutmam gerek."

"Sözümü tutmam gerek ne demek?"

“Paraya savaş açtım, kurallarına uymam gerek. İlk kural, asla bağış kabul etme.”

“Bağış! Ah Gordon, sen *gerçekten* ahmaksın!”

Rosemary Gordon’un kaburgalarını sıktı gene. Bu barış işaretiydi. Onu anlamıyordu, belki de hiçbir zaman anlamayacaktı; yine de onu olduğu gibi kabul ediyordu, mantıksızlıklarına bile karşı çıkmıyordu. Öpülmek üzere başını kaldırdığında, Gordon dudaklarının tuzlu olduğunu fark etti. Orada bir gözyaşı kalmıştı. Gordon onu kendine çekti. Rosemary’nin bedenindeki savunma duygusu yok olmuştu. Gözlerini kapattı ve kemikleri zayıflamışçasına bedenini onunkine bastırdı, gömdü, dudakları aralandı ve küçük dili onunkini aradı. Bunu pek ender yapardı. Ve ansızın, Gordon onun bedeninin kendini teslim ettiğini hissedince mücadelelerinin sona erdiğini kesinlikle anladı. Rosemary şimdi ve istediği zaman onundu. Bununla birlikte, belki de sunduğunun ne olduğunu tam olarak anlamış değildi Rosemary; bu sadece onu sevgisine inandırmak, sevgisiz ve sevilemez olmak duygusundan onu kurtarmak için sunulan güdüsel bir cömertlikti. Rosemary bu türden bir duyguyu söze dökmedi. Ama bedeni Gordon’a bunları söylüyordu sanki. Ama zaman ve yer uygun olsaydı bile onunla yatamazdı. Şu anda onu seviyordu Gordon, ama arzulamıyordu. Arzusu, aklında yeni bitmiş bir kavganın olmadığı, cebindeki dört şilin dört peninin bilincini rahatsız etmediği bir zamanda, gelecekte tazelenebilirdi ancak.

O anda ağızlarını ayırdılar, ama hâlâ sarılmış durumdaydılar.

“Ne aptallık böyle kavga etmemiz, değil mi Gordon? Oysa ne kadar ender buluşuyoruz.”

“Biliyorum. Benim suçum. Elimde değil. Bazı şeyler aklıma geliyor. Altında yatan şey para. Daima para.”

“Ah, para! Bunu fazla kafana takıyorsun Gordon.”

“Olanaksız. Kafaya takılmaya değecek tek şey para.”

“Neyse, yine de gelecek pazar kırlara gideceğiz, değil mi? Burnham kıyılarına ya da başka bir yere. Gitsek ne iyi olurdu.”

“Evet, çok istiyorum. Erkenden gideriz, bütün gün kalırız. Tren paralarını bulacağım bir şekilde.”

“Ama ben kendi paramı ödesem?”

“Olmaz, ben ödemeyi yeğlerim. Ama gideceğiz.”

“Peki şimdi sadece bu seferlik, sadece bana güvendiğini göstermek için yemek parasını çekmeme izin vermeyecek misin?”

“Hayır. Yapamam. Özür dilerim. Nedenini söyledim sana.”

“Aman Tanrım! Öyleyse vedalaşacağız. Geç oluyor.”

Ama daha uzun süre konuştular, Rosemary’nin yemek yemesine fırsat kalmayacak kadar uzun süre. Rosemary on birden önce pansiyonuna girmek zorundaydı, yoksa dişi canavarlar öfkelenirdi. Gordon Tottenham Court Road’un sonuna yürüdü, tramvaya bindi. Otobüsten bir peni daha ucuzdu. Üst katta, tahta sırada, bira içen ve futbol finallerini okuyan ufak tefek pis bir İskoç’ un yanına oturdu. Gordon çok mutluydu. Rosemary metresi olacaktı. *Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr...* Tramvayın gürültülü müziğine uygun vurgularla şiirinin tamamlanmış yedi kıtasını fısıldadı. Toplam dokuz kıta olacaktı. Şiir *güzeldi*. Şiirine ve kendisine güveniyordu. Bir ozandı o. Gordon Comstock, *Mice*’ın yazarı. Hatta *Londra Sefaları*’na bile bir kez daha inandı.

Pazar gününü düşündü. Saat dokuzda Paddington İstasyonu’nda buluşacaklardı. On şilin falan tutacaktı her şey; gömleğini rehin bırakması gerekse bile toplayacaktı bu parayı. Ve Rosemary onun metresi olacaktı; şu önümüzdeki pazar, belki – fırsatlar denk gelirse elbet. Hiçbir şey söylenmemişti. Ama şöyle ya da böyle aralarında anlaşmışlardı.

Ah, lütfen Tanrı, pazar günü havayı güzel yap! Kışın ortasındaydılar. O harikulade rüzgârsız günlerden – yazdan kalma bir gün, şöyle kuru yapraklar üzerinde saatlerce yatabileceğin, ama hiç üşümeyeceğin günlerden biri olsaydı, ne güzel olurdu! Böyle güneşli gün sayısı fazla olmaz kışın; her kış en çok on on iki gün hava açık olurdu. Belki de yağmur yağardı. Acaba o işi yapma fırsatları olacak mıydı? Açık havadan başka gidecek yerleri yoktu. Londra’da “gidecek yeri olmayan” öyle çok âşık çift vardı ki; gidebilecekleri tek yer, yalnız kalmanın olanaksız olduğu her zaman soğuk sokaklar ve parklardı. Paran olmayınca soğuk iklimde sevişmek hiç kolay değildi. Romanlarda “uygun zaman ve mekân bulunmaması” motifi yeterince işlenmiş değildi.

4. (Fr.) Bir cesedin yanına uzanmış bir ceset gibi. (Y.N.)

5. (Fr.) "İtiraf edin o halde / Yumuşak huylu ve tatlı olduğunuzu / Çünkü bu tatlı sözcük / Ağzınızı yoracak kadar uzun değil." (Y.N.)

VII

Bacalardan çıkan dumanlar, sisli pembe gökyüzünde dikey demetler halinde yüzüyordu.

Gordon sekizi on geçe 27 numaralı otobüse bindi. Sokaklar hâlâ pazar uykularındaydı. Sütçülerin kapı diplerine koyduğu süt şişeleri, minik beyaz bekçiler gibi duruyordu. Gordon'un cebinde on dört şilin vardı – daha doğrusu on üç şilin dokuz peni, çünkü otobüs üç peniydi. Haftalığından dokuz şilini bir kenara ayırmıştı –hafta içinde bunun ne anlama geleceğini Tanrı biliyordu!– beş şilin de Julia'dan almıştı.

Julia'nın kaldığı yere perşembe akşamı gitmişti. Julia'nın Earl's Court'taki odası sadece ikinci katta bir arka oda olmasına karşın, Gordon'unki gibi pespaye değildi. Oturma işlevi öne çıkmış bir oturma-yatak odasıydı. Julia Gordon'un oturduğu türden bir sefalet yuvasında oturmaktansa açlıktan ölmeyi yeğlerdi. Gerçekten de yıllar içinde zaman zaman toplanmış ufak tefek eşyasının her biri bir yarı-açlık dönemini simgeliyordu. Nerdeyse kanepe görünümünde güzel bir divan vardı, küçük yuvarlak bir meşe masa ve iki "antika" masif sandalye, süslü bir ayak taburesi ve minik gaz sobasının önünde –Drage'den on üç ay taksitle alınmış– kreton kaplı bir koltuk vardı; duvara tutturulmuş çeşitli raflarda babalarının, annelerinin, Gordon'un ve Angela Hala'nın çerçeveli fotoğrafları duruyordu, sonra –birinin Noel armağanı olan– üzerine "Dönüşü olmayan uzun bir yol" yazılı huş ağacından bir takvim vardı. Kendisine hep Julia'yı görmeye daha sık gitmesi gerektiğini söylüyordu; ama uygulamada, "ödünç" para almak dışında hiç uğramıyordu.

Gordon kapıya üç kez vuruğunda –ikinci kat için üç kez– Julia geldi onu odasına götürdü ve gaz sobasının başına diz çöktü.

"Sobayı yakayım yine," dedi. "Bir fincan çay içersin, değil mi?"

Gordon "yine" sözüne mim koydu. Oda buz gibi soğuktu – bu akşam soba hiç yanmamıştı. Julia yalnız olduğunda hep "gazdan

tasarruf" ederdi. Julia diz çöktüğünde Gordon onun uzun dar sırtına baktı. Saçları nasıl da beyazlanıyordu! Demet demet beyaz saçı vardı. Çok geçmez tümüyle "beyaz saçlı" olacaktı.

"Çayını koyu seviyorsun, değil mi?" dedi Julia sevecen, ördeksi hareketlerle çaydanlığa eğilirken.

Gordon çayını ayakta içti, gözleri takvimdeydi. Haydi söyle şunu! Kurtul! Ama yüreği nerdeyse parayı istemesine engel olacaktı. Şu berbat dilenme işi ne kadar zordu! Bütün bu yıllar boyunca ondan "ödünç aldığı" paraları toplasa ne ederdi acaba?

"Bak ne diyeceğim, Julia, çok özür dilerim – senden para istemekten nefret ediyorum ama, bak..."

"Evet Gordon?" dedi Julia sakin sakin. Ne diyeceğini biliyordu.

"Bak, Julia, çok özür dilerim gerçekten, ama bana beş şilin borç verir miydin?"

"Evet Gordon, elbette."

Çarşaf çekmecesinin en altında gizlenmiş küçük, eski siyah deri çantasını çıkardı. Gordon Julia'nın aklından geçenleri biliyordu. Bu, Noel armağanları için daha az para anlamına geliyordu. Noel ve armağan vermek bugünlerde onun yaşantısının büyük olayıydı. Çalıştığı çayevi kapandıktan sonra geç vakit ışıl ışıl caddelerde armağan aramak, bir indirimden diğerine koşmak, kadınların garip bir şekilde hoşlandığı o çerçöpü seçmek onun için çok önemliydi. Mendil çantaları, mektupluklar, çaydanlıklar, manikür takımları, üzerlerinde özlü sözler yazılmış huş ağacından takvimler... Bütün bir yıl boyunca sefil haftalığından "falancanın Noel armağanı" için birkaç kuruş kırpıyordu. Geçen Noel, Gordon "şiirden hoşlandığı" için ona Sir John Drinkwater'ın iki buçuk şiline satılan yeşil deri kaplı *Seçme Şiirler*'ini almamış mıydı? Zavallı Julia! Gordon nezaket ölçülerinin gerektirdiği kadar kaldıktan sonra cebinde beş şilinle oradan ayrıldı. Neden insan zengin bir arkadaşından ödünç para alamaz da, yarı aç akrabasından alabilir? Ama insanın ailesi "sayılmaz" elbet.

Otobüsün tepesinde içinden hesap yaptı. On üç şilin dokuz peni var. Slough'a iki gidiş geliş bileti beş şilin. Otobüs paraları için iki şilin daha koyalım, yedi şilin. Bir barda ekmek peynir ve bira, diyelim birer şilin, etti dokuz şilin. On sekizer peniden iki çay, etti on iki şilin. Sigara için bir şilin, etti on üç. Dokuz peni de acil durumlar için

artıyordu. İdare edebileceklerdi. Peki haftanın geri kalan günleri? Tütün almak için tek penisi kalmıyordu! Ama buna kaygılanmayacaktı şimdi. Bugün her şeye değerdi.

Rosemary vaktinde geldi. Bu onun erdemlerinden biriydi, asla randevuya geç gelmezdi, sabahın bu saatinde bile son derece parlak ve neşeliydi. Her zamanki gibi güzel giyinmişti. Gordon beğendiğini söylediğinden o papaz şapkasını takmıştı gene. İstasyon neredeyse tümüyle onlara aitti. Çöplerle dolu, terk edilmiş, kocaman boz renkli alanda cumartesi gecesini sefahat âleminde geçirmiş olduğundan hâlâ uykudan uyanmamış, rüzgârlı, yıkanmamış bir hava vardı. Tıraşı gelmiş esneyen bir hamal, Burnham kıyılarına en rahat nasıl gidileceğini söyledi; şu anda üçüncü mevkide sigara içilen vagonda batıya doğru yuvarlanıyorlardı, Londra'nın kötücül kalabalığı geride kalıyor ve Carter's Little Karaciğer Hapları reklamlarıyla bozulmuş dar, toprak yolları önlerine seriyordu. Hava sakin ve ılıktı. Gordon'un duaları kabul edilmişti. Yazdan kalma bir gündü, rüzgâr yoktu. Sislerin ardında güneşi hissedebiliyordunuz; biraz sonra, şansları da varsa, görünecekti güneş. Gordon'la Rosemary müthiş, biraz da gülünç bir mutluluk içindeydiler. Londra' dan uzaklaşmalarında yabanıl bir serüven duygusu vardı, "kırlarda" geçirecekleri uzun bir gün onları bekliyordu. Rosemary "kırlara" adımını atmayalı aylar, Gordon içinse bir yıl olmuştu. Dizlerine *Sunday Times*'ı açıp oturmuşlar, birbirlerine sokulmuşlardı, ancak gazeteyi okumuyor, kırlara, ineklere, evlere, önlerinden geçtikleri boş kamyonlara ve uyuyan büyük fabrikalara bakıyorlardı. İkisi de tren yolculuğundan öyle hoşlanmıştı ki, daha uzun sürse keşke diyorlardı.

Slough'a geldiklerinde trenden indiler ve ikinci katı olmayan çikolata renkli bir otobüsle Farnham Common'a gittiler. Slough hâlâ uykudaydı. Rosemary, Farnham Common'a geldikten sonra nereden gideceklerini anımsadı. Toprak yoldan aşağı yürüyecektin, çıplak dallarla süslü güzel, ıslak, gür otlaklara varacaktın. Kayın ormanı otlakların diğer tarafındaydı. Tek bir dal ya da ot kımıldamıyordu. Ağaçlar, kımıltısız sisli havada hayaletler gibi duruyordu. Rosemary de Gordon da her şeyin güzelliği karşısında sevinçle dolmuştu. Çiy, sakinlik, dalların sateni andıran yeşil uçları, ayağınızın altındaki ot halının yumuşaklığı! Ama yine de başlangıçta tıpkı bütün

Londralıların kent dışına çıktıklarında hissettiği gibi kendilerini burada yabancı hissettiler. Gordon o ana dek uzun süre yeraltında yaşamış gibiydi. Bakımsız, ışıksızlıktan solmuş bir bitkiydi sanki. Rosemary onun solgun, çizgileri belirginleşmiş yüzünü görmesin diye arkasında kalmaya çalışıyordu Gordon. Bir de, çok geçmeden soluk soluğa kaldılar, çünkü ancak Londra yürüyüşlerine alışıklardı, ilk yarım saat boyunca neredeyse hiç konuşmadılar. Ormana daldılar ve nereye gideceklerini bilmeksizin batıya doğru yürümeye başladılar – Londra'dan uzak olsun da nereye giderlerse gitsinler. Sağları solları göklere yükselen huş ağaçlarıyla doluydu; ağaçlar, köklerindeki yumrular, deriyi andıran dümdüz kabuklu gövdeleriyle garip bir şekilde fallusu andırıyordu. Bunların köklerinde bir şey yetişmiyordu, kuru yapraklar öylesine üst üste yayılmıştı ki, uzaklarda, tepeler bakır renkli ipek kumaş katları gibi duruyordu. Tek bir kul uyanık değildi. Şu anda Gordon Rosemary'nin yanında yürümeye başladı. Yoldaki tekerlek çukurlarına sürüklenen kuru bakırsı yaprakları hışırdatarak el ele yürüyorlardı. Bazen müthiş büyük, terkedilmiş evlerin bulunduğu upuzun yollara çıkıyorlardı, bunlar bir zamanlar, atlı araba günlerinde çok zengin köy evleriydi, şimdiyse terk edilmişlerdi, satılacak durumda da değillerdi. Yolun aşağısında sis altında bulanık görünen çalılıklar, o garip morumsu kahverengi çıplak katırtırnaklarının kışın büründüğü renkte giysiler giymiş gibiydi. Birkaç kuş uçuyordu – alakargalar, zaman zaman ağaçlar arasında dalış yapıyorlardı, yolun pazar günü güvenli olduğunu biliyormuş gibi, neredeyse tavuklar kadar evcil sülünler, uzun kuyruklarını sürüyerek yolun karşı tarafına yürüyorlardı. Ancak Gordon'la Rosemary yarım saat içinde tek bir kula rastlamamıştı. Köyleri kırları uyku bastırmıştı. Londra'dan sadece yirmi mil uzakta olduklarına inanmak güçtü.

Şu anda yan yana yürüyorlardı. Kanları kaynamakta, damarlarında hızla akmaktaydı. Hani gerekirse yüz mil bile yürüyeceğinizi sandığınız günlerden biriydi bu. Ansızın tekrar yola çıktıklarında, çalılıklardaki kırağı pırlanta gibi ışık oyunlarına başladı. Güneş bulutları delmişti. Çayırlara dimdik iniyordu güneş ışınları ve bir devin çocuğu yeni boya kutusunu saçmışçasına, her şeyden beklenmedik renkler fışkırıyordu. Rosemary Gordon'un kolunu tuttu ve onu kendisine doğru çekti.

"Ah, Gordon, ne *güzel* bir gün!"

"Güzel."

"Aa, bak bak! Şu çayırdaki tavşanlara bak!"

Gerçekten de çayırın diğer ucunda sayısız tavşan, neredeyse koyun sürüsü gibi dolaşmaktaydı. Ansızın çalılıkların altında bir hışırtı oldu. Meğer orada bir tavşan varmış. Kırağıları sıçratarak otlar arasındaki yuvasından sıçradı ve beyaz kuyruğu havada, çayırın ilerlerine doğru bir koşu kopardı. Rosemary Gordon'un kollarına atıldı. Şaşılacak derecede sıcaktı, neredeyse yaz havası hüküm sürüyordu. Çocuklar gibi cinsellikten uzak bir tür kenetlenmeyle bedenlerini birbirlerininkine doladılar. Burada açık havada Rosemary'nin yüzünde zamanın bıraktığı izleri açıkça görüyordu Gordon. Rosemary otuzuna yaklaşıyordu, yaşını gösteriyordu, Gordon da otuzuna yaklaşıyordu, ama daha fazla gösteriyordu; bununsa bir önemi yoktu. Gordon o saçma düz şapkayı çekip aldı. Tepesindeki üç beyaz saç teli parlıyordu. Şu anda Rosemary'nin onları koparmış olmasını istemedi. Onlar Rosemary'nin bir parçasıydı, dolayısıyla güzeldi.

"Burada seninle yalnız olmak ne harika! Geldiğimize öyle seviniyorum ki!"

"Ah, Gordon, düşün ki bütün gün bize ait! Yağmur da yağabilirdi, hani. Ne kadar şanslıyız!"

"Evet, ölümsüz tanrılara kurban adamamız gerek."

Öyle mutluydular ki. Bir yandan yürüyorlar, bir yandan da gördükleri her şeyi bir mutluluk nesnesi olarak gözlerinde büyütüyorlardı: Bir sülün tüyü buldular yerde, lacivert lapis rengindeydi, hayran kaldılar; ayna gibi durgun bir su birikintisinde çalılıkların yansısına bayıldılar; ağaçlardan fırlamış mantarları canavar kulaklarına benzettiler. Huş ağacını en iyi tanımlayacak nitelemenin ne olacağı konusunda uzun uzun tartıştılar. İkisi de huş ağaçlarının diğerlerine göre daha görkemli olduğuna, onları nöbetçiye benzetmek gerektiğine karar verdiler. Belki de gövdelerinin düzgün olması ve dalların gövdeden kollar gibi garip bir şekilde çıkması nedeniyle böyle düşündüler. Gordon, gövdedeki küçük yumruların meme uçlarına benzediğini, üstlerdeki dalların, yılankavi kıvrılışları ve dümdüz kabuklarıyla fillerin debelenen bedenlerini andırdığını söyledi. Zıtların

benzerliği ve metaforlar konusunda tartıştılar. Zaman zaman alışkın oldukları üzere şiddetli tartışmalara giriştiler. Gordon yanından geçtikleri her şeyle ilgili çirkin şakalar yaparak Rosemary'yi kızdırmaya başladı. Gürgenlerin koyu kahverengi yapraklarının Burne-Jones bakirelerinin saçlarını andırdığı, ağaçlara sarılan sarmaşık dallarınınsa Dickens kahramanlarının kollarını çağrıştırdığını söyledi. Bir keresinde ona Rackham'ın çizdiği resimleri anımsattı ve perilerin çevrelerinde dans ettiği kuşkusunu uyandırdığı için morumsu mantarları temizleyeceğim diye tutturdu. Rosemary ona ruhsuz domuz dedi. Ağırlığı olmayan kırmızı sarı bir deniz gibi çevrelerinde diz boyu birikmiş kuru yaprakların içine daldı ve onları hışırdatarak yürüdü.

"Ah, Gordon şu yapraklar! Bak, güneş vurunca ne güzel görünüyorlar! Tıpkı altın gibi. Gerçekten altına benziyorlar."

"Peri masalı altını. Az daha gayret, Barrie ile yarış edeceksin. Yine de bana sorarsan, kusursuz bir benzetme olsun diyorsan, domates çorbası renginde bu yapraklar."

"Saçmalama Gordon! Dinle bak nasıl hışırdıyorlar. 'Vallombrosa'daki ırmaklarda yarışan güz yaprakları kadar çok.'"

"Ya da Amerikan kahvaltılığı mısır gevreği kadar. Tru-weet Kahvaltı Gevreği. 'Çocuklar kahvaltı gevreği verilsin diye tepiniyor.'"

"Sen bir canavarsın!"

Güldü Rosemary. El ele, diz boyu yapraklar arasında zar zor adım atarak yürüyor ve şiir okuyorlardı:

"Welwyn Garden City'de
Tabaklarda yarışan kahvaltı gevrekleri kadar çok!"

Çok eğleniyorlardı. Şu anda ağaçlıklı bölgeden çıkmışlardı. Şimdi artık pek çok insan vardı etrafta ama anayoldan uzak durursan fazla otomobil yoktu. Bazen kilise çanlarının sesini duyuyorlar ve kiliseye gidenlerle karşılaşmamak için yollarını değiştiriyorlardı. Eteklerinde sözümona Tudorvari villaların seyrek seyrek, biz burdayız dercesine serpildiği, garajları, bakımsız bahçeleri bulunan köylerden geçmeye başladılar. Gordon, villalara ve kendilerinin de parçası olduğu tanrısız uygarlığa –borsacılar, dudakları rujlu eşleri, golf, viski, ruh çağırma ve Jock denilen cins Aberdeen köpekleri uygarlığına– sataşarak

eğleniyordu. Böylece konuşa konuşa ve sık sık tartışarak dört mil kadar yol aldılar. Gökyüzünde birkaç bulut vardı, ama rüzgâr esmiyordu.

Ayakları şişmeye, karınları acıkmaya başladı. Konuşma kendiliğinden yemek üzerinde yoğunlaştı. İkisinde de saat yoktu, ama bir köyden geçerken barların açık olduğunu gördüler, demek saat on ikiyi geçmişti. Bird in Hand tabelalı salaş görünümlü bir barın kapısında biraz durakladılar. Gordon içeri girmekten yanaydı; kendi kendine böyle bir barda ekmek, peynir ve biranın olsa olsa bir şiline patlayacağını düşünmekteydi. Ama Rosemary buranın pis bir yer olduğunu söyledi, gerçekten de öyleydi, bu durumda hoplaya zıplaya yürüyerek köyün diğer ucunda daha güzel bir bar bulmaya yollandılar. Oturma yerleri meşe sıralardan oluşan, duvarlarında bir cam korunak içinde doldurulmuş turnabalığı bulunan tenha, rahat bar salonları düşlüyorlardı.

Ama köyde başka bar yoktu, şimdi yine kırlardaydılar, görünürde ne ev vardı, ne de herhangi bir tabela. Gordon'la Rosemary korkmaya başladı. Saat ikide barlar kapanırdı, sonra köyün ıvır zıvır dükkânından alınabilecek bir paket bisküvi dışında yiyecek bulamayacaklardı. Bunu düşününce büsbütün dayanılmaz açlık hissettiler. Diğer tarafında bir köy vardır umuduyla dik bir yokuşu soluk soluğa tırmandılar. Köy falan yoktu, ama aşağıda, koyu yeşil bir ırmak akmaktaydı, kıyılarında hayli büyük bir kasaba izlenimi veren yapılar ve gri bir köprü görünüyordu. Bunun hangi nehir olduğunu bile bilmiyorlardı – Thames Nehri'ydi elbet gördükleri.

"Şükürler olsun!" dedi Gordon. "Aşağıda bir dolu bar olsa gerek. İlk gördüğümüze girelim bari."

"Evet evet, açlıktan ölüyorum."

Ama kasabaya yaklaştıklarında garip bir ıssızlık ve sessizlikle karşılaştılar. Gordon herkes kiliseye mi gitti, yoksa pazar yemeklerine mi oturdu acaba dedi içinden, sonunda kasabanın hayli terk edilmiş olduğunu fark etti. Burası Cricham-on-Thames diye anılan sadece yelken mevsiminde yaşayan, yılın geri kalan aylarında kış uykusuna yatan nehir kıyısı kasabalardan biriydi. Kıyı boyunca bir mil kadar uzanıyordu, sadece yazlık kulübelerle marinadan oluşuyordu, kulübelerin hepsi de boş ve kapalıydı. Hiçbir yerde hayat belirtisi yoktu. Ancak sonunda şişman, kendi halinde, kırmızı burunlu, dağınık

bıyıklı bir adama rastladılar, iskelede, bir bira fıçısının yanında bir tabureye çökmüş oturuyordu. Adam yirmi ayaklık bir kamış oltayla balık avlıyordu, çarşaf gibi yeşil suda iki kuğu oltanın şamandırası etrafında dönüyor, adam oltayı yukarı çektikçe yemi kapmaya çalışıyorlardı.

“Nerede yiyecek bir şeyler buluruz, biliyor musunuz?” dedi Gordon. Şişko bu soruyu bekliyormuş gibiydi, bundan bir tür zevk aldığı da belli oluyordu. Gordon’ un yüzüne bakmaksızın yanıtladı onu:

“Burada yiyecek hiçbir şey bulamazsınız. Hayır, burada bulamazsınız,” dedi.

“Hay Allah kahretsin! Yani bu koca yerde tek bir bar yok mu diyorsunuz? Ta Farnham Common’dan yürüdük buraya kadar.”

Şişko burnunu çekti, düşünür gibi yaptı, gözleri hâlâ oltasının şamandırasındaydı.

“Sanırım Ravenscroft Oteli’ni deneyebilirsiniz,” dedi. “Yarım mil kadar uzakta yani. Sanırım size bir şeyler verirler; o da açıklarsa.”

“Peki açık mı?”

“Olabilir de olmayabilir de,” dedi şişko umursamasız bir havayla.

“Peki saat kaç, biliyor musunuz?” dedi Rosemary.

“Biri on geçiyor.”

İki kuğu iskele boyunca bir süre Gordon’la Rosemary’yi izledi, anlaşılan beslenmeyi ummuşlardı. Ravenscroft Oteli’nin açık olacağı konusunda pek umut yok gibi görünüyordu. Kasabada eğlence yerlerinin mevsim dışındaki kötü, terk edilmiş hali egemendi. Bungalovların tahtaları çatlamıştı, beyaz yağlıboya soyuluyordu, tozlu camlardan eşyasız odalar görünüyordu. Kıyı boyunca dizilmiş, para atılarak çalışan ıvır zıvır makineleri bile bozuktu. Kasabanın diğer ucunda bir köprü daha vardı. Gordon hararetle sövdü:

“Ne aptalız biz yani, o gördüğümüz bara girecektik, aahh!”

“Ah, Tanrım! Düpedüz *açlıktan ölüyorum*. Acaba dönsek mi, ne diyorsun?”

“Yararı yok. Geldiğimiz yerde bar yoktu ki. İlerlemeye devam edelim. Herhalde Ravenscroft Oteli şu köprünün diğer tarafında. Orası anayolsa, açık olması olasılığı fazla. Yoksa öldük.”

Zar zor köprüye yürüdüler. Ayaklarının her yanı su toplamıştı. Hah, işte! Sonunda istediklerini bulmuşlardı, köprünün az ötesinde, özel yola benzeyen bir yerde, büyük, güzelce bir otel göründü, arka bahçesi nehre iniyordu. Açık olduğu anlaşılıyordu. Gordon'la Rosemary hevesle otele doğru yürümeye başladılar, sonra bir an durdular, cesaretleri kırıldı.

"Korkunç pahalı görünüyor," dedi Rosemary.

Gerçekten de pahalı görünüyordu. Kaba görünmeye çabalamış gösterişli bir yerdi, altın yaldız ve beyazla boyanmıştı – hesabın kabarık ve servisin kötü olduğu her tuğlasında yazılı otellerden biriydi yani. Araba yolunun yan tarafında, yola dönük bir şekilde züppece bir tabelada yine yaldızlı harflerle şu yazı okunuyordu:

RAVENSCROFT OTELİ
Otelde kalmayanlara da açıktır.
ÖĞLE YEMEKLERİ–ÇAY–AKŞAM YEMEKLERİ
DANS SALONU VE TENİS KORTLARI
Partilere kiralanır.

Park yerinde pırıl pırıl iki tek kapılı araba vardı. Gordon duraksadı. Cebindeki para sıfıra inmişti. Aradıkları loş rahat barın tam tersi bir yerdi burası. Ama karnı çok acıkmıştı. Rosemary onun kolunu çekeledi.

"Çok kötü bir yere benziyor. Bence ilerleyelim."

"Ama bir şeyler yemeliyiz. Bu bizim son fırsatımız. Bir başka bar bulamayız ki."

"Bu tür yerlerde yemek daima iğrençtir. Berbat, geçen yıldan kalmışçasına tatsız bir soğuk et koyarlar önüne. Üstelik de dünyanın parasını alırlar."

"Biz de yalnız ekmek, peynir ve bira isteriz. Bunların fiyatı aşağı yukarı her yerde aynıdır."

"Ama bundan hoşlanmazlar. Doğru dürüst yemek yememiz için asılır dururlar, görürsün. Kararlı olalım, sadece ekmek peynir isteyelim."

"Tamam, kararlı olacağız. Haydi."

Peynir-ekmekte ısrarlı olmak kararıyla içeri girdiler. Ama rüzgârlı holde pahalı bir hava esmekteydi – kreton, yapma çiçekler, Thames suyu ve şarap şişelerindeki artıkların kokusu geliyordu. Tipik bir nehir oteliydi burası. Gordon'un yüreği eridi. Buranın ne tür bir yer olduğunu anlamıştı. Otoyollar boyunca kurulmuş, pazar öğle sonralarında fahişelerini havalandıran bankerlerin geldiği tenha otellerden biriydi. Bu tür yerlerde, hakarete uğramak ve fazla para ödemek neredeyse normaldi. Rosemary Gordon'a sokuldu. O da çekiniyordu. Üzerinde "Saloon" yazılı bir kapı gördüler, buranın bar olabileceği düşüncesiyle itip açtılar. Bar değildi ama, geniş, şık, serince bir salondu, sandalye ve sıraları kadife kaplıydı. Bütün kül tablalarında White Horse viski reklamı olmasaydı, burayı sıradan bir oturma odası sanabilirdiniz. Masalardan birinin çevresinde dışarıda arabaları olanlar –iki sarışın, düz kafalı, şişmanca, yaşından genç giyimli erkekle iki berbat denecek şıklıkta kadın– oturuyordu, anlaşılan yemeklerini henüz bitirmişlerdi. Masalarına eğilmiş bir garson, likörlerini sunuyordu.

Gordon'la Rosemary kapıda durdular. Masadakiler, şimdiden iğneleyici üst-orta sınıf gözleriyle onları süzmekteydi. Gordon'la Rosemary yorgun ve pis görünüyorlar, bunu da biliyorlardı. Ekmek, peynir ve bira ısmarlama fikri, akıllarından neredeyse silinmişti. Böyle bir yerde "Ekmek, peynir ve bira" diyemezdi insan; "Öğle yemeği" ağızdan çıkabilecek tek şeydi. Ya "öğle yemeği" ya da tüymek, başka seçenek yoktu. Garson da neredeyse açıkça onları küçük gördüğünü belli ediyordu. Bir bakışta paraları olmadığını anlamıştı; ama kaçmayı düşündükleri de içine doğmuş bulunuyordu, bu yüzden kaçmalarına meydan vermeden onları bağlamalıydı.

"Beyefendi?" diye sordu tepsisini masadan kaldırırken.

Haydi, söyle! "Ekmek, peynir ve bira" de, sonra neler olacağını boş ver! Heyhat! Gordon'un bütün cesareti uçtu birden. "Öğle yemeği" diyecekti kesinlikle. Sanki öylesine elini cebine sokuyormuş gibi yaptı. Parasının yerli yerinde durduğundan emin olmak istiyordu. Yedi şilin on bir peni kalmıştı, biliyordu. Garsonun gözü hareketi izledi; Gordon adamın pantolon kumaşının içini gördüğü ve cebindeki parayı saydığı duygusuyla sövdü içinden. Elinden geldiğince soylu bir ses tonuyla, "Öğle yemeği alabilir miyiz lütfen?" dedi.

“Öğle yemeği beyefendi? Evet beyefendi. Buradan lütfen.”

Garson hasta suratlı, hatları düzgün, siyah saçlı bir gençti. Giysileri iyi bir terzi elinden çıkmıştı, ama yine de sanki sırtından nadiren çıkarıyormuşçasına temiz görünmüyordu. Bir Rus prensine benziyordu; büyük olasılıkla İngiliz’di, ama bir garsona böylesi yakışır diye yabancı aksanıyla konuşuyordu. Yenilmiş bulunan Rosemary ile Gordon garsonun peşinden arka tarafta bulunan ve bahçeye açılan yemek salonuna gittiler. Burası tam bir akvaryum gibiydi. Duvarların tümü yeşilimsi camdandı, öyle nemli ve serindi ki, kendinizi suyun altında sanabilirdiniz. Nehri hem görüyor, hem de kokusunu alıyordunuz. Küçük yuvarlak masaların hepsinin ortasında bir çanak içinde kâğıt çiçekler vardı, ama bir tarafa, akvaryum izlenimini tamamlamak üzere, büyük bir çiçeklik, yapraklı bitkiler, palmiyeler, zambaklar falan konmuştu, su bitkileri gibi duruyorlardı. Yazın böyle bir oda hoş olabilirdi; ama şimdi, güneş de bulutların ardına çekildiğinden, rutubetli, sefil bir yerdi. Rosemary de garsondan neredeyse Gordon kadar korkmuştu. Otururlarken garson bir an arkasını dönünce Rosemary yüzünü buruşturup alay etti onunla.

“Kendi yemeğimin parasını ben vereceğim,” diye fısıldadı karşısında oturan Gordon’a.

“Hayır, olamaz.”

“Korkunç bir yer burası! Yemek de pistir kuşkusuz. Keşke gelmeseydik.”

“Susss!”

Garson sinek pislikleriyle kaplı bir listeyle döndü. Listeyi Gordon’a verdi ve müşterinin cebinde pek para olmadığını bilen bir garsonun tehditkâr bakışlarıyla tepesine dikildi. Gordon’un yüreği küt küt atıyordu. Üç şilin altı penilik ya da hatta beş şilinlik fiks mönüyse, yanmışlardı. Dişlerini kenetledi ve listeye baktı. Şükürler olsun! İstediğini seçebiliyordun. Listedeki en ucuz şey bir şilin altı peniye soğuk etle salataydı.

“Soğuk et alacağız lütfen,” dedi ya da daha doğrusu bu sözleri geveledi.

Garsonun düzgün kara kaşları kalktı. Şaşkın şaşkın çatıldı.

“*Sadece* soğuk et mi efendim?”

“Evet, en azından şimdilik onunla başlayalım.”

“Ama *başka bir şey* almayacak mısınız efendim?”
“Ha, tamam. Biraz da ekmek elbet. Ve tereyağı.”
“Başlangıç çorbası, beyefendi?”
“Hayır. Çorba istemez.”
“Peki balık, efendim? Sadece soğuk et mi?”
“Balık istiyor muyuz Rosemary? Sanmıyorum. Hayır. Balık istemiyoruz.”
“Belki üstüne tatlı efendim? *Sadece* soğuk et mi?”
Gordon yüzündeki anlatımı denetlemekte güçlük çekiyordu. Bu garsondan nefret ettiği kadar hiç kimseden nefret etmediğini düşündü.
“Başka bir şey istersek sonra söyleriz,” dedi.
“Peki ne içeceksiniz beyefendi?”
Gordon bira isteyecekti, ama buna cesareti kalmamıştı. Bu soğuk et meselesinden sonra saygınlığını geri kazanmak zorundaydı.
“Şarap listesini getirin bana,” dedi düpedüz.
Üstü sinek pisliğiyle kaplı bir liste daha çıktı ortaya. Bütün şaraplar alınamayacak ölçüde pahalıydı. Bununla birlikte, listenin en üstünde şişesi iki şilin dokuz peniye adı olmayan bir kırmızı şarap vardı. Yazıyı başparmağıyla gösterdi.
“Bize bir şişe bundan getirin,” dedi.
Garsonun kaşları gene kalktı. Alaylı bir anlatım takınmaya çalıştı.
“*Bütün* bir şişeyi mi içeceksiniz beyefendi? Yarım şişe tercih etmez miydiniz?”
“Bütün şişe,” dedi Gordon soğuk soğuk.
Tek bir kibirli hareketle başını eğdi garson, sol omzunu silkti ve dönüp gitti. Gordon buna dayanamadı. Karşısında oturan Rosemary ile göz göze geldi. Şöyle ya da böyle şu garsona haddini bildirmeliydiler! Az sonra garson elindeki ucuz şarap şişesini boynundan tutmuş, biraz da şişeyi ayıp ya da pis bir şeymiş gibilerden güya ceketinin içine saklayarak geldi. Gordon öcünü nasıl alacağını hesaplamıştı. Garson şişeyi çıkarınca, Gordon elini şişeye koydu ve kaşlarını çattı.
“Kırmızı şarap böyle sunulmaz,” dedi.
Garson bir an için şaşırdı. “Beyefendi?” dedi.
“Buz gibi soğuk bu. Şişeyi götürün ve ısıtın.”
“Peki efendim.”

Ama aslında tam bir zafer olmadı bu. Garson utanmış görünmedi. Bu şarap da ısıtılmaya değer mi, diye soruyordu kalkık kaşı. Şişeyi ters ters geri götürürken Rosemary ile Gordon'a listedeki en ucuz şarabı söylemek yetmiyormuş gibi ardından da bunca gürültü koparmanın fazla kaçtığını anlatmış oluyordu.

Et ve salata ceset soğukluğundaydı ve hiç de iyi bir şeye benzemiyordu. Tadı su tadı gibiydi. Ekmek de bayat olmasına karşın nemliydi. Thames'in sazlı suyu her şeye sinmişti anlaşılan. Sonunda şarap açılınca çamur tadında olduğuna şaşırmadılar. Ama sonuçta alkollüydü ve bu harikaydı. Alkolün gırtlaktan geçip mideye indikten sonraki etkisi şaşırtıcıydı. Gordon, birbuçuk bardak içtikten sonra kendini çok daha iyi hissetti. Garson, koluna attığı peçeteyle kapıda alaylı bir sabırla dikilmiş, Gordon'la Rosemary'yi varlığıyla rahatsız etmeye çalışıyordu. Başlangıçta başardı da, ama Gordon'un arkasında kalıyordu ve artık garsonun varlığını neredeyse tümüyle unutmuştu. Cesaretleri yavaş yavaş yerine geldi. Artık daha rahat ve yüksek sesli konuşmaya başladılar.

"Bak," dedi Gordon. "O kuğular bizi ta buraya dek izlemişler."

Gerçekten de iki kuğu koyu yeşil suyun üzerinde bir aşağı bir yukarı geziyorlardı. O anda güneş yine göründü ve yemek salonu denen kasvetli akvaryuma hoş bir yeşilimsi ışık doldu. Gordon'la Rosemary ansızın ısındılar, kendilerini mutlu hissettiler. Sanki garson orada değilmiş gibi ondan bundan konuşmaya başladılar. Gordon şişeyi aldı ve bardakları doldurdu. Bardakların üzerinden göz göze geldiler. Rosemary ona razı olmuş bir ironiyle bakıyordu. "Senin kadınınım," diyordu gözleri; "şu işe bak!" Dizleri küçük masanın altında birbirine değiyordu; bir an için Gordon'un dizini kendi bacakları arasında sıktı Rosemary. Gordon'un içinde bir şeyler kalktı; sıcak bir heyecan ve sevecenlik kapladı bedenini. Anımsıyordu! Rosemary onun kızıydı, kadınıydı. Şimdi, sıcak rüzgârsız havada gizli bir yerde yalnız kaldıklarında, Rosemary'nin çıplak bedenini sonunda kendisinin kılacaktı. Evet, bütün sabah boyunca biliyordu bunu, ama nedense bu bilgi gerçek değildi. Şimdi, ancak şimdi kavramıştı bunun doğruluğunu. Söze dökmeye gerek kalmaksızın, bir tür bedensel kesinlikle bir saat içinde kadınının çıplak halde kolları arasında olacağını biliyordu. Orada ılık ışığın aydınlığında, dizleri birbirine

değmiş, göz göze otururken, her şeyin şimdiden olup bittiği, isteklerin gerçekleştiği duygusuyla doluydular. Aralarında derin bir bağlılık, yakınlık, gizlilik vardı. Orada saatlerce birbirlerine bakarak ve başka hiç kimse için anlam taşımayan ancak kendileri için büyük anlamı olan önemsiz şeylerden konuşarak oturabilirlerdi. Yirmi dakika kadar oturdular. Gordon garsonu unutmuştu – hatta, o an için bu berbat yemeğin tuzağına düşmüş olduklarını, bu felaketin cebindeki son kuruşunu bile alacağını da unutmuştu. O anda güneş bulutların arkasına geçti, oda yine boz renge büründü, gitme vaktinin geldiğini anladılar.

“Hesap,” dedi Gordon hafiften dönerek.

Garson son hakaret fırsatını değerlendirdi:

“Hesap mı efendim? Ama kahve istemiyor musunuz efendim?”

“Hayır, kahve istemiyoruz. Hesabı getirin.”

Garson çekildi ve bir tepsiye katlayıp koyduğu hesap pusulasıyla döndü. Gordon kâğıdı açtı. Altı şilin üç peni – dünyada tam tamına yedi şilin on bir penisi vardı! Elbet hesabın aşağı yukarı ne kadar olacağını biliyordu, ama şimdi gözleriyle görünce müthiş afalladı. Kalktı, elini cebine soktu ve bütün parasını çıkardı. Solgun suratlı genç garson elinde tepsisi, paraya yan gözle baktı; Gordon’un bütün parasının bu olduğunu hemen anladı elbet. Rosemary de kalkmış, Gordon’un yanına gelmişti. Gordon’un kolunu çimdikledi; bu kendi payına düşeni ödemek istediğini dile getirmekteydi. Gordon anlamazdan geldi. Altı şilin üç peni ödedi ve çekilirken döndü, tepsiye bir şilin daha attı. Garson parayı bir an için elinde tarttı, şöyle bir çevirdi ve ağza alınmayacak bir şeyleri örtbas ediyormuş havasıyla ceket cebine attı.

Otelden çıkarken Gordon bütün cesaretini yitirmiş, umarsız – neredeyse aptallaşmış bir haldeydi. Bütün parası bir çırpıda gitmişti! Bundan korkunç ne olabilirdi! Ah, şu lanet olası yere gelmeselerdi keşke! Şimdi bütün günleri berbat olmuştu – neden, iki tabak soğuk et ve bir şişe çamurlu şarap yüzünden! Şimdi çayını düşünecekti, altı sigarası kalmıştı ve Slough’a ve Tanrı bilir nereye dönmek için otobüs bileti alacaktı; bütün bunlar için sekiz penisi kalmıştı! Kovulmuşlar ve kapı arkalarından çarpılmış duygusuyla çıktılar otelden. Bir an önceki sıcak yakınlığın yerinde yeller esiyordu. Şimdi, dışarı çıktıklarında her

şey farklıydı sanki. Kanları ansızın açık havada soğuyuvermişti. Rosemary önden gidiyordu, sinirliydi, konuşmuyordu. Şimdi yapmaya karar verdiği şeyden biraz korkuyordu. Gordon onun güçlü, tatlı ayaklarının hareketini izledi. Ne kadar uzun zamandır istiyordu onun bedenini; ama şimdi vakit saat gelince cesareti kırılmıştı. Rosemary'nin onun olmasını istiyordu, ona *sahip olmuş* olmak istiyordu, ama bu işin olmuş bitmiş olmasını diliyordu. Şimdi bir çaba gerekiyordu – kendini toparlayıp istekli hale gelmesi kolay olmayacaktı. Gariptir, bir otel faturası nasıl da bütün hevesini yok etmişti. Sabahki o kaygısız havası paramparça olmuştu; onun yerine o nefretlik, boğucu, bildik şey – para kaygısı dönüp gelmişti. Bir dakika içinde sadece sekiz penisi kaldığını kabul etmek zorunda olacaktı; evlerine ulaşmak için Rosemary'den para ödünç alması gerekecekti; bu utanç verici, berbat bir şeydi. Cesaretini ayakta tutan tek şey, damarlarındaki şaraptı. Şarabın sıcaklığı ve sadece sekiz penisinin kalmış olduğu sefil duygusu bedeninde savaşmakta, hiçbiri de bir diğerini yenememekteydi.

Yavaş yürüyorlardı, ama az sonra nehirden uzaklaştılar, yüksek bir yere geldiler. İkisi de söyleyecek bir şeyler arıyor, ama kimsenin aklına bir şey gelmiyordu. Gordon Rosemary'ye yetişti, elini tuttu ve parmaklarını kendisininkine geçirdi. Böyle daha iyi hissettiler kendilerini. Ama Gordon'un yüreği acıyla vuruyordu, bağırsakları büzülmüştü. Acaba Rosemary de aynı şeyleri mi hissediyordu.

"Çevrede tek kul yok," dedi Rosemary sonunda.

"Güneşli bir pazar ikindisi. Hepsi de fırında etlerini yiyip Yorkshire'larını içtikten sonra *zambaklarının* gölgesinde uyumaktalar."

Bir sessizlik daha oldu. Elli metre kadar daha yürüdüler. Gordon sesini güçlükle denetleyerek, bir iki sözcük etmeyi başardı:

"Hava olağanüstü sıcak. Yer bulsak da, biraz otursak."

"Evet, peki. Nasıl istersen."

Derken yolun solunda ağaç ve çalılıklarla kaplı küçük bir koruya geldiler. Çıplak ağaçların altında hiçbir bitki yoktu, koru ölü ve bomboş görünüyordu. Ama korunun köşesinde, ta ilerde, birbirine dolaşmış çakaleriği ya da başka meyve ağaççıklarından oluşan bir bölüm, çalılıklar arasında dikenli tel gerili bir boşluk vardı. Gordon teli kaldırdı, Rosemary çabucak altından geçti. Yüreği gene hopladı Gordon'un. Ne kadar da güçlü ve çevikti Rosemary! Ne var ki, onun

peşinden gitmek üzere telden atlarken cebindeki sekiz peni –altı penilik bir para ve iki peni– şıngırdadı, bir kez daha cesareti kırıldı.

Çalılıklara vardıklarında orada doğal bir kameriye oluştuğunu gördüler. Üç tarafı yapraksız ama sımsıkı birbirine geçmiş dikenli bitkilerle çevrilmişti, diğer tarafından tepenin aşağısı, uçsuz bucaksız sürülmüş, ekilmemiş tarlalar görünüyordu. Aşağıda alçak tavanlı bir kulübe vardı, bir çocuğun oynaması için yapılmışçasına küçüktü, bacasından duman tütmüyordu. Çevrede tek bir yaratık hışırtısı yoktu. İnsan daha fazla yalnız olamazdı. Yerler, ağaçların altında biten o yosunsu otlarla kaplıydı.

"Yere yayacak bir şey getirseydik," dedi Gordon. Yere diz çöktü.

"Fark etmez. Yer hayli kuru."

Gordon onu yere, yanına çekti, öptü, şapkasını çıkardı, göğüs göğüse uzandılar, yüzünün her yerini öpüyordu. Rosemary Gordon'un altında uzanmış yanıt vermekten çok boyun eğiyordu. Gordon'un eli göğüslerini aradığında da karşı koymadı. Ama yüreğinin derinliklerinde hâlâ korku vardı. Yapacaktı ama – evet, evet! Üstü kapalı sözünü tutacaktı, geri çekilmeyecekti; ama yine de korkuyordu. Gordon'un yüreğinde de hafiften bir isteksizlik vardı. Şu anda onu ne kadar az istediğini düşünmek hevesini kaçırıyordu. Para meselesi hâlâ sinirlerini bozmaktaydı. Cebinde sadece sekiz penisi olan ve sürekli onu düşünen biri nasıl sevişebilir? Öte yanda, bir tarafı onu istiyordu. Evet evet, onsuz yapamazdı. Gerçekten birbirlerinin âşığı olduklarında hayat bambaşka olacaktı. Uzun süre Rosemary'nin göğüsleri üzerinde kaldı, kızın başı yana dönüktü, Gordon'un yüzü onun boynuna ve saçlarına gömülüydü, başka bir girişimde bulunmuyordu.

Derken güneş yine göründü. Gökyüzünde alçalmaktaydı. Ilık ışıklar gökyüzünde bir tabaka delinmişçesine üzerlerine dökülmekteydi. Güneş bulutların ardındayken otların üzerinde yatmak üşütüyordu aslında; ama şimdi neredeyse yaz sıcağına kavuşmuşlardı. İkisi de kalkıp sevinçlerini dile getirdiler.

"Ah, Gordon, bak! Güneş nasıl her şeyi aydınlatıyor!"

Bulutlar genişleyip dağıldıkça sarı ışık demeti vadiye yayılıyor, yolundaki her şeyi pırıl pırıl yapıyordu. Donuk yeşil otlar ansızın zümrüt gibi parladı. Aşağıdaki boş kulübe sıcak renklere büründü, taşları morumsu mavi, tuğlaları kiraz kırmızısıydı şimdi. Sadece

kuşların ötmemesi kış olduğunu anımsatıyordu. Gordon kolunu Rosemary'ye doladı ve onu sertçe kendisine çekti. Yanak yanağa oturdular, aşağıya baktılar. Gordon döndü, onu öptü.

"Beni beğeniyorsun, değil mi?"

"Sana hayranım, aptal."

"Ve bana karşı iyi davranacaksın, değil mi?"

"İyi davranmak ne?"

"İstediğimi yapmama izin vereceksin."

"Evet, sanırım."

"Ne istersem, her şeyi?"

"Tamam, peki, her şeyi."

Gordon kızı otlara yatırdı. Şimdi çok farklıydı. Güneşin sıcaklığı kemiklerine işlemişti sanki. "Giysilerini çıkar, canımın içi," diye fısıldadı. Rosemary söyleneni hemen yaptı. Ondan utanmıyordu. Ayrıca öyle sıcaktı ve burası öyle tenhaydı ki, ne kadar soyunduğun fark etmezdi. Giysileri yaydılar ve kızın uzanması için bir yatak oluşturdular. Rosemary ellerini başının altına koydu, gözlerini kapadı, her şeyi ölçüp biçmiş ve içi rahat olarak bu işi yapıyormuşçasına hafiften gülümseyerek sırtüstü, çıplak yatıyordu. Uzun süre dizleri üzerinde onun bedenine baktı Gordon. Güzelliği onu şaşırttı. Çıplak haliyle giyinik olduğundan çok daha genç görünüyordu. Başını arkaya atmıştı, gözleri kapalıydı, yüzü neredeyse çocuksu görünüyordu. Gordon daha da yaklaştı. Cebindeki paralar gene şıngırdadı. Sadece sekiz peni kalmıştı! Başına gelecek vardı. Ama şimdi bunu düşünmeyecekti. Haydi, yap şu işi, önemli olan bu, yap ve geleceği boş ver! Kolunu Rosemary'nin altından doladı ve kendi bedenini onunkinin üzerine bıraktı.

"Şimdi – olabilir mi?"

"Evet. Peki."

"Korkmuyor musun?"

"Hayır."

"Elimden geldiğince nazik davranacağım."

"Fark etmez."

Bir an sonra:

"Ah, Gordon, hayır! Hayır, hayır, hayır!"

"Ne? Ne oldu?"

"Hayır Gordon, hayır! Olmaz! *Hayır*!"

Rosemary ellerini onun göğsüne dayadı ve şiddetle geri itti. Rosemary'nin yüzü uzakta gibiydi, neredeyse düşmansı bir korku yansıtıyordu. Böyle bir anda onu itmesi korkunç bir duyguydu. Başından aşağı kaynar sular inmişti. Çabucak giysilerini düzelterek yana yattı, bütün cesareti kırılmıştı.

"Ne oldu? Ne var?"

"Ah, Gordon! Sandım ki – ah, canım benim!"

Rosemary koluyla yüzünü kapadı, utanmış bir halde diğer tarafa, ona sırtını döndü.

"Ne oldu?" diye yineledi Gordon.

"Nasıl bu kadar *düşüncesiz* olabilirsin?"

"Nasıl düşüncesiz – anlamadım?"

"Ah, ne demek istediğimi biliyorsun yani!"

Birden yüreğine bir şey oturdu. Rosemary'nin ne demek istediğini biliyordu; ama şu ana dek aklına bile gelmemişti. Ve elbet – tabii– bunu düşünmüş olmalıydı. Ayağa kalktı, ona arkasını döndü. Ansızın bu işi daha ileri götüremeyeceği kafasına dank etmişti. Bir pazar öğle sonrasında – hem de kışın ortasında, ıslak otlar üzerinde! Olamaz! Bir dakika önce öylesine doğal, öylesine normal görünmüştü ki; şimdi pis ve çirkin bir şey oluvermişti.

"*Bunu* beklemiyordum," dedi acı acı.

"Ama elimde değil ki Gordon! Sende bulunmalıydı – yani..."

"O tür şeyleri ezbere bildiğimi sanmıyorsun, değil mi?"

"Ama başka ne yapabiliriz? Bebeğim olmamalı, öyle değil mi?"

"Şansını denerdin."

"Ah, Gordon, ne huysuz bir adamsın!"

Rosemary yatmış ona bakıyordu, yüzü gergindi, çıplak olduğunu bile unutacak kadar etki altında kalmıştı. Gordon'un hayal kırıklığı öfkeye dönüştü. İşte, gördün mü! Gene para! Hayatının en gizli davranışında bile ondan kaçamıyorsun; para uğruna Allah'ın belası pis bir önlem, her şeyi mahvediyor. Para para, daima para! Gerdek yatağında bile para-tanrısının parmağı işe burnunu sokuyor! En iyi gününde, en kötü gününde, para karşında... Gordon elleri cebinde bir iki adımlık volta attı.

“Yine para, gördün mü!” dedi. “Böyle bir anda bile para bütün gücüyle tepemize dikilip her şeyi berbat ediyor. Yapayalnızken, her yerden millerce uzaktayken, bizi görecek bir Tanrı kulu yokken...”

“Bu işle *paranın* ne ilgisi var?”

“Para sorunu olmasaydı, bebeğin olacak diye tasalanmak aklının ucundan geçemezdi. O sorun olmasaydı, bebeği *isterdin* pekâlâ. Bebeğim *olmamalı*, diyorsun. Ne demek *olmamalı*? Buna kalkışamazsın, çünkü işini kaybedersin, benim de param olmadığına göre hepimiz açlıktan ölürüz. Bu doğum kontrolü meselesi! Bizi sindirmek için buldukları yollardan biri doğum kontrolü. Sense anlaşılan bu tuzağa kuzu kuzu düşmek istiyorsun.”

“Ama ne yapabilirim, Gordon? Ne yapabilirim?”

O anda güneş bulutların ardında yitti. Hava hissedilir ölçüde soğumuştu. Sonuçta garip bir manzara vardı – çimenlerin üzerine yatmış çıplak bir kadın ve elleri cebinde üzgün üzgün dikilmiş giyinik bir adam. Orada böyle yata yata soğuktan ölecekti Rosemary. Her şey baştan sona saçmaydı, yakışıksızdı.

“Ama başka ne yapabilirim?” diye yineledi Rosemary.

“Bence giyinmekle işe başlayabilirsin,” dedi Gordon soğuk soğuk.

Bunu sadece öfkeden söylemişti; ama sonucu Rosemary’yi öyle utandırdı ki, Gordon ona sırtını dönmek zorunda kaldı. Birkaç dakika içinde giyindi. Ayakkabılarını bağlamak üzere diz çöktüğünde, Gordon onun bir iki kez burnunu çektiğini duydu. Rosemary ağladı ağlayacak bir durumdaydı, kendini tutmaya çabalıyordu. Gordon müthiş utandı. Onun yanında diz çökmek, kollarını boynuna dolayıp ondan özür dilemek isterdi. Ama hiçbir şey yapamadı; olanlar onu beceriksiz, garip bir hale sokmuştu. En saçma bir iki söz için bile sesini denetlemekte güçlük çekiyordu.

“Hazır mısın?” dedi ifadesiz bir ses tonuyla.

“Evet.”

Tek sözcük etmeden yola döndüler, dikenli telden geçtiler ve bayır aşağı inmeye başladılar. Güneşin önünden yeni bulutlar geçmekteydi. Hava soğuyordu. Bir saat sonra alacakaranlık basacaktı. Bayırın dibine vardılar ve Ravenscroft Oteli’ni, felaketlerini hazırlayan sahneyi gördüler.

“Nereye gidiyoruz?” dedi Rosemary kısık, titrek sesiyle.

“Slough’a dönüyoruz herhalde. Köprüyü geçelim de yön tabelalarına bakalım.”

Birkaç mil daha yürüdüler, yine pek konuşmadılar. Rosemary hem perişan olmuş, hem utanmıştı. Birkaç kez koluna girme amacıyla Gordon’a yanaştı, ama Gordon kenara çekildi; bu durumda aralarında nerdeyse yol genişliği kadar uzaklıkla yan yana yürüdüler. Rosemary Gordon’u ölesiye kırdığını düşünüyordu. Bunun nedeni Gordon’un hayal kırıklığına uğraması, onu en kritik anda iterek kendinden uzaklaştırması diye düşünüyordu, bu yüzden Gordon kızmıştı; şu kadarcık fırsat verseydi, özür dileyecekti Rosemary. Öte yanda Gordon, bu konuyu neredeyse hiç düşünmüyordu. Aklı bu tür şeylerden uzaklaşmıştı. Şimdi onu asıl rahatsız eden para meselesi – cebinde sekiz peni bulunmasıydı. Az sonra bunu itiraf etmek zorunda kalacaktı. Farnham’dan Slough’a otobüs biletleri, Slough’da çay, sonra sigara, sonra yine otobüs bileti ve belki Londra’ya döndüklerinde bir yemek daha vardı sırada; ve bütün bu işler için sadece sekiz peni bulunuyordu cebinde! Sonuçta Rosemary’den para ödünç alacaktı. İşte bu öyle aşağılatıcı bir durumdu ki. Az önce tartışmakta olduğun birinden para ödünç almak kadar berbat bir şey yoktu. Bütün o güzel davranışları anlamsız kalacaktı! Az önce Rosemary’ye nutuk çeken, üstün havaları takınan, kız prezervatife sığındı diye şaşırıp kalan adam, şimdi dönüp ondan para isteyecekti. Ama işte, görüyorsunuz, para neler yaptırıyor. Paranın ya da parasızlığın berbat edemeyeceği davranış yoktur.

Saat dört buçuğa geldiğinde hava neredeyse kapkaranlık olmuştu. Arada bir geçen otomobillerin sarı ışıklarıyla köy evlerinin pencere çatlaklarından gelen ışıklar dışında aydınlatma olmadığından sisten görünmeyen yollarda tökezleyerek ilerliyorlardı. Hava da iyice soğuyordu, yine de dört mil kadar yürüdüler, hareket onları ısıttı. Artık konuşmamak olanaksızdı. Şimdi daha kolay konuşmaya, azar azar birbirlerine yaklaşmaya başladılar. Rosemary Gordon’un koluna girdi. Derken onu durdurdu, yüz yüze gelecekleri şekilde döndürdü.

“Gordon, *niçin* bana kötü davranıyorsun?”

“Nasıl kötü?”

“Bütün bu yolu tek söz etmeden yürüdük!”

“Şey...”

“Az önce olanlar için bana hâlâ kızgın mısın?”
“Hayır. Hiçbir zaman sana kızmadım. Kabahat *sende* değil.”
Rosemary başını kaldırıp ona baktı, karanlıkta yüzündeki anlatımı çözmeye çalıştı. Gordon kızı kendine çekti, Rosemary ise anlaşılan bunu beklediğinden başını arkaya eğdi, Gordon da onu öptü. Rosemary büyük bir arzuyla ona sarılmıştı, bedeni onunkine yaslanmış erimekteydi.
“Gordon, beni seviyorsun, değil mi?”
“Elbette seviyorum.”
“İşler ters gitti. Elimde değildi. Ansızın korktum.”
Rosemary bedeninin tüm ağırlığını Gordon’unkine vermiş, başını göğsüne yaslamıştı. Gordon Rosemary’ nin kalp atışlarını duyuyordu. Sanki bir karara varmak üzereymişçesine şiddetle atıyordu.
“Umurumda değil,” dedi Rosemary, yüzü Gordon’un ceketine gömülüydü.
“Ne umurunda değil?”
“Bebek. Tehlikeyi göze alacağım. Bana istediğini yapabilirsin.”
Bu teslimiyetçi sözler üzerine Gordon’un içinde zayıf bir arzu uyandı ve çabucak söndü. Bunu neden söylediğini biliyordu. Şu anda gerçekten sevişmek istediğinden değildi. Bu sadece onu sevdiğini ve hayal kırıklığına uğratmaktansa büyük bir tehlikeyi göze alacağını dile getiren cömert bir dürtünün sözlere dökülmesiydi.
“Şimdi mi?” dedi Gordon.
“Evet, istersen.”
Gordon düşündü. Rosemary’nin onun olmasını öylesine çok istiyordu ki! Ama soğuk hava üstlerine akıyordu. Çalılıkların ardındaki uzun otlar ıslak ve soğuk olsa gerekti. Yeri ve zamanı değildi. Hem zaten, sekiz peni meselesi aklını hâlâ kurcalıyordu. Artık sevişme havasında değildi.
“Yapamam,” dedi sonunda.
“Yapamaz mısın! Ama Gordon! Sandım ki...”
“Biliyorum. Ama şimdi her şey değişti.”
“Hâlâ kızgın mısın?”
“Evet, bir bakıma.”
“Neden?”

Gordon Rosemary'yi biraz iterek kendinden uzaklaştırdı. Açıklamayı ha şimdi yapmıştı ha sonra. Yine de öylesine utanıyordu ki, şu sözleri ancak mırıldanabildi:

"Sana korkunç bir şey söyleyeceğim. Yol boyunca içimi kemiren bir şey."

"Nedir?"

"Şudur. Bana biraz borç verir misin? Tam anlamıyla tamtakır kaldım. Bugüne yetecek kadar param vardı, ama o felaket yemek parası her şeyi altüst etti. Sadece sekiz penim kaldı."

Rosemary şaşırmıştı. Gordon'un kollarından sıyrıldı.

"Sadece sekiz peni kaldı! Sen *ne* diyorsun? Sekiz penin kalmışsa ne olmuş?"

"Senden borç almak zorunda kalacağım demiyor muyum sana? Kendi otobüs biletini, benimkini, kendi çayını ve Tanrı bilir daha nelerin parasını ödeyeceksin. Üstelik seni ben davet etmişim. Paraları benim çekmem gerek, sen benim konuğumsun. Berbat bir durum."

"Senin *konuğun*! Ah, Gordon! Seni baştan beri *bu* mu yiyip bitiriyordu?"

"Evet."

"Sen bir bebeksin Gordon! Böyle bir şey için nasıl kendini yersin? Ben sana para vermek istemiyormuşum sanki! Birlikte çıktığımızda kendi payıma düşenleri ben ödeyeceğim demiyor muyum hep?"

"Diyorsun, ama senin ödemeni asla istemiyorum. Geçen akşam konuştuk bunu."

"Ah, ne kadar saçma, ne kadar saçmasın! Parasızlık utanılacak bir şey mi yani?"

"Elbette! Hayatta utanılacak tek şey o."

"Peki bunun sevişmemizle ne ilgisi var, anlamadım? Seni anlamıyorum. Önce istiyorsun, sonra istemiyorsun. Paranın bununla ne ilgisi var?"

"Çok ilgisi var."

Gordon kolunu ona doladı ve bayır aşağı yürümeye koyuldular. Rosemary hiçbir zaman anlamayacaktı. Ne olursa olsun Gordon'un açıklaması gerekiyordu.

"Anlamıyor musun, insanın cebinde parası yoksa, tam bir insan değildir – yani kendini insan olarak *kabul* etmez."

"Anlamıyorum. Bence bu ahmaklık."

"Seninle sevişmek istemiyor değilim. İstiyorum. Ama cebimde sadece sekiz peni varken sevişemem, diyorum sana. Hele sen topu topu sekiz penim olduğunu bilirken... Yapamam. Fiziksel olarak olanaksız."

"Ama niçin? Niçin?"

"Bunun yanıtını Lemprière'de bulursun," dedi dalgın dalgın.

Konu kapanmış oldu. Artık paradan konuşmadılar. İkinci kez müthiş kötü davranmıştı, üstelik Rosemary hatanın kendisinde olduğunu hissediyordu – Gordon bu duyguyu vermişti ona. Yürümeyi sürdürdüler, Rosemary Gordon'u anlamıyordu; öte yandan yaptığı her şeyi bağışlıyordu. Şu anda Farnham Common'a varmışlardı, dört yol ağzında biraz bekledikten sonra Slough'a giden otobüse bindiler. Karanlıkta otobüs yaklaştı, Rosemary Gordon'un elini tuttu ve bir kadının onun parasını çekmesinden herkes içinde utanmasın, bileti kendi alsın diye iki buçuk şilinlik bir para sıkıştırdı.

Gordon'a kalsa, Slough'a yürür, bilet parasını başka şeye saklardı, ama Rosemary'nin bunu kabul etmeyeceğini biliyordu. Slough'da da doğrudan trene binip Londra'ya dönmekten yanaydı, ama Rosemary çayını içmeden bir yere gitmeyeceğini söyledi, bu durumda, istasyona yakın büyük, kasvetli, havadar bir otele girdiler. Yanında minik sandviçler ve cam macunundan küçük topları andıran kekle birlikte çay adam başına iki şilindi. Gordon'un kendi parasını Rosemary'nin çekmesine izin vermesi tam bir işkence oldu. Suratını astı, bir şey yemedi, sonra fısıltılı bir tartışmadan sonra, kendi sekiz penisini çay parasına katkı olarak ortaya koymayı kabul ettirdi.

Londra'ya dönüş trenine bindiklerinde saat yediydi. Tren haki renkli şortlar giymiş yorgun yürüyüşçülerle doluydu. Rosemary ile Gordon pek konuşmadılar. Bitişik nizam oturdular, Rosemary kolunu onunkine dolamış, Gordon'un eliyle oynuyor, Gordon ise pencereden dışarı bakıyordu. Vagondakiler onlara bakıyor, ne konuda kavga ettiklerini merak ediyorlardı. Gordon lambaların oluşturduğu yıldızlarla dolu karanlığın akıp gitmesini izledi. Dört gözle beklediği gün sona ermişti. Şimdi Willowbed Sokağı'na dönüyordu, meteliksiz bir hafta başlıyordu. Bütün bir hafta bir mucize olmazsa, tek bir sigara bile alamayacaktı. Ne büyük aptallık etmişti! Rosemary ona

kızmamıştı. Elini onunkine bastırarak onu sevdiğini anlatmaya çalışıyordu. Gordon'un solgun mutsuz yüzü azıcık diğer tarafa dönüktü, eski ceketi ve bakımsız fare renkli saçları fazla uzamıştı, berber istiyordu – bunlar Rosemary'nin yüreğini müthiş bir acıma duygusuyla doldurdu. Her şey yolunda gitseydi ona bu kadar sevecen yaklaşmazdı belki, çünkü kadınsı duygularıyla Gordon'un mutsuz olduğunu ve hayatındaki güçlüklerle boğuştuğunu anlamıştı.

"Beni eve bırakacaksın, değil mi?" dedi Paddington' da trenden indiklerinde.

"Yürümeyi kabul edersen evet. Bilet param yok."

"N'olur *ben* vereyim bilet parasını. Ama yok! Verdirmezsin. Peki sen eve nasıl gideceksin?"

"Yürüyeceğim. Yolu biliyorum. Pek uzak sayılmaz."

"Bütün o yolu yürümene dayanamam. Çok yorgun görünüyorsun. Lütfen bir iyilik et ve bilet paranı vermeme izin ver. *N'olur*!"

"Olmaz. Yeterince verdin zaten."

"Ah Tanrım! Ne ahmaksın!"

Metronun girişinde durdular. Gordon Rosemary'nin elini tuttu. "Sanıyorum şimdilik veda edeceğiz," dedi.

"Hoşçakal, Gordoncuğum. Beni gezdirdiğin için çok teşekkür ederim. Bu sabah çok eğlendik."

"Ah, bu sabah! Sabah farklıydı." Aklı yollarda yalnız oldukları, cebinde hâlâ parasının bulunduğu saatlere kaydı. Büyük bir suçluluk duygusuna kapıldı. Genelde kötü davranmıştı. Rosemary'nin elini biraz daha kuvvetli sıktı. "Bana kızgın değilsin, ha?"

"Hayır, elbette değilim."

"Sana kötü davranmak istemezdim. Mesele paraydı. Her zaman için paradır."

"Boş ver, bir daha sefere daha iyi olacak. Daha iyi bir yere gideceğiz. Hafta sonunu geçirmek üzere Brighton'a falan gideriz."

"Belki, param olduğunda. Bana yazacaksın değil mi?"

"Evet."

"Mektupların beni ayakta tutan tek şey. Ne zaman yazacağını söyle de bekleyeceğim bir şey olsun."

"Yarın akşam yazarım, salı günü postalarım. Sen de salı akşam postasıyla alırsın."

“Peki, hoşça kal Rosemaryciğim.”

“Hoşça kal Gordon, sevgilim.”

Gordon onu bilet gişesinde bıraktı. Yirmi metre kadar ilerlemişti ki, kolunda bir el hissetti. Ansızın döndü. Rosemary’ydi. Ceketinin cebine tütüncüden aldığı yirmilik bir paket Gold Flake tıktı ve Gordon’un karşı durmasına meydan vermeden koşarak metroya girdi.

Gordon, Marylebone çöpleri arasından sonra da Regent’s Park’tan geçerek eve yollandı. Günün son saatleriydi. Caddeler karanlık ve tenhaydı, insanlar, garip, tembel pazar akşamı duygularıyla bir iş günündekinden daha yorgundular. Hava da çok soğuktu. Gece inince rüzgâr çıktı. *Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr*. On iki ya da on beş mil kadar yürüdüğünden ayakları acıyordu Gordon’un, ayrıca karnı da açtı. Bütün gün çok az bir şey yemişti. Sabahleyin doğru dürüst kahvaltı yapmadan aceleyle çıkmıştı, Ravenscroft Oteli’ndeki yemek de insana pek yarayacak bir şey değildi; o saatten beri ağzına katı yiyecek girmemişti. Öte yandan eve gidince de bir şeyler bulma umudu yoktu. Wisbeach Ana’ya bütün gün bulunmayacağını söylemişti.

Hampstead Sokağı’na vardığında, arabaların geçmesi için köşede beklemesi gerekti. Burada bile parlayan lambalara ve kuyumcu vitrinlerinin pırıltısına karşın her şey karanlık ve üzgün görünüyordu. Sert rüzgâr ince giysilerini deliyor, onu ürpertiyordu. *Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr / Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları*. O şiiri bitirmişti, sadece son iki dizesi kalmıştı. Bu sabahki saatleri düşündü – bomboş sisli sokaklar, özgürlük ve serüven duygusu, dilediğin gibi dolaşabileceğin koskoca kırların ve bütün bir günün senin olmasının verdiği harika duygu... Para sayesinde olmuştu bu elbet. Yedi şilin on bir peni vardı cebinde bu sabah. Para-tanrısına karşı kısa süreli bir zafer kazanmıştı; bir sabah süren bir durum değişikliği, başka bir dünyada yaşayış, Ashtaroth ormanlarında minik bir tatil. Ama bu tür şeyler hep kısa sürer. Paran gider, onunla birlikte özgürlüğün de gider. *Sarkan deriyi sünnet edin, dedi Efendimiz*. Sonra sürüne sürüne, koklaya koklaya yaşamaya dön.

Bir sıra otomobil daha geldi geçti. Özellikle biri dikkatini çekti, uzun ince bir şeydi, mavi ve gümüşi pırıltılı bir kırlangıç kadar güzeldi; bin altın etse gerek, diye düşündü. Maviler giymiş bir sürücü

oturuyordu direksiyonda, dimdikti, kımıltısızdı, asık suratlı bir heykele benziyordu. Arkada, pembe ışıklı iç mekânda, ikisi delikanlı ikisi kız olmak üzere dört şık genç sigara içmekte ve gülmekteydiler. İnce tavşan suratlarına göz attı; asla sahtesi yapılamayacak olan o garip içsel pırıltıyla, paranın ışıltısının yumuşak sıcaklığıyla aydınlanmış esritici pembelikteki, pürüzsüz yüzlere baktı.

Karşıya geçti. Bu akşam yemek yoktu. Ancak, şükürler olsun, lambada hâlâ gaz vardı; eve döndüğünde gizlice bir fincan çay içecekti. O anda kendisini ve hayatını gizli saklılıktan uzak bir durumda gözünün önüne getirdi. Her gece aynıydı – o soğuk ıssız yatak odası, hiçbir zaman ilerlemeyen bir şiirin yağlı, pis sayfalarına dönüş. Çıkmaz sokaktı bu. *Londra Sefaları*'nı asla bitiremeyecekti, Rosemary ile asla evlenemeyecekti, hayatını asla düzene koyamayacaktı. Sadece ailesinin diğer üyeleri gibi savrulup batacak, savrulup batacaktı; ama onlardan da kötü olacaktı; şimdilik belli belirsiz gözünün önüne getirebildiği korkunç bir yerin dibine batacaktı. Paraya karşı savaş ilan ettiğinde seçmişti bunu. Ya para-tanrısına hizmet edersin ya da dibi boylarsın; başka kural yok.

Aşağılardan bir şey, taş sokağı titretti. Metro, yeryüzünün orta yerinden kayıp gidiyordu. İmgeleminde bir Londra vardı, bir Batı dünyası vardı; para tahtının etrafında var gücüyle çalışan, sürünen yüz milyon köle görüyordu. Toprak sürülüyor, gemiler seyrediyor, madenciler yeraltındaki ıslak tünellerde ter döküyor, memurlar patronları ciğerlerini sökmesin diye sekiz on beş trenine yetişmek için koşturuyorlardı. Bunlar karılarıyla yataklarında yatarken bile titriyor ve itaat ediyorlardı. Kime itaat? Para papazlığına, dünyanın pembe suratlı efendilerine. Üstteki kabuk tabakasına. Bin altınlık otomobillerde ne yaptıklarını bilmeyen cila parlaklığında genç tavşanlara, adalet mahkemesi avukatları ve çıtkırıldım Nancy erkeklere, bankerlere, gazete üstatlarına, dört cinsten romancılara, Amerikan boksörlerine, bayan pilotlara, film yıldızlarına, piskoposlara, ünlü ozanlara ve Chicago gorillerine.

Bir elli metre daha yürüdükten sonra şiirinin son kıtasının kafiyesi geldi aklına. Şiiri içinden tekrarlayarak eve doğru yürüdü:

Sertçe savuruyor ürküten rüzgâr

Daha yeni soyunmuş eğilen kavakları
Ve bacaların kara şeritleri,
Aşağı dönüyor; havanın kamçıları
Dövüyor onları

Yırtık posterler titreşiyor
Tramvay gümbürtüleri ve at nallarının tıkırtısı
İstasyona koşan memurlar
Doğudaki damlara bakar titreyerek
Kara kara düşünür her biri, "İşte kış geldi!
Tanrım, n'olur bu yıl da işimi koru!"
Soğuk iliklerine işler,
Bağırsaklarına girer buzdan bir ok gibi,

Kara kara düşünür hepsi kirayı, ücreti, pasoyu,
Sigortayı, kömürü, işçi ücretlerini,
Çizme, okul taksit masraflarını
Drage malı ikiz yataklarında özlerken uykuyu

Çünkü güzel yaz günlerinde
Sattık bedenlerimizi Ashtaroth Ormanı'nda,
Pişmanız şimdi ayazı yediğimizde
Büyük Tanrı, diz çökeriz şimdi önünde,

Varın yokun tanrısı, para-tanrısı,
O yönetir eli, beyni, damardaki kanı
O verir rüzgârı kesen tavanı çatıyı
Ve verirken alır yine yoku varı;

Kıskanç özenlerle gözetle bizi
Bil düşümüzü, düşüncemizi, gizimizi,
Söylet, konuştur, giydir bizi,
Günümüz nasıl geçecek, emret haydi;

Öfkemizi bastır, umudumuzu neşterle,
Hayatımızı satın al, oyuncak bebekle, trenle
Yiten inançları, bağra basılan hakaretleri

Susturulmuş sevinçleri öv takdirlerle

Ozanın dehasını vur zincirlere
Vur zinciri işçinin gücüne, askerin şerefine
Yay o dümdüz, ara bozan kalkanını
Âşıkla gelininin arasına.

VIII

Saat biri vurduğunda, Gordon dükkânın kapısını çarptığı gibi neredeyse koşarak Westminster bankasının yolun aşağısındaki şubesine koştu.

Yarı bilinçli bir dikkatle ceketinin yakasına yapışmış, kumaşı göğsüne bastırıyordu. Orada, sağ iç cebinde, varlığından biraz da kuşku duyduğu bir nesne vardı. Bu, üzerinde Amerikan pulu olan mavi bir zarftı; zarfta, elli dolarlık bir çek vardı; çek, "Gordon Comstock" adına imzalanmıştı!

Kare şeklindeki zarfın bedeni üzerindeki izini cebindeki zarf değil de, kordan bir levhaymışçasına hissediyordu. Eliyle yokladığında ya da yoklamadığında da sabahtan beri orada durmaktaydı zarf; sağ göğsünün altındakı deri tabakasında özel bir duyarlılık geliştirmişti sanki – zarfı algılıyordu. On dakikada bir çeki zarfından çıkarıp merakla incelemişti. Ne de olsa kesin para demek değildi çekler. Tarih ya da imza konusunda bir numara varsa korkunç olurdu. Hem, yitirebilirdi zarfı – bir masal öğesi gibi kendiliğinden yok olabilirdi.

Çek *Californian Review'*dan, haftalar ya da aylar önce umutsuzca bir şiir gönderdiği şu Amerikan dergisinden geliyordu. Şiiri gönderdiğini falan neredeyse unutmuştu, öyle çok zaman geçmişti üzerinden – bu sabah durup dururken gökten bu mektup inince anımsadı ancak. Ne mektup hem de! Hiçbir İngiliz editör böyle bir mektup yazmaz. "Çok olumlu izlenimler" edinmişlerdi bu şiirden, etkilenmişlerdi. Bir sonraki sayıya koymaya "gayret edeceklerdi". Onlara diğer çalışmalarından örnekler göstermek "lütfunda" bulunur muydu? (Bulunur muydu? Vay canına, derdi Flaxman olsa.) Çek de mektubun içindeydi. Bu çorak 1934 yılında bir şiire elli dolar ödemek düpedüz delilikti. Ama işte, para buradaydı; çek buradaydı, kaç kez incelediyse, her seferinde her şeyin yerli yerinde, çekin pekâlâ gerçek olduğunu saptamıştı.

Çek bozuluncaya dek rahat etmeyecekti –çünkü büyük olasılıkla banka çeki geri çevirecekti–, yine de bir hayaller ırmağı akmaktaydı zihninde. Kızların yüzleri, örümcek ağlarıyla kaplı Bordeaux şişeleri, büyük bira şişeleri, yeni bir takım elbise, rehindeki palto, Rosemary ile Brighton'da bir hafta sonu, Julia'ya verilecek yepyeni şıkır şıkır bir beş sterlinlik... Her şeyden çok elbet, Julia' ya verilecek o beşlik... Çeki aldığında ilk aklına gelen o olmuştu. Parayla başka neler yaparsa yapsın, yarısını Julia'ya vermeliydi. Bütün bu yıllar boyunca ondan ne kadar "borç" aldığı düşünülürse, doğrusu buydu. Bütün sabah boyunca Julia'yı ve zaman zaman aklını kemiren borçlarını düşündü. Pek hoş bir düşünce değildi ama. Yarım saatliğine falan unutuyordu Julia'ya borçlarını, on sterlini ıvır zıvır şeylere harcamayı tasarlıyordu, sonra birden Julia'yı anımsıyordu. Zavallı sevgili Julia! Julia payına düşeni alacaktı. Hiç değilse beşliği. Ona olan borcunun onda biri bile değildi bu. Belli belirsiz bir haksızlık duygusuyla Julia'ya beş papel vereceğini yirminci kez kafasına yazdı.

Banka çek konusunda mesele çıkarmadı. Gordon'un bankada hesabı yoktu, ama Bay McKechnie parasını orada işlettiğinden onu iyi tanıyorlardı. Gordon'a editörlerden gelen başka çekleri de bozmuşlardı. Yalnızca bir dakikalık bir kontrolden sonra kasiyer döndü.

"Kâğıt para mı istersiniz Bay Comstock?"

"Bir beşlik, gerisi birer sterlin lütfen."

Gıcır bir beşlik ve beş adet el değmemiş tek sterlinlik kâğıt para, hışırdayarak pirinç koruyucunun altından kaydı. Ardından kasiyer küçük bir bozuk paralar yığını sürdü önüne. Gordon, bir beyefendi havasıyla bozuklukları saymadan cebine attı. Bu küçük bir bahşişti. Elli dolar karşılığı on sterlin almayı ummuştu, o kadar. Dolar yükselmiş olsa gerekti. Beşlik kâğıt parayı özenle katladı ve Amerika'dan gelen zarfın içine koydu. Bu Julia'nın beşliğiydi. Bu kutsaldı. Şimdi hemen postalayacaktı parayı.

Yemeğe eve gitmedi. Cepte beşlik – hatta onluk dururken zambaksal yemek odasında deri gibi sığır eti çiğnemenin âlemi var mıydı? (Paranın yarısının Julia'ya ayrıldığını boyuna unutuyordu.) Şimdilik Julia'nın beş sterlinini postalamak zahmetine katlanmadı. Bu akşam yapardı bu işi. Hem, cebinde çok para olduğu duygusu hoşuna

gidiyordu. Cebinde onca parayla insanın kendini ne kadar farklı hissettiği şaşılacak bir durumdu. Zengin havalarında değil de, güvenli, canlanmış, yeniden doğmuş gibiydi. Dün olduğundan farklı biri gibi hissediyordu kendini. Gerçekten de farklıydı. Willowbed Sokağı 32 numarada gazocağında gizli gizli çay demleyen sefil adam değildi artık. Gordon Comstock'tu, ozandı, Atlantik Okyanusu'nun her iki yakasında da ünlü bir ozan. Yayımlanan kitapları: *Mice* (1932), *Londra Sefaları* (1935). Şimdi artık *Londra Sefaları'*nı müthiş bir güven duygusuyla aklından geçiriyordu. Üç ay sonra ışığı görecekti eser. Birinci kitabının yarı boyutunda, beyaz bez ciltli. Şansı döndüğünden beri, kendisine layık görmediği hiçbir şey yoktu.

Ağzına bir lokma atmak üzere Prince of Wales'e yürüdü. Bir parça et, iki sebze, bir şilin iki peni, bir büyük bira dokuz peni, yirmi Gold Flakes bir şilin. Bütün bu lüksten sonra bile elinde on sterlinden – ya da daha doğrusu beş sterlinden fazla para kalmıştı. Birayla içi ısınmış olarak oturdu ve beş sterlinle yapılabilecek şeyler üzerinde düşünmeye başladı. Yeni bir takım elbise, kırlarda bir hafta sonu, Paris'e günübirlik gidip gelme, Soho restoranlarında on kez akşam yemeği... Bu noktada aklına Rosemary ve Ravelston'u bu akşam yemeğe davet etmesi gerektiği geldi. Bu piyangoyu kutlamaları gerekiyordu; ne de olsa, on sterlin –pardon beş sterlin– her gün gökten kucağına düşmüyordu kimsenin. Üçünü bir arada güzel yemekler ve şarapla, paranın tartışma konusu olmadığı bir ortamda gözünün önüne getirdi, bu karşı duramayacağı bir şey gibi takıldı aklına. Sadece tek bir konuda dikkatli olması gerekiyordu. Parasının *tamamını* harcamamalıydı elbet. Yine de bir sterlin ya da iki sterlin feda edebilirdi. Birkaç dakika sonra telefonla bardan Ravelston'u aradı.

"Sen misin Ravelston? Şey, Ravelston! Bak ne diyeceğim, bu akşam benimle yemek yiyeceksin."

Hattın diğer ucundan Ravelston duyulur duyulmaz bir sesle karşı çıktı: "Hayır, saçmalama! *Sen* benimle yemek yiyeceksin." Ama Gordon asıldı da asıldı. Bu kadar saçmalık olurdu! Ravelston bu akşam *onunla* yemek yiyecekti. Ravelston istemeyerek kabul etti. Pekâlâ, tamam, teşekkürler; daveti sevinerek kabul ediyor. Sesinde özür diler bir hava vardı. Ne olduğunu tahmin etmişti. Gordon bir yerden eline para geçirmişti ve hemen saçmaya başlamıştı; Ravelston her zaman

olduğu gibi, onun işine karışamazdı. Nereye gitselerdi acaba? Gordon soruyordu. Ravelston iki buçuk şiline harika yemek veren o neşeli küçük Soho restoranlarını övmeye başladı. Ama Ravelston bunları andığı anda Soho restoranları berbat niteliğini alıverdi. Gordon bunu duymak bile istemiyordu. Saçmalık! Doğru dürüst bir yere gitmeliydiler. Bir işi yaptın mı iyi yapacaksın, diyordu içinden; iki sterlin – hatta üç sterlin harcayabilirdi. Ravelston genelde nerelere gidiyordu? Modigliani diye itiraf etti Ravelston. Ama Modigliani çok, çok – ama dur! Telefonda bile o nefretlik "pahalı" sözcüğünü kullanamazdı Ravelston. Gordon'a yoksulluğunu nasıl anımsatmalıydı. Gordon Modigliani' yi belki de beğenmezdi, böyle umdu Ravelston. Ama Gordon memnundu. Modigliani? Tamam – saat sekiz buçukta ordayız. Güzel! Ne de olsa yemeğe üç sterlin harcasa bile kendine yeni bir çift ayakkabı, bir yelek ve pantolon alacak iki sterlini kalıyordu.

İzleyen beş dakika içinde Rosemary ile anlaştı. New Albion, çalışanlarına telefon edilmesinden hoşlanmazdı, ama bir bakıma bunun önemi yoktu. Beş gün önceki o felaket pazar gezisinden sonra ondan bir mektup almıştı, ama görüşmemişlerdi. Rosemary sesi tanıyınca sevinçle yanıtladı onu. Bu akşam onunla yemek yer miydi? Elbette! Ne güzel! Böylece on dakika içinde her şey ayarlandı. Rosemary ile Ravelston'un tanışmasını hep istemişti, ama nasılsa bir türlü olmamıştı. Harcayacak paran olunca bu tür şeyler çok daha kolaydı.

Taksi onu karanlık sokaklardan batıya doğru götürüyordu. Üç millik yoldu – olsun, parası vardı. Pire için yorgan yakmaya değer miydi? Bu akşam sadece iki sterlin harcama fikrini terk etmişti. Üç sterlin, üç sterlin on şilin – canı isterse de dört sterlin harcayacaktı. Oldu olacak – tam olsun. Haa! Bu arada! Julia'nın beşliği. Daha göndermemişti. Zarar yok. Sabah ilk işi onu göndermek olacaktı. Sevgili Julia! Beşliğini alacaktı.

Taksi koltukları poposunun altında ne hoş bir yumuşaklıkla eziliyordu! Sağa sola kaydı. İçmişti elbet – iki tek, ya da belki üç tek atmıştı gelmeden önce. Taksi sürücüsü güneş yanığı yüzlü, bilgiç gözlü, iriyarı filozof bir adamdı. Gordon'la ikisi birbirlerini anlıyorlardı. Gordon' un tekleri attığı barda çene çalmışlardı. Batı yakasına geldiklerinde taksici kendisine bir şey söylenmeden köşedeki

mütevazı bir barın önüne çekti arabayı. Gordon' un aklından geçenleri biliyordu. Gordon bir tek daha atabilirdi. Taksici de öyle. Ama parayı Gordon çekecekti – bu da sözsüz varılmış bir anlaşmaydı.

"Aklımdan geçenleri okuyorsun," dedi Gordon inerken.

"Evet efendim."

"Bir tek iyi gelecek bana."

"Ben de öyle düşündüm, efendim."

"Sen de bir tek atabilecek misin, ha?"

"Yeter ki insan istesin, efendim," dedi sürücü.

"Gel içeri," dedi Gordon.

Pirinç kenarlı bara dostça yaslandılar, dirsekleri değiyordu, taksicinin sigaralarından iki tane yaktılar. Gordon kendisini çok bilge ve geniş görüşlü hissediyordu. Taksiciye yaşamöyküsünü anlatmak isterdi. Beyaz önlüklü barmen hızla onlara koştu.

"Buyursunlar?" dedi barmen.

"Cin," dedi Gordon.

"İki olsun," dedi taksici.

Daha da yakın iki dost gibi bardakları tokuşturdular.

"Nice yıllara," dedi Gordon.

"Doğum gününüz mü efendim?"

"Sadece mecazi anlamda. Yeniden doğma günüm, diyelim."

"Ben pek okul okumadım," dedi taksici.

"Alegorik konuşuyordum yani," dedi Gordon.

"İngilizce bana yetiyor," dedi taksici.

"Eh, Shakespeare'in diliydi," dedi Gordon.

"Okumuş bir beyefendisiniz, edebiyatçı olabilir miydi, efendim?"

"O kadar kötü mü görünüyorum?"

"Kötü değil, efendim. Entelektüele benziyorsunuz."

"Haklısın. Ozanım."

"Ozan! Dünyada ne insanlar var, değil mi yani?" dedi taksici.

"Güzel bir dünya, güzeel," dedi Gordon.

Düşünceleri lirik akıyordu bu gece. Bu arada bir cin daha içtiler, sonra bir cin daha içip kol kola taksiye gittiler. Gordon bu akşam toplam beş cin içmişti. Yüreğinde müthiş bir hafiflik vardı; damarlarında kanla karışık cin akmaktaydı. Koltuğun köşesine yaslandı, mavimsi karanlıkta yüzen reklam ışıklarını izledi. Neon

ışıklarının kırmızısı ve mavisi şu an onu hoşnut ediyordu. Taksi ne güzel de kayıp gidiyordu! Otomobilden çok gondolda gibiydi. Bunu yapan paraydı. Para tekerlekleri yağlamıştı. Onu bekleyen geceyi düşündü; güzel yemekler, iyi şarap, her şeyden önemlisi güzel konuşmalar ve para-kaygısı yok. Öyle altı penilerle oynamak, "Şuna paramız yetmez, buna paramız yetmez" yok! Rosemary ve Ravelston onun müsrifliğine engel olmaya çalışacaklardı. Ama onların çenesini kapatacaktı Gordon. Canı isterse son kuruşuna kadar harcardı parasını. Tam tamına on papel vardı yenecek! Hiç değilse beş papel. Julia düşüncesi bir an yanıp söndü belleğinde sonra yine yok oldu.

Modigliani'ye geldiklerinde hayli ayılmıştı. Canavarı andıran kapıcı az sayıda eklem yeri bulunan pırıl pırıl büyük bir mumyayı andırıyordu, hemen taksi kapısını açmak üzere atıldı. Adamın soran bakışları Gordon'un giysilerindeydi. Modigliani'de kravat zorunluluğu yoktu gerçi. Elbet son derece bohemdiler Modigliani'dekiler; ama bohem vardı, bohemcik vardı, Gordon normal bohem tanımına uymuyordu. Taksi sürücüsüne kırk yıllık dostuymuşçasına veda etti, ücret dışında iki buçuk şilin bahşiş verdi – ki bu durum üzerine kapıcının gözlerindeki ifade değişti. Tam o anda kapıdan Ravelston çıktı. Kapıcı Ravelston'u tanıyordu elbet. Aristokratça özensiz giyimi, upuzun seçkin gövdesiyle kaldırıma yürüdü, biraz kaygılı görünüyordu, bu yemeğin Gordon'a çok paraya patlayacağını düşünüp üzülüyordu.

"Hah, geldin, Gordon!"

"Selam Ravelston! Rosemary nerede?"

"Belki içerde bekliyordur. Onu şahsen tanımıyorum, biliyorsun. Bak ne diyeceğim Gordon, bak! İçeri girmeden önce sana..."

"Ah, bak, işte Rosemary!"

Hızlı ve mutlu adımlarla onlara doğru geliyordu Rosemary. Büyük, hantal kargo gemileri arasında kaymakta olan minik, düzgün bir destroyer gibi kalabalığı yara yara geliyordu. Ve her zamanki gibi güzel giyinmişti. Madenci şapkası en kışkırtıcı biçimde kıvrılmıştı. Gordon'un yüreği hopladı. İşte senin kızın! Ravelston'un onu görmesinden gurur duyuyordu. Rosemary bu akşam çok neşeliydi. Son buluşmalarında yaşadıkları felaketi kendisi aklına getirmeyeceği gibi Gordon'a da anımsatmayacaktı, bu onun her tarafında yazılıydı.

Gordon onları birbirine tanıştırırken belki de birazcık fazla canlı gülmüş ve konuşmuş olabilirdi. Ravelston onu hemen sevdi. Gerçekten de, onunla tanışan herkes hoşlanıyordu. Restorana girdiklerinde Gordon bir an için korktu. Artistik dekorasyon öyle ürkütücüydü ki. Koyu renkli açılıp kapanan masalar, gümüş renkli mumlar, duvarlarda çağdaş Fransız ressamlarından tablolar... Resimlerden biri, bir sokak manzarası Utrillo'nun olabilirdi. Gordon omuzlarını kastı. Hay Allah, korkacak ne vardı? Beş sterlinlik bütün para zarfın içinde, ceket cebinde duruyordu. Julia'nın beş sterliniydi o elbet; harcayacak değildi. Yine de varlığı ona cesaret veriyordu. Alaaddin'in lambası gibi bir şeydi yani. Salonun ta ilersinde, köşedeki masaya –Ravelston'un her zamanki masasına– doğru gidiyorlardı. Ravelston Gordon'un kolunu tuttu, Rosemary söyleyeceğini duymasın diye onu biraz geri çekti.

"Gordon, bana bak!"

"Ne?"

"Buraya bak, bu akşam sen *benimle* yemek yiyeceksin."

"Saçmalama! Hesap benden."

"Lütfen, çok istiyorum. Bütün o parayı harcadığını görmek beni kahredecek."

"Bu akşam para lafı yok," dedi Gordon.

"Yarı yarıya bölüşelim o zaman," diye yakardı Ravelston.

"Benden," dedi Gordon kesin bir ses tonuyla.

Ravelston ısrarı bıraktı. Şişman, beyaz saçlı İtalyan garson köşedeki masanın yanında eğilip gülümsüyordu. Ama Gordon'a değil, Ravelston'a gülümsüyordu. Gordon kendisini hemen ortaya atması gerektiği duygusuyla oturdu. Garsonun verdiği mönüyü istemediğini elinin hareketiyle bildirdi.

"Önce ne içeceğimize karar verelim," dedi.

"Ben bira içeceğim," dedi Ravelston, dalgın bir ivedilikle. "Ben biradan başka içki sevmem."

"Ben de," diye yankıdı Rosemary.

"Yok öyle şey! Şarap içeceğiz. Ne seversin, kırmızı mı beyaz mı? Bana şarap listesini verin," dedi garsona.

"Öyleyse bir Bordeaux alalım," dedi Ravelston. "Médoc ya da St. Julien falan."

“St. Julien’e bayılırım,” dedi Rosemary. Bu şarabın listelerdeki en ucuz şarap olduğunu anımsadığını sandı.

Gordon için için onları izliyordu. İşte, görüyorsunuz! Şimdiden ona karşı cephe almışlardı. Parasını harcamasına engel olmaya çalışıyorlardı. O ölümcül, “Senin paran buna yetmez” havası her yerde dolaşacaktı. Bu Gordon’u işi büsbütün abartmaya itti. Bir dakika önce Burgundy’ye fit olacaktı. Şimdiyse gerçekten pahalı bir şey içmeleri gerektiğine karar vermişti – şöyle köpüklü, patlamalı bir şey. Şampanya? Yok, ona asla şampanya içirmezlerdi. Ah!

“Asti var mı?” dedi garsona.

Garson dışardan getireceği şarap için verilecek fazladan bahşişi düşünerek ansızın canlandı. Şimdi artık davet sahibinin Ravelston değil, Gordon olduğunu anlamıştı. Garip bir Fransızca ve İngilizce karışımıyla yanıtladı onu:

“Asti mi efendim? Evet efendim. Çok güzel Asti! Asti Spumanti. *Trés fin! Trés vif!*”

Ravelston’un kaygılı gözü Gordon’unkini aradı. Bunu alamazsın, diye yakarıyordu bakışları.

“O köpüklü şaraplardan biri mi?” diye sordu Rosemary.

“Çok köpüklü, madam. Çok canlı bir şarap. *Trés vif!* Pop!” Adamın şişko elleri taşan köpükleri anlatmak çabasıyla bir hareket yaptı.

“Asti,” dedi Gordon, Rosemary’nin onu durdurmasına meydan vermeden.

Ravelston çok perişan görünüyordu. Asti’nin Gordon’a on ya da on beş şiline patlayacağını biliyordu. Gordon onun kaygılarını fark etmemiş göründü. Şarabın Sanseverina Düşesi ve onun “*force vin d’Asti*”sini çağrıştırması nedeniyle Stendhal’den söz etmeye başladı. Derken bir buz kovası içinde Asti geldi – Ravelston bunun yanlış olduğunu Gordon’a söyleyebilirdi. Pop! Mantar fırladı. Hoyrat şarap köpüklerini geniş yayvan kadehlere boşalttı. Masadaki atmosfer gizemli bir şekilde değişti. Üçüne de bir şeyler olmuştu. Daha içilmeden bu sihri hayata geçirmişti şarap. Rosemary sinirli halinden sıyrıldı, Ravelston masrafları düşünmeyi bıraktı, Gordon eli açıklık kararının getirdiği direnmeyi terk etti. Ançuez, ekmek, tereyağı gelmişti masaya, ayrıca kızarmış dilbalığı, fırında kızarmış sülün ve patates kızartması yiyorlardı; ama daha çok içiyor ve konuşuyorlardı.

Ne kadar da önemli konularda akıllıca konuşuyorlardı – ya da onlara öyle geliyordu! Çağdaş yaşantının berbatlığından, çağdaş kitapların sefaletinden söz ediyorlardı. Zaten bugünlerde konuşulacak başka ne konu vardı? Gordon her zamanki gibi (ha, şu da var: Şimdi cebinde para varken ve söylediklerine kendi de pek inanmazken durum ne kadar farklıydı) içinde yaşadığımız çağın ölü oluşu ve korkunçluğu konusunda uzun nutuklar çekti. Fransız edebiyatı ve makineli tüfekler! Roland Butta ve *Daily Mail!* Cebinde iki kuruşla sokaklarda yürürken bunlar sapına kadar gerçekti, ama şu anda şakadan ibaretti. Ölmüş ve kokuşmakta olan bir dünyada yaşadığımızı örnekleriyle anlatmak ne eğlenceliydi – sindirim borunda güzel yemekler ve damarlarında iyi şarap olduğunda eğlenceliydi yani. Çağdaş edebiyatı yerin dibine batırırken müthiş bilgili havalarda ahkâm kesiyordu; hepsi ahkâm kesiyorlardı. Yapıtları basılmayan yazarları ince ince eleştiriyor, ünlülerin hepsini birer birer yere seriyorlardı. Shaw, Yeats, Eliot, Joyce, Huxley, Lewis, Hemingway – bunların hepsi bir iki basit tümceyle çöp kutusuna atıldı. Ne kadar eğleniyorlardı! Ah bir de bu böyle sürseydi! Ve elbet o anda Gordon her şeyin *böyle* sürebileceğine inanmaktaydı. Birinci Asti şişesinden Gordon üç, Ravelston iki, Rosemary ise bir kadeh içmişlerdi. Gordon karşı masadan bir kızın onu izlemekte olduğunu fark etti. Sedef pembesi teni, harikulade, badem gözleri olan uzun boylu, şık bir kızdı bu. Anlaşılan zengindi de; paralı entellerden. Kız Gordon'u ilginç bulmuştu – kim olduğunu merak ediyordu. Gordon salt kız için özel espriler ürettiğini fark etti. Gerçekten de zeki espriler yapıyordu, buna kuşku yoktu. Bunun nedeni de paraydı. Para taksilerin tekerlerini olduğu gibi düşüncenin tekerlerini de yağlıyordu.

Ama nedense ikinci Asti şişesi birincisi kadar büyük bir başarı getirmedi. Bir kere, garsona söylenmesi sırasında sorun yaşandı. Gordon işaretle garsonu çağırdı.

"Bundan bir şişe daha var mı?"

Garson şişman ışıklarını saçtı. "Evet efendim! *Mais certainement, monsieur!*"

Rosemary kaşlarını çattı ve masanın altından Gordon'un ayağını dürttü. "Hayır, Gordon, *hayır*! Yapma."

"Neyi yapmayayım?"

“Bir şişe daha isteme. Biz içmeyeceğiz.”

“Haydi canım! Bir şişe daha getir, garson.”

“Derhal efendim.”

Ravelston burnunu kaşıdı. Suçluluk duygusundan Gordon’la göz göze gelmekten kaçınıyor, kadehine bakıyordu. “Bana bak Gordon. İzin ver bu şişe benden olsun. Çok rica ediyorum.”

“Haydi canım!” diye yineledi Gordon.

“Öyleyse yarım şişe al,” dedi Rosemary.

“Bütün şişe, garson,” dedi Gordon.

O andan sonra hiçbir şey aynı olmadı. Yine konuştular, güldüler, tartıştılar, ama durum farklıydı. Karşı masadaki şık kız Gordon’a bakmayı bıraktı. Nedense Gordon artık espri yapamıyordu. İkinci şişeyi ısmarlamak neredeyse her zaman yanlıştır. Bir yaz günü ikinci kez denize girmek gibi. Hava ne kadar sıcak olursa olsun, birinci girişinden ne kadar hoşlanırsan hoşlan, ikinci kez girdiğine hep pişman olursun. Sihir şarabı terk etmişti. Bu kez daha az köpürüyordu, daha çabuk sarhoş olmak umuduyla, tiksinerek mideye indirdiğin, insanı boğan, ekşimsi bir sıvıydı bu kez. Ancak Gordon’un ayık tarafı dış görünüşü hâlâ kurtarıyordu. Sohbet giderek bıktırıcı olmaya başladı. Gordon ile Ravelston aralarında küçük bir tartışma olmuş da bunu görmezden gelen iki kişi gibi birbirlerinden uzak ve rahatsız havalarda konuşuyorlardı. Shakespeare’den konuştular. Konuşma *Hamlet*’in anlamı konusunda uzun bir tartışmaya dönüştü. Çok sıkıcıydı. Rosemary esnemesini bastırmaya çalıştı. Gordon’ un ayık yarısı konuşurken, esrik yarısı bir kenarda durmuş dinliyordu. Sarhoş yarısı çok öfkeliydi. Körolasılar, ikinci şişeyi engellemeye çalışarak geceyi berbat etmişlerdi! Şimdi tek istediği doğru dürüst sarhoş olmak ve bu işi bitirmekti. İkinci şişenin altı kadehinden dördünü o içti – Rosemary tek yudum daha içmeyecekti. Ama bu hafif içki istediğini vermiyordu insana. Sarhoş daha içki isterdi, yine isterdi, yine isterdi. Kovayla bira olsa! Bir güzel sarhoş eder! Ant olsun daha sonra yüklenecekti biraları. İç cebinde saklı beş sterlinlik parayı düşündü. Nasılsa daha o para vardı eriyecek.

Modigliani’nin salonunda bir yerde gizli müzikli saat onu çaldı.

“Tüyelim mi?” dedi Gordon.

Ravelston'un bakışları, suçlu suçlu yakarmaktaydı. "Lütfen hesabı paylaşalım!" diyordu gözler. Gordon görmezden geldi.

"Burdan Café Imperial'a gidelim derim ben," dedi.

Hesap pusulası onu ayıltmadı. Yedikleri iki sterlinden biraz fazla tutmuştu, şarap otuz şilindi. Kâğıdı onlara göstermedi elbet, ama verdiği parayı gördüler. Garsonun tepsisine dört adet birer sterlinlik attı ve öylesine konuşuyormuş havasıyla, "Üstü kalsın," dedi. Şimdi beşlik dışında on şilini kalmıştı. Ravelston Rosemary'nin paltosunu tutuyordu; Gordon'un tepsiye paraları attığını gördüğünde, Rosemary'nin dudakları dehşetle aralandı. Yemeğin dört sterlin gibi bir para tutacağı aklından geçmezdi. Gordon'un parayı böyle saçması onu müthiş öfkelendirdi. Ravelston dalgın ve hoşnutsuz görünüyordu. Gordon onların bakışlarına sövdü içinden. Neden kaygılanıyorlardı? İşte, parayı verebiliyordu, değil mi? Hâlâ o beşliği vardı. Ama cebinde tek peniyle eve dönerse kabahat onda olmayacaktı.

Dış görünüşte hayli ayık ve yarım saat öncesine göre çok daha sakindi. "Café Imperial'a bir taksiyle gitsek iyi olur," dedi.

"Aa, yürüyelim!" dedi Rosemary. "Bir adımlık yer."

"Olmaz, taksi tutacağız."

Taksiye bindiler. Gordon Rosemary'nin yanına oturdu. Ravelston'la birlikte olmalarına karşın, kolunu kızın omzuna atmayı aklından geçirdi. Tam o anda camdan içeri soğuk bir rüzgâr girdi ve Gordon'un alnına çarptı. Bu onu sarstı. Hani geceleyin derin uykudan ansızın uyanırsınız ve – diyelim öleceğinizi ya da yaşamınızı baştan sona ziyan etmiş olduğunuzu anlarsınız ya, öyle bir an yaşadı Gordon. Belki bir dakika için ayık hissetti kendini. O dakikada kendini biliyordu, yapmakta olduğu korkunç çılgınlığın bilincindeydi – düpedüz, tek sözcükle ahmakça davranarak beş sterlini sokağa atmıştı ve şimdi de Julia'ya ait olan beşliği saçacaktı. Gözünün önünden, Julia'nın o oturma-yatak odasındaki ince yüzlü, beyaz saçlı, korkunç canlı bir görüntüsü geçti. Zavallı sevgili Julia! Bütün hayatı boyunca Gordon'a fedakârlık etmiş olan, kendisinden ardı ardına sterlin üstüne sterlin aldığı Julia; şimdi kendine verdiği beşlik sözünü bile tutacak dürüstlüğü gösteremiyordu ona karşı! Bu düşünceden hemen sıyrıldı; bir yere sığınırcasına sarhoşluğuna koştu. Çabuk, çabuk, ayılıyoruz! İçki, daha içki gerek! O ilk güzel kaygısız, kopuk anlara dön! Dışarda,

henüz kapanmamış bir İtalyan bakkalının rengârenk vitrini, onlara doğru yüzdü. Gordon camına hızla vurdu. Taksi kenara çekip durdu. Gordon Rosemary'nin dizleri üzerinden inmeye kalkıştı.

"Nereye gidiyorsun, Gordon?"

"O ilk güzel kaygısız, kopuk anları yakalamaya," dedi Gordon kaldırıma indiğinde.

"Ne?"

"Biraz daha kafa çekme vakti geldi. Barlar yarım saat sonra kapanacak."

"Hayır Gordon, olmaz! Başka içki almıyorsun. Yeterince içtin."

"Bekle!"

Dükkândan çıktığında kucağında kiloluk bir Chianti şişesi vardı. Bakkal tıpasını çıkarmış, gevşekçe kapatmıştı şişeyi.

Diğerleri onun sarhoş olduğunu – onlarla buluşmadan önce de içtiğini nihayet kavradılar. İkisini utandırdı bu. Café Imperial'e girdiler, ama ikisinin kafasında da Gordon'u bir an önce alıp yatağına tıkmak vardı. Rosemary Gordon'un arkasından "Lütfen daha içmesine engel ol!" diyordu Ravelston'a. O da düşünceli düşünceli başını salladı. Gordon önden yürüyor, boş bir masaya doğru ilerliyordu, herkesin kolunda tuttuğu şarap şişesine bakması hiç umurunda değildi. Oturdular ve kahve ısmarladılar, Ravelston, Gordon'un kahve yanında konyak da söylemesini zar zor engelledi. Hiçbiri rahat değildi. Süslü püslü ışıl ışıl kafede müthiş bir sıcak, birkaç yüz sesin konuşmalarından, kadeh ve tabak sesleriyle orkestranın sesinden oluşan kulakları sağır edici bir gürültü vardı. Üçü birden oradan kurtulmak istiyordu. Ravelston hâlâ masraflara üzülüyor, Rosemary de Gordon sarhoş olduğu için tasalanıyordu, Gordon ise susamıştı, huzursuzdu. Buraya gelmeyi o istemişti ama daha girer girmez kaçmak isteğiyle doldu. Sarhoş olan yarısı, biraz eğlenmek istiyordu. Bu sarhoş yarı daha uzun süre denetim altında tutulamayacaktı. Bira, bira, diye haykırıyordu sarhoş bölüm. Gordon bu havasız yerden hiç hoşlanmadı. Oysa gözünün önünden üstleri ıslak fıçılarla köpük taşan büyük bira bardakları geçiyordu. Gözü saatteydi. Neredeyse on buçuktu ve Westminster'deki barlar bile saat on birde kapanırdı. Birasını kaçırmayacaktı! Şarabı, barların kapandığı saate, sonraya saklayacaktı. Rosemary karşısında oturuyor, rahatsız bir havayla ama

sıkılacak bir şey yokmuş ve eğleniyormuş izlenimi verecek bir ustalıkla Ravelston'la konuşuyordu. Hâlâ boş boş Shakespeare konuşuyorlardı. Gordon Shakespeare'den nefret ediyordu. Rosemary'nin konuşmasını izlerken, şiddetli, sapık bir arzuyla tutuştu birden. Dirseklerini masaya dayamış, öne doğru eğiliyordu; giysisinin arasından küçük göğüslerini açıkça görüyordu Gordon. Bu arzu bir tür ani darbe olarak geldi, soluğu tutuldu, böylece bir kez daha neredeyse ayıldı ve Rosemary'yi çıplak gördü! Rosemary onundu! Ne zaman isterse yatabilirdi onunla! Ah, bu akşam dize getirecekti onu! Neden getirmesin? Bu akşamı böyle bitirmek yakışık alırdı. Kolayca bir yer bulacaklardı; parayı bastırdığında tek soru sormayan bir sürü otel vardı Shaftesbury Caddesi'nde. Cebinde beşliği duruyordu. Masanın altından Rosemary'nin ayağına dokundu, onu tatlı tatlı okuşuyordu kendince, ancak sadece ayak parmağına değebildi. Rosemary hemen ayağını çekti.

Birden kalktı Gordon ve "Haydi çıkalım burdan," dedi.

"Ah, evet!" dedi Rosemary derin bir soluk alarak.

Yine Regent Caddesi'ndeydiler. Solda Piccadilly Meydanı ışıl ışıl parlıyordu, korkunç bir ışık havuzu oluşmuştu burada. Rosemary'nin gözleri karşıdaki otobüs durağına çevrildi.

"Saat on buçuk," dedi kuşkulu bir havayla. "On bire dek dönmüş olmalıyım."

"Haydi canım! Gel doğru dürüst bir bar bulalım. Biramı içmem gerek."

"Aa, hayır Gordon! Bu akşam artık bar yok. Bir yudum bile içemem. Sen de içmemelisin."

"Fark etmez. Gel böyle."

Gordon onu kolundan tuttu ve Regent Caddesi'nden aşağı çekeledi, kolunu kaçmasından korkuyormuşçasına sıkı tutuyordu. Bir an için Ravelston'u unuttu. Ravelston peşlerinden gitti, onları yalnız bırakması mı gerekiyordu, yoksa Gordon'a sahip çıkması mı, bilemedi. Rosemary Gordon'un kolundan çekişinden hoşlanmadı ve direnmeye çalıştı.

"Beni nereye götürüyorsun Gordon?"

"Köşeyi dönelim, orası karanlık. Seni öpmek istiyorum."

"Ben öpülmek istediğimi sanmıyorum."

"Pekâlâ istiyorsun."
"Hayır!"
"Evet!"
Rosemary kendini bıraktı. Ravelston ne yapacağını bilemediğinden köşede Regent Palace'ın yanında bekledi. Gordon'la Rosemary köşeyi dönünce kayboldular ve hemen karanlık dar sokaklara daldılar. Birkaç kapı arasından pembe pudrayla kaplı iskelet gibi suratlar şaşkın bakıyordu. Rosemary onlardan uzak durmaya çalıştı. Gordon ise bir bakıma hoşlanmıştı.
"Seni kendilerinden biri sanıyorlar," dedi Gordon.
Şişesini dikkatle kaldırıma, duvarın dibine koydu, sonra ansızın Rosemary'yi tuttu ve kendine döndürdü. Kızı müthiş istiyordu ve giriş bölümleriyle zaman yitirmeye gerek görmüyordu. Yüzünü rasgele öpmeye başladı, beceriksiz ve hoyratça öpüyordu. Bir an için karşı durmadı Rosemary ama sonra korktu; Gordon'un yüzü onunkine çok yakındı, solgun, garip görünüyordu, ne yaptığını bilmez havalardaydı. Ağır bir şarap kokusu yayıyordu. Rosemary karşı durmaya çabaladı, başını çevirdi, Gordon şimdi sadece saçlarını ve boynunu öpebiliyordu.
"Gordon, yapmamalısın!"
"Nedenmiş?"
"Ne yapıyorsun?"
"Sence ne yapıyorum?"
Rosemary'nin sırtını duvara dayadı ve aklı başka yerde, sarhoş bir adamın dikkatli hareketleriyle giysisinin önünü açmaya çalıştı. Giysi önü açılır türden değildi. Bu kez Rosemary öfkelendi. Şiddetle mücadele etti ve Gordon'un elinden kendini kurtardı.
"Gordon, derhal bırak!"
"Neden?"
"Bir daha yaparsan suratına çarpacağım."
"Çarp suratıma! Feministlik taslama bana!"
"Bırak beni!"
"Geçen pazarı düşün," dedi Gordon sulu sulu.
"Gordon, buna devam edersen vuracağım sana, gerçekten vuracağım."
"Sen yapmazsın öyle şey."

Gordon elini giysinin önünden içeri soktu. Rosemary bir yabancıymış gibi garip bir kabalıkla yaptı bunu. Rosemary Gordon'un yüzündeki bu anlatımı hemen kaptı. Ona göre Rosemary değildi artık, sadece bir kız, bir kız bedeniydi. İşte buna çok sinirlendi. Zar zor kendini kurtardı. Gordon peşinden koştu, ve yine kolunu yakaladı. Rosemary var gücüyle bir tokat indirdi suratına ve Gordon'un ulaşamayacağı bir noktaya çekildi.

"Neden vurdun?" diye sordu. Yanağını tutuyordu, ama tokattan incinmiş değildi.

"Böyle bir şeye dayanamam ben. Eve gidiyorum. Yarın farklı biri olacaksın."

"Yapma! Gel benimle. Yatacaksın benimle."

"İyi geceler!" dedi Rosemary ve karanlık yan sokaktan kaçtı.

Gordon bir an için onu izlemeyi düşündü, ama bacakları onu taşımayacak kadar ağırdı. Zaten değmez, diye düşündü. Ravelston'un hâlâ beklemekte olduğu yere doğru yürümeye başladı; Ravelston kısmen Gordon'u düşündüğünden, kısmen de tam arkasında volta atan iki umutlu fahişeyi görmezden gelmeye çabaladığından dalgın görünüyordu. Gordon sırılsıklam sarhoş, diye düşündü Ravelston. Saçları alnına dökülmüştü, yüzünün bir tarafı solgun, sapsarı, diğer yanağıysa Rosemary'nin tokadından kıpkırmızıydı. Ravelston bu kırmızılığın sarhoşluktan olduğunu sandı.

"Rosemary'yi ne yaptın?" dedi.

"Gitti," dedi Gordon elini şöyle sallayarak – bu hareketi her şeyi açıklıyordu. "Ama gece daha yeni başladı."

"Bak Gordon, şu anda yatakta olmalısın."

"Yatakta, evet, ama yalnız değil."

Köşede durmuş, kendisini gizleyen gece yarısı mehtabına bakıyordu. Bir an için hayli perişan hissetti kendini. Yüzünden ateş fışkırıyordu. Bütün bedeni yorgun, şişmiş, alev alev yanıyor gibiydi. Özellikle de başı patlama noktasına gelmişti sanki. Uğursuz ışıklar, onun duygularını yönlendiriyor sanırdınız. Gökyüzüne baktı, yanıp sönen, bir mavi bir kırmızı renge bürünen aşağı yukarı ok gibi gidip gelen reklam ışıklarını izledi, bunlar ölmeye mahkûm bir uygarlığın korkunç, uğursuz pırıltılarıydı, batan bir geminin hâlâ sönmemiş

ışıklarıydı. Ravelston'un kolunu tuttu, elinin bir hareketiyle Piccadilly Meydanı'nı taradı.

"Cehennemdeki ışıklar tıpkı böyle olacak."

"Kesinlikle."

Ravelston boş bir taksi arıyordu. Gordon'u hiç gecikmeden evine götürüp yatırmalıydı. Gordon sevinçli mi yoksa acılı mı olduğuna karar veremiyordu. İçindeki o yanma ve patlama duygusu korkunçtu. Ayık tarafı henüz ölmemişti. Ayık taraf hâlâ yapmakta olduğu şeyi yapmış olduğunu bal gibi biliyordu. Ertesi gün kendisini öldürmek isteği yaratacak çılgınlıklar yapmıştı. Anlamsız bir gösteriş için beş sterlini döküp saçmış, Julia'yı soymuş, Rosemary'yi incitmişti. Yarın – ah, yarın, ayık olacağız! Evine git, evine git, diye haykırıyordu ayık taraf. Sarhoş yanı, okkalı bir küfür savurdu. Sarhoş Gordon hâlâ biraz daha eğlence arıyordu. Ve sarhoş Gordon, daha güçlüydü. Karşıda bir yerlerde yanıp sönen bir saat gözüne ilişti. On bire yirmi vardı. Çabuk, barlar kapanacak! *Haro!la gorge m'ard!* Bir kez daha düşünceleri şiir gibi aktı. Kolunun altında sert, yuvarlak bir cisim hissetti, bunun Chianti şişesi olduğunu keşfetti ve tıpayı çıkardı. Ravelston onunla göz göze gelmemeyi başararak bir taksi sürücüsüne el ediyordu. Arkasındaki fahişelerin şaşkın haykırışlarını duydu. Döndüğünde, Gordon'un şişeyi başına diktiğini dehşetle gördü.

"Hey, Gordon!"

Ona doğru sıçradı ve kolunu aşağı çekmeye çalıştı. Şarabın bir kısmı Gordon'un yakasından içeri boşaldı.

"Tanrı aşkına dikkatli ol! Polisin seni yakalamasını mı istiyorsun?"

"İçmek istiyorum," diye yakındı Gordon.

"Saçmalama! Burada içemezsin."

"Beni bir bara götür," dedi Gordon.

Ravelston umarsızca burnunu kaşıdı. "Hay Allah! Kaldırımda içmekten daha iyi bu herhalde. Gel, bir bara girelim. Orada içersin."

Gordon şişesini özenle kapattı. Ravelston onu meydanın karşı tarafına götürdü, Gordon koluna asılmıştı – ama destek almak için değil, çünkü bacakları hâlâ onu taşıyordu. Göbekte durdular, sonra trafikte bir boşluk yakalayıp Haymarket'a indiler.

Barda hava birayla ıslanmış gibiydi. İçine azıcık viski konularak doldurulan biradan yükselen bir sis kaplamıştı her yanı. Barda bir yığın

adam harıl harıl konuşuyor, içkilerini Faustvari bir iştahla saat on bir olmadan bitirmeye çalışıyorlardı. Gordon kalabalığı yararak ilerledi. Birkaç çarpma ya da dirseklenmeyi mesele edecek havada değildi. Bir an sonra barda, Guinness içen iriyarı bir gezgin tüccarla uzun boylu, zayıf, bütün konuşması "Ne? Vay!" ve "Ne, ne!" sözcüklerinden ibaret bıyıkları aşağı sarkık bir binbaşı eskisinin arasına sıkıştı, hemen birayla ıslanmış tezgâhın üzerine bir iki buçukluk attı.

"Bir litre bira lütfen!"

"Burada litrelik bira servisi yok!" diye tersledi onu bardaki kız, bu arada tek gözü saatte ölçü kabına viski dolduruyordu.

"Litrelikler üst rafta Effie!" diye bağırdı tezgâhın diğer ucundan patron.

Bardaki kız üç bardak kulpunu acele acele itti önüne. Dev bardak da Gordon'un önüne kondu. Gordon bardağı kaldırdı. Amma da ağırdı! Bir litre arı su bir kilogram geliyordu. Bu da nerden çıktı! Lıkır lıkır lıkır! Gordon birinci bardağı kafasına dikti, bira minnetle yemek borusundan aktı. Bir soluk aldı, azıcık midesi bulanıyordu. Haydi, bir tane daha. Lıkır lıkır! Bu kez nerdeyse boğuluyordu. Ama dayan Gordon, dayan! Yemek borusundan akıp giden ve kulaklarını boğuyormuş gibi gelen bira şelalesinin sesi arasında patronun çağrısını duydu: "Son içkiler, beyler, lütfen!" Bir an için yüzünü koca bardaktan çekti, normal soluk almaya başlayıncaya dek bekledi ve sonuncuyu kafasına dikti. Lıkır lıkır lıkır! A-a-ah! Gordon bardağı yerine bıraktı. Üç fırtta bitirmişti bardağı – fena sayılmaz.

"Hey! Onun diğer yarısını da ver bana – çabuk!"

"Ne oluyor!" dedi ordan binbaşı.

"Biraz fazla ileri gitmiyor musun?" dedi tüccar. Ravelston tezgâhın biraz aşağısında, birkaç adamın arasından Gordon'un yaptıklarını gördü. "Hey, Gordon!" diye seslendi, herkesin içinde "Artık içme" demekten utandığı için kaşlarını çattı, başını iki yana salladı. Gordon dimdik ayakta durdu. Hâlâ sallanmıyordu, ama bilincini zorlayarak yapıyordu bunu. Başının müthiş büyüdüğünü sanıyordu, bütün bedeni şişmiş, alev alev yanıyormuş gibiydi hâlâ. Yeniden doldurulmuş bardağı cansız cansız kaldırdı. Artık içmek istemiyordu. Biranın kokusu midesini bulandırıyordu. Berbat, solgun sarı, tatsız tuzsuz bir sıvıdan başka bir şey değil. Neredeyse idrar gibi! Patlamaya hazır

bağırsaklarına o koca bardak dolusu sıvının zorla indirilmesi – ne korkunç! Ama haydi, korkaklık etme! Buraya neden geldik? İndir şunu gövdeye! İşte, bak, burnuma ne kadar yakın, haydi, fondip – lıkır lıkır lıkır!

Aynı anda korkunç bir şey oldu. Nefes borusu kendiliğinden kapandı, ya da bira bardağı ağzı bulamadı. Bira kabarmış bir deniz dalgası gibi üstüne başına dökülmekteydi. *Ingoldsby Efsaneleri*'ndeki Peter gibi birada boğulmaktaydı. İmdat, diye bağırmaya çalıştı, yutkundu ve bardağı elinden bıraktı. Çevresinde bir itiş kakış oldu. Herkes üstüne bira sıçramasın diye sakınıyordu. Şangırr, diye kırıldı bardak. Gordon ayakta sallanıyordu. İnsanlar, şişeler, aynalar dönüyor, dönüyordu. Gordon düşüyordu, bayılmak üzereydi. Ama karşısında belli belirsiz gördüğü siyah, dik duran bir şekil, dönen dünyadaki tek durağan nokta – bir sütun vardı. Onu sımsıkı tuttu, tutan kolunu salladı, sallandı, sımsıkı tutundu. Ravelston ona doğru gelmeye başladı.

Bardaki kız, tezgâhtan öfkeyle eğildi. Dönen dünya yavaşladı ve durdu. Gordon'un zihni bayağı açıktı.

"Hey, o sütunu neden tutuyorsun?"

"Pantolonum mahvoldu!" diye bağırdı tüccar.

"Sütunu neden mi tutuyorum?"

"*Evet!* Sütunu neden tutuyorsun?"

Gordon yan yan sallandı. Binbaşının uzamış suratı, ıslak bıyıklarından damlalar akıta akıta yukardan ona bakıyordu.

"Kız diyor ki, 'Sütunu neden tutuyormuşum,' diyor."

"Ne diyorsun? Ne?"

Ravelston birkaç adamın arasından kendine yol açtı ve Gordon'un yanına ulaştı. Koluyla Gordon'u belinden kavradı ve ayağa kaldırdı.

"Kalk Allah aşkına! Sarhoşsun!"

"Sarhoş mu?" dedi Gordon.

Herkes onlara gülüyordu. Ravelston'un solgun yüzü kızardı.

"O kırdığın bardak iki şilin üç peni değerinde," dedi bardaki kız.

"Ya benim pantolonum n'olucak?" dedi tüccar.

"Bardağın parasını vereceğim," dedi Ravelston. Verdi. "Şimdi, yürü bakalım. Sarhoş oldun."

Gordon'u kapıya doğru götürmeye başladı, kollarından birini Gordon'un omzuna atmıştı, diğeriyle daha önce elinden aldığı Chianti şişesini tutuyordu. Gordon kendini kurtardı. Pekâlâ dimdik ve dümdüz yürüyebiliyordu. Gururlu bir havayla, "Sarhoş muymuşum?" dedi.

Ravelston yine onun koluna girdi. "Evet, korkarım öylesin. Kesinlikle."

"Kuğu denizde yüzer, güzel yüz kuğu güzel," dedi Gordon.

"Gordon, düpedüz sarhoşsun. Ne kadar çabuk yatağa girersen o kadar iyi olur."

"Kardeşinin gözündeki çöpü çıkarıp atmadan önce kendi gözündeki merteği çıkar," dedi Gordon.

Ravelston bu arada onu kaldırıma çıkarmıştı. "Bir taksi bulsak iyi olacak," dedi, bir sağa, bir sola bakınarak.

Ama ortalıkta taksi yoktu. İnsanlar kapanmakta olan bardan gürültüyle çıkmaktaydı. Gordon açık havada kendini daha iyi hissetti. Zihni hiç bu kadar açık olmamıştı. Uzaklarda bir yerlerdeki neon ışığının kırmızı, şeytansı uzantısı, aklına çok parlak bir fikir getirdi. Ravelston'un kolunu çekeledi.

"Ravelston! Bak ne diyeceğim, Ravelston!"

"Ne?"

"Gel bir iki yosma bulalım."

Gordon'un sarhoş durumuna karşın müthiş şaşırdı ve utandı Ravelston. "Sevgili dostum! Böyle bir şey yapamazsın."

"Yüksek sınıftan atma şimdi. Neden yapamazmışız?"

"Nasıl yaparsın, saçmalama! Az önce Rosemary'ye iyi geceler diledin – hem de o kadar tatlı bir kıza!"

"Gece karanlığında bütün kediler tekirdir," dedi Gordon, çok esaslı ve kinik bir vecize söylemiş havalarında.

Ravelston bu sözleri duymazdan geldi. "Piccadilly Meydanı'na yürüsek iyi olacak," dedi. "Orada bol bol taksi vardır."

Sinemalar boşalıyordu. Ürkünç ceset ışıklar altında insan ve otomobil ırmakları bir aşağı bir yukarı gitmekteydi. Gordon'un zihni olağanüstü berraktı. Yaptığı ve az sonra yapmaya devam edeceği delilik ve kötülüklerin neler olduğunu biliyordu. Yine de, sonuçta pek fark etmez gibi geliyordu ona. Çok çok uzaklarda, bir teleskopun

tersinden bakıyormuş gibi, otuz yılını, boşa geçmiş yaşamını, bomboş geleceğini, Julia'nın beş sterlinini, Rosemary'yi gördü. Filozofvari bir ilgiyle adeta kendi kendine konuştu:

"Şu neon ışıklara bak! Hele şu seks dükkânı önündeki korkunç maviler! Bu ışıkları gördüğümde, lanet bir adam olduğumu anlıyorum."

Ravelston dinlemişti onu. "Öyle," dedi. "Ah, işte bir taksi!" İşaret etti. "Lanet olsun! Görmedi beni. Burda bir saniye dur sen."

Gordon'u metro girişinde bıraktı ve karşıya geçti. Gordon'un aklı kısa bir süre için bomboşluğa gömüldü. Sonra kendi yüzünün yanına yaklaşmış iki yıpranmış ama genç yüzün farkına vardı. Rosemary'ninkinin daha kaba modeline benzeyen şapkaları vardı; kaşları siyah kalemle boyanmıştı. Onlarla şakalaşmaya başladı. Bu takılmalar birkaç dakikadır sürüyormuş gibi geldi ona.

"Selam Dora! Selam Barbara! (Demek adlarını biliyordu.) Nasılsınız bakalım? Moruk İngiltere'nin kefeni ne durumda?"

"Oo, pek de yürekli birine benziyorsun!"

"Ee, gecenin bu saatinde ne arıyorsunuz burada?"

"Oo, dolaşıyoruz..."

"Kimi yutayım diye bakınan aslan gibi ha?"

"Oo, sandığım kadar yürekli değilsin ha! Sence yürekli mi Barbara? Evet evet, yürekli."

Ravelston bir taksi bulmuş ve Gordon'un durduğu yere getirmişti. Taksiden indi, Gordon'u iki kız arasında görünce birden irkildi.

"Gordon! Aman Tanrım! Sen ne halt ediyorsun?"

"Sizi tanıştırayım. Dora ve Barbara," dedi Gordon.

Ravelston bir an için neredeyse öfkeli göründü. Ona bakarsanız, Ravelston doğru dürüst öfkelenme yetisinden yoksundu. Üzgün, acılı, utanmış, evet; ama öfkeli olamazdı. Kızların varlığından habersiz izlenimi vermek için müthiş bir çaba harcayarak bir adım yaklaştı onlara. Onları fark ettiği anda oyun bozulacaktı. Gordon'un kolundan tuttu, karga tulumba taksiye sokacaktı.

"Haydi Gordon, Tanrı aşkına gel! İşte taksi, bak. Doğru eve gidiyoruz, seni yatıracağım."

Dora da Gordon'un diğer koluna yapışmış, çantasını çalmış hırsız misali çekeliyordu.

"Ne biçim iş bu böyle?" diye haykırdı yabanıl bir öfkeyle.

"Bu iki bayana hakaret etmek istemezsin umarım?" dedi Gordon.

Ravelston bir kararsızlık geçirdi, bir adım geri attı, burnunu kaşıdı. Şu anda kararlı davranması gerekiyordu; ama Ravelston hayatında kararlı olmamıştı. Dora'dan Gordon'a, Gordon'dan Barbara'ya çevirdi bakışlarını. Durum ölümcüldü. Yüzlerine baktıktan sonra yapacak bir şey yoktu. Hay Allah! Ne yapabilirdi? Bunlar da insandı, onlara hakaret edemezdi. Bir dilenci gördüğünde elini cebine sokmasına neden olan güdü onu şu anda çaresiz bırakmıştı. Yoksul, sefil kızlar! Onları apar topar gecenin karanlığına salacak yürek yoktu onda. Ansızın Gordon'un kendisini sürüklediği bu berbat serüvene katılmak zorunda kalacağını anladı. Hayatında ilk kez, eve bir yosmayla gitme tuzağına düşmüş oluyordu.

"Oldu olacak!" dedi duyulur duyulmaz bir sesle.

"*Allons-y,*" dedi Gordon.

Taksi sürücüsü Dora'nın baş işareti üzerine nereye gideceğini öğrenmiş oldu. Gordon koltuğun köşesine gömüldü ve anında, sonradan ne yaptığının kısmen bilincinde olarak, içinden yeniden çıkacağı sonsuz bir uçuruma yuvarlandı. Işıkların yıldızlar gibi aydınlattığı bir karanlığın içinde dümdüz kayıp gidiyordu. Yoksa ışıklar hareket ediyordu da o duruyor muydu? Okyanusun dibinde, ışık saçan kayıp giden balıkların arasındaymış gibiydi. Derken cehennemin dibinde lanetlenmiş bir kul olduğu düşüncesi geçti kafasından. Cehennemdeki manzara tam tamına böyle olsa gerekti. Dipte soğuk, kötücül renkli ateş uçurumları, yukarısı kapkaranlık... Ama cehennemde işkence olmalıydı. Bu işkence miydi? Duygularını yerli yerine koymaya çabaladı. Bilincini bir an için yitirmiş olması onu zayıf düşürmüş, hasta etmiş, sarsmıştı; alnı ortadan ikiye ayrılıyordu sanki. Bir elini uzattı. Bir diz, jartiyer ve kendiliğinden onunkini arayan küçük, yumuşak bir ele değdi. Karşısında oturan Ravelston'un sinirli sinirli ayağını dürttüğünü fark etti.

"Gordon! Gordon! Uyan!"

"Ne oluyor?"

"Gordon! Hay Allah! *Causon en français. Qu'est-ce que tu as fait? Crois-tu que je veux coucher avec une sale*[6] – ah, kahretsin!"

“Oo *–parle vu franse!*” diye cikledi kızlar.

Gordon müthiş eğleniyordu. Ravelston’a bir iyilik yapıyorum, diye düşündü. Bir salon sosyalisti, bir fahişeyi eve atıyor! Hayatının ilk proleter hareketiydi bu. Ravelston, onun aklından geçenleri okumuşçasına sessiz bir üzüntü içinde Barbara’dan mümkün olduğunca uzak bir noktaya çekilmek üzere köşesine büzüldü. Taksi yan sokaklardan birinde bir otelin önünde durdu; berbat, salaş, aşağılık bir yerdi burası. Kapının üzerindeki “Otel” tabelası yamuktu. Pencereler hemen hemen karanlıktı, ama içerden içkili, ölgün şarkılar yükseliyordu. Gordon taksiden zar zor indi, Dora’nın koluna girmeye çalıştı. Hadi bize bir yardım et, Dora. Dikkat basamak var. Hoop!

Küçükçe, loş, pis kokulu, bakımsız, vasat bir giriş, halılar – ve nedense garip bir geçici mekân duygusu... Soldaki bir odadan kilise orgu gibi yaslı, abartılı bir şarkı duyuluyor. Şaşı gözlü, kötü bakışlı bir oda hizmetçisi bitiveriyor. Dora’yla ikisi tanışıyorlar anlaşılan. Surata bak! O alanda rekabet yok. Soldaki odadan alaylı bir ses şarkıyı sürdürüyor:

“Güzel kızı öpen adam
Gidip annesine demiş ki
Dudaklarımı kes kökünden
Kes kökünden....”

Baştan çıkmışlığın o anlatılması olanaksız, gizlenmesi olanaksız acısıyla, üzgüsüyle dolu ses yavaş yavaş kesildi. Çok genç bir sese benziyordu. Yüreğinin derinliklerinde, evceğizinde annesi ve kız kardeşleriyle terlik saklamaca oynamak arzusuyla dolu yoksul bir çocuğun sesiydi belki. İçerden kahkahalar duyuluyordu, bir grup genç ahmak, viski ve kızlarla âlem yapıyor olsa gerekti. Bu Gordon’un aklına bir şey getirdi. Ravelston ardında Barbara ile içeri girerken, sordu Gordon:

“Chianti’m nerede?”

Ravelston ona şişeyi verdi. Solgun yüzünde, üzgün, tuzağa düşmüş bir anlatım vardı. Suçluluk ve rahatsızlık duygularını yansıtan hareketlerle Barbara’dan uzak duruyordu. Ona dokunamıyor, hatta bakamıyordu, bununla birlikte kaçmak elinde değildi. Gözleri

Gordon'unkileri aradı. "Tanrı aşkına, bu işten sıyrılmanın yolu yok mu?" diyordu gözler. Gordon ona kaşlarını çattı. Dayan! Kaçmak yok! Dora'nın koluna girdi yine. Haydi Dora! Şimdi şu merdiveni çıkalım. Ah! Dur bir dakika.

Dora düşmesin diye kolunu onun beline doladı, Gordon'u kenara çekti. Loş, pis kokulu merdivenden süslü püslü bir genç kadın iniyordu, bir yandan da eldivenini ilikliyordu; ardından kabak kafalı orta yaşlı, smokin giymiş, ipek gömlekli bir adam iniyordu, şapkası elindeydi. Onları görmezden gelerek yanlarından geçti; küçük, ince dudakları gerilmişti. Suçlu bakışlarından bir aile erkeği olduğu anlaşılıyordu. Gordon, adamın kabak kafasının ardında yansıyan ışığı gördü. Kendisinden önceki adam... Belki aynı yatak kullanılacak. İlşa'nın pelerini. Haydi öyleyse Dora, çıkalım! Ah, şu merdivenler! *Difficilis ascensus Averni*. Evet, tamam, geldik! "Basamağa dikkat," diyor Dora. Merdiven bitti. Yerler satranç tahtası gibi siyah beyaz. Kapılar beyaz boyalı. Kusmuk, pislik kokusu, hafiften bir kirli çarşaf kokusu.

Burdan, hey, bu taraftan. Ravelston kapıda durdu, parmakları kapı kolundaydı. İçeri giremiyordu hayır – yapamayacaktı. O korkunç odaya giremeyecekti. Gözleri, kamçılanmak üzere olan bir köpeğin bakışlarıyla son kez Gordon'a döndü. "Nasıl yapabilirim bunu?" diyordu gözler. Gordon ona sert bir göz attı. Dayan, aslanım – Regulus! Yazgına doğru yürü! *Atqui sciebat quae sibi Barbara*. Yaptığın iş çoook, çok daha proleterce. Derken Ravelston'un yüzü şaşırtıcı bir ivedilikle aydınlandı. Bir rahatlama, neredeyse sevinç yaladı yüzünü. Aklına harikulade bir fikir gelmişti. Hiçbir şey yapmadan kıza parasını verebilirdi! Şükürler olsun! Şöyle bir dikeldi, cesaretini topladı ve içeri girdi. Kapı kapandı.

İşte geldik. Leş gibi, berbat bir oda. Yerler muşamba, gaz sobası, dev boyutlu çift kişilik yatak, çarşafları nerdeyse simsiyah olmuş. Yatağın başucunda *La vie Parisienne*'den renkli, çerçeveli bir resim. Bunun yeri mi burası... Bazen orijinalden ayırt edilemiyor bu tür resimler. Vay canına! Pencerenin yanındaki bambu masanın üzerinde, kesinlikle ve de gerçekten bir aspidistra saksısı! Beni burda da mı buldun, ey, sen düşmanım? Olsun, gel Dora. Şöyle bir bakalım sana.

Gordon, yatakta uzanmıştı herhalde. Pek iyi göremiyordu. Kızın gençliği, obur yüzü, siyah kalemle çizilmiş kaşları ona doğru eğilmişti.

Kız, "Hediyemden ne haber?" diye sordu, yarı yaltaklanarak, yarı korkutarak.

"Boş ver onu şimdi. Haydi işbaşı! Gel. Ağız fena değil. Gel buraya. Yakına gel. Ah!

Yok. Yararı yok. Olanaksız. İş kafada bitiyor. Ruh istekli, beden zayıf. Yine dene bakalım. Yok. İçkidendir. Bkz. *Macbeth*. Son bir deneme. Hayır, yararı yok. Bu akşam olmayacak korkarım.

Pekâlâ Dora, merak etme. İki papelini alacaksın. Sonuca göre ödeme yapmıyoruz.

Beceriksiz bir hareket yaptı. "Bak, şu şişeyi getir buraya. Orda çekmecenin üzerinde."

Dora getirdi şişeyi. Ah, bu güzel işte. Hiç değilse başarısızlık söz konusu değil. Şişmekten devinkilere benzeyen elleriyle Chianti şişesini kafasına dikti. Şarap yemek borusundan aktı, acıydı, boğucuydu, bir kısmı burnundan çıktı. Bu canını sıktı. Kayıyordu, kızaktaydı, yataktan düşüyordu. Kafası yere çarptı. Bacakları hâlâ yataktaydı. Bir süre böyle yattı. Yaşamak bu mu? Aşağıda genç sesler hâlâ hüzünlü şarkılarını söylüyorlardı.

"Bu gece eğlenelim,
Bu gece eğlenelim,
Bu gece eğlenee-ee-li-im
Yarın ayılaaa-cağ-ıııız!"

6. "Fransızca konuşalım. Ne yaptın sen? Pis bir kadınla yatmak ister miyim sanıyorsun?" (Y.N.)

IX

Oy-oy-oy, hem de nasıl *ayıldık* yarın!!

Gordon uzun, berbat bir düşten uyandı ve ödünç kitap verilen yerdeki kitapların yanlış dizildiğinin bilincine vardı. Hepsi yan yan dizilmişti. Üstelik nedense bütün sırtlar beyazdı – beyaz ve parlak, porselen gibi.

Gözlerini biraz daha açtı ve kolunu oynattı. Bu hareketle depreşen küçük sancı ırmakçıkları bedeninin hiç beklenmedik noktalarından –baldırlarından örneğin ve başının iki yanından– fışkırmaya başladı. Yanağının altında sert düz bir yastık ve üzerinde çenesini kaşındıran, kılları ağzına giren kaba bir battaniyeyle yan yatmakta olduğunu algıladı. Her hareket ettiğinde oraya buraya saplanan küçük ağrılardan başka belli yere yerleşmemiş ama bütün bedeninde dolaşıyormuş duygusu veren, büyük, kötü bir ağrı hissediyordu.

Ansızın battaniyeyi açtı ve oturdu. Bir karakol hücresindeydi. O anda korkunç bir mide bulantısıyla kıvrandı. Köşede belli belirsiz bir tuvalet görür gibi oldu, iki büklüm oraya gitti ve şiddetli böğürtülerle üç dört kez çıkardı.

Sonra birkaç dakika boyunca dayanılmaz sancılar içinde kıvrandı. Ayakta duramıyordu, başı çatlayacak gibiydi, zonkluyordu, ışık, gözyuvalarından beynine akmakta olan beyaz, yakıcı bir sıvıydı ona göre. Başını elleri arasına alarak yatağa oturdu. Derken, başındaki zonklama biraz azaldığında, sağına soluna bakındı. Hücre on iki ayak boyunda ve altı ayak enindeydi, tavanı çok yüksekti. Duvarlar korkunç beyaz, korkunç temiz fayanslarla kaplıydı. Tavana kadar yükselen bu fayansları nasıl temizliyorlardı acaba? Belki de bir hortumla, diye düşündü. Hücrenin bir tarafında çok yüksek bir yerde parmaklıklı bir pencere vardı, diğer tarafta, kapının üzerinde duvara tespit edilmiş elektrik ampulü de demir bir kafesle korunmaktaydı. Üzerinde

oturmakta olduğu şey aslında bir yatak değil, üzerine çuvaldan bir yastıkla battaniye atılmış genişçe bir raftı. Kapı çeliktendi, yeşile boyanmıştı. Kapıda dışardan kapağı olan küçük, yuvarlak bir delik vardı.

Bu kadarını gördükten sonra yattı ve battaniyeyi örttü. Çevresiyle ilgili olarak merak ettiği başka bir şey yoktu. Dün akşam ne olduğuna gelince, her şeyi anımsıyordu – en azından Dora'yla zambaklı odaya girdiği ana kadar olanları anımsıyordu. Ondan sonra ne olduğunu Tanrı biliyordu. Bir arbede yaşanmıştı ve kodesi boylamıştı. Ne yaptığı konusunda hiçbir fikri yoktu; cinayet işlediğini söyleseler şaşmazdı. Zaten umurunda değildi. Yüzünü duvara döndü ve ışık gelmesin diye battaniyeyi başına çekti.

Uzun bir süre sonra kapıdaki gözetleme deliği açıldı. Gordon başını zar zor çevirip baktı. Boyun kasları çatırdıyordu. Gözetleme deliğinde bir tek mavi gözle pembe tombul bir yanağın bir bölümünü görüyordu.

"Bir fincan çay ister misin?" dedi bir ses.

Gordon oturdu ve anında midesi bulandı yine. Başını elleri arasına aldı ve homurdandı. Bir fincan çay düşüncesi çekiciydi, ama içinde şeker varsa yine midesini bulandıracaktı.

"Lütfen," dedi.

Polis kapının yarısını oluşturan üst bölümü açtı ve kalın beyaz bir kupayla çayı uzattı. Şeker konmuştu. Polis, kirpikleri beyaz, müthiş geniş göğüslü, güler yüzlü, yirmi beşlerinde falan, pembe yanaklı bir gençti. Göğsü ona beygir göğsünü çağrıştırdı. İyi bir aksanla, ama kaba konuşuyordu. Bir dakika kadar orada dikilip Gordon'a baktı.

"Dün akşam az kötü değildin," dedi sonunda.

"Şimdi de kötüyüm."

"Akşam daha beterdin ama. Durup dururken çavuşa niye vurdun?"

"Çavuşa mı vurdum?"

"Hem de nasıl! Bana döndü çavuş –kulağını işte böyle tutarak– dedi ki, 'Şimdi bu adam ayakta duramayacak kadar sarhoş olmasaydı, yere sermiştim,' dedi. Siciline işlendi bu. Sarhoş ve düzen bozucu. Çavuşa vurmasaydın, sarhoş ve kendinde değil diye yazacaklardı."

"Bana ne verecekler bunun için biliyor musun?"

"Ya beş sterlin ya on dört gün hapis. Bay Croom'a çıkacaksın. Bay Walker olsaydı yanmıştın ama. O olsa paraya çevrilemez bir ay hapis verirdi, Bay Walker yani. Sarhoşlara çok bozulur o. Yeşilaycıdır."

Gordon çaydan bir yudum aldı. Mide bulandıracak kadar tatlıydı ama sıcaklığı onu güçlendirdi. Çayı yuttu. Yuttu ve yutmasıyla dışardan bir yerlerden burnundan soluyan birinin –bu Gordon'un becerdiği çavuş olsa gerekti– sesi duyuldu:

"Adamı çıkar, elini yüzünü yıkasın. Kafesli dokuz buçukta kalkıyor."

Polis hücre kapısını hemen açtı. Gordon dışarıya adım atar atmaz, kendini çok kötü hissetti. Bunun nedeni biraz da koridorun hücreden çok daha soğuk olmasıydı. Bir iki adım attı, derken ansızın başı dönmeye başladı. "Çıkaracağım!" diye haykırdı. Düşüyordu – elini uzattı ve duvara dayanıp düşmekten kurtuldu. Polisin güçlü kolu ona dolandı. Gordon, demire atılmış bir palto gibi, iki büklüm bir çuval gibi topallayarak yürüyordu. Birden yine çıkarmak istedi. Çaydan tabii. Taş döşemenin kıyısı boyunca bir oluk vardı. Koridorun sonunda bıyıklı çavuş, kemersiz bir tunik giymiş, elini kalçasına dayamış öfkeyle ona bakıyordu.

"Pis herif," dedi ve başka tarafa döndü.

"Haydi yürü ahbap," dedi polis. "İki haftada iyileşirsin."

Gordonu kâh yürütüp, kâh sürükleyerek koridorun sonundaki lavaboya götürdü ve beline dek soyunmasına yardım etti. Şaşılacak kadar nazik davranıyordu. Gordon'u neredeyse bir hemşirenin çocuğu soyması gibi soydu. Gordon buz gibi suyla yıkanacak gücü buldu kendinde, ağzını da çalkaladı. Polis ona kurulanması için yırtık bir havlu verdi, sonra yine hücresine götürdü.

"Şimdi Kafes gelinceye dek güzel güzel otur burada. Bak, beni dinle, mahkemeye gittiğinde suçu kabul et ve bir daha yapmayacağını söyle, Bay Croom fazla ceza vermez o zaman."

"Kravatımla yakam nerde?" dedi Gordon.

"Dün akşam aldık onları. Mahkemeye çıkmadan geri alacaksın. Adamın biri kravatıyla astı kendini bir keresinde."

Gordon yatağa oturdu. Bir süre duvardaki fayansları sayarak oyalandı, sonra dirseklerini dizlerine dayadı, başını elleri arasına alıp oturdu. Hâlâ ağrılar içindeydi; kendisini zayıf, üşümüş, bitkin

hissediyordu, en kötüsü de müthiş sıkılmıştı. Bir şey yapsalar da şu mahkemeye çıkma işi, bu sıkıcı tören olmasa diyordu. Sarsılarak giden bir araca konulmak, sonra da soğuk koridorlarda ve hücrelerde sürünmek ve sorulara yanıt verip hâkimlerin nutuklarını dinlemek üzere Londra'nın bir ucuna götürülmek anlatılmaz ölçüde sıkıyordu onu. Ama şu anda koridordan birkaç kişinin sesi geliyordu, sonra yaklaşan ayak sesleri duyuldu. Kapının üst bölmesi açıldı.

"Ziyaretçiniz var," dedi polis.

Ziyaretçi düşüncesi bile Gordon'un canını sıktı. İsteksizce başını kaldırdı ve Flaxman'la Ravelston'un kendisine baktıklarını gördü. Nasıl olmuş da buraya birlikte gelmişlerdi, hayret, ama Gordon bu işin nasıl gerçekleştiğini şu kadarcık merak etmiyordu. Onun canını sıkıyorlardı. Keşke gitselerdi.

"Selam arkadaş!" dedi Flaxman.

"*Sen*, burada?" dedi Gordon bitkin bir saldırganlıkla.

Ravelston berbat görünüyordu. Sabahın erken saatinde kalkmış, Gordon'u aramıştı. Hayatında ilk kez bir karakol hücresi görüyordu. Köşede utanmasız tuvaletiyle soğuk beyaz fayanslı yere tiksinerek baktı. Ama Flaxman bu tür şeylere alışıktı. Gordon'a göz kırptı.

"Daha kötülerini de gördük biz," dedi neşeyle. "Şöyle kuvvetli bir içki ver içsin, bak nasıl kendine gelir... Gözlerin nasıl, biliyor musun arkadaş?" dedi sonra Gordon'a dönüp. "Oyulup çıkarılmış, haşlanıp geri konmuş gibi duruyorlar."

Başı elleri arasında, "Dün gece sarhoş oldum," dedi Gordon.

"Ben de öyle sanmıştım arkadaş."

"Bana bak Gordon," dedi Ravelston, "seni çıkarmaya geldik, ama yetişemedik anlaşılan. Seni birazdan mahkemeye çıkaracaklar. Bu berbat bir gösteri işte. Keşke buraya getirdiklerinde takma bir ad söyleseydin onlara."

"Adımı söylemiş miyim?"

"Her şeyi söylemişsin onlara. Keşke gözümü üstünden ayırmasaydım. O evden kaydın gittin nasılsa, sokağa saldın kendini."

"Shaftesbury Caddesi'nde aşağı yukarı dolaşıp şişeden içki içiyormuşsun," dedi Flaxman övücü bir havayla. "Ama çavuşa vurmayacaktın be dostum! İşte bunu yapmayacaktın. Wisbeach Ana da peşinde yani, söyleyeyim. Buradaki arkadaşın sabah geldi, geceyi

fayanslarda geçirdiğini söyledi ona, o da tabii, cinayet işlemişsin gibi çıldırdı."

"Baksana Gordon," dedi Ravelston.

Yüzünde o tanıdık rahatsızlık anlatımı vardı. Her zamanki gibi para hakkında bir şeyler söyleyecekti. Gordon başını kaldırıp baktı. Ravelston uzaklarda bir noktaya bakmaktaydı.

"Bana bak."

"Ne?"

"Para cezanı diyorum. O işi bana bıraksan iyi olur. Ben ödeyeceğim."

"Hayır, ödemeyeceksin."

"Sevgili dostum! Ödemezsem seni hapse tıkacaklar."

"Cehenneme tıksınlar! Umurumda değil."

Umurunda değildi. Şu anda onu bir yıl hapse mahkûm etseler fark etmezdi. Elbet cezayı ödeyecek durumda değildi. Bunun için cebinde kalan paraya bakması gerekmiyordu. Hepsini Dora'ya vermiş olsa gerekti ya da büyük olasılıkla kız parayı yürütmüştü. Yine yatağa uzandı ve arkadaşlarına sırtını döndü. Şu berbat haliyle tek istediği onlardan kurtulmaktı. Kendisiyle konuşmak için bir iki girişimde daha bulundular, ama onları yanıtlamadı, şu anda uzaklaşmışlardı zaten. Flaxman'ın sesi, koridorda çınlıyordu. Ravelston'a bilmem ne kokteyli denen o kuvvetli içkinin nasıl hazırlanacağını anlatıyordu.

Günün geri kalan kısmı çok berbat geçti. Kafeste yolculuk berbattı, içerisi minyatür bir umumi helaya benziyordu, her iki yanda minik hücreler vardı, buralara kilitleniyordunuz, oturacak yer bile yok sayılırdı. Daha da berbat olan, mahkeme salonunun bitişiğindeki hücrelerden birinde saatlerce beklemek zorunda kalmasıydı. Bu hücre fayans taşların sayısına kadar, karakoldaki hücrenin bire bir kopyasıydı. Ancak karakoldaki hücreden iğrenç kirliliğiyle ayrılıyordu. Hava soğuktu, ama öylesine pis bir koku vardı ki, havayı solumak olanaksızdı. Bir tutuklu geliyor, bir diğeri gidiyordu durmadan. Bunlar hücreye tıkılıyor, bir iki saat sonra mahkemeye çıkarılmak üzere alınıp götürülüyor, sonra da belki yargıç cezasını saptayıncaya, kararı verinceye dek ya da birini gönderip yeni tanık getirilinceye dek beklemek üzere tekrar hücreye tıkılıyordu. Hücrede her zaman beş-altı adam vardı ve tahta bir kerevetten başka oturacak yer yoktu. En

kötüsü de, hemen hemen hepsi orada, herkesin içinde, o minik hücrede tuvaleti kullanıyordu. Ellerinde değildi. Başka nereye gidebilirlerdi? Tanrı belası sifon da doğru dürüst çekilemiyordu, bozuktu.

Gordon öğle sonrasına dek mide bulantısıyla kıvrandı, müthiş güçsüzdü. Tıraş olmamıştı, yüzü berbattı, fırça gibiydi. Başlangıçta, tahta kerevetin kapıya en yakın, tuvalete en uzak köşesine oturdu ve diğer tutukluları inceledi. Müthiş can sıkıcı ve iğrençtiler; daha sonra, baş ağrısı hafifleyince onları daha az ilgiyle gözlemledi. İnce uzun, üzgün görünümlü, beyaz saçlı bir profesyonel soyguncu vardı, hapse tıkılırsa şapa oturacağını, karısına ve çocuklarına ne olacağını düşünüyordu. "İçeri girmek üzere aylak aylak dolaşmak"tan tutuklanmıştı – bu hafif bir suçtu ama, daha önce sabıkan varsa genelde hüküm giyiyordun. Garip bir sinirli hareketle sağ elinin parmaklarını şaklatarak, bu işin haksızlık olduğunu haykırarak volta atıyordu. Bir de kokarca gibi kokan sağır dilsiz biriyle, Yahudilere helal et satan büyük bir şirketin satın alma işlerini yürüten ufak tefek, paltosu kürk yakalı orta yaşlı bir Yahudi vardı. Adam yirmi yedi sterlinle tüymüş, başka yer yokmuş gibi Aberdeen'e gitmiş, parayı fahişelere yatırmıştı. En üzüldüğü nokta, polise teslim edilmiş olmasıydı, söylediğine göre davasına resmî makamların değil de hahamın bakması gerekiyordu. Bir taverna patronu da insanların yıl boyunca taksit taksit para yatırdığı, Noel'de armağanlarına harcamak üzere parayı toplu olarak aldığı bir Noel Kulübü kurmuş, ama parayı yemişti. İriyarı, yürekli, zengin görünümlü, otuz beşlerinde biriydi, kırmızı suratlıydı, dikkat çekici bir mavi palto giymişti – taverna patronu olmasaydı, ganyan bayii olurdu, öyle bir tipti. Akrabaları yediği parayı ödemişlerdi, ama on iki sterlin eksik kalmıştı, yine de kulüp üyeleri davacı olmaya karar vermişlerdi. Bu adamın gözlerinde Gordon'u rahatsız eden bir şey vardı. Küstah biriydi, her şeyi küstahça karşılıyordu, ama bu arada gözleri boş boş, dalgın bakıyordu; konuşurken konuşurken bir boşluk bulduğunda ansızın durup derin düşüncelere dalıyor gibiydi. Ona bakmak nedense ürkütüyordu insanı. Taverna patronu yaşantısının görkemi sadece bir ya da iki ay gerisinde kalmış, şimdiyse belki de sonsuza dek mahvolmuş biri olarak orada, iki dirhem bir çekirdek dikiliyordu. Bütün Londralı taverna patronları

gibi içkinin pençesindeydi, varı yoğu satılacak, eşyalarına el konacaktı, hapisten çıktığında da ne bir bar açabilecek ne de bir işe girebilecekti.

Sabah kasvetli bir yavaşlıkla ilerliyordu. Sigara içebilirdiniz – kibrit yasaktı, ama dışarda bekleyen polis delikten sigaranızı yakabiliyordu. Tavernacı dışında kimsenin sigarası yoktu; onun cepleri doluydu ve herkese cömertçe sigara dağıtıyordu. Tutukluların biri geliyor, biri gidiyordu. Şamata çıkarmaktan içeri tıkıldığını söyleyen üstü başı partal pis bir adam, yarım saat kaldı; adamı aldıklarında, herkes onun ispiyoncu olduğunu söyledi. Dediklerine göre polis sık sık böyle tutuklu kılığında ispiyoncular koyar, bilgi toplarmış. Bir keresinde, polis delikten bir katil ya da katil zanlısının bitişikteki hücreye konulmakta olduğunu fısıldadığında müthiş bir heyecan sardı ortalığı. Bu "haspa"sını göbeğinden bıçaklamış onsekiz yaşında bir gençti ve kadının yaşama umudu yoktu. Bir kere de delik açıldı ve bir memurun yorgun, solgun yüzü içeri baktı. Soyguncuyu gördü ve bitkin bir sesle, "*Sen* yine mi burdasın Jones?" dedi sonra gitti. Yemek denen şey saat on ikide dağıtıldı. Bir fincan çayla üzerine margarin sürülmüş iki dilim ekmek verdiler. Gerçi, parasını ödeyebilirsen yemek getirtebiliyordun. Tavernacı üstü kapaklı tabaklarda iyi yemek ısmarladı; ama iştahı yerinde değildi, çoğunu dağıttı. Ravelston hâlâ oralarda dolaşıyor, Gordon'un davasının sırasını bekliyordu, ama Gordon'a yemek göndertecek kadar bilmiyordu usulleri. O sırada soyguncuyla tavernacı götürüldü, mahkûm edildi ve hapishaneye götürülmek üzere kafesi beklemek için geri getirildiler. İkisi de dokuzar ay yemişti. Tavernacı soyguncuya hapishanenin nasıl bir yer olduğunu falan soruyordu. Orada yaşanacak kadınsızlık konusunda ağza alınmaz ayıplıkta bir konuşma geçti aralarında. Gordon'un sırası iki buçuk civarında geldi ve öyle çabuk bitti ki, bütün o saatler boyunca boşuna beklemiş gibi geldi ona. Sonradan yargıcın önündeki hanedan armasından başka hiçbir şeyi anımsamadı. Yargıç sarhoşların işini iki dakikada bitiriyordu. Aynı sözler tekrarlanıyordu: John-Smith-sarhoş-ve-kendinde-değil-sarhoş-evet-altı-şilin-çık-*sıradaki!* Bu neredeyse melodik sözlerle tıpkı sinema gişesinde bilet alanlar gibi sırayla parmaklığın önünden geçiyorlardı. Ancak Gordon'un davası otuz saniye yerine iki dakika sürdü, çünkü ayrıca düzeni bozmuştu ve çavuş Gordon'un kulağına yumruk attığı ve kendisine ..... piçi dediği

yönünde tanıklık etmek durumunda kalmıştı. Ayrıca, Gordon'un karakoldaki sorusu üzerine ozan olduğunu söylemiş olması nedeniyle duruşma salonunda olağan kabalık havası esmedi. Yargıç ona garip garip baktı.

"O*zan* olduğunu söylemişsin. Ozan mısın?"

"Şiir yazarım," dedi Gordon önüne bakarak.

"Hımm! Pekâlâ, şiir sana uslu durmayı öğretmiyor demek, ha? Ya beş sterlin ödeyeceksin ya da on dört gün hapis yatacaksın. *Sıradaki!*"

Hepsi buydu. Bu arada salonun arkalarında canı sıkılmış bir gazeteci kulaklarını kabartmıştı.

Mahkeme salonunun karşısında, önünde koca bir defterle oturmuş, sarhoşların cezalarını kayda geçirip ödemeyi alan bir polis memuru vardı. Ödeyemeyenler gene hücrelere götürülüyordu. Gordon hücreye gitmeyi beklemişti. Ama salondan çıktığında Ravelston'un kendisini beklemekte olduğunu ve cezasını ödediğini gördü. Gordon karşı çıkmadı. Ravelston'un kendisini bir taksiye tıkıp Regent's Park'taki dairesine götürmesine de ses çıkarmadı. Oraya vardıklarında Gordon sıcak bir banyo yaptı; son on iki saat sefil bir pislik içinde yaşadıktan sonra buna gereksinimi vardı. Ravelston ona bir tıraş makinesi verdi, temiz bir gömlek, pijama, çorap ve çamaşır verdi, hatta dışarı çıkıp bir diş fırçası bile aldı. Gordon'a iyi bakmaya çalışıyordu. Dün akşam olanların aslında kendi suçu olduğu inancından ve suçluluk duygusundan kurtulamıyordu; yumruğunu masaya vurup sarhoşluk belirtileri gösterdiği ilk anda Gordon'u evine götürmeliydi. Gordon kendisine yapılanların pek farkında değildi. Hatta, cezasını Ravelston'un ödemiş olması bile onu rahatsız etmiyordu. O günün öğle sonrasını sobanın önündeki koltuklardan birine yayılıp polisiye roman okumakla geçirdi. Gelecek hakkında düşünmeyi reddediyordu. Erkenden uykusu geldi. Saat sekizde, konuk odasına çekildi ve dokuz saat boyunca kütük gibi uyudu.

Ertesi sabah durumu hakkında ciddi ciddi düşünmeye başladı. Gepgeniş, rahat, hayatında uyuduğu bütün yataklardan daha yumuşak ve sıcak yatakta uyandı ve kibritini aranmaya başladı. Sonra böyle yerlerde lamba yakmak için kibrit aranmanın gerekmediğini anımsadı, yatağın başucunda sarkan kordonun ucunda asılı düğmeyi buldu. Odaya yumuşak bir ışık aktı. Komodinin üzerinde madensuyu vardı.

Gordon otuz altı saat sonra bile ağzında pas gibi bir tat olduğunu keşfetti. Sodayı içti, etrafına bakındı.

Orada, başkasının pijamalarını giymiş olarak, başkasının yatağında yatmak garip geliyordu. Burada işim yok benim, diye düşündü – bu tür yerlere ait biri değildi o. Yeryüzünde tek kuruşu olmayan, perişan biri olarak burada lüks içinde yatmaktan suçluluk duydu. Çünkü kuşkusuz mahvolmuştu, bunu sorgulamaya gerek bile yoktu. İşinden atıldığını yüzde yüz biliyordu. Bundan sonra ne olacağını Tanrı bilirdi. O salak, başarısız sefahat gecesinin anısı hayvansı bir canlılıkla gözünün önünden geçti. Her şeyi anımsıyordu, ilk pembe cini yuvarlamasından, Dora'nın şeftali renkli jartiyerine el attığı ana kadar olan her şeyi anımsıyordu. Dora'yı düşününce utandı. İnsan *niçin* böyle şeyler yapar? Para tabii, her zaman para yüzünden! Zenginler böyle davranmaz. Zenginler, ahlaksızlık yaparken bile kibardır. Ama paran yoksa, olduğunda nasıl harcayacağını da bilmezsin. Karaya ayak bastığı ilk gece geneleve gitmiş denizci gibi çılgınca döker saçarsın parayı.

Tam on iki saat kodeste kalmıştı. Adliyedeki o hücrenin mide bulandıran kokusunu düşündü. Gelecek günlerin tadına bakmış oluyordu. Kodeste kaldığını herkes bilecekti. Şansı varsa Angela Hala'dan ve Walter Amca'dan saklayabilirdi, ama Julia ile Rosemary belki de öğrenmişti bile. Rosemary bilsin, fazla zararı yoktu, ama Julia müthiş utanacaktı, çok üzülecekti. Julia'yı düşündü. Çaydanlığın üzerine eğildiğindeki o uzun ince sırtı gözünün önüne geldi; sevecen, ahmakça, yenik yüzünü düşündü. Hiçbir zaman yaşamamıştı Julia. Çocukluğundan beri kendini ona, Gordon'a, "erkek evlada" feda etmişti. Bütün bu yıllar boyunca ablasından "borç" aldığı paralar yüz sterlini bulmuş olabilirdi; buna karşın kendisi beş papeli bile ayıramamıştı ona. Kenara koyduğu, sonra da bir yosmaya yatırdığı beş papeli!

Işığı söndürdü, sırtüstü, gözleri açık yattı. O anda kendisini ürkütücü bir açıklıkla görebiliyordu. Kendisinin ve sahip olduğu şeylerin bir listesini çıkardı. Gordon Comstock, Comstockların son dölü, otuz yaşında, yirmi altı dişi kalmış; parası yok, işi de yok; ödünç pijamalar içinde, ödünç bir yatakta; önünde dilenmekten ve sefaletten

başka bir şey yok, ardında sefil aptallıklardan başka bir şey yok. Bütün serveti aşağılık bir beden ve iki koli dolusu yıpranmış giysi.

Ravelston saat yedide kapısının vurulmasıyla uyandı. Mahmur mahmur dönerken, “Efendim?” dedi, Gordon girdi, üstünden düşen bol ödünç ipek pijama içinde kaybolmuş gibiydi. Ravelston esneyerek kalktı. Teorik olarak proletarya saatiyle yedide kalkardı. Aslında binanın kapıcısı Bayan Beaver saat sekizde gelinceye dek yerinden kımıldamazdı. Gordon gözüne düşen saçları arkaya attı ve Ravelston’un ayakucuna oturdu.

“Ne diyeceğim, Ravelston, bu berbat bir durum. Düşündüm, düşündüm. Bu bana pahalıya patlayacak.”

“Ne?”

“İşimi kaybedeceğim bir kere. McKechnie kodese girmiş birini çalıştırmaz. Ayrıca dün işe gitmiş olmalıydım. Belki de dükkân bütün gün kapalı kaldı.”

Ravelston esnedi. “Sanıyorum işler yolunda. O şişko – adı neydi? Flaxman telefon etti McKechnie’ye ve grip olduğunu söyledi. İnandırıcı konuştu. Ateşinin otuz dokuz falan olduğunu söyledi. Ama ev sahibin biliyor. Bence McKechnie’ye söylemez.”

“Ama sanırım gazeteler yazmıştır!”

“Hay Allah! Doğru ya! Kapıcı gazeteleri sekizde getiriyor. Ama sarhoşluk vakalarını yazarlar mı? Yazmazlar herhalde?”

Bayan Beaver *Telegraph* ile *Herald* gazetelerini getirdi. Ravelston onu *Mail* ve *Express* gazetelerini de almaya yolladı. Acele acele polis haberlerine baktılar. Şükürler olsun! Gazetelere geçmemişti demek. Neden geçsindi ki ona bakarsan. Gordon motosiklet yarışçısı ya da profesyonel futbolcu değildi ya. Gordon’un içi rahatladı, böylece biraz kahvaltı etti, kahvaltıdan sonra Ravelston dışarı çıktı. Dükkâna gidip Bay McKechnie ile konuşması, Gordon’un hastalığı ile ilgili ayrıntıları bildirmesi ve durumun ne olduğuna bakması kararlaştırılmıştı. Gordon’u bu durumdan kurtarmak için birkaç gün harcamak çok doğal geliyordu Ravelston’a. Gordon bütün sabah boyunca sigarayı sigaraya ekleyerek huzursuz bir şekilde evde dolaştı durdu. Yalnız kalınca umutlarını yitirmişti. İçinden bir ses, tutuklandığını Bay McKechnie’nin öğrendiğini söylüyordu. Saklanacak şey değildi ki bu! İşini kaybetmişti, kesinlikle kaybetmişti.

Pencerenin önünde oturmuş dışarı bakıyordu. Sokaklar tenhaydı; boz beyaz gökyüzü bir daha asla mavi olmayacakmış gibiydi; çıplak ağaçlar, yavaş yavaş ağlıyorlardı. Komşu sokaktan kömürcünün ağlamaklı sesi geliyordu. Noel'e sadece iki hafta vardı. Yılın bu günlerinde işten atılmak hoştu doğrusu! Ama bu düşünce onu korkutmaktan çok sıkıyordu. Sarhoşluktan sonra hissedilen o garip tembellik, gözlerinin ardındaki ağırlık, hiçbir zaman geçmeyecekmiş gibi geldi ona. Yeni bir iş arama düşüncesi, yoksulluk düşüncesinden bile fazla sıkıyordu canını. Ayrıca, zaten bir başka iş bulamazdı. Bugünlerde iş bulmak zordu. Aşağılara, aşağılara, işsizlerin yeraltı dünyasına, aşağı, aşağı, Tanrı bilir hangi pislik, açlık ve boşunalık derinliklerinin dibine iniyordu. En çok da bütün bu süreci mümkün olduğu kadar az olaylı ve az çabalı olarak atlatmayı istiyordu.

Ravelston saat bire doğru geldi. Eldivenlerini çıkarıp bir koltuğa attı. Yorgun ve üzgün görünüyordu. Gordon oyunun bittiğini bir bakışta anladı.

"Duymuş elbet, değil mi?" dedi.

"Her şeyi biliyor korkarım."

"Nasıl? Herhalde o Wisbeach ineği gidip her şeyi anlattı, ha?"

"Yok. Gazetelere geçmiş olay sonuçta. Yerel gazeteye. Oradan öğrenmiş."

"Hay Allah! Onu unutmuştum."

Ravelston cebinden *The Hampstead and Camden Town Messenger* gazetesini çıkardı. Bay McKechnie ona reklam verdiği için dükkânda satıyorlardı bu gazeteyi – Gordon onu unutmuştu. Açtı baktı. Vay canına! Ne büyük habermiş! Orta sayfaya yayılmıştı haber.

KİTAPÇININ YARDIMCISI CEZA ALDI
SAVCI AĞIR CEZA VERDİ
"UTANÇ VERİCİ KAVGA"

Neredeyse iki sütun dolmuştu. Gordon daha önce hiç bu kadar ünlü olmamıştı ve bir daha asla olmayacaktı. Ufacık bir haberi amma da abartmışlardı. Habersiz kalmışlardı herhalde. Ama bu yerel gazetelerde garip bir yurtseverlik fikri vardı. Yerel haberlere öylesine meraklıydılar ki, Harrow Sokağı'ndaki bir bisiklet kazası Avrupa'da

patlamış bir krizden daha çok yer kaplardı, ayrıca "Hampsteadli cinayet sanığı" ya da "Camberwell"de bir bodrumda kolları kesilmiş bulunan bebek" gibi haberler gururla sergileniyordu.

Ravelston Bay McKechnie ile görüşmesini anlattı. Anlaşılan Bay McKechnie Gordon'a olan öfkesiyle Ravelston gibi iyi bir müşteriyi incitmeme arzusu arasında gidip gelmişti. Ama elbet böyle bir durumda Gordon'u geri alması beklenemezdi, değil mi? Skandallar ticaret hayatında iyi etki yapmazdı, ayrıca da Flaxman'ın telefonda söylediği yalanlara haklı olarak kızmıştı. Ama en çok, *kendi* yardımcısının sarhoş olup kendini kaybetmesi düşüncesi onu çileden çıkarıyordu. Ravelston sarhoşluğun adamı garip bir şekilde öfkelendirdiğini söyledi. Öyle ki, neredeyse Gordon'un kasadan para tırtıklamasını yeğlerdi. Elbet kendisi bir Yeşilaycıydı. Gordon zaman zaman geleneksel İskoç usulü gizli gizli içtiğinden kuşkulanırdı. Burnu bayağı kırmızıydı. Ama belki de enfiyedendi bu. Neyse ne. Gordon ayvayı yemişti.

"Umarım Wisbeach benim giysilerimi falan atmaz," dedi. "Oraya kadar gidip alacak değilim. Ayrıca da ona bir haftalık kira borcum var."

"Sen hiç merak etme. Kiranı falan hallederim."

"Sevgili dostum, kiramı ödemene izin veremem!"

"Saçmalama!" Ravelston'un yüzü hafiften kızardı. Uzakta bir noktaya baktı baktı, sonra birden patlamışçasına aklındakini söyledi: "Bana bak Gordon, bu işi halletmemiz gerek. Bu iş yatışıncaya dek burada kalmak zorundasın. Para meselelerini falan ben halledeceğim. Rahatsız ettiğini düşünmene gerek yok, çünkü etmiyorsun. Ve zaten, sen yeni bir iş buluncaya dek böyle olacak."

Gordon dalgın dalgın ondan uzaklaştı, elleri cebindeydi. Bunu öngörmüştü elbet. Reddetmek zorunda olduğunu biliyordu, reddetmeyi *istiyordu*, ama yine de buna cesareti yoktu.

"Senden öyle otlakçılık edemem," dedi düşünceli düşünceli.

"Böyle sözcükler kullanma Tanrı aşkına! Hem, burda kalmazsan nereye gidebilirsin ki?"

"Bilmiyorum – sokaklara herhalde. Ait olduğum yere. Ne kadar önce gidersem o kadar iyi."

"Halt etmişsin! Bir iş buluncaya dek burada kalacaksın."

“Ama bu dünyada iş yok ki bulayım. Belki bir yıl sürer iş bulmam. İş *istemiyorum* ki.”

“Böyle konuşmamalısın. Pekâlâ iş bulacaksın. Bir şey çıkacak mutlaka. Tanrı aşkına benden *otlanmaktan* falan söz etme. Dostlar arasında olur böyle şeyler. Gerçekten istiyorsan, paran olunca ödersin.”

“Tamam da *ne zaman!*”

Neyse, sonunda ikna oldu ister istemez. Razı olacağını daha baştan biliyordu zaten. Kendisi evde kaldı, Ravelston’un Willowbed Sokağı’na gidip kirasını ödemesine ve iki koli giysisini kurtarmasına da razı oldu; hatta, kendisine iki sterlin “borç” vermesine bile razı oldu. Bunu yaparken yüreği ezildi. Ravelston’dan geçiniyordu, ondan otlanıyordu. Aralarında gerçek bir dostluk olabilir miydi bundan sonra, hayır! Hem, kendisine yardım edilmesinden hiç hoşlanmıyordu, bunu istemiyordu. Sadece yalnız kalmak istiyordu. Sokaklara dalacaktı; bir an önce gitse de bu iş bitseydi. Yine de şimdilik, sadece ve sadece başka türlü davranmaya cesareti olmadığı için burada kalıyordu.

Bu iş bulma işine gelince; daha baştan umutsuzdu. Ravelston bile, zengin olmasına karşın, yoktan iş var edemiyordu. Gordon daha baştan kitapçılarda iş aramanın boş olacağını biliyordu. Üç gün boyunca kitapçı kitapçı dolaşarak pabuçlarını eskitti. Her dükkânın kapısında dişlerini sıkıyor, içeri giriyor, müdürü görmek istediğini söylüyor ve üç dakika sonra burnu havada rap rap dışarı çıkıyordu. Yanıt hep aynıydı – eleman aramıyoruz. Birkaç kitapçı Noel için yardımcı arıyordu, ama Gordon aradıkları tipe uymuyordu. Ne açıkgözdü ne de köle-huyluydu; üstü başı dökülüyordu, bir beyefendi aksanıyla konuşuyordu. Ayrıca birkaç soru hemen son işinden sarhoşluk nedeniyle sepetlendiğini ortaya çıkarıyordu. Topu topu üç gün dolaştıktan sonra vazgeçti. İş aramanın yararı olmadığını biliyordu. Sadece Ravelston’u kırmamak için iş arıyormuş gibi yapmıştı.

Akşam eve döndüğünde ayakları şişmiş, sinirleri patronların burnu büyük davranışlarından harap olmuştu. Ravelston’un iki sterlinini bozmasın diye nereye gitse yayan gidiyordu. Eve döndüğünde Ravelston bürosundan yeni dönmüş, sobanın önündeki koltuklardan birine oturmuştu, dizilmiş metinleri düzeltiyordu. Gordon girince başını kaldırdı.

Her zamanki gibi, "Ne haber?" dedi.

Gordon yanıt vermedi. Verseydi ağzını açıp gözünü yummuş olarak konuşacaktı çünkü. Ravelston'un yüzüne bile bakmadan doğru kendi odasına gitti, pabuçlarını çıkardı ve kendini yatağa attı. Şu anda kendisinden nefret ediyordu. Neden buraya dönmüştü sanki? Artık iş aramaya niyeti bile olmadığı halde bu eve gelip Ravel- ston'u söğüşlemeye ne hakkı vardı? Sokaklarda kalacaktı, Trafalgar Meydanı'nda kıvrılıp uyuyacaktı, dilenecekti – ne haltsa. Ama henüz sokaklarla karşılaşmaya cesareti yoktu. Sıcaklık ve sığınak fikirleri onu buraya sürüklemişti. Ellerini başının altına koymuş yatıyor, ilgisizlik, kaygısızlık ve kendinden nefret duygularıyla öyle duruyordu. Yarım saat kadar sonra kapı zilinin çaldığını ve Ravelston'un açmak üzere kalktığını duydu. Herhalde Hermione Slater fahişesiydi gelen. Ravelston, Gordon'la Hermione'u bir iki gün önce tanıştırmış, kadın ona metelik vermemişti. Ama bir an sonra kendi odasının kapısı çalındı.

"Ne var?" dedi Gordon.

"Konuğun var," dedi Ravelston.

"Benim mi?"

"Evet. Oturma odasına gel."

Gordon sövdü ve düşercesine yataktan kalktı. Diğer odaya gittiğinde konuğun Rosemary olduğunu gördü. Onu hiç beklemiyor değildi elbet, ama gördüğüne sevinmedi. Neden geldiğini biliyordu, ona anlayışla yaklaşacak, acıyacak, azarlayacaktı – değişen bir şey yoktu. Bu umutsuz, cesaretten yoksun ve sıkkın havasıyla onunla konuşma çabası göstermek yük gibi geliyordu. İstediği tek şey yalnız bırakılmaktı. Ama Ravelston onu gördüğüne sevinmişti. O tek karşılaşmalarında onu beğenmiş, şimdi de Gordon'u neşelendireceğini ummuştu. Aşağı, büroya gideceği bahanesiyle ikisini yalnız bıraktı.

Yalnızdılar, ama Gordon onu kucaklama girişiminde bulunmadı. Ellerini cebine sokmuş, yuvarlak omuzları, Ravelston'un ona büyük gelen terliklerini giymiş ayaklarıyla sobanın önünde öyle duruyordu. Rosemary biraz çekinerek ona yaklaştı, ne şapkasını çıkarmıştı henüz, ne de deri yakalı paltosunu. Onu öyle görmek üzücüydü. Bir haftadan az bir zaman içinde Gordon garip bir şekilde çökmüştü. Daha şimdiden, işsiz bir erkeğin bıkkın, bitkin ve tembel havasına

bürünmüştü. Yüzü daha da incelmiş, uzamış gibiydi, gözlerinin altı halka halka olmuştu. Ayrıca, o gün tıraş olmadığı belliydi.

Rosemary ilk adımı kendisinin atması gerektiğine inanmış bir kadının yaklaşımıyla, neredeyse zorla elini Gordon'un koluna koydu.

"Gordon..."

"Eeee?"

Bu sesi neredeyse umursamasızca çıkardı. Bir an sonra Rosemary Gordon'un kollarındaydı. Ama ilk hareket Gordon'dan değil, ondan gelmişti. Rosemary'nin başı Gordon'un göğsündeydi. Ahh! Ne büyük çaba harcıyordu gözyaşlarını tutmak için! Bu durum Gordon'un canını müthiş sıktı. Ne kadar çok ağlatıyordu kızcağızı! Kendisi için ağlanmasını istemiyordu; sadece yalnız bırakılsın istiyordu – mutsuzluğunu ve umutsuzluğunu yaşamak üzere yalnız. Rosemary'ye orada sarılırken, bir eli kendiliğinden kızın omzunu okşuyordu, ama sıkılma duygusu baskın geliyordu – sıkılıyordu. Buraya gelmekle durumu daha da güçleştirmişti Rosemary. Önünde pislik, soğuk, açlık, sokaklar, çalışma kampları ve hapishaneler vardı. *Bu* geleceğe karşı güçlenmesi gerekiyordu. Güçlenmesi için de Rosemary'nin onu yalnız bırakması, bu ilgisiz duygusallıklarla onu rahatsız etmemesi gerekiyordu.

Gordon Rosemary'yi azıcık iterek uzaklaştırdı. Rosemary her zaman olduğu gibi çabucak toparlandı.

"Gordon, canım! Ah, üzgünüm, çok üzgünüm!"

"Ne için üzgünsün?"

"İşsiz kaldığın için, her şey için. Öyle mutsuz görünüyorsun ki."

"Mutsuz değilim, Tanrı aşkına acıma bana."

Gordon kendisini onun kollarından kopardı. Rosemary şapkasını çıkarıp bir koltuğa fırlattı. Buraya kesin olarak bir şey söylemeye gelmişti. Bütün bu yıllar boyunca söylemekten sakındığı bir şeydi bu – söylemeyi onuruna yediremediği bir şey. Ama şimdi artık söylenmesi gerekiyordu, sözü dolandırmadan söyleyecekti. Öyle ağzında gevelemek ona göre değildi.

"Gordon, hoşuma gidecek bir şey yapar mısın?"

"Ne?"

"New Albion'a döner misin?"

Ha, mesele buydu! Bunu anlamıştı zaten. Tıpkı diğerleri gibi dırdır etmeye başlayacaktı Rosemary. Kendisini üzen ve "ilerlemesi" gerektiğini durmadan kafasına kakarak onu yıldıran insanlar kalabalığına katılıyordu Rosemary. Başka ne beklenebilirdi ki? Hangi kadın olsa böyle yapardı. Nasıl olmuştu da şimdiye dek hiç söylememişti. New Albion'a dön! Hayatının tek önemli davranışı, New Albion'dan ayrılmak olmuştu. O pis para-dünyasından uzak durmak, onu dini haline gelmişti. Gerçi şu anda New Albion'dan ayrılma nedenlerini iyice anımsıyor değildi. Bildiği tek şey, yer yerinden oynasa oraya asla dönmeyeceğiydi, dolayısıyla başlayacak olan tartışma şimdiden canını sıktı.

Omuz silkti ve başka tarafa baktı. "New Albion beni geri almaz," dedi kısaca.

"Pekâlâ alır. Bay Erskine ne dedi, unuttun mu? O kadar uzun bir zaman olmadı ki, sadece iki yıl. Onlar hep iyi metin yazarı peşindeler. Orda çalışan herkes söylüyor bunu. Gidip konuşsan mutlaka iş verirler sana, eminim. En azından haftada dört sterlin verirler."

"Haftada dört sterlin! Harikulade! Bu parayla bir aspidistra zambağı bile yetiştirebilirim, değil mi?"

"Hayır, Gordon, şimdi şakanın sırası değil."

"Şaka etmiyorum. Ciddiyim."

"Yani oraya dönmeyecek misin – sana iş teklif etseler bile gitmeyeceksin, öyle mi?"

"Bin yıl geçse hayır. Haftada elli sterlin verseler hayır."

"Ama neden? Neden?"

"Sana söyledim nedenini," dedi Gordon bitkin bitkin.

Rosemary çaresizlik içinde baktı ona. Sonuçta bir yararı olmayacaktı. Aralarında bu para meselesi bir duvar gibi dikiliyordu. Hiçbir zaman anlamadığı ama salt Gordon'un meselesi olduğu için kabullendiği o anlamsız engel. Sağduyuya karşı zafer kazanmış saçma bir fikir karşısında bir kadının duyabileceği öfkeyi, güçsüzlüğü duyuyordu şu anda. Böyle bir şey için kendisini sokaklara itmesinden daha delice ne olabilirdi! Neredeyse öfkeli bir sesle, dedi ki:

"Seni anlamıyorum Gordon, hiç anlamıyorum. Şu anda işsizsin, kısa bir süre içinde açlıktan ölmeyeceğin belli değil; öte yanda

neredeyse ağzını açıp istemeden sana verecekleri bir iş var ve sen bu işe girmiyorsun."

"Hayır, haklısın. Girmeyeceğim."

"Ama şöyle ya da böyle bir işin olmalı, öyle değil mi?"

"Bir iş evet, ama *iyi* bir iş değil. Bunu Tanrı bilir kaç kez açıkladım sana. Sanırım er ya da geç bir iş bulacağım. Önceki işim gibi bir iş."

"Ama iş bulmaya *çalışmıyorsun* bile, öyle değil mi?"

"Evet, çalışıyorum. Bugün bütün gün kitapçıları dolaştım."

Rosemary kadınsı bir çabuklukla kendini haklı çıkaracak bir şey buldu, ve "Evet ama tıraş bile olmamışsın!" dedi.

Gordon elini çenesinde dolaştırdı. "Sanırım olmadım, evet, gerçekten tıraş olmadım."

"Sonra da insanların sana iş vermesini bekliyorsun, ha! Ah, Gordon!"

"İyi de ne fark eder? Zaten her gün tıraş olmak yorucu, bıktırıcı."

"Kendini bırakıyorsun," dedi Rosemary acı acı. "Bir çaba göstermek *istemiyorsun*. Batmak istiyorsun – sadece *batmak*!"

"Bilmem, belki. Yükselmektense batmayı yeğlerim."

Biraz daha tartıştılar. Rosemary ilk kez böyle konuşuyordu onunla. Bir kez daha gözleri doldu, bir kez daha tuttu gözyaşlarını. Buraya gelirken ağlamayacağına yemin etmişti. İşin kötü tarafı, Rosemary'nin gözyaşları Gordon'u üzmek yerine canını sıkıyordu. Sanki umurunda değildi, yine de kendisi umursayamadığı için, özellikle umursayan bir yer vardı yüreğinde. Ah, onu yalnız bıraksaydı! Yalnız, yalnız! Başarısızlığını kafasına kakmaktan uzak, batmasını, Rosemary'nin dediği gibi, aşağı, paranın, çabanın ve ahlaki yükümlülüklerin bulunmadığı sakin dünyaların dibine batmasını engellemekten uzak... Sonunda Gordon Rosemary'den kaçtı ve yattığı odaya döndü. Bu kesin bir kavgaydı – yaptıkları ilk kötü kavga. Sonuncusu olup olmayacağını bilmiyordu. Şu anda umurunda da değildi ona bakarsanız. Odasının kapısını kilitledi ve yatağına uzanıp bir sigara yaktı. Buradan çıkmalıydı, hem de uzatmadan! Yarın sabah toparlanıp gidecekti. Artık Ravelston'dan otlanmayacaktı! Ahlak tanrılarını artık aldatmayacaktı! Aşağı, aşağı, çamurun içine, aşağı, sokaklara, çalışma kampına ve hapishaneye... Ancak orada kafası rahat edecekti.

Ravelston yukarı çıktığında Rosemary tek başına gitmeye hazırlanıyordu. Ravelston'a veda etti, sonra ansızın döndü, elini onun koluna koydu. Ona sırrını açacak kadar tanıdığını hissediyordu.

"Bay Ravelston, lütfen Gordon'u iş bulmaya ikna etmeye çalışır mısınız?"

"Elimden geleni yapacağım. Elbet kolay değil. Ama sanıyorum uzun sürmez, şöyle ya da böyle bir iş buluruz ona."

"Onu bu halde görmek ne kadar kötü! Kendini mahvediyor. İstese hemen gireceği bir iş de var – gerçekten *iyi* bir iş, biliyor musunuz... İş bulamaz değil, düpedüz bulmuyor."

New Albion olayını anlattı. Ravelston burnunu kaşıdı.

"Evet. Aslında bunu duymuştum. New Albion'dan ayrıldığında konuşmuştuk."

Rosemary, Ravelston'un Gordon'un haksız olduğunu söyleyeceğinden emin olarak hemen, "Ama siz ordan çıkmakta haklı olduğunu düşünmüyorsunuz, değil mi?" dedi.

"Şey, bunun pek akıllıca bir davranış olmadığı konusunda size hak veriyorum. Ama Gordon'un söylediklerinde de doğruluk payı var. Kapitalizm kokuşmuş bir sistem, bizse onun dışında kalmalıyız – o böyle düşünüyor. Uygulanması zor, ama bir bakıma doğru."

"Ah, sanırım kuramsal olarak doğru! Ama işsiz biri olarak sadece gidip başvurmakla bu işe alınacağı kesinken, bunu kabul etmemesini doğru bulmuyorsunuz *herhalde*?"

"Prensipte evet! Ama prensipler bizim gibiler için bir lükstür. Gordon'un anlamadığı bu işte."

Gordon ertesi sabah evi terk etmedi. İnsan bir şeye karar veriyor, kararı uygulamak *istiyor*; ama vakit saat gelince, soğuk sabah aydınlığında, nasılsa uygulayamıyor. Bir gün daha kalayım, dedi kendi kendine; sonra yine "sadece bir gün daha", sonunda Rosemary'nin ziyareti üzerinden beş gün geçti, Gordon hâlâ orada oyalanıyor, Ravelston'dan yiyip içiyordu, ufukta biricik bir iş kıvılcımı bile yoktu. Hâlâ iş arıyor gibi yapıyordu, ama sadece laf olsun diye öyle davranıyordu. Dışarı çıkıyor, saatlerce halk kütüphanelerinde dolaşıyor, sonra eve gelip konuk odasındaki yatağa ayakkabıları dışında hiç soyunmadan uzanıp sigara üstüne sigara içiyordu. Bu tembellik ve sokaklarda yatma korkusu onu o evde tutuyordu, ama yine de o beş

gün berbat, korkunç, lanetle anılacak bir beş gün olmuştu. Bir başkasının evinde oturmak, onun ekmeğini yemek ve karşılığında hiçbir şey yapmamaktan daha korkunç bir şey yoktu yeryüzünde. Belki de sana yardım eden kişi, yardım ettiğini kabul etmediğinde durum daha da kötüydü. Ravelston'un gösterdiği incelik bambaşkaydı, eşsizdi. Gordon'un kendi kesesinden geçindiğini kabul etmektense ölmeyi yeğlerdi Ravelston. Gordon'un cezasını ödemiş, geçmiş kirasını ödemiş, bir hafta ona bakmış, üstüne üstlük iki sterlin de "borç" vermişti; ama bu hiçbir şey değildi, arkadaşlar arasında böyle şeyler olurdu. Gün gelir, Gordon da ona yardım ederdi. Zaman zaman zayıf kaçma girişimlerinde bulunuyordu, ama hepsi de aynı şekilde son buluyordu.

"Bak, Ravelston, burada daha fazla kalamam. Yeterince baktın bana. Yarın sabah gideceğim."

"Ama sevgili dostum! Lütfen mantıklı ol. Sende..." Ama olmaz! Şimdi bile, Gordon dımdızlak kalmışken bile Ravelston "Paran yok" diyemezdi. Böyle şeyler söylenmez. "Peki nerede kalacaksın?"

"Tanrı bilir – fark etmez. Herkesin bir arada kaldığı hanlar falan var. Birkaç şilinim var daha."

"Saçmalama. İş buluncaya dek burada kalman en doğrusu."

"Aylar geçebilir iş bulana kadar, inan bana. Böyle sırtından geçinemem."

"Saçmalama arkadaş! Burada kalmandan hoşlanıyorum."

Ama elbet, Gordon'un orada kalmasından hoşlanmıyordu. Nasıl hoşlansın? Çaresiz bir durumdu. Aralarında hep bir gerilim vardı. Biri başkasının yanında kaldığında hep böyle olur zaten. Ne kadar incelikle gizlenirse gizlensin, yardım ya da sadaka korkunçtur; verenle alan arasında her zaman için hastalıklı bir ilişki, neredeyse gizli bir nefret vardır. Gordon Ravelston'la dostluğunun bir daha asla eskisi gibi olmayacağını biliyordu. Sonradan ne olursa olsun, bu kötü günlerin anısı aralarında duvar gibi dikilecekti. Bu bağımlı konumu, bir engel, istenmeyen kişi, rahatsızlık nedeni oluşu gece gündüz aklından çıkmıyordu. Rahat rahat yemek yiyemiyordu, az yiyordu, Ravelston'un sigaralarını içmiyor, kalan birkaç şiliniyle kendi sigarasını kendi alıyordu. Yattığı odadaki sobayı bile yakmıyordu. Elinden gelse kendisini görünmez kılacaktı. Elbet her gün eve ve büroya insanlar

gelip gidiyordu. Hepsi de Gordon'u görüyor ve durumunu anlıyorlardı. Ravelston'un beleşçilerinden biri daha, diyordu hepsi. *Antichrist*'e gidip gelen bir iki kişinin gözünde kıskançlık ışıkları bile yakalamıştı Gordon. O hafta içinde üç kez Hermione Slater geldi. Gordon'la ilk karşılaşmalarından sonra gelmesiyle gitmesi bir oldu; bir seferinde gece geldiğinde, Gordon gece yarısına dek sokaklarda dolaştı. Hizmetçi kadın Bayan Beaver da Gordon'un ne mal olduğunu anlamıştı. Bu tipleri bilirdi. Zavallı Bay Ravelston'un sırtından geçinen beş para etmez, genç "yazan beyefendiler"den biriydi o da. Çok açık bir şekilde Gordon'u rahatsız ediyordu. En sık başvurduğu hile, elinde süpürge ve faraşla onu bulunduğu yerden sepetlemesiydi, "Bakın, Bay Comstock, bu odayı temizlemem gerek, izin verirseniz elbet," diyordu Gordon'un karşısına dikilip.

Ama sonunda, hiç beklenmedik bir şekilde ve hiçbir çaba harcamaksızın iş buldu Gordon. Bir sabah Ravelston'a Bay McKechnie'den bir mektup geldi. Bay McKechnie – elbet Gordon'u geri alacak kadar değil ama, bir iş bulmasına yardımcı olacak kadar yumuşamıştı. Lambeth'de bir kitapçı olan Bay Cheeseman'in bir yardımcı aradığını bildiriyordu. Söylediğine göre Gordon başvurduğunda işe alınacaktı; aynı şekilde herkesin kabul edeceği bir iş olmadığı da ortadaydı. Gordon Bay Cheeseman adını duymuştu – kitapçılıkta herkes birbirini tanır. Yüreğinin derinliklerinde haber onun canını sıktı. Bu işi pek istemiyordu aslında. Hiçbir zaman çalışmak istemiyordu artık; istediği tek şey batmak, batmak, hiç çaba harcamadan çamurlara gömülmekti. Ravelston'un yaptıklarından sonra onu hayal kırıklığına uğratamazdı da. Bu nedenle aynı sabah işe başvurmak üzere Lambeth'e gitti.

Dükkân Waterloo Sokağı'ndaydı. Küçük, tıkış tıkış, kötü görünümlü bir dükkândı, zar zor okunan solmuş tabelasında Cheeseman değil de Eldridge yazılıydı. Ama vitrinde birkaç değerli deri folyo vardı, Gordon'un çok para eder herhalde diye düşündüğü on altıncı yüzyıl haritaları bulunuyordu. Anlaşılan Bay Cheeseman sahaftı, "ender" bulunan kitapları bulunduruyordu. Gordon cesaretini topladı ve içeri girdi.

Kapıdaki zil çınlayınca, minik, kurnaz bakışlı sivri burunlu kalın siyah kaşlı bir yaratık dükkânın arkasındaki bürodan çıktı. Adeta

kabadayıca baktı Gordon'a. Konuşmasında olağandışı bir kısaltma merakı kendini gösteriyordu, sözcükleri ağzından çıkarmadan yarılarını ısırıyordu sanki. "Sizn çin ne yapbilrm?" Aşağı yukarı böyle bir ses çıktı adamdan. Gordon oraya gidiş nedenini anlattı. Bay Cheeseman anlamlı anlamlı baktı ona ve tıpkı az önceki gibi makaslanmış sözcüklerle yanıtladı:

"Ha, aa? Comstock ha? Böyle gelin. Arkadaki büroma geçin. Sizi bekliyordum."

Gordon onu izledi. Bay Cheeseman fesat, uğursuz görünümlü biriydi, simsiyah saçlarıyla, hafiften sakat görünümüyle cüce denilecek kadar ufak tefekti. Genelde bir cücede bedensel deformasyon varsa, büyük bir poposu vardır ve bacakları yok denecek ölçüde kısadır. Bay Cheeseman'de durum tam tersiydi. Bacakları normal uzunluktaydı, ama bedeninin üst yarısı öyle kısaydı ki, kalçaları neredeyse hemen omuzlarından çıkmıştı. Yürürken tıpkı bir makasa benzetti onu Gordon. Bir cücenin güçlü kemikli omuzları, iri çirkin elleri vardı onda, başı ani hareketlerle oraya buraya hareket ediyordu. Giysileri çok eski ve çok pis kumaşlarda görülen o parlaklığı ve sertliği yansıtıyordu. Tam büroya giriyorlardı ki kapı zili yine çınladı ve dışardaki altı penilik kitap kutusundan aldığı kitabı elinde tutan bir müşteri girdi. Bay Cheeseman para üstü için kasadan bozuk para almadı – kasa yoktu anlaşılan – ceketinin altından gizli bir yerlerden yağlı bir deri cüzdan çıkardı. İri ellerinde neredeyse kaybolan cüzdanı garip bir gizlilikle, adeta kimseler görmesin diye çaba harcayarak açtı, parayı aldı, verdi, kapadı.

Büro bölümüne girerlerken yukarılara bakarak, "Paramı cebimde tutarım ben," diye açıkladı.

Bay Cheesaman'in sözcüklerini kısmasının nedeni sözcüklerin pahalı olduğunu ve ziyan edilmemesi gerektiğini düşünmesinden kaynaklanıyor olsa gerekti. Büroda konuştular, Bay Cheeseman sarhoşluktan dolayı işinden atıldığı itirafını aldı Gordon'un ağzından. Aslına bakarsanız, olayı baştan sona biliyordu. Birkaç gün önce bir müzayedede karşılaştıklarında Gordon'dan söz etmişti ona Bay McKechnie. Öyküyü duyduğunda kulaklarını dikmişti, çünkü kendisi bir yardımcı arıyordu ve sarhoşluktan sepetlenmiş bir yardımcı, daha az paraya çalışırdı kuşkusuz. Gordon sarhoşluğunun kendisine karşı bir

silah olarak kullanılacağını anlamıştı. Öte yandan Bay Cheeseman pek de soğuk davranmıyordu. Becerebilirse seni aldatacak, fırsat verirsen tepene binecek, ama aynı zamanda insana aşağılayıcı bir iyilikle yaklaşan nazik birine benziyordu. Gordon'a sırlarını açtı, ticaret hayatındaki koşullardan söz etti ve kıkır kıkır gülerek de kurnazlıklarıyla övündü. Garip bir gülmesi vardı, ağzı dudak uçlarından yukarı doğru kıvrılıyor, burnu ağzın içinde yitiyor gibiydi.

Şimdi, diye anlattı Gordon'a, kârlı bir alana el atmayı düşünüyordu. İki peni kitaplığı denen bir şeye başlamak istiyordu; ancak bu dükkândan ayrı bir birim olacaktı, çünkü böylesine ucuz kitaplar, "nadir" kitap aramaya gelen kitapseverleri ürkütürdü. Az ötede bir yer tutmuştu, yemek paydosunda Gordon'u oraya götürdü. Burası o aşağı mahalle sokağının daha da aşağısında, sinek kaynayan bir kasapla cenaze işleri dükkânı arasındaydı. Cenazecinin vitrinindeki ilanlar Gordon'un dikkatini çekti. Anlaşılan bugünlerde iki sterlin gibi küçük bir paraya yeraltına girebiliyordun. Hatta, taksitle bile gömülebilirdin. Ayrıca bir de "Saygın, Sağlıklı ve Ucuz" tarafından yakılma ilanı vardı.

Dükkânda iki dar oda bulunuyordu, odanın duvarı genişliğinde bir vitrini olan boru gibi bir yerdi burası, içinde ucuz bir masa, bir sandalye ve bir de kartoteks vardı. Yeni boyanmış raflar boştu. Bu, McKechnie'de yönettiği türden bir kitaplık olmayacaktı anlaşılan, Gordon bunu ilk bakışta anladı. McKechnie'nin kitaplığı buna kıyasla daha değerli kitaplardan oluşuyordu. Dell'den öteye gitmiyordu ama Lawrence ve Huxley'nin kitapları bile vardı. Ama bu, Londra'nın dört bir yanında gerçekten de mantar gibi biten ve bilerek eğitimsiz okurları hedef alan o ucuz, kötü küçük kitaplıklardan ("mantar kitaplık" diyorlardı bunlara) biriydi. Bu gibi kitaplıklarda herhangi bir uygar kişinin adını duyduğu ya da kitap tanıtım yazılarında adı geçmiş tek bir kitap bulamazdınız. Kitaplar özel aşağı sınıf şirketler tarafından basılmış olurdu ve yılda dört kitap yazan niteliksiz yazarlar tarafından tıpkı sosis gibi mekanik olarak üretilirdi. Aslında bunlar roman kılığında dört penilik uzun öykülerdi ve kitapçıya indirimli olarak bir peniden satılıyordu. Bay Cheeseman kitap siparişini henüz vermediğini söyledi. "Kitap siparişinden", bir ton kömür siparişi gibi

söz ediyordu. Beş yüz çeşit kitapla başlayacaktı. Raflar "Seks", "Cinayet", "Vahşi Batı" falan diye şimdiden işaretlenmişti.

Gordon'a işi teklif etti. Çok basitti. Yapılacak tek şey orada on saat durmak, kitapları verip parayı almak ve kitap hırsızlarını yakalamaktı. Ölçülü bir yan bakışla, ücretin haftada otuz şilin olduğunu söyledi.

Gordon anında kabul etti. Bay Cheeseman belki de şaşırmıştı. Çünkü bir pazarlık bekliyordu ve Gordon'a dilencilerin seçme hakkı olmadığını anımsatarak onu ezmekten büyük bir zevk duymayı umuyordu. Ama Gordon itiraz etmedi. İş ona uygundu. Böyle bir iş başına *iş* açmazdı; hırsa, tutkuya yer yoktu böyle bir işte, çabaya, umuda yer yoktu. On şilin daha az – çamura on şilin daha yakın. Onun istediği de buydu.

Ravelston'dan iki sterlin daha "borç" aldı ve haftada sekiz şiline Lambeth Sokağı'na paralel pis bir çıkmaz sokakta döşeli bir oturma-yatma odası tuttu. Bay Cheeseman beş yüz kitap ısmarladı ve Gordon, aralık ayının yirminci günü işe başladı. Bu tarih, onun otuzuncu doğum günüydü.

X

Yerin altı, yerin altı! Toprağın güvenli yumuşak rahmi, iş bulmanın, işten atılmanın söz konusu olmadığı, seni durmadan rahatsız etmediği, umudun, korkunun, hırsın, onurun, yükümlülüklerin bulunmadığı, alacaklıların kapına gelmediği yere batmak. İşte orada olmak istiyordu Gordon.

Öte yanda ölüm değildi istediği, gerçek bedensel ölüm değildi. Garip bir duyguydu bu. Karakol hücresinde uyandığı o sabahtan beri aklından çıkmıyordu bu düşünce. Sarhoşluktan sonra gelen o kötücül, isyancı tutum, bir alışkanlık halinde yerleşmişti herhalde. O sarhoş gece, hayatında bir dönemi belirlemişti. Garip bir ivedilikle aşağı çekmişti onu. Daha önce para-yasasına karşı savaşmıştı, ama elinde kalmış o sefil edep ve nezaket artıklarına tutunmayı bilmişti. Şimdiyse, tam tamına edeplilikten, nezaketten kaçmak istiyordu. Aşağı gitmek istiyordu, derinliklere, edepli olmanın artık önem taşımadığı bir dünyaya gitmek istiyordu; kendine saygısının iplerini kesmek, kendini batırmak – Rosemary'nin dediği gibi *dibe* inmek istiyordu. Bütün bunlar aklında *yerin altında* olmak düşüncesiyle birleşiyordu. Yitik insanları, yeraltı insanlarını, serserileri, dilencileri, katilleri, fahişeleri düşünmek istiyordu. Onlar iyi bir dünyada, o pasaklı, dağınık kovuklarında yaşayıp gitmekteydiler. Para-dünyasının altında, başarısızlığın ve başarının anlam taşımadığı karman çorman, büyük bir dünya olduğunu düşünmek istiyordu; her şeyin, herkesin eşit olduğu bir hayaletler krallığı gibi bir dünya... Orada olmak istiyordu, hayaletler krallığında, hırstan, hırslı olmaktan *aşağıda* bir yerde. Güney Londra'nın o uçsuz bucaksız, dumanla kararmış varoşlarını, o insanın kendini bulmamak üzere yitireceği devasa, görkemsiz alanları düşünmek onu nedense rahatlatıyordu.

Bir bakıma da bu iş, tam istediği gibiydi; ya da en azından istediğine yakın bir şeydi. Orada, Lambeth'de kışın çay sarhoşlarının

sararmış fotoğraf misali solgun yüzlerinin sisler arasında sürüklendiği o çamurlu sokaklarda insanda bir *batmışlık* duygusu uyanıyordu. Burada, insanın parayla ya da kültürle ilişkisi olmuyordu. Entel görünmeye çalıştığın entel müşteriler yoktu; iğneleyici bir şekilde, "Bu kafayla, bu eğitimle, böyle bir işte neden çalışıyorsun ki?" diyebilecek, onu sorguya çekecek kimse yoktu. Burada varoşun bir parçasıydın ve bütün varoşta yaşayanlar gibi ne yapsan olağan karşılanıyordu. Genç kızlarla delikanlılar ve kitaplığa ender gelen orta yaşlı kadınlar Gordon'un eğitimli biri olduğunu pek fark etmiyorlardı. O, "kütüphanedeki arkadaştı", aslında onlardan biriydi.

Yapılan iş, aslında yapılmayan bir işti. Günde on saat, perşembeleri sekiz saat, orada öyle oturuyor, kitapları veriyor, kayda geçiriyor ve iki peniyi alıyordun. Aralarda okumaktan başka yapılacak hiç iş yoktu. Dışarıda, tenha sokakta izlenmeye değer hiçbir şey yoktu. Günün tek olayı, bitişikteki cenazecinin kapısına cenaze arabasının yanaşmasıydı. Bu Gordon'un azıcık ilgisini çeken bir olay sayılırdı, çünkü atlardan birinin rengi bozulmuştu ve yavaş yavaş garip bir morumsu kahverengiye bürünüyordu. Müşteri yokken çoğu zaman kütüphanedeki sarı şömizli çerçöpü okuyordu. Bu tür kitapları saatte bir kitap hızıyla okuyabilirdiniz. Bugünlerde bu kitaplar ona uygun düşüyordu. Tam anlamıyla bir "kaçış edebiyatı"ydı bu iki peni kitaplıklarındaki mallar. Zekâyı bu kadar az zorlayan hiçbir şey icat edilmiş değildi; bir film bile bunlara kıyasla belli bir çaba isterdi. Dolayısıyla bir müşteri şu ya da bu kategoriden bir kitap istedi mi, ister "Seks", ister "Cinayet" ya da ister "Vahşi Batı" ya da "R*o*mance" (*o* harfini uzatacaksınız) romanı olsun, Gordon uzman önerileriyle hizmete hazırdı.

Bay Cheeseman zor bir insan değildi, kötü bir patron değildi, gerekli olan tek şey, Kıyamet Günü'ne dek çalışsanız bile asla ve asla zam almayacağınızı anlamış olmaktı. Söylemeye gerek yok, Gordon'un para aşırdığından kuşkulanıyordu. Bir iki hafta sonra yeni bir kayıt sistemi geliştirdi, buna göre kaç kitabın alındığını anlıyor ve bunu günlük kasayla karşılaştırıyordu. Ama yine de (diye düşünüyordu adam) kitapları verip de kayda geçirmemek Gordon'un elindeydi; bu yüzden Gordon'un günde altı peni ya da hatta bir şilin aşırabileceği olasılığı prensesin yatağının altındaki bezelye tanesi gibi

onu rahatsız etmeye devam ediyordu. Bununla birlikte o uğursuz cücemsi havasıyla tümüyle de sevimsiz değildi. Akşamları Gordon dükkânı kapattıktan sonra, günlük kazancı almak üzere geldiğinde bir süre Gordon'la oturup konuşuyor, bu arada gürültülü kıkırdamalarla son günlerde gerçekleştirdiği üçkâğıtları anlatıyordu. Bu konuşmalardan Gordon Bay Cheeseman'in geçmişi hakkında bilgi sahibi oluyordu. Kendisi eskicilikten gelmeydi, bu onun, deyiş yerindeyse tinsel uğraşıydı, bir de üç yıl önce bir amcadan o kitapçı dükkânı kalmıştı ona. O vakitler içinde raf bile bulunmayan, kitapların tozlu yığınlar halinde, ayrılmamış olarak orada burada durduğu bir dükkândı burası. Kitap koleksiyoncuları gelirdi bir ölçüde, çünkü zaman zaman çöp yığınları arasından değerli bir kitap çıkabilirdi, ama genelde, tanesi iki peniden cep kitabı olarak basılmış, okunmuş serüven kitapları bulunuyordu. Bu toz yığınını tiksintiyle yönetti başlangıçta Bay Cheeseman. Kitaplardan nefret ediyordu ve onlardan para kazanılacağını henüz kavramış değildi. Eskici dükkânının başına birini koymuştu, kitapçı dükkânına iyi bir teklif alır almaz devredip oraya dönmeyi tasarlıyordu. Ama şu sıralarda, kitapların doğru dürüst satılırsa para ettiğini anlamış bulunuyordu. Bu keşfi yapar yapmaz kitapçılığı müthiş sevmeye başladı. İki yıla kalmadan dükkânını Londra'da kendi çapındaki sahafların en iyisi haline getirdi. Ona göre kitap tıpkı kullanılmış pantolon gibi tam anlamıyla bir ticaret nesnesiydi. Kendisi hayatında hiçbir kitap *okumamıştı* – okumadığı gibi insanın neden böyle bir şey yapmak isteyebileceğini de havsalası almıyordu. Elindeki antika kitapları adeta burunlarını sayfalara dayayarak sevgiyle okuyan koleksiyonculara karşı, cinsel açıdan soğuk bir fahişenin müşterisine yaklaşımıyla kıyaslanabilecek bir davranış içindeydi. Bununla birlikte, kitaba şöyle bir dokunmakla değerli olup olmadığını anlıyordu. Kafası, müzayede fiyatları ve ilk baskı tarihleri konusunda kusursuz bir cevherdi, ayrıca pazarlıkta üstüne yoktu. En hoşlandığı mal toplama şekli, yeni ölmüş kişilerin, özellikle de kilise mensuplarının kütüphanelerini toptan almaktı. Bir rahip öldü mü, Bay Cheeseman akbaba dakikliğiyle olay yerinde biterdi. Rahiplerin, diye açıklamıştı Gordon'a, genellikle iyi birer kitaplıkları ve cahil eşleri vardır. Cheeseman dükkânın üst katında oturuyordu, elbet bekârdı, bir eğlencesi ve göründüğü kadarıyla dostları yoktu. Gordon bazen Bay

Cheeseman'in akşamları ne yaptığını, kelepir peşinde koşmadığında vaktini nasıl geçirdiğini merak ederdi. Bay Cheeseman onun zihninde, çift kilitli, panjurları kapalı bir odada oturmuş, bozuk iki buçukluk yığınlarını ve kâğıt sterlin yığınlarını sayıp istifleyen, sigara kutularına dikkatle yerleştiren biri olarak yer etmişti.

Bay Cheeseman Gordon'a çıkışırdı, ücretini kırpma bahaneleri arardı; bununla birlikte ona karşı bir düşmanlığı yoktu. Bazen akşamları dükkâna geldiğinde, cebinden yağlı bir patates cipsi paketi çıkarır, ona doğru uzatarak kırpılmış konuşmasıyla sorardı:

"İster msn?"

Paketi her seferinde o koca eliyle öyle sıkı tutardı ki iki ya da üç cipsten fazlasını almak olanaksızdı. Ama o, bu hareketini dostça bir davranış olarak değerlendirirdi.

Gordon'un Lambeth Sokağı'na paralel olan Brewer's Yard'daki evine gelince; pis bir barınaktan ibaretti. Oturma-yatma odası, haftada sekiz şilin olan bir çatı odacığıydı. Tavanı akıyordu – oda bir kenarı daralarak kesilmiş bir kaşar dilimi şeklindeydi – çatıda bir penceresi vardı, aslında oda, bugüne dek oturduğu tavan araları arasında ünlü bir şaire en uygun yerdi. Büyükçe, alçak, başucu kırık bir yatakla, küçük kumaş parçalarının eklenmesiyle oluşmuş, yırtık pırtık, yamalı bohça denilen bir yorganı vardı, çarşaflar on beşte bir değiştiriliyordu; kalubeladan kalma çaydanlıklarla çevrili bir küçük masa, kırık dökük bir sandalye, yıkanmak için bir teneke leğen, bir de gaz alevi veren önü kafesli bir ısıtaç bulunuyordu. Yerdeki çıplak tahtalar, lekesizdi, ama üstlerinde kir tabakası bulunduğundan koyu renkliydi. Pembe duvar kâğıdındaki çatlaklarda, çok sayıda böcek yaşamaktaydı; ne var ki mevsim kıştı ve odayı gereğinden fazla ısıtmazsan böcekler kımıldayamıyordu. Kendi yatağını kendin düzeltiyordun. Ev sahibesi Bayan Meakin, kuramsal olarak odaları her gün "düzeltiyordu" ama beş günün dördünde merdiven çıkmayı fazla zahmetli buluyordu. Nerdeyse tüm diğer kiracılar kendi yemeklerini odalarında pişiriyorlardı. Gazocağı yoktu elbet; sadece o kafesli ısıtaç vardı, iki kat aşağıda, herkesin ortaklaşa kullandığı büyük, leş kokulu bir evye bulunuyordu.

Tavan arasında, Gordon'unkine bitişik odada uzun boylu, vardakosta bir ihtiyar kadın oturmaktaydı; biraz kafadan kontaktı ve

yüzü, genellikle kirden bir zenci yüzü gibi simsiyahtı. O kiri nerden bulduğunu asla anlayamıyordu Gordon. Kömür tozu gibi bir şeydi. Kaldırımda kendi kendine konuşarak kraliçe gibi yürürken, mahalledeki çocuklar arkasından koşar "Marsık!" diye alay ederlerdi onunla. Alt katta durup dinlenmeden ağlayan bebeğiyle bir kadın oturuyordu; bir de evin her yanından duyulacak korkunç kavga ve barışma sahnelerinin kahramanı bir genç çift vardı. Giriş katında bir badanacı, karısı ve beş çocuğu, sağdan soldan verilen yiyecek ve giysilerle, arada bir çıkan badana işiyle yaşamlarını sürdürüyorlardı. Ev sahibi Bayan Meakin, bodrumda bir delikte oturmaktaydı. Gordon bu evden hoşlanıyordu. Bayan Wisbeach'inkinden çok farklıydı. Burada vıcık vıcık aşağı sınıf dürüstlüğü, ahlakı yoktu, gözetlenme, azarlanma korkusu yoktu. Kiranı ödediğin sürece neredeyse ne istersen yapabilirdin; eve sarhoş gelip merdivenleri emekleyerek çıkabilirdin, eve istediğin saatte kadın getirebilirdin, istersen bütün gün yatakta uzanabilirdin. Meakin Ana insanlara karışacak tiplerden değildi. Üstü başı düzgün değildi, köy ekmeği şeklinde yumuşacık bir yaratıktı. Söylendiğine göre, gençliğinde şansı pek yaver gitmemişti, bu herhalde doğruydu. Pantolon giymiş her şeye karşı sevgiyle yaklaşıyordu. Ama yine de bağrında saygınlık izleri barınmaktaydı. Gordon taşındığı gün, oflaya poflaya, anlaşılan bir yük taşıyarak yukarı kata çıktığını duydu. Kadın diziyle ya da dizinin bulunması gereken noktayla yavaşça Gordon'un kapısını vurdu, o da açtı.

Elleri kolları dolu olarak odaya girerken, "İşte, bu sizin," dedi soluk soluğa. "Bundan hoşlanacağınızı biliyorum. Bütün kiracılarımın rahat etmesini isterim. Buraya masaya koyayım, tamam mı. İşte! Bu odayı biraz daha yuvaya benzetiyor, değil mi?"

Masanın üzerine koyduğu şey, zambak saksısıydı. Aspidistrayı görünce bir acı duydu Gordon. Burada bile, bu son sığınağında bile! Beni buldun mu, eyy düşmanım? Ancak bu pek canlı bir aspidistra değildi – hatta görünüşe bakılırsa ölüyordu.

İnsanlar onu rahat bıraksaydı burada mutlu olabilirdi Gordon. İnsanın mutlu *olabileceği* – sürtük kadın gibi, dişi köpek gibi mutlu olabileceği bir yerdi. Bütün gününü anlamsız mekanik işlerle geçir, bir çeşit yarı-ölü durumda ne yaptığını bilmeden şapşal şapşal çalış; sonra eve gel, kömürün varsa (bakkalda altı penilik torbalar halinde

satılıyordu) şömine yak, basık küçük tavan arasını ısıt; yağ-ekmek-pastırmadan oluşan sefil bir akşam yemeği tıkın, çay iç, kafesin ardındaki gaz alevinde pişirdiğin çayı iç; dağınık yatağına uzan, bir polisiye oku, ya da gece yarılarına dek *Tit Bits*'teki bulmacaları çöz; işte böyle bir yaşantı istiyordu. Bütün alışkanlıkları hızla yok oluyordu. Bu sıralarda en fazla haftada üç kez tıraş oluyordu ve bedeninin sadece görünen kısımlarını yıkıyordu. Yakınlarda iyi hamamlar vardı, ama bunlara olsa olsa ayda bir gidiyordu. Yatağını doğru dürüst düzeltmiyordu, sadece çarşafları ters çeviriyordu, kabını kacağını ikişer kez kullandıktan sonra yıkıyordu. Her şeyin üzerinde bir toz tabakası vardı. Gaz alevini örten ızgaranın üzerinde her zaman yağlı bir tava ve yumurta artıklarıyla kaplı bir iki tabak dururdu. Bir gece duvardaki çatlakların birinden böcekler çıkmış, tavandan ikişer ikişer yürüyerek ilerlemişlerdi. Gordon yatağında uzanmış, ellerini başının altına koymuş, ilgiyle onları izliyordu. Hiç kaygılanmadan, neredeyse bilerek isteyerek kendini mahvediyordu. Bütün bu duyguların altında, bir tembellik, dünyaya karşı bir *bananecilik* yatıyordu. Yaşam onu yenmişti, yumruğunu indirmişti; ama sen de başını başka tarafa çevirerek yaşamı yenebilirdin. Yükselmektense batmak iyidir. Aşağı, doğru hayaletler krallığına, utanç, çaba, edep ve nezaketin bulunmadığı gölgeler dünyasına!

Batmak! Rekabet az olduğuna göre bu iş pek de zor olmasa gerekti! Ama gariptir, batmak çoğu kez yükselmekten zordur. İnsanı yukarı doğru çeken bir şey vardır daima. Sonuçta insan hiçbir zaman tümüyle yalnız değildir; dostlar vardır, âşıklar, akrabalar vardır. Gordon'un tanıdığı herkes ona mektup yazmıştı, ona acıyor, dırdır ediyorlardı. Angela Hala yazmıştı, Walter Amca yazmıştı, Rosemary kaç kez yazdı, Ravelston'dan da bir mektup aldı, elbet Julia'dan da. Hatta Flaxman bile ona şans dileyen bir iki satır yazdı. Flaxman Peckham'a, zambaklı aspidistralı mutlu yuvasına dönmüştü, karısı onu bağışlamıştı, barışmışlardı. Gordon bugünlerde mektup almaktan nefret ediyordu. Kaçmaya çalıştığı o diğer dünya ile arasındaki bağı simgeliyordu mektuplar.

Ravelston bile ona karşıydı şimdi. Bu durum, Gordon'u yeni barınağında ziyaret ettikten sonra ortaya çıktı. Oraya gelinceye dek Gordon'un nasıl bir mahallede oturduğunu bilmiyordu. Bindiği taksi

köşeyi dönüp Waterloo Sokağı'na girince çitişmiş saçlı partal giysili bir çocuk sürüsü ortalıkta bitivermiş, arabanın kapısına oltaya üşüşen balıklar gibi asılmaya başlamışlardı. Üçü kolu tutmayı başardı ve kapıyı açtılar. Çocukların kölecil bakışları, ölgün umutlar püskürten pis küçük suratları, midesini bulandırmıştı. Onlara doğru birkaç peni attı ve arkasına bakmaksızın kaçarcasına yürüdü gitti Ravelston. Dar kaldırımlar öbek öbek köpek pisliğiyle doluydu, şaşırtıcı bir durumdu bu, çünkü ortalıkta köpek görünmüyordu. Aşağıda bodrumda, Meakin Ana mezgit kaynatıyordu, kokusu ta yukarlara çıkmıştı. Tavan arasında Ravelston kırık sandalyeye iliști, başı az daha tavana değiyordu. Havagazı yanmıyordu, odayı zambak saksısının yanında bir fincan tabağına konmuş dört mum aydınlatıyordu. Gordon partal yatakta ayakkabılarını çıkarmış, ama hiç soyunmamış bir halde yatıyordu. Ravelston içeri girdiğinde nerdeyse kımıldamadı. Orada öyle sırtüstü uzandı, zaman zaman tavanla arasında özel bir fıkra varmış da karşılıklı anımsıyorlarmış gibi azıcık gülümsüyordu. Odada, içinde uzun süre oturulmuş ve hiç temizlenmemiş odalara özgü o ağır, baygın koku vardı. Ateşin önündeki ızgarada kirli tabak çanak duruyordu.

"Bir fincan çay ister misin?" dedi Gordon yerinden kımıldamadan.

"Hayır, teşekkürler, istemem," dedi Ravelston hemen, yanıtlamakta geç kalma korkusuyla.

Izgaranın üzerindeki kahverengiye dönmüş lekeli fincanları ve aşağıdaki leş gibi evyeyi görmüştü. Ravel- ston'un neden çay istemediğini Gordon çok iyi biliyordu. Bu barınak, bütünüyle Ravelston'u afallatmıştı. Merdivenlerde yemek artıklarıyla balık kokusu! O korkunç karışımın kokusu! Ravelston partal yatakta sırtüstü yatan Gordon'a baktı. Hay allah! Gordon bir beyefendiydi! Başka bir zaman olsa bu düşünceyi kovardı; ama bu durumda kendini kandırmak olanaksızdı. Kendisinde bulunmadığına inandığı bütün sınıfsal güdüler ayaklandı. Akıllı, eğitimli, seçkin birinin böyle bir yerde yaşadığını düşünmek korkunçtu. Gordon'a buradan çıkmasını, kendini toparlamasını, doğru dürüst bir para kazanmasını ve bir beyefendi gibi yaşamasını öğütlemek istedi. Ama elbet bir şey demedi. Bu tür şeyler söylenmez. Gordon, Ravelston'un kafasından geçenleri biliyordu. Bu onu eğlendiriyordu bile. Buraya gelip kendisini ziyaret ettiği için minnet duymuyordu Ravelston'a; öte yandan, içinde

bulunduğu ve bulunacağı çevreden utanmıyordu da. Konuşma biçiminde belli belirsiz, eğlenceli bir muziplik seziliyordu:

"Benim salağın teki olduğumu düşünüyorsun elbet," dedi tavana.

"Hayır, neden düşüneyim?"

"Pekâlâ düşünüyorsun. Doğru dürüst bir işe girmek yerine bu pislik yuvasında kalmakla aptallık ettiğimi düşünüyorsun. New Albion'daki o işi almam gerektiğini sanıyorsun."

"Hayır, kahretsin! Hiçbir zaman aklımdan geçirmedim onu. Amacını çok iyi anlıyorum. Daha önce de söyledim bunu sana. Prensipte son derece haklı olduğunu düşünüyorum."

"Ve uygulamaya geçirmediğin sürece prensiplerin iyi şeyler olduğunu düşünüyorsun."

"Hayır. Ama mesele ne biliyor musun, bu ilkeleri kişinin *ne zaman* uygulamaya soktuğu."

"Gayet basit. Paraya savaş açtım. Savaşım bu duruma yol açtı."

Ravelston burnunu kaşıdı, sonra sandalyeye yeniden yerleşmeye çalıştı.

"Senin yanlışın nerede biliyor musun, insanın kendisini kokuşturmadan kokuşmuş bir toplumda yaşayabileceğini sanıyorsun. Sonuçta para kazanmayı reddederek ne elde ediyorsun? İnsan şu ekonomik sistemin dışında kalabilirmiş gibi davranmaya çalışıyorsun. Ama olmuyor. Olmaz. İnsan sistemi değiştirmeli ya da hiçbir şeyi. Onu bunu köşeye deliğe tıkamazsın – anlıyorsun ne demek istediğimi..."

Gordon böcekli tavana ayağını salladı.

"Elbet bu tam bir köşe delik, kabul ediyorum."

"Onu demek istemedim," dedi Ravelston sıkıntıyla.

"Ama gerçeklerle yüzleşmek gerek. Sen benim gidip *iyi* bir iş aramam gerektiği kanısındasın, öyle mi, değil mi?"

"İşine bağlı. Bence o reklam ajansına gidip kendini satmamakta haklısın. Ama şimdiki berbat işinde kalman da yazık. Sonuçta yeteneklerin *var*. Onları bir şekilde kullanmak gerek."

"Şiirlerim var," dedi Gordon kendi şakasına gülerek.

Ravelston utandı. Bu sözler karşısında sustu. Elbet *vardı* Gordon'un şiirleri. *Londra Sefaları* vardı örneğin. Ravelston biliyordu, Gordon da biliyordu, ikisi de bir diğerinin bildiğini biliyordu, o da

şuydu: *Londra Sefaları* hiçbir zaman bitmeyecekti. Belki de bir daha asla tek bir dize yazamayacaktı Gordon; en azından bu sefil yerde kalırken, bu çıkmaz sokak işinde çalışırken, bu yenik ruh haliyle asla yazmayacaktı. Gordon'un mücadele sürdüren bir ozan –tavan arasındaki geleneksel ozan– olduğu varsayımını benimsemiş görünüyorlardı.

Ravelston kısa bir süre sonra gitmek üzere ayağa kalktı. Bu kokmuş mekân onu sıkıyordu, ayrıca da, Gordon'un onu yanında istemediği giderek daha açık hale geliyordu. Çekingen adımlarla kapıya doğru yürüdü, eldivenlerini taktı, sonra sol elindekini çıkararak geri döndü ve elini bacağına vurdu.

"Baksana Gordon, darılmazsan bir şey söyleyeceğim. Burası pis bir yer, biliyorsun. Bu ev, bu sokak – her şey."

"Biliyorum. Domuz damı gibi. Bana uygun."

"Ama böyle bir yerde yaşamaya *mecbur* musun?"

"Sevgili dostum, ücretimin ne kadar olduğunu biliyorsun. Haftada otuz şilin."

"Evet ama!.. Daha iyi yerler vardır mutlaka. Ne kadar kira ödüyorsun?"

"Haftada sekiz."

"Sekiz şilin? Bu paraya doğru dürüst döşenmiş bir oda bulabilirsin. Ne olursa olsun bundan daha iyi bir yer... Bak ne diyeceğim, gel eşyasız bir oda tut, ben de sana on sterlin ödünç vereyim eşya alman için?"

"On sterlin *ödünç*! Verdiğin bütün *ödünçlerden* sonra mı? Yani bana on sterlin *vermek* istiyorsun."

Ravelston mutsuz mutsuz duvara baktı. Kahretsin! Ne biçim söz!

"Pekâlâ, öyle diyorsan, öyle. Sana on sterlin *vereceğim*."

"Ne var ki, ben bunu istemiyorum, anlamıyor musun?"

"Ama saçmalık bu! Doğru dürüst bir yerde otur hiç olmazsa."

"Ama doğru dürüst bir yer istemiyorum ki. Eğri büğrü bir yer istiyorum. Örneğin bu oda."

"Ama neden? Neden?"

Gordon yüzünü duvara döndürdü ve "Benim durumuma uygun olduğu için," dedi.

Birkaç gün sonra Ravelston ona uzun, çekingen bir mektup yazdı. Konuşmaları sırasında söylediklerinin çoğunu yineliyordu. Şunu anlatmak istiyordu Ravelston: Gordon'un söylediklerinde doğruluk payı çoktu, Gordon prensipte haklıydı, ama!.. Bu, kaçınılmaz bir "ama"ydı. Gordon mektubu yanıtlamadı. Ravelston'u tekrar gördüğünde aylar geçmişti. Ravelston onunla temas etmek için girişimlerde bulunmuştu. Ama gariptir –hatta sosyalist açıdan utanç verici denebilecek şekilde– Gordon gibi akıllı, iyi aileden birinin, o berbat yerde sürünmesi ve uşak gibi çalışması düşüncesi onu Middlesbrough'daki on bin işsizi düşünmekten daha çok rahatsız ediyordu. Birkaç kez Gordon'u canlandırma umuduyla *Antichrist*'a yazı göndermesini isteyen mektuplar göndermişti. Gordon bunları yanıtlamadı. Dostlukları sona erdi gibi geliyordu ona. Ravelston'dan geçindiği, onun evinde geçirdiği günler her şeyi mahvetmişti. Sadaka dostluğu öldürür.

Sonra bir de Julia ile Rosemary vardı. Bunlar akıllarına geleni çekinmeden söylemeleriyle Ravelston'dan ayrılıyorlardı. Onlar durumu yumuşatırcasına Gordon' un "prensipte haklı" olduğunu söylemiyorlardı; "iyi" bir işi geri çevirmenin asla doğru olmayacağını biliyorlardı. Tekrar tekrar yalvardılar ona New Albion'a dönmesi için. İşin en kötü yanı, ikisinin birlikte Gordon'un peşine düşmeleriydi. Bu işe başlamadan önce hiç tanışmamışlardı, ama şimdi nasılsa Rosemary Julia ile tanışmıştı. Ona karşı kadınlar birliği oluşturmuşlardı. Bunlar buluşuyor, Gordon'un "çıldırtıcı" bir davranış içinde olduğunu konuşuyorlardı. Gordon'un "çıldırtıcı" davranışına karşı duydukları öfke, tek ortak noktalarıydı. İkisi aynı anlarda ya da birbiri ardına sözle ya da mektuplarla saldırıyorlardı Gordon'a. Dayanılmaz bir durumdu bu.

Neyse ki, ikisi de Meakin Ana'nın evindeki odasını henüz görmemişti. Rosemary bunu kaldırabilirdi, ama o pislik yuvası tavan arasını gördüğü anda belki de ölürdü Julia. Onu görmeye dükkâna gelmişlerdi. Rosemary birkaç kez, Julia ise çalıştığı yerden biraz uzaklaşmak bahanesiyle bir kez uğramıştı. Bu bile yetti aslında. Dükkânın ne basit, kasvetli bir küçük yer olduğunu görmek onları üzmüştü. McKechnie'deki işte az para alıyordu gerçi, ama utanılacak bir iş yapmıyordu. Orada Gordon kültürlü insanlarla tanışıyor,

konuşuyordu; bu insanlar, onun bir "yazar" olduğunu gördükçe "bir fırsat yaratma" olasılığı canlılığını koruyordu. Ama burada, neredeyse varoş denilecek bu sokakta, haftada otuz şiline sarı ceketli işçi takımına hizmet etmek... Böyle bir işten ne umut edilebilirdi? Metruk bir yerde, çıkmaz sokakta çalış dur. Dükkân kapandıktan sonra o kasvetli sisli sokakta bir aşağı bir yukarı yürüyerek kaç akşam tartışmıştı bu konuyu Gordon'la Rosemary. Rosemary yakasını bırakmıyordu. *Lütfen* New Albion'a döner miydi? *Niçin* New Albion'a dönmüyordu? Gordon da ona her seferinde New Albion' un onu geri almayacağını söylüyordu. Sonuçta iş için başvurmamıştı, dolayısıyla işi alıp alamayacağını nerden bilebilirdi? Bu belirsizliği korumayı yeğliyordu. Şimdi Gordon'da Rosemary'nin cesaretini kıran ve onu korkutan bir şey vardı. Çok kısa süre içinde, hatta ansızın değişmiş, çökmüş görünüyordu. Gordon bir şey dememişti ama, Rosemary onun her türlü çabadan, uyumlu, sağduyulu olma niyetinden kurtulup aşağılara, çamurlara batma isteğini tahmin ediyordu. O sadece paraya değil, yaşama da yüz çeviriyordu. Gordon'un işten atılmasından önceki eski günlerdeki gibi kavga etmiyorlardı şimdi. O günlerde, Rosemary Gordon'un doğaya aykırı, mantıksız kuramlarını pek umursamıyordu. Gordon'un para ahlâkına karşı nutukları aralarında bir tür şaka gibiydi. Zamanın geçtiği, Gordon'un doğru dürüst yaşaması için gerekli parayı kazanma fırsatının uzaklaştığı o zamanlar pek önemli değil gibi görünüyordu. Rosemary hâlâ kendisini bir genç kız olarak görüyor, geleceğin sınırsız olduğunu düşünüyordu. Gordon'un hayatının iki yılını – ona bakarsanız *Rosemary*'nin hayatının da iki yılını çöpe atmasına seyirci kalmış, karşı durmanın kadirbilmezlik olacağını düşünmüştü.

Ama şimdi korkmaya başlamıştı. Zaman akıp gidiyordu, son, hızlı hızlı yaklaşmaktaydı. Gordon işini yitirdiğinde Rosemary ansızın, şaşırtıcı bir keşifte bulunmuş duygusuyla artık çok genç olmadığını fark etmişti. Gordon'un otuzuncu doğum günü geçmişti; kendisininki de çok uzaklarda değildi. Onları ne bekliyordu? Gordon hiç çaba harcamaksızın çöküyor, ölümcül başarısızlığa batıyordu. Batmayı *istiyor* gibiydi. Şimdi artık evlenmeleri için ne umut kalmıştı? Gordon Rosemary'nin haklı olduğunu biliyordu. Durum içinden çıkılmaz bir

hal almıştı. Dolayısıyla henüz söze dökülmemiş olan sonsuza dek ayrılacakları düşüncesi her ikisinin de zihninde giderek büyüyordu.

Bir gece demiryolu köprüsünün altında buluşacaklardı. Korkunç bir ocak gecesiydi; sis yoktu nasılsa, sadece köşeleri vınn diye dönen, tozları ve yırtık kâğıt parçalarını insanın yüzüne çarpan kötü bir rüzgâr vardı. Gordon, ufak tefek bedenini adeta sarsak sarsak hareket ettirerek, partallık ölçüsünde eski giysileri ve uçuşan saçlarıyla onu bekliyordu. Rosemary her zamanki gibi tam vaktinde geldi. Gordon'a koştu, yüzünü aşağı çekti ve soğuk yanağını öptü.

"Gordon, canım, ne kadar da üşümüşsün! Neden paltosuz çıktın?"

"Paltom rehinde. Söyledim sanıyorum."

"Ah, evet! Hay Allah!"

Rosemary başını kaldırıp ona baktı, siyah kaşları azıcık çatılıydı. Gordon orada, yıkık dökük köprünün altında çok perişan, ezik görünüyordu, yüzünde gölgeler vardı. Rosemary ona sarıldı ve ışığa doğru çekti.

"Gel yürüyelim. Durursak üşürüz. Sana çok ciddi bir şey söyleyeceğim."

"Ne?"

"Belki de bana kızacaksın."

"Ne oldu ki?"

"Bugün öğleden sonra Bay Erskine'i görmeye gittim. Onunla birkaç dakika görüşmek için iznini istedim."

Gordon bu sözlerin ardından gelecekleri biliyordu. Kolunu Rosemary'ninkinden kurtarmaya çalıştı, ama kız bırakmadı.

"Eee?" dedi aksi aksi.

"Senin hakkında konuştum. Seni işe alır mı, diye sordum. Elbet işler kötü, dedi, yeni bir eleman alamayız, falan filan. Ama ona sana söylediklerini anımsattım. Evet, senin gelecek vaat eden bir metin yazarı olduğunu söyledi. Neyse sonunda döndüğünde seni bir yere yerleştirmeye karar verdi. Gördün mü, haklıymışım. Sana iş *verecekler*."

Gordon yanıtlamadı. Rosemary onun kolunu sıktı. "Peki *şimdi* ne düşünüyorsun bu konuda?" dedi.

"Ne düşündüğümü biliyorsun," dedi Gordon soğuk soğuk.

Aslında paniğe kapılmıştı ve kızmıştı. Tam da bundan korkuyordu. Rosemary'nin bunu er geç yapacağını daha baştan biliyordu. Onun bu girişimi soru işaretlerini yok ediyor, konuyu kesinleştiriyor, kendi kabahatini de artırıyordu. Elleri hâlâ ceket cebinde Rosemary'nin koluna yapışmasına ses çıkarmaksızın, ama onun yüzüne de bakmadan ayaklarını sürüye sürüye yürüyordu.

"Bana kızdın mı?" dedi Rosemary.

"Yok, kızmadım. Ama neden bunu yaptığını anlamıyorum – benim arkamdan iş çeviriyorsun."

Bu Rosemary'yi yaraladı. Bay Erskine'den o kararı duymak için çok çok yakarması gerekmişti. Müdürler makamında görüşmek için de bütün cesaretini seferber etmişti. Böyle bir istekte bulunduğu için kapıdan kovulacak diye ödü kopmuştu. Ama bunları Gordon'a söyleyecek değildi.

"*Senin arkandan iş çevirdiğimi* söylemeseydin, iyi olurdu. Sonuçta sadece sana yardım etmeye çalışıyorum."

"Yüzüne bile bakmayacağım bir iş teklifi almanın bana nasıl yararı olacak?"

"Yani şimdi, bu durumda bile dönmeyecek misin?"

"Asla."

"Niçin?"

"Albaştan mı edeceğiz yine?" dedi Gordon bitkin bir sesle.

Rosemary Gordon'un kolunu bütün gücüyle sıktı ve yüzünü kendisininkine çevirdi. Ona adeta umarsızlık içinde tutunmaktaydı. Son çabasını harcamış ve başarısız kalmıştı. Gordon'un kendisinden bir hayalet gibi giderek uzaklaştığını, geri geri çekildiğini hissediyordu.

"Böyle devam edersen kalbimi kıracaksın," dedi.

"Bence sen benimle uğraşma. Uğraşmasan çok daha iyi olur."

"Ama neden hayatını çöpe atıyorsun?"

"Söyledim ya, elimde değil. Kararlarıma bağlı kalmam gerek."

"Bunun ne anlama geleceğini biliyorsun, değil mi?"

İçi ürperdi Gordon'un, ama yine de bir teslimiyet, hatta rahatlama duygusuyla, "Yani ayrılacağız – bir daha görüşmeyeceğiz, demek istiyorsun, değil mi?" dedi.

Yürüdüler, şimdi Westminster Bridge Sokağı'na girmişlerdi. Rüzgâr çığlık atarak üstlerine üstlerine geldi, bedenlerine çarpan toz

bulutu, ikisinin de başlarını göğüslerine gömmesine neden oldu. Durdular. Rosemary' nin küçük yüzü çizgilerle doluydu, soğuk rüzgâr ve lambanın soğuk ışığı bu çizgileri örtmüyordu.

"Benden kurtulmak istiyorsun," dedi Gordon.

"Hayır. Hayır. Tam olarak öyle değil."

"Ama ayrılmamız gerektiğini düşünüyorsun."

"Böyle nasıl devam edebiliriz?" dedi Rosemary dalgın ve üzgün bir sesle.

"Güç olduğunu kabul ediyorum."

"Berbat, umutsuz bir durum! Sonumuz neye varabilir böyle?"

"Beni sevmiyormuşsun demek," dedi Gordon.

"Seviyorum, seviyorum! Biliyorsun sevdiğimi."

"Bir bakıma seviyorsun belki. Ama sana bakmaya yeterli parayı hiçbir zaman kazanmayacağımı bile bile sevmeye devam edecek kadar değil. Koca olarak istiyorsun beni, ama sevgili olarak değil. İşte, yine para sorunu, gördün mü."

"Para sorunu *değil*, Gordon! Hayır, *değil*!"

"Evet, tek neden para. Daha baştan para girdi aramıza. Para, daima para!"

Sahne devam etti, ama uzun sürmedi. İkisi de soğuktan titriyordu. İnsan bir sokak köşesinde, ısırıcı bir rüzgâr altında dikilirken duygular fazla önem taşımıyordu. Sonunda ayrıldıklarında, kesin bir vedalaşma olmadı. Rosemary sadece "Gitmeliyim artık," dedi, onu öptü ve karşıya tramvay durağına koştu. Gordon onun gidişini genelde bir rahatlamayla izledi. Şimdi, rüzgârlı sokaktan uzakta, tartışmalardan, duygusal taleplerden uzakta, tavan arasının dağınık yalnızlığında, kendisine Rosemary'yi sevip sevmediğini soruyordu durmadan. Gözlerinde yaş varsa da bu sadece rüzgârın soğuğundandı.

Julia ile durum neredeyse daha kötüydü. Bir akşam gidip kendisini görmesini istedi Gordon'dan. Bu, Rosemary'den Bay Erskine'in Gordon'a iş teklif ettiğini öğrendikten sonra oldu. İşin kötü yanı, Julia onun amaçlarını hiç, ama hiç anlamıyordu. Anladığı tek şey, "iyi" bir işin Gordon'a önerildiği, onunsa bunu geri çevirdiğiydi. Bu fırsatı kaçırmaması için nerdeyse dizlerine kapanarak yalvardı. Gordon kararından dönmeyeceğini söylediğindeyse ağladı, düpedüz ağladı. Bu çok kötü oldu. Zavallı kaz yüzlü kızcağız, saçlarında beyazlar çıkmış

kızcağız, onurunu gururunu bir kenara atmış, Drage eşyalarla döşeli oturma-yatak odasında hüngür hüngür ağlıyordu! Bu Julia'nın bütün umutlarının söndüğü anı simgeliyordu. Ailesinin parasız, çocuksuz, boz bir belirsizliğe battığını adım adım izlemişti. Bütün umutlarını Gordon'a bağlamıştı, onun başaracağına inanmıştı; o ise, delice bir fikre saplanmıştı ve başarmayı reddediyordu. Gordon Julia'nın aklından geçenleri biliyordu; yumuşamamak için bayağı çaba harcaması, hatta acımasız olması gerekliydi. Onu tek düşündüren Rosemary ile Julia'ydı. Ravelston önemli değildi, çünkü o anlıyordu. Angela Hala ile Walter Amca da uzun, aptal mektuplarla hafif hafif asılıyorlardı elbet. Ama onları hiç umursamıyordu.

Julia çaresizlik içinde hayatta başarılı olmak yönündeki son fırsatını da fırlatıp attıktan sonra *ne* yapmayı düşündüğünü sordu. Yanıt, sadece "Şiirlerim" oldu. Rosemary'ye de, Ravelston'a da aynı şeyleri söylemişti. Ravelston'a bu yanıt yeterli olmuştu. Rosemary artık onun şiirlerine inanmıyordu, ama bunu dile getirmedi. Julia' ya gelince; Gordon'un şiirleri hiçbir zaman onun için bir anlam taşımadı. "Para getirmiyorsa neden yazasın, anlamıyorum," diyordu her seferinde. Ona bakarsanız kendisi de şiirlerine artık inanmıyordu. Ama hiç değilse zaman zaman "yazmak" için mücadele ediyordu hâlâ. Taşındıktan kısa bir süre sonra *Londra Sefaları*'nın tamamlanmış bölümlerini temiz kâğıtlara çekti, daha dört yüz dize olmadığını gördü. Onları kopyalama işi bile son derece sıkıcıydı. Bununla birlikte, zaman zaman yapıyordu; oradan bir dize çıkarıyor, şurada birini düzeltiyor, ama bu arada herhangi bir gelişme kaydetmiyor, hatta bunu beklemiyordu da. Çok geçmeden sayfalar yine eskiden olduğu gibi çiziklerle, sözcük labirentleriyle doldu. Yağlı elyazması destesini nereye gitse cebinde taşıyordu. Kâğıtların cebinde durması onu biraz ayakta tutuyordu; sonuçta hiç kimseye olmasa da kendisine elle tutulur şekilde gösterebileceği bir tür başarıydı bu. İşte, iki yılın ürünü – belki bin saatlik çalışmanın sonunda elde kalan buydu. Artık onu bir şiir olarak algılamıyordu. Şimdi şiir kavramı onun için tümüyle anlamsızdı. Yalnız, *Londra Sefaları* günün birinde biterse, kaderden koparılmış bir parça, para-dünyasının *dışında* yaratılmış bir şey olacaktı. Öte yanda kitabın asla bitmeyeceğini her zamankinden daha açık bir şekilde görüyordu. Şu anda yaşadığı hayatta herhangi bir

yaratıcı güdüyle nasıl donanabilirdi, bu mümkün olabilir miydi? Zaman geçtikçe *Londra Sefaları*'nı bitirme arzusu bile yok oldu. Yine de elyazmasını cebinde taşıyordu; ama bu kendi özel savaşında sadece bir tavır, bir simgeydi. O boş "yazar" olma düşünü çoktan bitirmişti. Sonuçta, bu da bir tür ihtiras değil miydi? Bütün bunlardan uzaklaşmak, bunların *altına* ulaşmak istiyordu. Aşağı, aşağı! Umudun uzanamayacağı, korkunun uzanamayacağı hayaletler krallığına! Yeraltına, yerin altına! İşte orada olmak istiyordu.

Ne var ki, bir bakıma bu hiç kolay değildi. Bir gece dokuz sıralarında, yırtık pırtık yatak örtüsünü ayaklarına çekmiş, ellerini ısıtmak için başının altına koymuş halde yatağında uzanmıştı. Havagazı sönüktü. Her şeyin üzeri bir parmak tozla kaplıydı. Zambak, bir hafta önce ölmüştü ve saksısında solup gidiyordu. Örtünün altından ayakkabısız bir ayak çıkardı, kaldırdı, baktı. Çorabı delik deşikti – çoraptan çok delik vardı. Demek Gordon Comstock, bir varoş tavan arasında, ayağı çorabından fırlamış, dünyada yalnızca dört penisiyle, gerisinde otuz koca yılı bırakmış ve hiçbir şey, hiçbir şey başarmamış olarak partal bir yatakta uzanmış yatıyordu! Kuşkusuz, *şimdi* artık çok geçti – öyle miydi? Kuşkusuz, ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, onu böyle bir delikten çıkaramazlardı... Çamura ulaşmak istemişti – eee, işte bu çamurun ta kendisiydi, öyle değil mi?

Bir yandan da bunların doğru olmadığını biliyordu. O öteki dünya, para ve başarı dünyası, her zaman için garip bir yakınlıktadır. Pisliğe ve sefalete sığınarak ondan kaçamazsın. Rosemary Bay Erskine'in teklifinden söz ettiğinde kızdığı kadar korkmuştu da. Tehlikeyi çok yakınına getirmişti teklif. Bir mektup, bir telefon ve hoop, bu delikten dosdoğru para-dünyasına – dört sterlin haftalığa, çabaya, uyumlu, edepli ve kölece yaşamaya adım atabilirdi. Kötüleşmek, söylendiği kadar kolay değildi. Bazen kurtuluşun seni av köpeği gibi kapar.

Bir süre nerdeyse hiçbir şey düşünmeden, tavana bakarak öyle yattı. Orada, pis ve soğuk yatakta uzanmanın boşunalığı bir süre rahatlattı onu. Derken kapının hafifçe vurulmasıyla irkildi. Kımıldamadı. Gerçi onun kapı çalışına benzemiyordu ama, gelen Meakin Ana olsa gerekti.

"Girin," dedi.

Kapı açıldı. Rosemary gelmişti.

İçeri bir adım attı, sonra odanın tozlu, iç bayan kokusunu alınca durdu. Lambanın ölü ışığında bile odanın kirlilik derecesini görebiliyordu – masanın üzerinde yiyecek artıkları ve kâğıtlar, soğuk külle dolu şömine, önündeki tel koruyucuda kirli kaplar ve ölü aspidistra. Yavaş yavaş yatağa doğru ilerlerken şapkasını çıkardı ve sandalyeye fırlattı.

"Tam sana göre bir yer!" dedi.

"Döndün ha?" dedi Gordon.

"Evet."

Eliyle yüzünü sıvazlarken başını başka yöne çevirdi. "Bana biraz daha nutuk çekmek için, ha?"

"Hayır."

"Neden öyleyse?"

"Çünkü..."

Yatağın yanında diz çöktü Rosemary. Gordon'un kolunu indirdi, onu öpmek üzere başını uzattı, sonra çekti, şaşırmıştı; parmak uçlarıyla şakağındaki saçları okşamaya başladı.

"Ahh, Gordon!"

"Ne?"

"Saçların ağarmış!"

"Sahi mi? Nerede?"

"Burada, şakağında. Küçük bir bölüm ama. Ansızın oldu herhalde."

Gordon umursamaz bir havada "Zamanın gümüşe çevirdiği altın saçlarım," dedi.

"Eh, ikimizin de saçları ağarıyor," dedi Rosemary.

Tepesindeki üç beyaz saçı göstermek için başını eğdi Rosemary. Sonra yatağa, onun yanına kıvrıldı, kolunu Gordon'un altından geçirdi, onu kendisine çekti ve yüzünü öpücüklere boğdu. Gordon ses etmedi. Bunun olmasını istemiyordu – hayatta en az istediği buydu. Ama Rosemary kendi bedenini onunkinin altına yerleştirdi; göğüs göğüseydiler. Rosemary'nin bedeni Gordon'unkinde eriyordu sanki. Yüzündeki anlatımdan, onu buraya neyin getirdiğini anlamıştı. Sonuçta bakireydi Rosemary. Ne yaptığını bilmiyordu. Onu harekete geçiren tek şey yüce gönüllü, soylu oluşuydu. Gordon'un sefaleti,

Rosemary'yi ona çekmişti. Sadece beş parasız olduğundan, hayatta başarısızlığa uğradığından, bir daha yinelenmese bile, bir kez olsun ona teslim olmalıydı.

"Dönmek zorundaydım," dedi.

"Neden?"

"Burada yapayalnız olduğunu düşünmeye dayanamadım. Seni öyle bırakmak çok, çok kötü geldi bana."

"Beni bırakmakta haklıydın. Gelmeseydin daha iyi olurdu. Biliyorsun, evlenemeyiz."

"Umurumda değil. İnsan sevdiğine böyle davranmaz. Benimle evlensen de evlenmesen de seni seviyorum."

"Bu pek akıllıca değil," dedi Gordon.

"Umurumda değil. Keşke yıllar önce yapsaydım."

"Yapmasak çok daha iyi olur."

"Hayır."

"Evet."

"Hayır!"

Ne de olsa Gordon'un hak etmediği kadar iyiydi Rosemary. Onu nice zamandır istiyordu, ama sonradan olacakları ölçüp biçmekten kendini alamamıştı. Sonunda Meakin Ana'nın pis yatağında, pek fazla haz alınmaksızın gerçekleşti olay. Şimdi Rosemary kalkmış giysilerini düzeltiyordu. Oda havasızdı, ama korkunç soğuktu. İkisi de azıcık titriyordu. Rosemary yorganı Gordon'un üzerine iyice örttü. Gordon ona arkasını dönmüş, yüzünü koluna gizlemiş, kımıltısız yatıyordu. Rosemary yatağın yanında diz çöktü, onun elini tuttu ve bir an için kendi yanağının üzerine koydu. Gordon bunu neredeyse fark etmedi. Rosemary ardından kapıyı sessizce kapattı, parmak uçlarına basarak halısız, pis kokulu basamakları indi. Yüreğinde keder vardı, hayal kırıklığı içindeydi ve çok üşüyordu.

XI

Bahar, bahar! Martla nisan arasında, sular şarıl şarıl akar! Filizler fışkırır, tenler güzelleşir ve yapraklar hem uzar hem de büyür! Bahar köpekleri kıştan kalma izleri sürer bahar geldiğinde, doğa hareketlenir, kuşlar türküler tutturur, hey-ding-a-ding ding, cik cik cik, guguk guguk! Ve saire, ve saire, ve saire. Tunç Çağı'yla 1850 arasındaki bütün ozanlar böyle şiirler yazdı.

Ama şimdi, kalorifer çağında, şeftalilerin teneke kutularda saklandığı çağda, şair denen bir yazarın, hâlâ aynı teraneyi tutturması ne saçma! Çünkü, bugünlerde, ortalama uygar kişi için bahar olmuş, kış olmuş ya da yılın herhangi bir mevsimi olmuş, ne fark eder? Londra gibi bir kentte, ısı değişikliğini saymazsak, mevsimin getirdiği en çarpıcı değişiklik, kaldırımlarda gördüğünüz şeylerdedir. Kış sonlarında genellikle lahana yaprakları görülür. Temmuzda kiraz çekirdekleri üzerinde yürürsünüz, kasımda kullanılmış maytap telleri üzerinde. Noel'e doğru portakal kabukları kalınlaşır. Ortaçağ'da durum farklıydı. Penceresiz bir kulübede, sadece tuzlu balık ve küflü ekmek yiyerek aylarca kokuştuktan sonra bahar, taze et ve taptaze sebze demekti ve baharı anlatan şiir yazmanın mantıklı bir yönü vardı.

Bahar geldiyse de Gordon bunu fark etmedi. Lambeth'de mart, insana yeraltından yeryüzüne çıkmış Persephones'i anımsatmazdı. Günler uzadı, berbat tozlu rüzgârlar esti ve zaman zaman gökyüzünde koyu lacivert bulutlar göründü. Akıl edip de bakarsanız, ağaçlarda birkaç tozlu gonca görürdünüz belki. Sonuçta saksıdaki aspidistra ölmedi, sararmış yaprakları döküldü, ama köküne yakın bir yerden iki yeşil filiz çıkarmaya başladı.

Gordon üç aydır ucuz kitapçıda çalışmaktaydı. Her gün yinelenen o ahmak, kölecil hayat onu rahatsız et- miyordu. Dükkânda şimdi "bin çeşit kitap" vardı ve Bay Cheeseman'e hafta bir sterlin temiz kâr bırakıyordu, dolayısıyla Bay Cheeseman kendine göre mutluydu. Ama

yine de gizli gizli Gordon'a diş biliyordu. Gordon ona bir ayyaş olarak –deyiş yerindeyse– satılmıştı. Adam Gordon'un hiç değilse bir kez olsun sarhoş olup işe gelemeyeceği günü kolluyordu, çünkü bu ücretini kesmek için bir bahane oluşturacaktı; ama Gordon, bir türlü sarhoş olmamıştı. Gariptir, bugünlerde içmek içinden gelmiyordu. İçki alacak parası olsa bile birasızlığı yeğleyecekti. Çay daha iyi bir zehirdi galiba. Bütün istekleri ve hoşnutsuzlukları azalmıştı. Haftada otuz şilinle, daha önceki iki sterline göre daha rahat hissediyordu kendini. Otuz şilin fazla çaba harcanmaksızın kirasını, sigarasını, haftada bir şilin kadar çamaşır yıkama parasını, biraz yakıt ve neredeyse sadece bir iki dilim domuz pastırmasıyla ekmek ve margarinden oluşan yemeğini, çayını karşılıyordu – yaktığı gaz dahil, hepsi günde iki şilin kadar tutuyordu. Bazen Westminster Bridge Sokağı'ndaki ucuz ve berbat sinemaya bir bilet alacak altı penisi bile oluyordu. Yağlı kâğıtları, o *Londra Sefaları* elyazmasını hâlâ cebinde taşıyordu, ama bu sadece alışkanlıktandı; çalışma numarası yapmayı bile bırakmıştı. Bütün akşamları aynıydı. O insansız pis tavan arasında, kömür kalmışsa şöminenin başında, yoksa yatakta, çaydanlık ve sigaralar yanı başında, okuyarak, daima okuyarak geçiyordu saatleri. Bugünlerde iki penilik haftalık dergiler dışında bir şey okumuyordu. *Tit Bits, Peg's Paper, The Gem, The Magnet, Home Notes, The Girl's Own Paper* – hepsi de aynıydı. Onları dükkândan toptan alıyordu. Bay Cheeseman'de amcasının günlerinden kalma ve şimdi paketleme için kullanılmak üzere kenara atılmış yığın yığın duruyordu bu dergiler. Bazıları yirmi yıl öncesinin tarihini taşıyordu.

Haftalardır Rosemary'yi görmemişti. Birkaç mektup göndermişti Rosemary, sonra nedense birden yazmayı kesmişti. Ravelston bir kez yazmış, *Antichrist* için iki penilik kitapçılar üzerine bir makale yazmasını istemişti. Julia umarsız bir kısa mektup göndermiş, aile haberlerini özetlemişti. Angela Hala bütün kış soğuk algınlığı çekmiş ve Walter Amca bağırsak sancılarından yakınmıştı. Gordon bu mektupların hiçbirine yanıt vermedi. Elinden gelse varlıklarını unutacaktı. Onların sevgisi sadece yük oluyordu ona. Hepsiyle, hatta Rosemary ile bile arasındaki bağları koparmadan varış yeri olan çamurların dibine batmakta özgür olamayacaktı.

Bir gün, öğleden sonra, sapsarı çitişmiş saçlı bir işçi kıza kitap seçiyordu, sadece gözünün ucuyla gördüğü biri dükkâna girdi ve kapıda duraksadı.

"Ne tür bir kitap istiyordunuz?" diye sordu Gordon işçi kıza.

"Şey, aşk romanı lütfen."

Gordon bir aşk romanı seçti. Döndüğünde kalbi şiddetle çarpmaya başladı. Az önce içeri giren Rosemary'ydi. Hiçbir harekette bulunmuyor, solgun, üzgün görünüşüyle öyle durmuş bekliyordu; görünümünde kötü bir haber gizliydi.

Kitabı kızın fişine işlemek için oturdu, ama elleri titrediğinden bu işi zar zor yaptı. Lastik mührü de yanlış yere bastı. Kız kitabı karıştırarak çıktı gitti. Rosemary Gordon'un yüzünü izliyordu. Onu gün ışığında görmeyeli çok olmuştu, Gordon'daki değişiklik şaşırtıcıydı. Üstü başı neredeyse paramparçaydı, yüzü büsbütün incelmişti, sadece yağ ekmek yiyenlere özgü bozumsu bir solgunluk kaplamıştı tenini. Çok daha yaşlı –en azından otuz beş– gösteriyordu. Ama Rosemary de her zamanki Rosemary değildi. O neşeli hali gitmişti, giysileri aceleyle üstüne geçirilmiş gibi duruyordu. Kuşkusuz bir terslik vardı.

İşçi kızın ardından kapıyı kapattı Gordon. "Seni beklemiyordum," diye söze başladı.

"Gelmek zorundaydım. Öğle saatinde çıktım işten. Onlara hasta olduğumu söyledim."

"Pek iyi görünmüyorsun. Gel, otur buraya."

Dükkânda yalnızca tek bir sandalye vardı. Gordon gitti, masanın ardından aldı sandalyeyi, ona doğru yürüdü; ilgisini, sevgisini göstermeye çabalıyordu bir bakıma. Rosemary oturmadı, eldivenini çıkardı ve küçük elini sandalyenin arkalığına koydu. Gordon, parmaklarının kavrayışından Rosemary'nin ne kadar huzursuz olduğunu anlamıştı.

"Gordon, sana çok kötü bir şey söyleyeceğim. Sonunda olan oldu."

"Ne oldu?"

"Bebeğim olacak."

"Bebek mi? Aman Tanrım!"

Ansızın durdu Gordon. Bir an için birisi kaburgalarının altına şiddetli bir yumruk indirmiş gibi hissetti kendini. Bilinen saçma

soruyu sordu:

"Emin misin?"

"Kesinlikle. Kaç hafta oldu. Ne kadar kötü günler geçirdiğimi bilsen! Hep umutlandım, umutlandım –hap almıştım– ah, çok kötü! Dayanılmazdı!"

"Bebek ha! Hay allah, ne aptalız! Sanki bunu önceden tahmin edemezmişiz gibi!"

"Biliyorum. Benim hatamdı. Ben..."

"Hay Allah! Biri geliyor."

Kapıdaki çan çınladı. Şişman, yüzü çilli, altdudağı çirkin bir kadın yuvarlanır gibi yürüyerek içeri girdi ve "İçinde cinayet olan bir şey" istedi. Rosemary oturmuş, eldivenini parmaklarına doluyor, açıyor, gene doluyordu. Şişko kadın kolay beğenmiyordu. Gordon'un önerdiği her kitabı "okuduğu" ya da "kuru görünüyor" gerekçesiyle geri çeviriyordu. Rosemary'nin getirdiği ölümcül haber Gordon'un sinirlerini bozmuştu. Kalbi çarpıyordu, bağırsakları büzülmüştü, bir kitabı koyup diğerini alıyor, şişman kadına aradığı kitabı sunmaya çalışıyordu. Sonunda on dakika geçtikten sonra, "belki de daha önce almadığını" söylediği bir şeyi kakalamayı başardı.

Gordon Rosemary'ye döndü. "Eee, ne halt edeceğiz?" dedi kapı kapanır kapanmaz.

"Ben ne yapacağımı bilemiyorum. Bebeği doğurursam işimi kaybedeceğim elbet. Ama tek üzüntüm bu değil. Bizimkiler öğrenirse? Annem... aman Allahım! Düşünmesi bile dayanılmaz."

"Haa, seninkiler! Bak onları düşünmemiştim. Birininkiler! Ne lanet olası karabasandır onlar!"

"Benimkiler zararsız. Bana her zaman iyi davrandılar. Ama böyle bir şey olunca durum farklı."

Gordon bir iki volta attı. Haber onu ürkütmüştü ama konuyu iyice kavramış değildi. Bir bebek, Rosemary'nin rahminde büyümekte olan kendi bebeği düşüncesi onda korku ve yılgınlıktan başka bir duygu uyandırmadı. Bebeği yaşayan bir canlı olarak düşünmüyordu; düpedüz bir felaket olarak görüyordu. Ve şimdiden bunun neye yol açacağını anlamıştı.

"Evlenmek zorundayız herhalde," dedi duyarsız bir sesle.

"Peki evlenecek miyiz? Sana bunu sormaya geldim."

"Seninle evlenmemi istersin herhalde, değil mi?"

"*Sen* istemezsen hayır. Elini kolunu bağlayacak değilim. Senin fikirlerin evliliğe karşı. Kendin karar vermelisin."

"Ama seçeneğimiz yok ki – bu bebeği doğuracaksan yani."

"Şart değil. Buna sen karar vereceksin. Çünkü, sonuçta bu işin bir yolu daha var."

"Ne yolu?"

"Şey, biliyorsun canım. İşyerindeki bir kız bana bir adres verdi. Onun bir arkadaşı beş sterline yaptırmış."

Bu onu kendine getirdi. İlk kez, anlaması gerektiği şekilde anladı ne konuda konuştuklarını. "Bebek" sözcüğü yeni bir önem kazanmıştı. Soyut bir felaketten söz etmiyorlardı, etten kemikten bir candan, Gordon'un bir parçasından, orada Rosemary'nin karnında canlı duran ve büyümekte olan bir varlıktan söz ediyorlardı. Gordon Rosemary ile göz göze geldi. Aralarında daha önce hiç yaşanmamış türden garip bir yakınlaşma oldu. Bir an için Gordon gizemli bir şekilde tek bir beden olduklarını duyumsadı. Aralarında yarım metre vardı ama Gordon ikisinin birleştiğini düşündü – görünmez bir canlı bağ, Rosemary'nin karnından kendisine uzanmıştı sanki. O anda düşündüklerinin çok korkunç bir şey – bu sözcüğün bir anlamı varsa eğer, bir *günah* olduğunu kavradı. Öte yandan, sadece bebek ve onun doğurulması söz konusu edilmiş olsaydı, kendine gelmeyebilirdi. Aklını başına getiren, o beş sterlinlik ayrıntıydı.

"Korkma!" dedi. "Ne olursa olsun *o işi* yapmayacağız. İğrenç..."

"Biliyorum, iğrenç. Ama evlenmeden bebek doğuramam ki."

"Yok! Seçenek buysa, evleneceğim seninle. Öyle bir şey yapmaktansa sağ elimi bileğimden kesmeyi yeğlerim."

Çın! Kapıdaki çan çaldı. Ucuz parlak mavi giysiler içinde iki çirkin salakla, kıkır kıkır gülme krizine tutulmuş bir kız girdi. Gençlerden biri koyunsu bir küstahlıkla "Şöyle zevkli bir şeyler – belden aşağı bir şey" istedi. Gordon hiçbir şey söylemeksizin "seks" kitaplarının durduğu rafı gösterdi. Dükkânda yüzlercesi vardı. *Secrets of Paris* (Paris'in Sırları) ve *The Man She Trusted* (Genç Kızın İnandığı Adam) gibi adları vardı; yıpranmış sarı şömizlerinde, başlarında lacivertler giymiş erkeklerin dikildiği divana yarı çıplak uzanmış kızların resmi vardı. Ancak kitaplardaki öyküler son derece zararsızdı. İki gençle kız

kitapları karıştırdı, kapaklardaki resimlere baktı, kız arada cikliyor, şaşırmış numarası yapıyordu. Gordon'u öyle sinirlendirdiler ki, kitaplarını seçinceye dek ilgilenmedi onlarla.

Çocuklar gidince Rosemary'nin oturduğu sandalyenin başına geldi. Arkasında ayakta durdu, küçük sert omuzlarını sıktı, sonra elini yakasından içeri daldırarak göğüslerinin ılıklığını hissetti. Rosemary'nin bedeninin verdiği bahar duygusundan hoşlanıyordu; orada, iyi korunmuş bir tohumun, bebeğinin büyümekte olduğunu düşünmek hoşuna gitti. Rosemary elini göğüslerindeki elin üzerine koyarak onu okşadı, ama bir şey demedi. Gordon'un karar vermesini bekliyordu.

"Seninle evlenmek için saygınlığa dönüş yapmam gerek," dedi düşünceli düşünceli.

"Yapar mısın?" dedi Rosemary; bu sözlerinde eski Rosemary'den izler vardı.

"Yani doğru dürüst bir işe girmem – New Albion'a dönmem gerekecek. Beni alırlar herhalde."

Gordon Rosemary'nin birden kımıltısız kesildiğini fark etti, ondan bunu duymak istediğini biliyordu. Ama Rosemary adil davranmakta kararlıydı. Ona askıntı olacak, yalvaracak değildi.

"Bunu yapmanı istediğimi söylemedim. Benimle evlenmeni istiyorum, evet, bebek yüzünden istiyorum. Ama bu demek değildir ki bana bakmakla ya da evli kalmakla yükümlüsün."

"Sana bakamayacaksam evlenmenin ne anlamı var? Diyelim şimdiki halimle –parasız ve doğru dürüst işsiz– evlendim seninle. Ne yapacaksın?"

"Bilmiyorum. Çalışabildiğim kadar çalışırım. Sonra da bebek iyice belli olunca – eh, o zaman da annemle babamın evine giderim."

"Bu hoşuna giderdi, değil mi? Ama önceleri New Albion'a gitmem için can atıyordun? Fikrini mi değiştirdin?"

"Tekrar düşündüm. Düzenli bir işe bağlanmaktan nefret ediyorsun. Seni suçlamıyorum. Kendi hayatını yaşamalısın."

Gordon bir süre düşündü. "Şu sonuca varıyoruz: Ya seninle evlenip New Albion'a döneceğim ya da sen o pis doktorlardan birine gidip beş sterline kendini mahvettireceksin."

Bu sözler üzerine Gordon'un elinden kurtuldu Rosemary ve ayağa kalkarak yüzünü ona döndü. Bu pervasız sözler canını sıkmıştı. Durumu öncesine göre daha açık ve daha çirkin hale getirmişti.

"Aa, neden böyle söylüyorsun?"

"Eh, seçenekler bunlar."

"Ben hiç öyle düşünmedim. Buraya haksızlık etmemek, adil olmak için geldim. Şimdi sanki seni zorla kandırıyormuşum gibi konuşuyorsun – bebekten kurtulma tehdidiyle duygularınla oynuyormuşum gibi. Bir tür şantaj gibi..."

"Bunu demek istemedim. Durumu saptıyordum yalnızca."

Rosemary'nin yüzü çizgi çizgiydi, siyah kaşları birbirine yaklaşmıştı. Ama gelmeden önce, olay çıkarmamaya ant içmişti. Gordon bunun Rosemary için ne anlama geldiğini kestirebiliyordu. Onun ailesiyle hiç tanışmamıştı, ama durumlarını tahmin ediyordu. Bir kızın, yasadışı bir bebekle köyüne dönmesinin ne anlama gelebileceği konusunda bir fikri vardı; ya da, daha da kötüsü kocan sana bakamayacağı için baba evine dönmek... Ama Rosemary adil olacaktı. Şantaj yok! Derin bir soluk aldı, bir karara varmıştı.

"Pekâlâ, bunu başında kılıç gibi tutacak değilim. Bu acımasızlık olur. İster evlen benimle ister evlenme. Ama bebeği doğuracağım."

"Gerçekten? Bunu yapar mısın?"

"Evet, sanırım."

Gordon onu kollarına aldı. Rosemary'nin paltosunun önü açıldı, ılık bedeni Gordon'unkine yapıştı. Gordon, onu bırakmanın dünyanın en büyük ahmaklığı olduğunu geçirdi aklından. Yine de diğer seçenek olanaksızdı, onu kollarına almışken başka türlü düşünemiyordu.

"Elbet New Albion'a dönmemi istersin," dedi.

"Hayır, istemem. Sen istemezsen, istemem."

"İstersin. Sonuçta bu doğal bir şey. Benim yine doğru dürüst bir para kazanmamı istersin. *İyi* bir iş, haftada dört sterlin, pencerede bir aspidistra zambağı. Değil mi? İtiraf et."

"Pekâlâ öyleyse, evet, isterim. Ama bu olduğunu görmekten *hoşlanacağım* bir şey; seni buna *zorlamayacağım*. Gerçekten istemiyorsan, oraya dönmeni hiç istemem. Kendini özgür hissetmeni istiyorum."

"Tam anlamıyla mı özgür?"

“Evet.”

“Bu ne demek biliyor musun? Seni ve bebeği ortada bırakmaya karar verdim diyelim?”

“Eh, gerçekten bunu istiyorsan... Özgürsün, tamamen özgür.”

Bir süre sonra gitti Rosemary. O akşam daha sonra ya da yarın, kararını bildirecekti Gordon. Elbet New Albion’un onu işe alıp almayacağı yüzde yüz belli değildi; ama Bay Erskine’in söylediklerini hesaba katarak aldılar diyelim. Gordon düşünmeye çalıştı, ama beceremedi. Bugün her zamankinden daha çok müşteri geldi. Cinayet ya da seks romanları ve aşk romanları isteyen ahmakların gelmesiyle oturur oturmaz sandalyesinden zıplamak durumunda kalması onu çileden çıkardı. Saat altı falandı, ansızın kalktı, ışıkları söndürdü, dükkânı kapattı ve gitti. Yalnız kalmak zorundaydı. Kitabevi daha iki saat sonra kapanacaktı. Bay Cheeseman öğrendiğinde Tanrı bilir ne söyleyecekti. Gordon’u sepetleyebilirdi bile. Gordon’un umurunda bile değildi.

Batıya döndü, Lambeth Sokağı’na girdi. Hava donuktu, soğuk değildi. Yerler ıslak, yer yer de çamurdu, ışıklar beyazdı, satıcılar bağırıyordu. Bu meseleyi düşünmesi gerekiyordu, yürürken daha iyi düşünebilirdi. Ama öyle zordu, öyle zordu ki! Ya New Albion’a döneceksin ya da Rosemary’yi ortada bırakacaksın; başka seçenek yoktu. Diyelim, kendi toplumsal ahlakını daha az zedeleyecek bir “iyi” iş bulmayı düşünmenin yararı yoktu. Otuz yaşında dünyadan bezmiş insanları bekleyen bir sürü “iyi” iş yoktu. New Albion elindeki tek fırsattı, bundan sonra da böyle bir fırsat asla eline geçmeyecekti.

Köşeye, Westminster Bridge Sokağı’na geldiğinde bir an için durdu. Karşıda posterler asılıydı, lambanın ışığında iyice görünüyorlardı. En azından üç metre boyunda bir dev poster Bovex reklamı yapıyordu. Bovexçiler Roland Butta’yı bırakmış, yeni bir şeyin peşine takılmışlardı. Dört satırlık bir dizi şiir asmışlardı her yana – Bovex türküsü deniyordu bunlara. Kahvaltıya oturmuş, jambon pembesi suratlarla sırıtan son derece iştahlı ailenin resmi; altında çok belirgin bir yazıyla şu dörtlük var:

Neden ince ve beyaz olasın ki?
Ve solgun, soluk benizli?

İç her gece bir sıcak Bovex
Canlan, iyi hisset kendini!

Gordon postere baktı. İçtenlikle saçma olduğunu bir kez daha yüreğinde duydu. Tanrım, ne büyük bir laf çöplüğü! "Canlan, iyi hisset kendini!" Ne kadar zayıf, yetersiz sözcükler! İnsanın aklında kalan o sivri sloganların kötülüğünden bile yoksun. Tirit gibi, salya sümük sözler. Öylesine etkisiz, ölü bir poster ki, insan Londra'nın dört bir yanında ve İngiltere'nin tüm kentlerinde, insanların kafasını ütülemek üzere bu resmin ve sözlerin asılmış bulunduğunu düşünmese, acıyıp düzeltecek. Görkemsiz caddeyi bir aşağı bir yukarı süzdü Gordon. Evet, savaş yaklaşıyordu. Bovex ilanları göründü mü, kesinlikle bilirdin savaşın geleceğini. Sokaklarımızdaki elektrikli delgi makineleri, makineli tüfeklerin habercisiydi. Çok sürmez uçak sesleri duyulurdu. Vınnn – gümmm! Uygarlığımızı ait olduğu cehenneme döndürmek için birkaç ton patlayıcı.

Gordon karşıya geçti, güneye doğru yürümeye başladı. Kafasında garip bir düşünce vardı: Artık savaşın olmasını istemiyordu. Aylardır – hatta belki yıllardır– ilk kez savaşı düşünüyor ve olmasını istemiyordu.

New Albion'a dönse, bir aya kalmaz Bovex türkülerini kendi elleriyle yazmaya başlayacaktı. O *şeylere* geri dönmek! Zaten "iyi" işte çalışmak yeterince kötüydü, bir de *o şeylere* karışmak! Tanrım! Elbet dönmemeliydi. Şu anda önemli olan sıkı durmaya yetecek cesareti toplamaktı. Tamam da Rosemary ne olacaktı? Kucağında bebek, parasız bir halde anne babasının evinde, çalışmaksızın, evde oturarak süreceği yaşantıyı düşündü; ve kızlarının karısına bile bakacak durumda olmayan korkunç bir serseriyle evlendiği haberinin ailede yayıldığını düşündü. Hepsi bir ağızdan dırdır yiyeceklerdi Rosemary'yi. Hem, bebeği de düşünmek gerekiyordu. Para-tanrısı ne kurnazdı! Oltasına sadece yatlar, yarış atları, fahişeler ve şampanya taksa, ondan korunmak zor olmayacaktı. Ama insanın ahlak duygusuna saldırınca çaresiz kalıyordun. Bovex türküsü Gordon'un kafasında çın çın ötüyordu. Ayağını sağlam basması gerekiyordu. Paraya savaş açmıştı – savaştan kaçmak olmazdı. Hem, o ana dek, bir şekilde bağlı kalmıştı andına. O güne kadarki hayatını düşündü. Kendini kandırmanın âlemi yoktu. Yalnız, pis, bomboş bir hayat

yaşamıştı. Otuz yıl yaşamış, sefaletten başka bir şey başarmamıştı. Ama o bunu seçmişti. Şimdi bile *istediği* sefaletten başka bir şey değildi. Batmak istiyordu, paranın hüküm sürmediği çamurların dibine inmek istiyordu. Ama bu bebek işi her şeyi bozmuştu. Sonuçta berbat bir durumdaydı. Kötü alışkanlıklar – toplumsal erdemler – dünya kurulalı beri var olan bir ikilem...

Başını kaldırdı, bir devlet kütüphanesinin önünden geçmekteydi. Aklına bir fikir geldi. Şu bebek. Ne anlama geliyordu peki insanın bebeğinin olması? Şu anda Rosemary'nin başına neler gelmekteydi, neler olmaktaydı? Hamileliğin ne olduğu konusunda belli belirsiz, genel fikirleri vardı. Kuşkusuz ona bu konuda bilgi verecek kitaplar vardı kütüphanede. İçeri girdi. Kitap alma bölümü soldaydı. Başvuru kitapları oradan isteniyordu.

Masadaki kadın üniversite mezunuydu, genç, asık suratlı, gözlüklü ve ters bir kadındı. Başvuru kitaplarını herkesin –en azından bütün erkeklerin– yalnız ve yalnız açık saçık resim ve bilgi arayışı içinde istediği konusunda değişmez bir kuşkusu vardı. Yanına yaklaştığında gözlüğünü burnunun üzerine yerleştirip seni yukardan aşağı ve aşağıdan yukarı inceliyor ve anında senin o pis gizinin *kendisi* için giz olmadığını açıkça belli ediyordu. Sonuçta Whitaker'ın *Almanak*'ı dışında bütün başvuru kitapları açık saçıktı .... ve ..... sözcüklerine bakarak Oxford Sözlüğü'nü bile kötü amaçlarına alet edebilirdin.

Gordon bir bakışta anladı kadının hasta kişiliğini, ama fazla umursamayacak kadar meşguldü kafası.

"Jinekoloji konusunda kitabınız var mı?" dedi.

"Ne üzerine?" diye sordu genç kadın – bu arada kelebek gözlüğünün ardından kesin bir utkuyla parladı gözleri. Demedim mi! İşte pislik arayan bir erkek daha!

"Yani, kadın-doğum, ebelik üzerine. Bebeklerin doğumu falan..."

"Bu tür kitapları halk kütüphaneleri için hazırlamıyorlar," dedi genç kadın buz gibi bir sesle.

"Affedersiniz – bakmak istediğim bir konu var."

"Tıp öğrencisi misiniz?"

"Hayır."

"Öyleyse ebelik, doğum kitaplarıyla ne yapacağınızı *pek* anlamadım."

Lanet olası kadın, diye düşündü Gordon. Başka zaman olsa ondan ürkerdi, ama şimdi kadın onu sadece sıkıyordu.

"Bilmeniz şartsa, karımın bebeği olacak. İkimiz de bu konuda fazla bilgili değiliz. İşimize yarayacak bir şeyler bulabilir miyim diye bakacaktım."

Genç kadın ona inanmadı. Gordon'un üstü başı dökülüyordu, yeni evli olamayacak kadar özensiz olduğuna karar verdi kadın. Ama yine de, kitap vermek onun göreviydi, çocuklar dışında pek kimseyi geri çevirmezdi. Sonunda kitabını alırdın, ama bu arada kadın sana kendini pis bir domuz gibi hissettirirdi. Kadın, steril bir havayla Gordon'u salonun ortasında küçük bir masaya oturttu ve önüne kahverengi kaplı iki kalın kitap koydu. O andan sonra onu yalnız bıraktı, ama kütüphanenin neresinde olursa olsun gözünü ondan ayırmadı. Gordon kelebek gözlüklerin ensesinden –ama uzak bir noktadan– onu gözetlediğini, davranışından gerçekten bilgi mi aradığını yoksa sadece pislik peşinde mi olduğunu anlamaya çalıştığını hissediyordu.

Kitaplardan birini açtı ve hiç uzman olmayan bir yaklaşımla sayfaları çevirdi. Metrelerce sayfa dolusu minik puntolarla dizilmiş Latince sözcük vardı. Bunun yararı olmazdı. O yalın bir şey istiyordu – mümkünse resimli. Bu iş ne kadar zamandır sürüyordu? Altı hafta – dokuz hafta olsa gerek. Ah! İşte!

Dokuz haftalık bir gebelik resmine rastladı. Müthiş sarsıldı, çünkü hiç böyle bir şey görmeyi beklememişti. Şekilsiz, cüce gibi bir şeydi, koskocaman kubbe gibi kafa, bedenin geri kalanı büyüklüğünde olan, hantal bir insan karikatürünü andırıyordu. Üzerinde hiçbir şey olmayan koca kafanın ortasında minik bir düğme vardı, bu kulaktı. Resim yandan çekilmişti; kemiksiz kolu bükülmüştü; bir ayıbalığı yüzgecine benzeyen el, ne yazık ki, yüzü örtüyordu. Onun altında maymun bacağı gibi bükük, parmakları alta çevrilmiş incecik ayaklar görülüyordu. Canavar gibi bir şeydi bu, ama yine de garip bir şekilde insan olduğu duygusunu veriyordu. İnsan gibi görünmeye bu kadar erken başlamaları onu şaşırttı. Çok daha kaba saba bir şekil görmeyi beklemişti; kurbağa yavrusu gibi bir baş ve bir kuyruk belki... ama bu aslında çok minik bir şey olsa gerekti. Resmin altında yazılı boyutlara

baktı. 30 milimetre uzunluğundaydı. Aşağı yukarı iri bir bektaşiüzümü kadar.

Ama belki de gebelik başlayalı bu kadar olmamıştı. Bir iki sayfa çevirdi ve altı haftalık bir fetus resmi gördü. Bu kez gerçekten ürkütücü bir şeydi gördüğü – bakmaya bile dayanamayacağı bir şey. Başlangıcımızın ve sonumuzun çirkin olması ne kadar garip – doğmamış insan tıpkı ölü kadar çirkin. Bu şey daha şimdiden ölmüş gibi duruyordu. Koskocaman başı, dik tutulamayacak kadar ağır geliyormuşçasına boynunun bulunması gereken yerde dizlerine eğilmişti. Yüz diyebileceğiniz bir şey yoktu, yalnızca gözü –yoksa ağzı mı?– simgeleyen bir buruşukluk vardı. Şu anda insana benzer yanı yoktu; daha çok ölmüş köpek yavrusuna benziyordu. Kısa kalın kolları, ellerinin de pençe gibi görünmesi nedeniyle tam bir köpekti hatta. 15,5 milimetre uzunluğundaydı – ancak bir fındık büyüklüğünde.

Bu iki resme uzun uzun baktı. Çirkinlikleri değerlerini artırıyor, dolayısıyla daha heyecan verici kılıyordu. Gordon'un bebeği Rosemary'nin aldırmaktan söz ettiği an gerçek görünmeye başlamıştı; ama görsel bir biçimden yoksun bir gerçeklikti bu – karanlıkta var edilmiş ve ancak ondan sonra önem kazanmış bir şey. Ama bir de yaşanmakta olan gerçek bir süreç vardı. Düşüncesiz davranışıyla yarattığı, iri bir üzümden büyük olmayan zavallı çirkin şey vardı. O şeyin geleceği, hatta varlığının sürekliliği ona bağlıydı. Hem, biraz da kendisinden bir parçaydı o – *kendisiydi* hatta. Böylesine bir sorumluluktan kaçmaya cesaret edebilir miydi?

Peki, diğer seçenek neydi? Sandalyeden kalktı Gordon, kitapları suratsız genç kadına verdi ve kütüphaneden çıktı, sonra neredeyse kendiliğinden, döndü ve kütüphanenin dergilerin bulunduğu bir başka bölümüne girdi. Gazeteleri kütüphanede okuyan her zamanki hastalıklı görünümlü kalabalık, gazetelere yüzlerini dönmüş uyukluyorlardı. Kadın dergilerine ayrılmış bir masa vardı. Oradan eline gelen bir dergiyi aldı ve başka bir masaya gitti.

Bir Amerikan ev kadını dergisiydi bu, aralarında zavallı kalmış birkaç öykü de bulunan ilanlardan oluşuyordu. Hem de *ne* ilanlar! Parlak sayfaları hızla çevirdi. Çamaşır, takı, kozmetik, kürk manto, nesnelerin bir görünüp bir kaybolduğu çocuk gösterilerindeki şekiller

gibi biri aşağı inmiş, biri yukarı çekilmiş ipek çoraplar. Sayfa sayfa reklam. Dudak boyası, iç çamaşırı, konserve yiyecek, reçetesiz ilaç, zayıflama kürleri, yüz kremleri. Para-dünyasının diğer yüzü bir bakıma. Bir cehalet, açgözlülük, kabalık, züppelik, fahişelik ve hastalık panoraması.

İşte *bu* dünyaya girmesini istiyorlardı ondan! Tam da *bu* işte çalışarak "iyi iş" fırsatı yakalayacaktı. Sayfaları daha yavaş çevirmeye başladı. Şırt, şırt. Harikulade – dişleri görünmezse elbet. Bir silahtan fırlatılmış yiyecek. Ayak yorgunluğunun kişiliğinizi engellemesine göz yumuyor musunuz? Beautyrest yataklarında güzelleşin. O kir tabakası altına ancak ve ancak *nüfuz eden* bir yüz kremi ulaşabilir. *Kadın* pembe diş fırçası istiyor. Midenizi neredeyse anında nasıl rahatlatırsınız? Yaramaz çocuklar için özel giysiler. Beş kişiden biri misiniz? Nasıl kültürlü olunur? Sadece bir davulcu ama Dante'den alıntı yapıyor.

Tanrım, ne sahtekârlık!

Ama elbet bu bir Amerikan dergisiydi. Amerikalılar ister dondurma olsun, ister dolandırıcılık ya da teosofi, canavarlıkta bir adım öndeydiler. Kadın masasına gitti, bir dergi daha aldı. Bu bir İngiliz dergisiydi. Belki İngiliz dergisindeki reklamlar bu kadar kötü olmazdı – daha zararsız? Daha az saldırgan?

Dergiyi açtı. Şırt, şırt. Bretonlar asla köle olmayacak!

Şırt şırt. Guinnes size iyi gelir! Kız, "Getirdiğiniz için teşekkürler," *dedi*, ama şöyle *düşündü*: "Zavallı çocuk, ona birisi söylese ya?" Otuz ikisinde bir kadın genç erkeğini yirmilik bir kızın elinden nasıl aldı? Gece açlığı falan filan. Silkyseam – harika tuvalet kâğıdı. Nefes kokusu işini batıracak. Diş apsesi? Hayır, bende olamaz! Entel misiniz? Nedeni kepektir. Çocuklar kahvaltı gevreklerine bayılıyor. Şimdi bütün cildim öğrenci cildi gibi. Bir Vitamalt al, bütün gün yürü!

Bunlara karışmak ha! Karışmak ve bir parçası olmak! Tanrım, Tanrım!

Gordon dışarı çıktı. İşin kötü yanı, ne yapacağını biliyordu. Kararını vermişti – aslında çoktan vermişti. Bu sorun ortaya çıktığında çözümünü de beraberinde getirmişti; bütün duraksamaları ya da kararsızlıkları bir anlamda oyundu. Dışardan bir güç onu itiyormuş gibi hissediyordu. Yakınlarda bir telefon kulübesi vardı. Rosemary'nin kaldığı yeri arayacaktı – şu sıralarda eve dönmüş olsa gerekti. Eliyle

cebini yoklayarak kulübeye girdi. Tam tamına iki peni vardı cebinde. Bunları deliğe attı, numarayı çevirdi.

Burnundan konuşan bir kadın sesi yanıtladı onu: "Kimsiniz lütfen?"

A düğmesine bastı, paralar düştü.

"Bayan Waterlow evde mi?"

"*Siz* kimsiniz lütfen?"

"Bay Comstock deyin. Tanır. Evde mi?"

"Bakacağım. Ayrılmayın lütfen."

Bir iki saniye.

"Alo! Sen misin Gordon?"

"Alo! Alo! Sen misin Rosemary? Sana bir şey diyeceğim. Hallettim – kararımı verdim."

"Oo!" Yine bir iki saniye sessizlik oldu. Rosemary sesini zar zor denetleyerek, "Ne karara vardın?" diye ekledi.

"Tamamdır. İşe gireceğim – alırlarsa yani."

"Ah, Gordon, öyle sevindim ki! Bana kızmadın değil mi? Seni bu işe zorladığımı hissetmiyorsun ya?"

"Hayır, zarar yok. Yapabileceğim tek şey bu. Her şeyi düşündüm. Yarın şirkete gidip görüşeceğim onlarla."

"Ah, nasıl sevindim!

"Elbet işi bana vereceklerini varsayıyorum. Ama sanırım yaşlı Erskine öyle dediyse alırlar."

"Eminim alacaklar. Ama Gordon, bir şey var. Güzel giyinmiş olarak git oraya, tamam mı? Çok şey fark edebilir."

"Biliyorum. İyi takımımı rehinden almam gerekecek. Ravelston'dan ödünç alırım."

"Ravelston'u boş ver. Ben sana veririm. Dört sterlin birikmiş param var. Şimdi çıkıp postane kapanmadan sana tellerim. Sanırım yeni bir çift ayakkabıyla kravat da alman gerek. Ha, Gordon!"

"Ne?"

"Oraya giderken bir de şapka tak, tamam mı? Şapkalı daha iyi görünür insan."

"Şapka mı! Tanrım! İki yıldır şapka takmadım kafama. Şart mı?"

"Eh, daha işadamı gibi durur, değil mi?"

"Tamam tamam. Melon şapka da olsa, madem öyle diyorsun..."

“Bence fötr şapka uygun. Ama saçlarını kestir, olur mu canım?”

“Tamam, merak etme. Şık bir işadamı olacağım. Giyinmiş kuşanmış falan.”

“Ah, Gordon, canım, çok teşekkür ederim. Şimdi koşup parayı göndereyim. İyi geceler ve iyi şanslar.”

“İyi geceler.”

Gordon kulübeden çıktı. Yırtmıştı artık. Her şey olup bitmişti.

Hızlı adımlarla yürüdü. Ne yapmıştı? Havluyu atmıştı! Bütün yeminlerini bozmuştu! Uzun ve yalnız savaşı, utanç verici bir yenilgiyle sona ermişti. Sarkan derilerinizi sünnet ediniz, demişti Tanrı. Pişmanlık içinde geri dönüyordu. Her zamankinden hızlı yürüyordu. Garip bir duygu içindeydi, yüreğinde, bacaklarında, her yanında gerçek fiziksel bir şeyler hissediyordu. Neydi peki? Utanç, sefillik, umarsızlık? Paranın kıskacına dönmüş olmaktan duyulan öfke? Berbat gelecek düşüncesinin getirdiği sıkkınlık? Duyguyu ele aldı, inceledi. Rahatlama duyuyordu.

Evet, doğrusu buydu. Şimdi, her şey olup bittikten sonra rahatlamadan başka bir şey hissetmiyordu; sonunda pislikle, soğukla, açlık ve yalnızlıkla vedalaştığı için, tekrar doğru dürüst tam olarak insan gibi yaşamaya dönebileceği için rahatlamıştı. Verdiği kararlar, şimdi bozulduktan sonra, omzundan attığı korkunç yüklerden başka bir şey değilmiş meğer. Bir de, yazgısına boyun eğdiğinin farkındaydı. Aklının bir köşesinde, bunun bir gün başına geleceğini ezelden beri biliyordu. New Albion’da istifasını açıkladığı günü düşündü; Bay Erskine’in “iyi” bir işi hiç uğruna feda etmemesi yönünde öğüt veren nazik, kırmızı, etsi suratını gözünün önüne getirdi. O gün, “iyi” işlerle işinin sonsuza dek bittiğine ne acı acı yemin etmişti! Ama yine de dönüp gelmesi alnında yazılıydı, o an bile biliyordu bunu. Bunu yapmasının tek nedeni Rosemary ve bebek değildi. Görünen, tetiği çeken neden buydu, ama bunlar olmasaydı da son aynı olacaktı; bebek işi çıkmasaydı, başka bir şey çıkıp onu zorlayacaktı. Çünkü aslında, yüreğinin derinliklerinde bunu istemişti.

Sonuçta canlılıktan yoksun değildi, kendisini mahkûm ettiği parasız varoluşu onu acımasızca hayatın dışına fırlatmıştı. Son iki korkunç yılını düşündü. Paraya sövmüştü, ona karşı savaşmıştı, para-dünyasının dışında, bir münzevi gibi yaşamaya çalışmıştı; ve bu ona

hem sefalet, hem de ürkütücü bir boşluk duygusu, kaçınılması olanaksız bir boşuna yaşama duygusu vermişti. Parayı reddetmek, hayatı reddetmekti. Haklı olmak para etmiyordu; neden durup dururken vaktinden önce ölesin? Şimdi para-dünyasına dönmüştü ya da yakında dönecekti. Yarın New Albion'a iyi giysilerini ve paltosunu (takım elbiseyi alırken paltoyu da almayı unutmamalıydı rehinden), kıvrıntısı tam yerli yerinde bir şapkayla, güzelce tıraş olmuş ve saçını kestirmiş olarak gidecekti. Yeni doğmuş gibi olacaktı. Bugünün pasaklı ozanı, yarının genç işadamı kılığında tanınmayacaktı bile. Onu işe alacaklardı, evet, alacaklardı; ihtiyaçları olan yetenek vardı Gordon'da. İşine sarılacak, ruhunu satacak ve işinden asla atılmayacaktı.

Peki ya gelecek? Belki de bu son iki yıl onda pek fazla bir iz bırakmamıştı. Sadece bir boşluk, mesleğinde küçük bir duraklama sayılmalıydı. Şimdi ilk adımı attığına göre, hemencecik kinik, at gözlüklü iş zihniyetine bürünecekti. O incelmiş tiksintisini unutacak, para hükümdarlığına öfkelenmekten vazgeçecek –hatta onun farkında olmayı bile bırakacak–, Bovex ve kahvaltı gevreği ilanlarına dudak bükmeyecekti. Ruhunu öyle bir satacaktı ki, kendisinin olduğunu bile unutacaktı. Evlenecek, düzgün bir yaşantıya başlayacak, yavaş yavaş gelişecek, zenginleşecek, bebek arabası itecek, bir villa, bir radyo ve bir saksı aspidistra alacaktı. Yasalara uyan her küçük vatandaş gibi yasalara uyan bir küçük vatandaş – ordunun bir neferi olacaktı. Belki böylesi daha iyiydi.

Hızını biraz azalttı. Otuz yaşındaydı ve saçında beyaz vardı, oysa daha dün yetişkin haline gelmiş gibi garip bir his vardı içinde. Birden her insanoğlunun yazgısını yinelemekten başka bir şey yapmadığını düşündü. Herkes para-yasasına karşı isyan eder ve herkes er ya da geç teslim olur. İsyanını çoğu kişiden biraz daha uzun tutmuştu, hepsi buydu. Ve ne kadar da başarısız olmuştu! Her münzevi kendi kasvetli hücresinde gizli gizli insanlar dünyasına dönmeyi mi düşlerdi acaba? Belki bunu yapmayan birkaç münzevi vardı. Kim söylemişti, anımsamıyordu ama, çağdaş dünya sadece azizlerle alçak ruhluların yaşayabileceği bir yerdi. O, Gordon aziz değildi. Öyleyse diğerleriyle birlikte numara yapmayan bir alçak olmak daha iyiydi. İçten içe, gizlice arzuladığı buydu işte; şimdi artık bu arzuyu kabul ettiğine ve ona teslim olduğuna göre, içi rahattı.

Dolana dolana evine gidiyordu. Önünden geçtiği evlere baktı. Bu bilmediği bir sokaktı. Eskice, sıradan görünümlü karanlık evler, kat kat ya da odalar halinde kiraya verilmişti. Parmaklıklı alanlar, is kaplı tuğlalar, beyaz basamaklar, uyduruk tüller. Pencerelerin yarıdan çoğunda "Kiralık" yazıları ve hemen hemen hepsinde birer aspidistra. Tipik bir aşağı-orta sınıf sokağı. Ama genel olarak, bombalarla cehenneme uçurulmasını istediği türden bir sokak değil.

Bu tür evlerdeki insanları merak etti. Bunlar, küçük memurlar olabilirlerdi örneğin, dükkânda satış görevlisi, gezgin satıcılar, sigortacılar, tramvay sürücüleri olabilirdi. *Bunlar*, ipleri paranın elinde birer kukla olduklarını biliyorlar mıydı? Bahse girerim, hayır. Bilselerdi de umurlarında mı olacaktı? Doğmak, evlenmek, doğurmak, çalışmak ve ölmekle meşguldü hepsi. Becerebilirsen, kendini onlardan, çoğunluktan biri olarak görmek de fena değildi belki. Uygarlığımız açgözlülük ve korku üzerine kurulmuştu, ama sıradan insanların yaşamlarında, açgözlülük ve korku, gizemli bir şekilde daha soylu bir başka şeye dönüşmüştü. Aşağı-orta sınıf insanları orada, tül perdelerinin ardında, çocukları ve ıvır zıvır eşyaları ve de zambaklarıyla para-yasasına uygun bir şekilde yaşayıp gidiyorlardı mutlaka, ama yine de ahlaklarını korumayı başarıyorlardı. Para-yasası, onların yorumuna göre, kinik ve pis bir şey değildi. Onların da standartları vardı, sınırını kendilerinin saptadığı onurları vardı. "Saygınlıklarını koruyorlardı" – zambaklarını büyütüyorlardı. Hem, *canlıydılar.* Hayatın çarkına ayak uyduruyorlardı. Çocuk doğuruyorlardı – azizlerle ruh koruyucuların asla böyle bir fırsatı olmazdı.

Zambak, aspidistra, yaşam ağacı, diye düşündü ansızın.

İç cebindeki ağırlığın farkına vardı. Bu *Londra Sefaları*'nın elyazmasıydı. Desteyi cebinden çıkardı ve sokak lambasının altında şöyle bir baktı. Lekelerle, yırtıklarla dolu büyük bir demetti, cepte uzun süre kalmaktan kaynaklanan yağlı, garip bir görünümü vardı. Toplam dört yüz dize. Sürgünlüğünün tek meyvesi, hiçbir zaman doğmayacak olan iki yıllık bir fetus. Eh, bunun işi bitti. Şiir! Amma da *şiir!* 1935'te üstelik.

Elyazmasını ne yapsaydı? En iyisi tuvalete at, sifonu çek. Ama eve daha çok vardı ve tuvalete girmek için gerekli parası yoktu. Bir yer

ızgarasının başında durdu. En yakın evin penceresinde bir zambak saksısı duruyordu, çizgili bir saksı, sarı tül perdeler arasından gözetliyordu.

Londra Sefaları'nın bir sayfasını açtı. Labirent halindeki karalamalar arasında bir dize gözüne çarptı. Ani bir pişmanlık bıçak gibi saplandı göğsüne. Ne de olsa yer yer fena değildi şiiri! Ah, bir bitirilebilseydi! Onca çalıştıktan, düzelttikten sonra onu fırlatıp atmak yazık olacaktı. Saklasa mıydı acaba? Yanında taşısa ve boş zamanlarında gizli gizli bitirse? Şimdi bile bir şeye benziyordu belki.

Hayır hayır! Sözünde dur. Ya teslim ol ya olma!

Elyazmasını ikiye katladı ve yerdeki ızgara demirlerinin arasına tıktı. Aşağıdan tomarın suya düşme sesi geldi.

Vicisti, O *aspidistra!*[7]

7. Sen kazandın, ey aspidistra! Yazar, A.C. Swinburne'ün "Proserpine'e İlâhi" adlı yapıtına gönderme yapıyor. Bu şiir "Vicisti, Galilæe (Sen kazandın Galileli)" dizesiyle başlar ve Roma İmparatorluğu'nun Hıristiyanlığı resmen tanıyan kararını bozmaya çalışmış olan İmparator Julius'un ölürken söylediği sözü yansıtır. (Y.N.)

XII

Ravelston nikâh dairesinin kapısında onlara veda etmek istedi ama asla bırakmadılar, onu birlikte yemek yemeye sürüklediler. Modigliani'de değil ama. İki buçuk şiline dört çeşit yemek yenebilen o güzel küçük Soho lokantalarından birine gittiler. Sucuk-ekmek, tereyağı, kızarmış pisibalığı, bir de *entrecôte aux pommes frites* ile biraz sulu bir krem karamel yediler; ayrıca şişesi üç şilin altı peniye bir şişe Médoc Supérieur içtiler.

Yalnızca Ravelston geldi nikâha. Diğer tanık, nikâh dairesinin kapısında buldukları bir profesyonel tanıktı, zavallı, zayıf, dişsiz bir yaratıktı, ona da iki buçuk şilin verdiler. Julia işinden izin alamamıştı, Gordon ile Rosemary de uzun ve dikkatli hazırlanmış yalanlarla bir gün izin alabildiler. Ravelston ve Julia dışında kimse bilmiyordu evlendiklerini. Rosemary bir iki ay daha çalışmayı sürdürecekti. Özellikle de hiçbiri düğün armağanı alacak durumda olmayan sayısız kardeşinin hatırına her şey olup bitinceye dek evlendiğini gizlemeyi yeğlemişti. Gordon'a kalsa bu işi daha olağan bir şekilde yapardı. Hatta kilisede evlenmeyi bile istemişti. Ama Rosemary onu vazgeçirdi.

Gordon işe başlayalı iki ay oluyordu. Haftada dört sterlin on şilin alıyordu. Rosemary işi bıraktığında ucu ucuna geçineceklerdi, ama seneye ücretinin artacağı umudu vardı. Bebeğin doğumu için Rosemary'nin ailesinden biraz yardım isteyeceklerdi elbet. Bay Clew New Albion'dan bir yıl önce çıkmıştı, yerine New York'ta bir reklam ajansında beş yıl çalışmış bir Kanadalı olan Bay Warner gelmişti. Bay Warner şimşek gibi bir adamdı, ama hoştu. Gordon'la ikisi şu sıralarda büyük bir işle uğraşmaktaydı. Seba Melikesi Tuvalet Gereksinimleri Şirketi, April Dew diye bir deodoran için dev bir kampanyayla bütün ülkeyi reklama boğacaktı. Ter kokusuyla nefes kokusunun halledildiğine ya da hemen hemen halledildiğine karar vermişlerdi ve halkı korkutmak için uzun zamandır yeni bir yol bulmak amacıyla

kafa patlatmaktaydılar. Derken parlak bir kıvılcım çaktı, ayak kokusundan ne haber? Bu alan hiç sömürülmemişti ve müthiş olanaklar sunuyordu. Seba Melikesi, fikri New Albion'a verdi. Gerçekten etkileyici bir slogan istiyorlardı; "Gece açlığı" ayarında bir şey – halkın bilincini zehirli bir ok gibi sarsacak bir şey istiyorlardı. Bay Warner üç gün düşündü, sonra unutulmaz "PP" sloganıyla çıkageldi. "PP" *Pedic Perspiration* – ayak terlemesi sözcüklerinin baş harfleriydi. Gerçek bir deha ürünü çıkmıştı ortaya. Çok yalın, ama çok etkileyiciydi. Bu harflerin neyi anlattığını öğrendin mi, suçluluk duygusu hissetmeden bakamazdın PP'ye. Gordon "pedic" sözcüğünü Oxford Sözlüğü'nde aradı, bulamadı. Ama Bay Warner, "Olsun!" dedi. "Ne fark eder ki?" Yine de insanları harekete geçirecekti. Seba Melikesi, fikri havada kaptı elbet.

Ellerindeki bütün parayı kampanyaya yatırıyorlardı. Britanya Adaları'nın dört bir yanında "PP"yi halkın zihnine balyozla yerleştiren dev posterler asıldı. Bütün posterler birbirinin aynıydı. Fazla sözcük ziyan etmeye gerek yoktu, sadece fesat bir yalınlıkla şunları yazdılar:

"PP"

ya

SİZ?

Bu kadar – resim yok, açıklama yok. Artık "PP"nin ne anlama geldiğini söylemeye gerek yoktu; İngiltere'de herkes öğrenmişti. Bay Warner, Gordon'un yardımıyla gazete ve dergiler için küçük ilanlar hazırlıyordu. Sivri fikirleri veren, ilanların genel görünümünü çizen ve hangi resimlerin gerekli olduğuna karar veren Bay Warner' dı; ama metinlerin çoğunu Gordon yazıyordu – o sinir bozucu küçük öyküleri, her biri yüz sözcüklük realist birer roman olan, otuzlarında umudunu yitirmiş bakireleri, kız arkadaşları nedensiz yere kendilerini terk etmiş yalnız bekârları, çoraplarını ancak haftada bir kez değiştirebilen ve kocalarının "öteki kadın"ın pençesine düştüğünü gören işten başını kaşıyamayan ev kadınlarını anlatan metinleri yazan Gordon'du. Bu işi iyi yapıyordu; hayatında yaptığı bütün işlerden daha iyi yapıyordu hatta. Bay Warner ona övgüler yağdırıyordu. Gordon'un yazma yeteneği olduğu kesindi. Ancak yıllar süren bir çalışma sonucu

öğrenilebilecek bir ustalıkla az sözcükle her şeyi anlatıyordu. Dolayısıyla, “yazar” olmak çabasıyla yürüttüğü o acılı mücadele boşa gitmemişti belki de.

Restoranın kapısında Ravelston’la vedalaştılar. Bir taksi onları aldı. Ravelston nikâh dairesinden Soho’ya gelirken taksi parasını ödemekte ısrar etmişti, dolayısıyla şimdi kendileri taksiyle gidebilirlerdi. Şarapla kanları kaynamıştı, taksinin camından süzülen tozlu mayıs güneşinde mayışmışlardı. Rosemary başını Gordon’un omzuna dayadı, elleri, Rosemary’nin kucağında birleşmişti. Gordon Rosemary’nin parmağındaki yüzükle oynuyordu. Altın kaplama, beş şilin altı peni. Fena durmuyordu ama.

“Yarın işe gitmeden önce çıkarmayı unutmasam,” dedi Rosemary düşünceli düşünceli.

“Evlendik ha! Ölüm bizi ayırana kadar. Yaptık bu işi yani.”

“Korkunç, değil mi?”

“Ama işleri yoluna koyacağız sanıyorum. Kendi evimiz, bir bebek arabamız, bir de aspidistra zambağımız olacak.”

Gordon öpmek üzere Rosemary’nin yüzünü kendine çevirdi. Bugün azıcık süslenmişti, Gordon ilk kez makyajlı görüyordu onu, üstelik pek usta olmadığı da belliydi. İkisinin yüzleri de bahar güneşinin yakıcılığından rahatsız oldu. Rosemary’nin yüzünde ince, Gordon’unkinde derin çizgiler vardı. Rosemary yirmi sekiz falan gösteriyordu; Gordon en az otuzbeş gösteriyordu. Ama Rosemary dün tepesindeki üç beyaz saçı koparmıştı.

“Beni seviyor musun?” dedi Gordon.

“Sana hayranım, aptal.”

“Sana inanıyorum. Garip. Otuzumdayım ve bitmişim.”

“Umurumda değil.”

Öpüşmeye başladılar, sonra kendi taksilerine paralel giden bir otomobilde iki sıska üst-orta sınıf kadınının onlara ilgiyle baktığını görünce ayrıldılar.

Edgware Sokağı’nın hemen bitimindeki daire fena sayılmazdı. Hareketsiz bir mahalleydi, yoksullar sokağıydı, ama Londra’nın merkezindeydi; ayrıca da çıkmaz sokak olduğundan sakindi. Arka pencereden (en üst kattaydılar) Paddington İstasyonu’nun çatısı görünüyordu. Kirası, eşyasız, haftada yirmi şilin altı peniydi. Bir yatak

odası, bir giriş, mutfak, (şofbenli) banyo ve tuvalet. Eşyalarını almışlardı, Ravelston onlara düğün armağanı olarak yemek takımı vermişti. Julia ise, hiç hoşlarına gitmeyen ceviz kaplama, kenarları oymalı bir masa vermişti. Gordon hiçbir şey vermemesi için yalvardı. Zavallı Julia! Noel onu beş parasız bırakmıştı her zamanki gibi, üstelik Angela Hala'nın doğum günü de marttaydı. Ama bir düğünü armağansız bırakmak Julia için doğaya karşı işlenmiş bir cinayet olurdu. Tanrı bilir ne fedakârlıklar yapmıştı otuz şilini bir araya getirip o masayı almak için. Çarşafları, çatal kaşıkları eksikti hâlâ. Paraları oldukça parça parça alacaklardı.

Heyecanla merdivenleri çıktılar. Ev, oturmaya hazırdı. Haftalarca akşamları eşya taşımışlardı. Böyle bir yerlerinin olması onlara muazzam bir serüven gibi geliyordu. İkisinin de eşyası olmamıştı o güne dek, çocukluklarından beri eşyalı evlerde oturmuşlardı. İçeri girer girmez, daireyi dolaştılar, her şeyin yerleştiğini ezbere bilmiyorlarmış gibi tek tek bakıp hayranlıklarını dile getirdiler. Her eşya karşısında saçma bir sevince gömüldüler. Temiz çarşaflı iki kişilik yatak, kaztüyü yorganla örtülüydü! Çarşaflar ve havlular çekmecelerdeydi! Yemek masası, dört sandalye, iki koltuk, divan, kitaplık, kırmızı Hint halısı, İskoç pazarından ucuza kapattıkları bakır kömür kovası! Hepsi onlarındı, her biri kendi mallarıydı – en azından taksitleri ödeyebildikleri sürece! Mutfağa gittiler. En küçük ayrıntısına dek her şey hazırdı. Gazocağı, et dolabı, emaye masa, tabak rafı, tencereler, çaydanlık, bulaşıklık, yer silme bezleri, bulaşık bezleri, hatta bir kutu tencere ovma tozu, bir paket toz sabun ve reçel kavanozuna konmuş yarım kilo soda bile vardı. Hepsi kullanılmaya hazırdı, hayata hazırdı. Şuraya girip hemen bir yemek hazırlayabilirdin. Emaye masanın başında el ele durmuş, Paddington İstasyonu'nun manzarasını seyrediyorlardı.

"Ah, Gordon, ne güzel, ne hoş! Tamamen bize ait bir ev, burnunu sokan ev sahibi falan yok!"

"En çok neyi seviyorum, biliyor musun, birlikte kahvaltı edeceğimiz düşüncesini. Sen karşımda, bana kahve koyuyorsun. Ne garip! Bunca yıldır tanışıyoruz, bir kez olsun birlikte kahvaltı etmedik."

“Gel bir şeyler hazırlayalım. Şu tencereleri kullanmak için can atıyorum.”

Rosemary kahve yaptı ve Selfridge’nin ucuzlar bölümünden aldıkları kırmızı lake tepsiyle ön odaya getirdi. Gordon pencerenin yanında duran düğün armağanı masaya baktı. Aşağıda, sokak, sanki camsı sarı deniz, onu fersahlarca dibe batırmışçasına güneş ışığına boğulmuştu. Kahvesini, armağan masanın üzerine koydu.

“İşte zambağı buraya koyarız,” dedi.

“Neyi *neyi*?”

“Aspidistrayı.”

Rosemary güldü. Gordon sözlerinin şaka olarak algılandığını fark etti ve ekledi: “Bütün çiçekçiler kapanmadan önce gidip ısmarlamayı unutmayalım.”

“Gordon! Şaka yapıyorsun! *Gerçekten* zambak almayı düşünmüyorsun, değil mi?”

“Pekâlâ düşünüyorum. Biz zambağımızı tozlandırmayacağız. Eski bir diş fırçası yaprakları çok iyi temizler, diyorlar.”

Rosemary Gordon’un yanına geldi ve kolunu çimdikledi.

“Ciddi değilsin herhalde?”

“Neden olmayayım?”

“Aspidistra! O korkunç iç karartıcı şeyi burada düşünebiliyor musun! Hem, nereye koyacağız? Bu odada istemem, yatak odasında desen hiç olmaz. İnsanın yatak odasında zambak olur mu!”

“Yatak odasına koymayacağız. Burası zambak yeri. Ön pencere, karşıdaki insanlar görebilsin diye.”

“Gordon, şaka yapıyorsun – mutlaka şakadır!”

“Hayır, hiç değil. Bir zambak almamız şart.”

“Ama neden?”

“Öyle gerekiyor. İnsan evlenince ilk iş olarak zambak alır evine. Hatta, ona bakarsan evlenme töreninin bir parçasıdır zambak.”

“Saçmalama! Burada o şeylerden görmeye asla dayanamam. İlle de bir şey alacaksan sardunya alalım. Ama zambak olmaz.”

“Sardunya işe yaramaz. Zambak istiyoruz biz.”

“Zambak mambak almayacağız, o kadar.”

“Alacağız. Az önce bana itaat edeceğine söz vermedin mi?”

“Hayır, vermedim. Kilisede evlenmedik ki.”

“Olsun, nikâh töreninde üstü örtülü söylendi. ‘Sevgi, onur ve itaat’ falan filan.”

“Hayır, olmaz. O zambağı almayacağız bu eve.”

“Alacağız.”

“Al-ma-ya-ca-ğız, Gordon!”

“Evet, alacağız.”

“Hayır!”

“Evet!”

“Hayır!”

Rosemary onu anlayamıyordu. Sırf terslik olsun diye bunu yaptığını sandı. Kavga kızıştı, alışkanlıklarını bozmadılar, büyük, şiddetli bir kavga yaptılar. Karıkoca olarak ilk kavgalarıydı. Yarım saat sonra aspidistra ısmarlamak üzere çiçekçiye gittiler.

Ama dönüşte merdivenlerin yarısını çıktıklarında Rosemary ansızın durdu ve korkuluğu kavradı. Dudakları ayrıldı; bir an için çok garip göründü. Bir elini karnına bastırdı.

“Ah, Gordon!”

“Ne?”

“Kımıldadığını hissettim!”

“Ne kımıldadı?”

“Bebek. İçimde kımıldadığını hissettim.”

“Hissettin ha?”

Garip, neredeyse ürkütücü bir duygu, ılık bir çekilme dolaştı Gordon’un karnında. Bir an için cinsel olarak Rosemary’yle birleştiğini hissetti, ama aklından hayalinden geçmemiş bir tatlı birleşmeydi bu. Rosemary’den bir iki basamak aşağıda durdu. Diz çöktü, kulağını Rosemary’nin karnına dayadı.

“Bir şey duymuyorum,” dedi sonunda.

“Tabii ki duymayacaksın! Daha birkaç ay duymazsın.”

“Ama daha sonra duyacağım, değil mi?”

“Sanıyorum. Yedi aylıkken *sen* duyabilirsin, dört aylıkken de *ben* hissederim. Sanıyorum böyle bu iş.”

“Ama gerçekten kımıldamadı, değil mi? Emin misin? Gerçekten hareket ettiğini mi hissettin?”

“Evet, kımıldadı.”

Gordon uzun süre orada diz çökmüş halde durdu, başı Rosemary'nin karnına dayalıydı. Rosemary ellerini Gordon'un başına dayadı ve karnına bastırdı. Bir şey duymuyordu Gordon, sadece kendi kulağında bir vınlama vardı. Ama Rosemary yanılmış olamazdı. Orada bir yerde, o güvenli, ılık, yumuşak karanlığın içinde, canlıydı ve kımıldıyordu.

Eh, Comstock ailesinde hareket başlamıştı, bir şeyler olacaktı.